

**MASAL TÜRÜNÜN ÖĞRETİMİ ÇERÇEVESİNDE TELAFER
TÜRKMEN MASALLARI**

Aydın Hazım Ismael Alkhalaf

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

OCAK, 2024

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu araştırmanın tüm hakkı saklıdır. Kaynak göstermek ve atıfta bulunmak koşuluyla tezin teslim edildiği tarihten itibaren 24 (yirmi dört) ay geçmesi durumunda araştırmada yer alan ilgili bölümler fotokopi ile çoğaltılıp kullanılabilir.

YAZARIN

Adı : Aydın Hazım Ismael

Soyadı : Alkhalaf

Bölümü : Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi

İmza :

Teslim Tarihi :

TEZİN

Türkçe Adı : Masal Türünün Öğretimi Çerçevesinde Telafer Türkmen Masalları

İngilizce Adı : Tal Afar Turkmen Tales in the Framework of Teaching the Tale Genre

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez hazırlama süresince etik ve bilimsel ilkelere uyduğumu; faydalandığım tüm kaynaklara, kaynak belirtme ilkelerine uygun olacak biçimde kaynakça bölümünde yer verdiğimi ve sözü geçen bölümler dışında kalan tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: Aydın Hazım Ismael Alkhalaf

İmza:

JÜRİ ONAY SAYFASI

Aydın Hazım Ismael Alkhalaf tarafından hazırlanan “Masal Türünün Öğretimi Çerçevesinde Telafer Türkmen Masalları” adlı tez çalışması, aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Gazi Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Mustafa KURT

.....

Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Ana Bilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Üye: Doç. Dr. Tayfun Haykır

.....

Yeni Türk Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Arife Ece Evirgen

.....

Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Tez Savunma Tarihi: 09/01/2024

Bu tezin Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Ana Bilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Şaban Çetin

Eğitim Bilimleri Enstitü Müdürü

.....

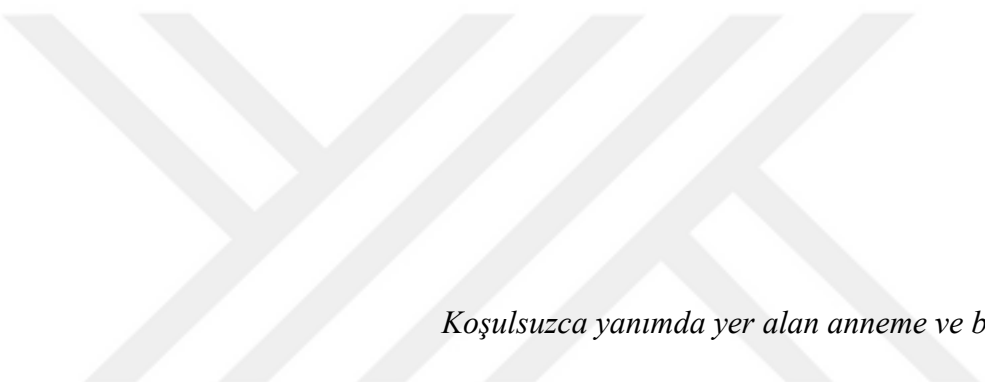
TEŞEKKÜR

Yüksek lisans öğrenimim ve “Masal Türünün Öğretimi Çerçevesinde Telafer Türkmen Masalları” adlı tez çalışmam süresince bana yol göstericiliği, verdiği destek ve duyduğu inanç için öncelikle danışman hocam Sayın Prof. Dr. Mustafa KURT’a teşekkürlerimi sunarım.

Yüksek lisans öğrenimim boyunca her türlü desteğini esirgemeyen Türkmeneli Kültür Merkezi çalışanlarına teşekkürü borç bilirim.

Bu süreçte tez çalışmamın ortaya çıkmasındaki kaynakları benden esirgemeyen kendini Türkmen öğrencilerine yönelik katkıda bulunmaya adanmış Sayın Dr. Önder SAATÇİ'ye ve tez çalışmam boyunca yanımda olan değerli arkadaşlarım Burcu GÜLCAN ve Pınar BEKİR'e teşekkürlerimi sunarım.

Eğitim hayatım boyunca benden maddi ve manevi desteğini esirgemeyen aileme, eşime ve bu süreçte dünyaya gözlerini açan sevgili kızıma sonsuz sevgi ve teşekkürlerimle...

Koşulsuzca yanımda yer alan anneme ve babama ...

**MASAL TÜRÜNÜN ÖĞRETİMİ ÇERÇEVESİNDE TELAFER
TÜRKMEN MASALLARI
(Yüksek Lisans Tezi)**

**Aydın Hazım Ismael Alkhalaf
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
Ocak 2024**

ÖZ

Bu çalışmada, Irak'ta Türkmen nüfusunun yoğunluklu olduğu bölgelerden derlenen Telafer masalları ele alınmıştır. Bölgedeki kaynak kişilerden derlenen bu masallar sözlü edebiyat geleneği ile günümüze kadar yeni nesillere aktarılmış ve aktarılmaya devam etmektedir. Bu çalışmada masalların eğitim ve öğretime kazandırılması için ele alınan masal metinlerinin yapı, tema ve anlatım bakımından incelenmesi esas alınmıştır. İncelenen bu metinlerin MEB 2018 Türk Dili ve Edebiyatı Programındaki kazanımlar doğrultusunda, Türkmen eğitim sisteminde nasıl kullanılabileceği üzerine etkinlikler oluşturulmuştur. İşlenen masal metinlerinin ileriye yönelik Türkmen eğitime katkı sağlaması amaçlanmaktadır.

Anahtar sözcükler :Telafer Türkmen Masalları, masal, edebiyat eğitimi, Türkmen edebiyatı
Sayfa Adedi : XX + 181
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Mustafa KURT

**TALAFER TURKMEN TALES IN THE FRAMEWORK OF
TEACHING THE FAIRY TALE GENRE
(M.S Thesis)**

Aydın Hazım Ismael Alkhalaf

GAZI UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF EDUCATIONAL SCIENCE

January 2024

ABSTRACT

In this study, Tal Afer tales compiled from regions where the Turkmen population is concentrated in Iraq are discussed. These tales, compiled from resource persons in the region, have been and continue to be passed on to new generations until today through the oral literature tradition. In this study, the basis is to examine the fairy tale texts in terms of structure, theme and expression in order to bring fairy tales into education and training. Activities have been created on how these examined texts can be used in Turkmen education in line with the achievements of MEB 2018 Turkish Language and Literature. It is aimed that the fairy tale texts processed will contribute to future Turkmen education.

Key words : Tel Afer Turkmen Tales, fairy tale, Literature education, Turkmen literature

Page Number : XX + 181

Supervisor : Prof. Dr. Mustafa KURT

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FoRMU	i
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI.....	ii
JÜRİ ONAY SAYFASI.....	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
ÖZ	vi
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
Tablolar Listesi	xvii
SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ.....	xviii
BÖLÜM I	1
GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Çalışmanın Amacı.....	1
1.3. Çalışmanın Önemi	2
1.4. Çalışmanın Varsayımları	2
1.5. Çalışmanın Sınırlılıkları.....	2
1.6. Tanımlar	3
BÖLÜM II.....	4
KAVRAMSAL ÇERÇEVEYLE İLGİLİ YAPILAN ARAŞTIRMALAR	4
2.1. Irak Coğrafyasına Genel Bir Bakış	4
2.1.1. Irak'ta Türk Varlığı.....	4
2.1.2. Erbil.....	5

2.1.3. Diyala.....	5
2.1.4. Selahaddin.....	5
2.1.5. Kerkük	6
2.1.6. Musul.....	6
2.1.7. Telafer	7
2.2. Irak'ta Türkmen Edebiyatı.....	10
2.2.1. Sözlü Edebiyat	11
2.2.1.1. Halk Edebiyatı	11
2.2.2. Yazılı Edebiyat	13
2.2.2.1. 1918 Öncesindeki Türkmen Edebiyatı (Ortak Devir)	13
2.2.2.2. 1918 Sonrası Türkmen Edebiyatı (Çağdaş Dönem).....	14
2.3. Irak Türkmen Ağız Yapısı	14
2.3.1. Telafer'in Dil Özellikleri.....	14
2.3.2. Telafer Ağızında İki Lehçelilik	15
2.3.3. Telafer Ağız: Ses Bilgisi Özellikleri	15
2.4. Irak'ta Türkmen Eğitiminin Başlangıç Durumu	17
2.5. Irak Telafer Türkmenlerine Yönelik Yapılan Çalışmalar	18
2.6. Irak Türkmen Masalları Üzerine Yapılan Çalışmalar.....	18
2.6.1 Kitaplar	18
2.6.2 Lisans, Yüksek Lisans ve Doktora Tezleri.....	20
2.6.3. Makaleler	20
2.7. Masal	20
2.7.1. Masal Nedir?	20
2.7.2. Masal Türü, Özellikleri ve Öğretimi	21
2.7.3. Masalın Kaynakları	22
2.7.4. Masalın Sınıflandırılması	25
2.7.5. Telafer Türkmen Masalları.....	29
2.7.6. Telafer Masallarının Oluşumu ve Anlatıcıların Dili ve Üslubu.....	30

2.7.7. Telaar Türkmén Masallarında Temalar	31
2.8. Telaar Masallarının Derlenmesi.....	32
2.8.1. Derleme Yöntemi.....	32
2.8.2. Derleme Zaman ve Mekânı	32
2.8.3. Derleme Öncesi Yapılan Çalışmalar	32
2.8.4. Derlenen Masallar	33
2.9. Türk Dili ve Edebiyatı Programı'nda Masal Türü ve Kazanımlar	33
BÖLÜM III	35
YÖNTEM.....	35
3.1. Çalışmanın Yöntemi	35
3.2. Veri Toplama Araçları	35
3.3. Verilerin Analizi.....	35
BÖLÜM IV	37
Bulgular	37
4.1. Birinci Metin: ‘Aşık Gerib	37
4.1.1. Metinde Geçen Kelime ve Kelime Grupları	41
4.1.2. Âşık Garip Masalının Türkiye Türkçesine Aktarılmış Biçimi	41
4.1.3. Yapı	45
4.1.3.1. Olay Örgüsü.....	45
4.1.3.2. Şahıs ve Varlık Kadrosu	47
4.1.3.3. Mekân.....	48
4.1.3.4. Zaman.....	48
4.1.4. Tema	49
4.1.5. Anlatım.....	49
4.1.6. Âşık Garip Hikâyesinin özeti:	49
4.1.7. Türk Edebiyatında Âşık Garip Hikâyesinin Anlatım Şekli Yönünden Yorumlanması	50
4.2. İkinci Metin: Dursun	51

4.2.1. Metinde Geçen Kelime ve Kelime Grupları	53
4.2.2. Dursun Masalının Türkiye Türkçesine Aktarılmış Biçimi	54
4.2.3. Metinde Geçen Kelime ve Kelime Grupları	56
4.2.4. Yapı	56
4.2.4.1. Olay Örgüsü.....	56
4.2.4.2. Şahıs ve Varlık Kadrosu	58
4.2.4.3. Mekân.....	58
4.2.4.4. Zaman.....	59
4.2.4.5. Tema	59
4.2.4.6. Anlatım.....	59
4.3. Üçüncü Metin: Etnen Duz.....	60
4.3.1. Metinde Geçen Kelime ve Kelime Grupları	61
4.3.2. Et ile Tuz Masalının Türkiye Türkçesine Aktarılmış Biçimi	61
4.3.3. Yapı	62
4.3.3.1. Olay Örgüsü.....	62
4.3.3.2. Mekân.....	64
4.3.3.3. Zaman.....	65
4.3.3.4. Tema	65
4.3.3.5. Anlatım.....	66
4.4. Dördüncü Metin: Fatmacuğ	67
4.4.1. Metinde Geçen Kelime ve Kelime Grupları	68
4.4.2. Fatmacık Masalının Türkiye Türkçesine Aktarılmış Biçimi	69
4.4.3. Yapı	70
4.4.3.1. Olay Örgüsü.....	70
4.4.3.2. Şahıs ve Varlık Kadrosu	72
4.4.3.3. Mekân.....	73
4.4.3.4. Zaman.....	74
4.4.3.5. Tema	74
4.4.3.6. Anlatım.....	75
4.5. Beşinci Metin: Hürşit Sultan Hesenoglu.....	75
4.5.1. Metinde Geçen Kelime ve Kelime Grupları	80

4.5.2. Hurşit Sultan Hasanoğlu Masalının Türkiye Türkçesine Aktarılmış Biçimi.....	80
4.5.3. Yapı	84
4.5.3.1. Olay Örgüsü.....	84
4.5.3.2. Şahıs ve Varlık Kadrosu	85
4.5.3.3. Mekân.....	86
4.5.3.4. Zaman.....	86
4.5.3.5. Tema	87
4.5.3.6. Anlatım.....	87
4.6. Altıncı Metin: Malla Aslandı	87
4.6.1. Metinde Geçen Kelime ve Kelime Grupları	89
4.6.2. Molla Aslandı Masalının Türkiye Türkçesine Aktarılmış Biçimi	89
4.6.3. Yapı	90
4.6.3.1. Olay Örgüsü.....	90
4.6.3.2. Şahıs ve Varlık Kadrosu	91
4.6.3.3. Mekân.....	92
4.6.3.4. Zaman.....	93
4.6.3.5. Tema	93
4.6.3.6. Anlatım.....	93
4.7. Yedinci Metin: Mercene Hatun	94
4.7.1. Metinde Geçen Kelime ve Kelime Grupları	96
4.7.2. Mercene Hatun Masalının Türkiye Türkçesine Aktarılmış Biçimi	97
4.7.3. Yapı	100
4.7.3.1. Olay Örgüsü.....	100
4.7.3.2. Şahıs ve Varlık Kadrosu	101
4.7.3.3. Mekân.....	103
4.7.3.4. Zaman.....	103
4.7.3.5. Tema	103
4.7.3.6. Anlatım.....	104
4.8. Sekizinci Metin: Nasihat.....	105
4.8.1. Metinde Geçen Kelime ve Kelime Grupları	107
4.8.2. Nasihat Masalının Türkiye Türkçesine Aktarılmış Biçimi	107

4.8.3. Yapı	109
4.8.3.1. Olay Örgüsü.....	109
4.8.3.2. Şahıs ve Varlık Kadrosu	110
4.8.3.3. Mekân.....	110
4.8.3.4. Zaman.....	111
4.8.3.5. Tema	111
4.8.3.6. Anlatım.....	112
4.9. Dokuzuncu Metin: Pir Mejdal	112
4.9.1. Metinde Geçen Kelime ve Kelime Grupları	114
4.9.2. Pir Mejdal Masalının Türkiye Türkçesine Aktarılmış Biçimi	114
4.9.3. Yapı	116
4.9.3.1. Olay Örgüsü.....	116
4.9.3.2. Şahıs ve Varlık Kadrosu	118
4.9.3.3. Mekân.....	119
4.9.3.4. Zaman.....	119
4.9.3.5. Tema	119
4.9.3.6. Anlatım.....	120
4.10. Onuncu Metin: Sabır Daşı	120
4.10.1. Metinde Geçen Kelime ve Kelime Grupları	122
4.10.2. Sabır Taşı Masalının Türkiye Türkçesine Aktarılmış Biçimi	122
4.10.3. Yapı	124
4.10.3.1. Olay Örgüsü.....	124
4.10.3.2. Şahıs ve Varlık Kadrosu	125
4.10.3.3. Mekân.....	126
4.10.3.4. Zaman.....	127
4.10.3.5. Tema	127
4.10.3.6. Anlatım.....	128
4.11. On Birinci Metin: Şu'ayip Peylavan	128
4.11.1. Metinde Geçen Kelime ve Kelime Grupları	130
4.11.2. Şuayip Pehlivan Masalının Türkiye Türkçesine Aktarılmış Biçimi ...	131
4.11.3. Yapı	133
4.11.3.1. Olay Örgüsü.....	133

4.11.3.2. Şahıs ve Varlık Kadrosu.....	134
4.11.3.3. Mekân.....	134
4.11.3.4. Zaman.....	134
4.11.3.5. Tema.....	135
4.11.3.6. Anlatım.....	135
4.12. On İkinci Metin: Üç Bacı	135
4.12.1. Metinde Geçen Kelime ve Kelime Grupları	137
4.12.2. Üç Bacı Masalının Türkiye Türkçesine Aktarılmış Biçimi.....	137
4.12.3. Yapı	139
4.12.3.1. Olay Örgüsü.....	139
4.12.3.2. Şahıs ve Varlık Kadrosu.....	140
4.12.3.3. Mekân.....	141
4.12.3.4. Zaman.....	141
4.12.3.5. Tema.....	141
4.12.3.6. Anlatım.....	142
4.13. On Üçüncü Metin: Üç Hırsız.....	143
4.13.1. Metinde Geçen Kelime ve Kelime Grupları	144
4.13.2. Üç Hırsız Masalının Türkiye Türkçesine Aktarılmış Biçimi.....	144
4.13.3. Yapı	145
4.13.3.1. Olay Örgüsü.....	145
4.13.3.2. Şahıs ve Varlık Kadrosu.....	146
4.13.3.3. Mekân.....	146
4.13.3.4. Zaman.....	147
4.13.3.5. Tema.....	147
4.13.3.6. Anlatım.....	147
4.14. On Dördüncü Metin: Vak Vak Dayı.....	147
4.14.1. Metinde Geçen Kelime ve Kelime Grupları	149
4.14.2. Vak Vak Dayı Masalının Türkiye Türkçesine Aktarılmış Biçimi.....	149
4.14.3. Yapı	151
4.14.3.1. Olay Örgüsü.....	151
4.14.3.2. Şahıs ve Varlık Kadrosu.....	151
4.14.3.3. Mekân.....	152

4.14.3.4. Zaman.....	152
4.14.3.5. Tema.....	152
4.14.3.6. Anlatım.....	153
4.15. On Beşinci Metin: Yaşıl El.....	153
4.15.1. Metinde Geçen Kelime ve Kelime Grupları	154
4.15.2. Yeşil El Masalının Türkiye Türkçesine Aktarılmış Biçimi.....	154
4.15.3. Yapı	155
4.15.3.1. Olay Örgüsü.....	155
4.15.3.2. Şahıs ve Varlık Kadrosu.....	156
4.15.3.3. Mekân.....	157
4.15.3.4. Zaman.....	157
4.15.3.5. Tema.....	157
4.15.3.6. Anlatım.....	158
BÖLÜM V	159
BULGULAR VE YORUMLAR.....	159
5.1. Birinci Metin: Dursun	159
5.1.1. Hazırlık	159
5.1.2. Dursun.....	159
5.1.3. Metinde Geçen Kelime ve Kelime Grupları	162
5.1.4. Metin ve Türle İlgili Açıklamalar	162
5.1.5. Metni Anlama ve Çözümleme Soruları.....	162
5.1.6. Anlatıcının Biyografisi.....	163
5.2. İkinci Metin: Sabır Taşı	163
5.2.1. Hazırlık Sorusu	163
5.2.2. Sabır Taşı.....	163
5.2.3. Metin ve Türle İlgili Açıklamalar	164
5.2.4. Metni Anlama ve Çözümleme Sorular	165
5.2.5. Anlatanın Biyografisi.....	165
5.3. Üçüncü Metin: Üç Hırsız.....	165

5.3.1. Hazırlık Sorusu	165
5.3.2. Üç Hırsız.....	165
5.3.3. Metin ve Türle İlgili Açıklamalar	166
5.3.4. Metni Anlama ve Çözümleme Sorular	167
5.3.5. Anlatanın Biyografisi.....	167
5.4. Dördüncü Metin: Vak Vak Dayı	167
5.4.1. Hazırlık Sorusu	167
5.4.2. Vak Vak Dayı	168
5.4.3. Metin ve Türle İlgili Açıklamalar	169
5.4.4. Metni Anlama ve Çözümleme Sorular	169
5.4.5. Anlatanın Biyografisi.....	170
BÖLÜM VI	171
SONUÇ	171
kaynaklar	176
EKLER.....	179
EK 1. Tezde Masallara Ait Olan Ad, Yazar, Tür ve Önerilen ve Kazanımlar.	180

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Aşağı Kale ve Yukarı Kale Lehçeleri Arasındaki Farklılıklar	15
--	----

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
KB	Kültür Bakanlığı
ORSAM	Orta Doğu Araştırma Merkezi
TDK	Türk Dil Kurumu
TİKV	Türkmeneli İş Birliği ve Kültür Vakfı
TV	Televizyon
TKAEY	Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları
TTT	Tarihî Araştırmalar ve Dokümantasyon Merkezleri Kurma ve Geliştirme Vakfı
Vd	ve diğeri
YTB	Yurt Dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı
ē	Uzun e sesi
ë	Kapalı e sesi
ğ	Arka damak g'si (ġ) harfi için kullanılmıştır.
ḡ	Gırtlak ünsüzü (ḡ) harfi için kullanılmıştır.
ḡ	Arka damak ünsüzü (ḡ) harfi için kullanılmıştır.
ı̇	ı ile i arasındaki kısa (i) sesi için kullanılmıştır

- ķ Arka damak ünsüzü Arapça kaf (ق) harfi için kullanılmıştır.
- v Çift dudak v'si Arapça vav (و) harfi için kullanılmıştır.
- ʿ Arapça ayin (ع) harfi için kullanılmıştır.

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

Irak Türkmen masalları içerisinde yer alan Telafer masalları Türk edebiyatına zenginlik katan edebî ürünlerdir. Bu yüzden Irak, Telafer Türkmen masallarının Irak Türkmen Edebiyatı müfredatı içerisinde yer alması ve masal öğretimi için kullanılması gerektiği düşünülmektedir. Çünkü Telafer ağzında eski Türk dillerinden (Çağatay Türkçesi, Kıpçak Türkçesi, Osmanlı Türkçesi) izler görülmektedir.

1.2. Çalışmanın Amacı

Bu çalışmada öncelikle Telafer Türkmen masallarının derlemesi yapılmıştır. Masallar hem Telafer ağzında hem de Türkiye Türkçesindeki şekliyle yazılmıştır. Geniş söz varlığına sahip bu masallar, kayda alındıktan sonra eğitimde kullanılabilmeleri amacıyla masallara ilişkin etkinlikler hazırlanmıştır. Dolayısıyla bu çalışmanın amacı: Telafer Türkmen masallarının Türkmen edebiyatı öğretiminde kullanılmasının önemini ortaya koymak ve bunun için hazırlanmış masal örneklerini ortaöğretim düzeyine uygun olarak sunmaktır.

1.3. Çalışmanın Önemi

Bu çalışma Irak Telafer Türkmen kültüründen seçilen masallar ile bu masallara yönelik çalışmaların hazırlanması bakımından önemlidir. Ayrıca Telafer kültürü ve dilinin zenginliklerini içermesinden dolayı masal türü seçilmiştir. Özellikle Irak Türkmenlerinin edebiyat dersleri müfredatına ve Türkçe eğitimine katkıda bulunacaktır. Bu çalışma Anadolu sahası dışındaki Türk edebiyatının gelişimini göstermesi bakımından da önemlidir.

1.4. Çalışmanın Varsayımları

Bu çalışmanın varsayımları şu şekilde sıralanabilir:

Irak Telafer Türkmen masalları, Türk edebiyatının önemli bir kolunu oluşturmaktadır.

Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programındaki kazanımlar Telafer Türkmen masallarına uygulanabilir.

Edebî dilin gelişimi farklı coğrafyalarda üretilen edebiyat metinlerinin işlenmesiyle takip edilebilir.

1.5. Çalışmanın Sınırlılıkları

Bu çalışma, Telafer Türkmen masallarından derlenen örnekler ve bu masallar için Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programına uygun hazırlanacak etkinlikler ile sınırlandırılmıştır. Ele alınan 15 metinden seçili 4 metin üzerinde ise etkinlik çalışmasına yer verilmiştir. Etkinlikler MEB 2018 öğretim programındaki kazanımlar esas alınarak tasarlanmıştır. Kelime ve kelime grupları, metin ve türle ilgili açıklama ve metni anlama çalışması ile sınırlandırılmıştır.

1.6. Tanımlar

Masal: Genellikle halkın yarattığı, kuşaktan kuşağa, ağızdan ağıza anlatılan olaylar ile süslenmiş, gerçek dışı veya hayali olayların anlatıldığı halk hikâyelerine masal denir (TDK, 2019, s. 1630).

Fabl: Kahramanları çoğunlukla hayvanlardan oluşan manzum masal, hikâye ve öykü gibi genel olarak ders verme amacıyla kullanılır (TDK, 2019, s. 845).

Etkinlik: Bir işletmenin, bir kurumun veya eğitim süreçlerindeki çalışma ve uygulamaları içeren aktivite ya da faaliyet (TDK, 2019, s. 831).

Kazanım: Eğitimde hedeflerin amaçları ifade eden amaçları ilave eden davranış tutum ve değerleri içeren kazanımlardır (TDK, 2019, s. 1372).

BÖLÜM II

KAVRAMSAL ÇERÇEVEYLE İLGİLİ YAPILAN ARAŞTIRMALAR

2.1. Irak Coğrafyasına Genel Bir Bakış

Irak Cumhuriyeti, Batı Asya’da yer almaktadır. Irak’ın etrafını çevreleyen komşu ülkeler ise Türkiye, İran, Kuveyt, Suudi Arabistan, Ürdün ve Suriye’dir (El-Haşimi, 1936: s. 12).

Irak coğrafyasında tarihin geçiş süreçlerinde ise sıralama şu şekildedir. Antik Çağ, Orta Çağ, Osmanlı Dönemi, İngiliz Mandası, Irak Krallığı, 1958 Devrimi, Baas Rejimi, Irak’ın İşgali ve günümüzde ise Federal Çağ (Bakır, 2023, s. 5).

Irak’ın coğrafi yapısına baktığımızda kışlara soğuk, yaz aylarına ise bulutsuz kurak bir sıcaklığın hâkim olduğu görülmektedir. Irak coğrafyasında bulunan etnik gruplar üçe ayrılmaktadır. Bu etnik gruplar Arap, Türkmen ve Kürtlerden oluşmaktadır (El-Sadi, 2009: s.4).

2.1.1. Irak’ta Türk Varlığı

Irak’taki Türkmenler ağırlıklı olarak Kuzey Irak’ta Kerkük, Nineveh, Erbil ve Diyala vilayetlerinde, özellikle Kerkük, Telafer, Emerli, Tazehurmatu, Tuzhurmatu, Kifri, Altun Küprü ve Dakuk illerinde ikamet etmekte ve aralarında yakın kültürel ve dilsel ilişkiler bulunmaktadır (El-Haşimi, 1936: s144).

Irak Türkmenleri, 7. yüzyıldan Osmanlı yönetimine kadar Mezopotamya’ya gelen farklı Türk göç dalgalarının torunlarıdır (Güngör, 2014, s.17-18).

2.1.2. Erbil

Erbil, Kuzey Irak'ta yer alan tarihî bir Türkmen şehri olmasının yanı sıra, Kerkük'ten sonra Türkmenlerin yaşadığı en büyük ikinci Türkmen şehridir. Erbil, Kerkük'ten geçen bir demiryolu ile Irak'ın başkenti Bağdat'a bağlıdır. Aynı zamanda Kerkük-Musul karayolu için önemli bir bağlantı noktasıdır. Erbil, Kerkük'ten 86 km ve Musul'dan 93 km uzaklıktadır. Kuzeyden ve güneyden Büyük Zap ve Küçük Zap, batıdan Dicle Nehri ve doğudan İran sınırları arasında engebeli bir ova ile çevrilidir. Erbil, serin havasının yanı sıra şelaleleri ve akan sularıyla tanınan dağlık alanlar başta olmak üzere en ünlü yaz turizm bölgelerinden biridir (Saatçi, 2009, s. 88).

2.1.3. Diyala

Diyala vilayeti, Irak'ta Türkmen sonucunun önemli bir hâle geldiği bir bölgedir. Bu ildeki kırsal alanlar ve ilçeler için Kefri, Hanekîn, Karatepe, Karağan, Kızlarbat, Sadiyah, Şahraban, Mukdadiya, Mendeli, Bakuba ve Kazaniyeh. Mevcut Türkmen nüfusu, Diyala Valiliği'nin toplam sonunun büyük bir bölümünü oluşturmakta ve Diyala'daki ve Irak genelindeki etnik gruplar arasındaki kültürel çeşitliliğe katkıda bulunmaktadır (Saatçi, 2009, s. 157).

2.1.4. Selahaddin

Selahaddin Valiliği, Bağdat'ın kuzeyinde yer almaktadır. Beyci, Tikrit, Dora, Balad, Şirkat, Samara, Duceyl, Faris, Amirli ve Tuzhurmatu olmak üzere on ilçeyi içerir. Tuzhurmatu, Türkmenlerin en kalabalık ilçelerinden biridir. Türkmenlerin yaşadığı Tuzhurmatu ve Amirli mahallelerinin yanı sıra Süleyman Bey köylerinin mahallelerinde de yaşamaktadırlar (Saatçi, 2009, s. 170).

2.1.5. Kerkük

Kerkük, coğrafi olarak kuzeyden Musul ve Erbil, doğudan Süleymaniye, batıdan Selahaddin ve güneyden Diyala şehirlerinin yakınında bulunan Irak'ın kuzey ve orta kesiminde yer alan önemli bir şehirdir. Dolayısıyla stratejik bir yapıya sahiptir ve Irak'ın farklı bölgelerine komşudur. Kerkük, Irak'ta önemli bir şehir ve zengin petrol rezervlerine sahip ve dolayısıyla önemli bir ekonomik etkiye sahiptir. Ancak şehirde zaman zaman etnik ve siyasi gerilimler ve yaptırımlar yaşanmıştır. Türkmen, Kürt ve Arap nüfus arasında kimlik ve bölgesel talepler Kerkük'teki siyasi ve sosyal yapıyı etkilemiştir. Bölgedeki bu etnik ve siyasi hassasiyetler zaman zaman çatışmaların ve yıpratmaların çıkmasına neden olmuştur. Bu nedenle Irak yönetimi ve ilgili cephe Kerkük'ün istikrarı ve barış içinde bir arada yaşaması için çaba sarf etmelidir. Etnik açıdan zengin sayılan tüm kesimlerini koruyan Kerkük barış ve uyum içindedir (Saatçi, 2009, s. 98).

2.1.6. Musul

Musul, Ninova Valiliği'nin bir şehri ve merkezi olup, başkent Bağdat'tan sonra Irak'ın konut ve yüzölçümü açısından en büyük ikinci şehridir. Türkmenler, nüfus nedeniyle Araplardan sonra ikinci millettir. Şehirde bulundukları yer; merkez ilçesinde Yunus peygamber, Faysaliye, Raşidiye, Mansur mahalleleri ve Kubba Türkmen nüfusuna ev sahipliği yapmaktadır.

Türkmenler Musul'un merkez ilçesinden başka birçok köyünde yaşamaktadır: Eskişehir, Fazılıye, Gazekân (Gazihan), Gökçeli, Hamdaniye, Haraba, Harabasultan, Havar, Haznebent, Haznetepe, Hıdır (İlyas), Horsabad, İsreh, Kadıköy (Kaziyye), Karakoyun, Karakuş, Karaşor, Karatepe, Karatepe Şebek, Karayatağ, Keberli, Kehriz, Kelek, Kelete, Kepresor, Kızfahre, Körgariban, Min ara Şebek, Mişerfe (Müşerrefiye), Mahallebiye, Ortaharap, Ömergân (Ömerkân), Ömer Kayacı, Reşidiye, Rezzakıye, Selamiye, Seyyidler, Şebek, Şemsiyyat, Şennif, Şeyhemir, Şirehan (Aşağı ve Yukarı Şirehan), Tahrava, Telagub,

Tercile, Tervikiye, Tezharap, Tilyara, Toprakziyaret, Topzava, Verdek, Yarımca, Yengi Bısatlı, Zehrahatun, Zeynelabidin'dir (Saatçi, 1996, s. 39).

2.1.7. Telafer

Musul iline bağlı olan Telafer ilçesi, dünyanın en büyük ilçesidir. Musul'un batısında ve 66 km uzaklığında yer almaktadır (Özdağ, 2007, s. 497). Telafer'in batısında Sincar ilçesi 55 km uzaklıktadır. Musul ile Sincar ilçesinin ortasında yer almaktadır. Telafer ilçesine idari olarak üç kasaba bağlıdır: İyaziyye kasabası, Rabia kasabası ve Zammar kasabası. Telafer ilçesinin etrafında yüzden fazla köy vardır. Telafer'in mahalle adları ne kadar idari makamlar tarafından değiştirilse de hep Türk adıyla halkının hafızasında kalmaktadır: Hasanköy, Saray, Kala, Aşakkala, Parçabağ, Su, Kamber Dere, Kurt Ali, Gergeri, Çolak, Çelebler ve Sincar Mahallesi. Kurt Ali Mahallesi eskiden Kartallar Mahallesi olarak adlandırmaktaydı (El-Reşid, 2017, s. 18).

Telafer şehrinin, tarihin farklı dönemlerinde hep bir adı olmuştur. En çok kullanılan adları “Tel-Afar” ve “Nemet Aştar”dır. Telafer'in Sümerce ismi (Telesar) veya (Telsar) Cennetin Hanımı anlamına gelir. Asurlular döneminde Nemet Aştar sözcüğünün anlamı aşk, güzellik, bolluk ve hayat tanrıçası olan Aştar'ın tapınağı ya da tarlası anlamını taşımaktadır. Aramice (Tel-Ağbar) Tel (Tepe) Ağbar (Toprak) sözcüklerin birleşmesinden doğduğu ve zamanla Telafer kelimesine dönüştüğü düşünülmektedir (El-Reşid, 2017, s. 18).

Osmanlı döneminde Sincar ilçesine bağlı olan Telafer 1917 yılında ilçe olmuştur. Telafer ilçesinde bulunan Türkmen köyleri şunlardır: Ağbılağ, Ağtepeler, Arpatepe, Antallavi, Azzotepesi, Buhur, Cegen Harabı, Cubara, Cedduh, Çardağtepe, Dolama, Deveboynu, Daşlıdere, Faka, Harala, Hamra, Harna, Kızıl Kuyyu, Kızıl Tar, Kırmızı, Kör Kuyyu, Kubbık, Malveren, Mıstah, Miççe, Sanbar, Sac'a, Sualtı, Turmı, Viranşehir (Saatçi, 1996, s. 35). Malla Casim, Aşık, Summak ağacı, Egilegil, soğanlık, Davaryolu, Tar, Sambar, Teldağış.

Bağdat'ta Irak Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı Eski Eserler ve Miras Dairesindeki kayıtlara göre 25/11/1947 yılında itibaren Telafer arkeolojik sit alanları yazılmıştır. Her bir yerin kayıt numarasıyla birlikte *Al-Wakai* gazetesinde her biri farklı sayılarda yayınlanmıştır. Telafer arkeolojik sit alanları şunlardır: Yarım Tepe, Soppan veya Büyük Soppan, Tel Taya, Tel Abu-meriye (Karguttu), Üç Tepe, Mağzalı Köyü, Nardan Tepe, Dem Tepe, Kara Tepe, Malla Casim, Şıhlar Harabsı, Erhal Tepesi, Av Tepesi, Tataroğlu, Çolak Tepesi, Hezneli Tepesi, Delik Tepe, Sarı Tepe, Ömer Tapa, Kassaplı Tozanağı, Kömbetli, Mallalar, Yaşlı Tozanağı, (El-Reşid 2017, s. 30-40). Şemis Kamer, Hıdır İlyas, Telafer Kalesi, Soppan Tepe. Telafer, nüfusun tamamının Türkmen olduğu en kalabalık yerleşim birimidir. Bu bağlamda Irak'taki Türkmen siyasi varlığının ve kimliğinin en net gözlemlendiği yerdir. 1997 yılında Telafer'in nüfus sayımı 280 bindir. 2008 yılı itibariyle Telafer'de saha çalışması yapan merkeze göre 395.150'dir (Erkmen, 2009, s. 7). Yapılan çalışmalara ve Telafer Nüfus Müdürlüğünden alınan verilere göre 2023 Mart ayı itibariyle ilçenin nüfusu 511.004'tür.

Telafer kapalı bir tarım toplumu özelliği göstermektedir. Irak'ın en büyük arpa ve buğdayını elde eden Telafer şehri ülkenin yemek sepetinin kaynağı olarak görülmektedir. Çünkü El-Cezire tarla bölgesi tamamen Telafer'e aittir. Ayrıca sebze ve meyve yönünden de meşhurdur. Diyala ilinin portakalı, Basra'nın hurması ve Telafer'in nar, incir ve yeşil patlıcanı meşhurdur. Telafer'de incir çeşitleri "Ahmet kara, Ağ ağaç, İslam ağacı, Kaspi kara ve Cüz inciri, narın ise "Şirin nar, Miz nar, Deve dişi, Deri" çeşitleri vardır (H. Aytaç, kişisel iletişim, Haziran 17, 2023).

Telafer'de bulunan Türkmen oymakların âdet ve görenekleri birbirleriyle benzerdir. Bu oymakların aşiret yönetim kuralları, evlilikleri, düğün gibi sosyal olguları, bayramda yapılan kutlamaları, millî ve dinî törenleri algılayış biçimleri birbirleriyle aynıdır. Her tarihî olayda olduğu gibi Telafer ve civarında yaşayan oymakların soylarının nereden geldiği fikir ayrılıklarına yol açmaktadır. Ancak tarihçilerin büyük bir çoğunluğu bu oymakların soyunun Oğuz Türkmenleri soyundan geldiğini söylemektedir. En başta Irak coğrafyası, 1936 yılında basılan ortaokul üçüncü sınıf kitabının yazarı Taha El-Haşimi'ye göre, Telafer halkı Türk'tür.

Telafer, Musul'un kuzeybatısındaki bir Türk köyüdür, evleri büyük ve geniş bir alana yayılmıştır (El-Haşımi, 1936: s144). Diğer Iraklı bir tarihçi Abdülrezzak El-Hasani'ye göre, Telafer halkı Timurlenk (Emir Timur), Moğol ve Sultan IV. Murat'ın askerlerinden geriye kalan bir kısımdır. Ayrıca Telafer halkının Türkçe konuştuğunu savunmaktadır (El-Hasani, 1982, s.262). Rezzuk İsa ise *Irak Coğrafyesi* adlı kitabında “Telafer halkının Çağatay lehçesi ve Azerbaycan lehçesi konuştuğunu ve bu iki lehçenin tamamen benzediğini belirtmektedir” (Bayati, 2017, s. 12).

Telaferli araştırmacı Ahmet KADOŞ ise *Sümer Uygarlığının Telafer'e Etkisi* adlı kitabında “Telafer halkının Sümerlere bağlı bir millet olduğu ve şimdiye kadar bin sözcükten fazla kullandığı sözcükler olduğunu” belirtmektedir. Çünkü Sümerce ve Çağatay lehçesinin birçok Irak Sümerce araştırmacıları bunu belirtmektedir (KADOŞ, 2018, s. 23).

Telafer, Irak'ın Musul kentine bağlı, bölgenin en işlek ve en kalabalık nüfusuna sahip olan ilçesidir. Telafer'de yaşayan aşiretlerin Musul'da yaşayan diğer aşiretler ile münasebetleri genelde iyidir.

H.1325 M. 1907 hicri ve miladi tarihli Musul salnamesine göre Telafer 9 mahalleye ayrılmış bir nahiye (kasaba)'dır. İçerisinde yüksek bir tepe üzerine kurulu bir kale, muntazam bir hükümet dairesi, iki büyük han, bir hamam, yaklaşık sekiz, on cami veya mescit, bir sıbyan mektebi ile diğer bazı düzgün binalar bulunmaktadır.

Telafer halkı, cesaret ve yiğitlik ile nam salmışlardır. Komşu aşiretlerle birlik ve beraberlik içindedirler. Bu yüzden daima aşiretlik özelliklerini muhafaza etmektedirler. Genellikle Çağatayca'ya yakın bir Türk lisanı konuşmaktadırlar (Eroğlu, Babuçoğlu, Özdil, 2008, s. 160).

“H. 1330 tarihli salnameye göre Telafer kasabası, yaklaşık bin beş yüz haneye sahip, dokuz mahalleden oluşmaktadır. Telafer kalesi diye adlandırılan büyük bir tepenin üzerinde kalesi ve kale içerisinde mevki olarak önemli bir hükümet konağı ile dört, beş kadar ahali hanesi bulunmaktadır. Mahallelerin büyük bir kısmı kalenin önlerinde, yalnız birisi kuzeyinde ve diğeri de doğusundadır. Yetmiş veya seksene yakın dükkân olan bir çarşısı, güzel bir hamamı

ile kargir bir hanı ve bir de camisi vardır. Kalenin etrafı müstahkem bir sur ile çevrili olup içerisinde birçok bina bulunduğu hâlde zaman aşımıyla bunların yıkılarak harap olduğu bugün mevcut olan delillerden anlaşılmaktadır. Kasabaya yetecek şekilde kuzeyden güneye doğru akan bir suyu var ise de bu su biraz acı ve ekşidir” (Eroğlu, Babuçoğlu, Özdi, 2008, s. 161).

2.2. Irak’ta Türkmen Edebiyatı

Yaklaşık bin yıldan fazla Türkmenlerin Irak'ta geliştirerek ortaya getirdikleri halk edebiyatının örnekleri şimdiye kadar canlılığını koruyan dilini ve kültürünü korumaktadır. Halkın konuşulan Türkmen dili, topluluğun dünya görünüşünde ve diğer her alanda olduğu gibi halk edebiyatında da yer almıştır. Türkmen kadınlarının bebeklerine söylediği maniler ve masallar, yaktığı ağıtlar kısacası doğumdan ölüme kadar sürdürülen bu halk edebiyatını dile getirir.

Irak Türkmenlerinin topmacaları ise zengin halk edebiyatı mahsulleri arasında bölge halkının topmacalar dediği bilmeceleer önemli yer tutar. Bir kısmı manzum olan topmacalar gibi eskiler sözü yani atasözü de Irak Türkmenlerinin yaşadığı bölgelerde varlığını devam ettirir. Türkmen halk edebiyatı mahsulleri arasında dualar beddualar, Molla Nasrettin fıkraları, dilek ve temenni sözleri ilgi çeker. Ayrıca halk edebiyatı nesir örnekleri için bölgedeki halkın arasında “serçek” denilen masallar başta gelir. Destan, uzun hikâye veya efsane türü açısından Irak Türkmenleri arasında günümüze kadar uzanan örneklere tesadüf edilmemiştir. Bilinen tek uzun hikâye “Arzu ile Kamber”dir. Türkmen halk edebiyatı çocuk masalları bakımından da zenginlik arz eder (Saatçi, 2020, s. 87).

Bir milletin önemli değerlerini oluşturan edebiyat Irak coğrafyası üzerinde çok değerli isimlere ev sahipliği yapmıştır. Edebiyatın temelini oluşturan bu önemli şahsiyetler Türkmen edebiyatının oluşumuna değerli eserler kazandırmıştır. Irak Türkmenlerinin ana dili Türkçedir. Türkmen dili iki kaynaktan beslenmektedir.

Birinci ve en önemli kaynak konuşma dili, yani yaşayan dil dediğimiz yöre ağızıdır. Kerkük'te, Erbil'de ve diğer Türkmen yerleşim merkezlerinde konuşulan yöre ağızlarını genel olarak Azerbaycan diyalektiğine dahil etmek mümkündür. Herkesin konuştuğu bu anadilin, öğrenilip yaygınlaşması, kendiliğinden sağlanmaktadır. Hatta denilebilir ki, Türkmenlerin kültürünü, halk edebiyatını, dünya görüşünü, kimliğini ve etkin bilincini günümüze kadar ayakta tutan, canlılığını hala koruyan bu anadildir. İkinci olarak yazı dili, Türkçenin beslendiği diğer bir kaynağı oluşturur (Saatçi, 1997, s. 155-156).

2.2.1. Sözlü Edebiyat

İnsanlar duygu ve düşüncelerini sözlü ifade etmiş ve sonraki dönemlerde yazılı edebiyatın oluşumunda ise önemli rol oynamıştır. Sözlü edebiyat döneminin gelişimini sağlayarak destan anlatıcıları, ozanlar ve halk hikayecileri dönemin toplumuna ses olmuştur. Yazılı edebiyatın başlaması ile bu sözlü edebiyat ürünleri ortaya çıkmıştır ve yazıya geçirilmiştir. Irak Türkmen edebiyatında sözlü edebiyat dost meclislerinde, karşılıklı hayat atışmalarında günümüze kadar varlığını sürdürmektedir. Ortamın atmosferine uygun olarak oluşturulsa da daha sonra yazıya geçirilir. Bu nedenle sözlü edebiyatın bir kolu niteliğinde olan halk edebiyatı ise Irak Türkmenlerinin gelenek, görenek, inancı ve musikinin temel yapısını şekillendirmektedir. Türkmenlerin ortaya koyduğu halk edebiyatına yönelik eserler mensur ve manzum olarak ikiye ayrılmaktadır. Mânî dörtlükleri, ninniler, atasözleri, bilmece ve ağıt gibi konularının tema edildiği görülmektedir (Bakr, 2023, s. 23-24).

2.2.1.1. Halk Edebiyatı

Türkmenlerin Irak'ta geliştirdiği halk edebiyatı, bin yılı aşkın geçmişiyle canlılığını koruyan zengin bir kültürel mirasa sahiptir. Halkın bedii zevkini, estetik dilini, inanç, gelenek, görenek ve hikmetlerini yansıtır. Türkmen halk edebiyatı, çocukların oyun dünyasından, doğumdan ölüme kadar yaşamın her alanını kapsayan ninniler, tekerlemeler, masallar ve diğer öğelerle zenginleşir. Mânileri, en yaygın nazım biçimlerindendir ve musiki ezgilerinin temel yapısını oluştururlar. Hoyrat adı verilen cinaslı mânî ve kesik maniler, Türkmen halk edebiyatının özgün örnekleri arasındadır. Manzum ve mensur örneklerle anlatılan yaşam

tecrübeleri, acılar, sevinçler ve toplumsal olaylar kuşaktan kuşağa aktararak günümüze ulaşmıştır. Türkmen halk edebiyatı, kuşaktan kuşağa kulaktan kulağa yayılarak zamana karşı mukavemet eden ve halkın ortak malı olan inci taneleri gibi değerli eserlerdir (Al-Khalaf, 2021, s. 18).

Bu alandaki en önemli isimlerden ve bazı örnekler şöyle sıralanabilir:

Dağda adım

Adladım dağda adım

Yar kösküne dağ vurup

Yazıptı dağda adım

Haşim Demirçioğlu (H. Demirçioğlu, kişisel iletişim, Ocak 15, 2023).

Gözüm gözler

Çok görmüş gözüm gözler

Bir gün ömrüm kalınca

Yar yolun gözüm gözler

Sadık Yahyaoğlu (S. Yahyaoğlu, kişisel iletişim, Mayıs 17, 2023).

Tılafar'dır elimiz

Türk konuşur dilimiz

Yadlara yol vermenuğ

Büküldiyse belimiz

Hüseyin Kadoşoğlu (H. Kadoşoğlu, kişisel iletişim, Ağustos 20, 2022).

Aşıka hal Tılafer

Türkmene mal Tılafar

Vahşi vahşi çillere

Hiç olmaz dal Tılafar

Biz öleğ sene kurban

2.2.2.Yazılı Edebiyat

Irak coğrafyasında oluşan yazılı edebiyat, dönemlerine göre farklı gelişimler göstermiş ve Türkmen edebiyatına bu hususta zengin bir miras bırakmıştır. Irak'taki yazılı edebiyat dönemin önemli isimlerinden birisi olan eserleri ile ünlü olmuş Nesimi ile başlamıştır. Türkmen edebiyatının zorlu dönemlerinden biri olan siyasi dönemin neden olduğu, Türkmen halkının Türk kültürü ve edebiyatından koparılmaya çalışılması ve iletişimin tamamen kopması sonucunda Türkmen edebiyatçıları ana kültürden biraz uzaklaşmış gibi görülmektedir. Bu nedenle Irak Türkmen edebiyatı iki ana döneme ayrılabilir:

1. Ortak Devir, başlangıçtan 1918'e kadar.
2. Çağdaş Edebiyat Dönemi, 1918'den günümüze kadar.

2.2.2.1. 1918 Öncesindeki Türkmen Edebiyatı (Ortak Devir)

Saatçi (1997)'nin belirttiği üzere “Bu dönem, başlangıçtan 20. yüzyılın ilk çeyreğine kadar süren bir dönemi kapsar. Ortak Türk edebiyatının bir parçası sayılan ve 14.-16. yüzyıllar arasında gelişen Irak Türk edebiyatının, Azerbaycan Türkçesine (veya eski Anadolu Türkçesinde) ait olduğu kabul edilmektedir.” (Saatçi, 1997, s. 159).

16. yüzyılda yetişen güçlü isimler Irak Türkmen edebiyatının ilk örneklerini vermiştir. Bu isimler ise; Fuzûlî, Bedri, Ahdî, Nevrûzî ve Bağdatlı Ruhi'dir. Bu ün kazanmış değerli edebiyatçılar Türkmen edebiyatına zengin eserler kazandırmıştır (Issa, 2019, s. 8-9)

19. yüzyılın güçlü kalemli ise şu şekildedir; Safî, Urfî, Şeyh Rıza ve dönemin en ün salmış diğer iki ismi ise Tabiboğlu ve Kabil'dir.

2.2.2.2. 1918 Sonrası Türkmen Edebiyatı (Çağdaş Dönem)

Bu dönem Türk edebiyatının Anadolu'daki edebiyattan ayrıldığı dönem olarak kabul görmüştür. Ancak bu dönem Irak'taki siyasi rejimler Türkmen edebîlerinin Türkiye'de oluşan yeniliklerden habersiz olduğu dönemdir. Türkmen yazarlar ve sanatkârlar bu üzüntüyle yine de Türkmen edebiyatına yeni mahsuller kazandırmak için çabalamıştır.

Irak Türkmen edebiyatçıları bir taraftan eski geleneğe bağlı eserler vermeye devam ederlerken, diğer taraftan da Anadolu'daki yeni edebi cereyanları zor da olsa takip etmeyi ihmal etmemişlerdir. Bu durum, edebiyatçıları iki gruba ayırmıştır. Bazıları, yeni edebi cereyanlarla verilen mahsulleri “öze dönüş” olarak değerlendirirken, bazıları da “özden kopma” hareketi olarak telakki etmişlerdir (Akar, vd. 1993, s. 190).

Bu durum eski geleneğe bağlı kalanlar ve yenilikçi grup olarak edebiyatçıları ikiye ayırmıştır. Bu tartışmalar dönemi dergilerinde dahi yer almıştır. Usta araştırmacı yazar Ata Terzibaşı, yenilikçi edebiyata karşı ağır eleştirilerde bulunmuş ve “Saçma Şair” başlıklı yayımlanan yazısında “serbest şiiri, ilkel şiirin tekrarı olarak kabul ettiğini iğneli bir dille vurgulamıştır (Akkoyunlu, 1992, s. 590).

2.3. Irak Türkmen Ağız Yapısı

Türk dillerinin Batı Oğuz şubesine mensuptur. Irak Türkmen Türkçesi, Osmanlı Türkçesi ve Azerbaycan'ın tarihsel geçiş süreçlerinden etkilenmiştir. Türkmen dili bölgesel özelliklere göre değişiklik göstermektedir.

2.3.1. Telafer'in Dil Özellikleri

Telafer şehrinin başka Türkmeneli bölgelerinden ayrı ağız özellikleri vardır. Doğu Türkçesi ve Eski Türkçeye ait bazı ses biçimlerini koruyan Telafer ağzı, bir taraftan da Şanlıurfa ve Gaziantep'e benzemektedir (Gökdağ, 2019, 102). Türkiye Türkçesindeki bazı kelimelerin Telafer ağzındaki şekilleri böyledir: Masal (serçek), şiir (deyme), şarkı (yır), sanatçı (yırçı), kenar (kırağ), çatal (çengel), bir avuç (çengem), sığ (deyez), kolay(asant), misket (tebel), toplamak (döşirmeğ), küpe (tana), kolye (boylama), bilezik (dermiç), akıllı (şahraza), azıcık

(biççe), tas (piyala), her zaman (heble), kestane (şaballut), havuç (keşşür), susam (küncüt), hindistan cevizi (göznengüre), düdük (pippik), ön (kanşer), imam nikahı (kebin kesmeğ), ne kadar (nağada), balon (ifrik), pembe (cümbedi), gül (cimbit), hafif (yüngül) denilmektedir.

2.3.2. Telafer Ağzında İki Lehçelilik

Dil biliminde, bir dil kullanıcısının fonetik ve morfolojik düzeylerde iki farklı yapılanma ile anadiline ek olarak aynı dilin başka bir lehçesini kullanabilmesi ve her iki lehçede sosyal ilişkilerini sürdürebilmesi durumu, bireyin dil becerilerini genişleten bir yetenektir. (Gökdağ, 2019, s. 106). Türkmeneli bölgesinin birbirinden farklı lehçesi olduğu gibi Telafer ağzında da küçük farklılıklar vardır. Telafer'de tanımadığın biriyle konuşurken bile hangi bölgeden olduğunu tahmin etmek çok da zor değildir. Telafer ağzı olarak Aşakkala (Aşağı Kale) ile Yukarı (Yukarı Kale) arasında farklılıklar vardır. Bu farklılıklar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 1

Aşağı Kale ve Yukarı Kale Lehçeleri Arasındaki Farklılıklar

Aşağı kale ağzı	Yukarı kale ağzı	Türkiye Türkçesi
Abba	ubba	Baba
bîbî	becce	hala (babanın kız kardeşi)
Dakkuz	dokkız	Dokuz
Uttuz	ottız	Otuz
Un	on	On
Tabağ	şini	Tabak
Hassı	hası	Hangisi
şobîk	bazı	Merdane

2.3.3. Telafer Ağzı: Ses Bilgisi Özellikleri

Telafer ağzının önemli ses özellikleri şu şekilde sıralanabilir:

İncelik-kalınlık uyumu: Telafer ağzında incelik kalınlık uyumu sağlamdır. Alınma kelimelerin çoğu büyük ünlü uyumuna uyar: elet < alet, dermen < derman, ezen < ezan, fekir < fakir, fetihe < fatiha, kerven < kervan, zerer < zarar, ataş < ateş, bayaz < beyaz, zalım < zalim.

Düzlük-yuvarlaklık uyumu: Bazı eklerin yalnızca düz, bazılarının yalnızca yuvarlak şekilleri bulunur. Türkiye Türkçesinde düzlük-yuvarlaklık uyumuna uyan bazı kelimeler Telafer ağzında uymamaktadır.: Çamır < çamur, gavır < gavur, hamır < hamur. Bazı örneklerde uyumun diğer görüşleri: Dolı < dolu, kötü < kötö, horız < horoz.

Ünlü düşmesi: Telafer ağzında ünlü düşmesi sıkça rastlanır: Aşiret > aşret, ikindi > kindi, oraya > orıy, < buraya > bırıy, geliyor > geliy, söylüyor > seliy.

Ünlü değişimleri: Türkiye Türkçesinde ince veya kalın olarak geçen bazı ünlüler, Telafer ağzında inceleşerek veya kalınlaşarak değişime uğrar. Bu değişimler şöyle sıralanabilir:

a > ı daralması: mağara > mığara.

e > a değişimi: ateş > ataş, kıyamet > kıyamat.

e > i değişimi: feda > fide, sana > siye, bana > miye.

i > ü yuvarlaklaşması: çekiç > çekküç, delik > delük.

ı > u yuvarlaklaşması: Fırat > Furat, altın > altun.

o > a düzleşmesi: soğuk > savığ, kovalamak > kavalamağ.

o > u daralması: boğaz > buğaz, lokum > lukum.

u > ı düzleşmesi: bu > bı, bunda > mında.

ö > e düzleşme: bele < böyle, sele < söyle.

ö > ü daralması: çörek > çürek, köpük > küppik.

ü > i düzleşmesi: bülbül > bilbil, görünmek > görinmeğ.

ü > e düzleşmesi ve genişlemesi: yürümek > yerimeğ, yürü > yeri (Buluç, 1974 :52).

Yer değiştirme (Metatez): Telafer ağzında birçok ünlü ve ünsüz değişimleri şunlardır: bulgur > burğul, sarımsak > samırsağ, yüksek > üskek, toprak > torpağ, eksik > eskük, avrad > arvad, Meryem > Meyrem, sofrası > sıfra, öksürme > öskirme, vd. (Gökdağ, 2019: s.108).

Ünsüz ikizleşmesi: Telafer ağzı ünsüz ikizleşmesi açısından zengindir: iki > ikki, yedi > yeddi, dokuz > dokkız, otuz > ottız, köpek > köppek, sabah > sebbeğ, deveci > deveççi, çene > çeyye, ikiz > ekkiz, kuyu > kuyyu, kirli > kirri, vd. (Hürmüzlü, 2013, s. 33).

Ünsüz Değişimleri: Telafer ağzında görülen bazı ünsüz değişimleri şu şekildedir:

k > ğ değişimi: ocağ, dudağ, sıcağ.

k > h değişimi: Çoh, kaħınca, çıħardı.

i > r değişimi: kirli > kirri, birlik > birriki.

n > y değişimi: sana > siye, batarsın > batasay.

p > m değişimi: tapmaca > tammaca.

k > g değişimi: keçi > geçi, gök > gög.

b > m değişimi: bin- > min-, buna > mına.

t > d değişimi: taş > daş, oynatır > oynadır.

ş > ç değişimi: çorba > şorba, şaşar > çaşar.

nd > nn benzeşmesi: acısından > acınnan, yuvasından > ivasınnan.

n düşmesi: sonra > sora, sünnet > sinet.

-r- düşmesi: meğer > mege, eğer > ege.

-y- düşmesi: yüreksiz > üreksiz, yıldırım > uldurum, yüz > üz.

Hece düşmesi: yumurta > mırta, mahalle > mehle (Gökdağ, 2019, s. 108).

2.4. Irak'ta Türkmen Eğitiminin Başlangıç Durumu

Saddam Hüseyin rejiminin devrilmesinin hemen ardından en başta Kerkük, Musul, Diyala, Selahattin ve Bağdat'ta Türkmen okulları açılmıştır. Türkmen eğitiminin en ağır dönemi Irak Türkmenlerine “Kültürel Hakların” verilmesi ile açılan okulların çok sürmeden bir sene sonra geri kapatıldığı zaman olmuştur. Bunun en büyük sebebi ise Türkmenlerin kendi dillerinde öğrenim görme arzusu doğrultusunda bu okullara akın etmesi olmuştur. Bu durum o dönemde var olan iktidarın gözünü korkutmuş ve okullar kapatılmıştır (Devlet, 2021, s. 18).

2.5. Irak Telafer Türkmenlerine Yönelik Yapılan Çalışmalar

Telafer ağzıyla ilgili yapılan kapsamlı çalışmaları şu şekilde sıralayabiliriz:

Sadettin Buluç, 1973-1974 yılında “Telafer Türkçesi Üzerine” adlı bir çalışma yapmıştır.

Yaptığı çalışmada, Telafer'in tarihinde kısaca ve sırayla şu konuları ele almıştır: Ünlüler, ünsüzler, vs. Ayrıca Telafer ağzında anlatılan bir (serçek) masal adını vererek çalıştığı konuları desteklemiştir.

Noor İbrahim Ahmed Bayati, 2017 yılında *Telafer Türkmen Ağzı (İnceleme-Metin-Sözlük)* adlı yüksek lisans tezi, Ankara, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Türk Dili Bilim Dalındaki, Dr. Serap Akı'nın danışmanlığında çalışmaları tamamlamıştır.

Ghadeer Mohammed Qasım Barem, 2018 yılında *Telafer Mikrotoponimleri ve Dil İncelemesi* adlı yüksek lisans tezi, İzmir Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Lehçeleri Anabilim Dalı, Doç. Dr. İbrahim Şahin'in danışmanlığında tamamlanmıştır.

Bilgehan A. Gökdağ, 2019 yılında “Telafer Ağzı” adlı bir çalışma yapmıştır. Yaptığı çalışmada, Telafer'in tarihine kısaca değinmiş ve sırayla şu konuları ele almıştır: Ünlüler, ünsüzler, fiil çekimi, vs. Ayrıca Telafer ağzında anlatılan *Tilki ile Yaşlı Kurt* adlı bir masal derlemiş ve Türkiye Türkçesine de aktarmıştır.

2.6. Irak Türkmen Masalları Üzerine Yapılan Çalışmalar

2.6.1 Kitaplar

Araştırmacı ve yazar İbrahim Dakuki, *Funun El-Edeb El-Şabi El-Türkmani* adlı Arapça kitabının ikinci bölümünde hiç örnek vermeden Türkmen masalları hakkında kısa bilgiler vermiştir (Bayatlı, 2009, s. 42).

Şakir Sabır Zabit, Eski Türkçe harfleriyle yazdığı *Kerkük'te İctimai Hayat* adlı kitabında ele almış olduğu yedi masal hakkında üç sayfalık bilgi sunmuştur (Bayatlı, 2009, s. 42).

Necdet Yaşar Bayatlı *Irak Türkmen Halk Edebiyatı Üzerinde İncelemeler* adlı kitabının dördüncü bölümünde masallardan örnek vererek inceleme yapmıştır (Bayatlı, 2016, s. 82-83).

Çoban Uluhan, *Irak Türkmen Ağzları* adlı kitabında ele almış olduğu yirmi altı masal hakkında sözlük çalışması yapmıştır (Uluhan, 2021, s. 28-121).

Ata Terzibaşı tarafından hazırlanan *Arap harfleriyle Arzu Kamber Masalı* adlı kitapçık 32 sayfadan oluşmaktadır.

Suphi Saatçi, “Kerkük Çocuk Folkloru” adlı çalışmasında, masal konusuna değinmiş, Kerkük halkı ağzından derlediği yedi tane çocuk masalı örnek olarak verilmiştir (Bayatlı, 2009, s. 43).

TC. Kültür Bakanlığı tarafından hazırlanan *Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi*, 6. Cilt *Azerbaycan-Irak Türk Edebiyatı* adlı kitapta Masallar başlıklı bölümden dört masal örnek olarak verilmiştir (Saatçi, 1997, s. 271-284).

Gazenfer Paşayav, 1987 yılında *Kerkük Folkloru Antolojisi* kitabının Çocuk (Uşag) Folkloru başlığı altında sekiz masal metni; Nağıllar ve Destanlar başlığı altında yedi masal metni yer almaktadır. Eser kiril alfabesiyle Azerbaycan ağzı özelliğiyle yazılmıştır (Bayatlı, 2009, s. 43).

Cengiz Ketene, 1990 yılında *Kerkük Halk Edebiyatından Seçmeler* adlı kitabında on bir masalı bölgeden derlemiştir (Bayatlı, 2009, s. 43).

Abdullatif Benderoğlu, 1993 yılında yayımladığı *Irak Türkmen Folkloründen Örnekler* adlı kitabında eski harflerle altı masal örnek olarak çalışmıştır. Bu masalların üçü Kerkük ağzıyla üçü de Tuzhurmatı ağzıyla verilmiştir. (Bayatlı, 2009, s. 44)

Gazenfer Paşayav’ın, 1998 yılında profesörlük tezi olarak hazırladığı *Irak Türkmen Folkloru* adlı eser, daha sonra Mahir Nakip tarafından Türkiye Türkçesine aktarılarak kitap hâlinde basılmıştır (Bayatlı, 2009, s. 44).

Necdet Yaşar Bayatlı, *Irak Türkmenlerinin Halk Masalları* adlı kitabında 70 masaldan örnek vererek motif ve tip açısından inceleme yapmıştır (Bayatlı, 2009, s. 2).

2.6.2 Lisans, Yüksek Lisans ve Doktora Tezleri

Hussin Shahbaz Hassan'ın, 1979 yılında hazırladığı *Kerkük Ağzı* adlı doktora tezi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde, Prof. Dr. Muharrem Ergin'in danışmanlığında tamamlanmıştır.

Choban Khıdır Haydar'ın, 1979 yılında *Irak Türkmen Ağızları* adlı doktora tezi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde, Prof. Dr. Sadettin Buluç'un danışmanlığında tamamlanmıştır.

2.6.3. Makaleler

Bugüne kadar Irak Türkmenlerinin masallarıyla ilgili yapılmış bilimsel bir çalışmaya rastlanmamıştır. Ancak Irak'taki bazı gazete ve süreli yayınlarda birkaç sayfalık veya birkaç satırlık yazılar yazılmıştır. Bu süreli yayınların isimleri şunlardır: *Beşir Gazetesi*, *Birlik Yolu Dergisi*, *Bohça Dergisi*, *Doğru Düşünce Gazetesi*, *Doğuş Gazetesi*, *Çiçek Çocuk Dergisi*, *Kardeşlik Dergisi*, *Türkmen Gazetesi*, *Türkmeneli Dergisi*, *Türkmeneli Gazetesi*, *Kerkük Dergisi*, *Gökbörü Dergisi*, *Fuzuli Bülteni* (Bayatlı, 2009, s. 45).

2.7. Masal

2.7.1. Masal Nedir?

Türk Dil Kurumunun yayımladığı Türkçe Sözlük'te "çocuklara anlatılan ve sıra dışı olaylarla süslenmiş ilgi çekici hikâye" olarak tanımlanan masal, (TDK, 2019, s. 1630) Türkiye'de ve dünyada çeşitli araştırmalara konu olmuştur. Araştırmacılar masal türüne farklı tanımlar getirmişlerdir. Saim Sakaoğlu'nun *Masal Araştırmaları* adlı kitabının giriş bölümünde bazı araştırmacı yazarların masal üzerine görüşlerine yer almaktadır. Ahmet Vefik Paşa, *Lehçe-i Osmânî* adlı eserinde masal için “mesel, dâsitan, hâlâ hikâye, menkabe manasına fıkra ve

kaziyyeden gayrı” derken Muallim Naci ise “mesel” sözcüğünün “dâsitân, kıssa-i meşhûre” kelimelerine dayandığını vurgulamaktadır. Arapça'da mesel (مثل)'den türeyen kelime Türkçede zamanla masal sözcüğüne dönüşmüştür. Masal türünün günümüzdeki tanımlarında Muallim Naci ve Ahmet Vefik Paşa'nın söyledikleri geçerliliğini yitirmiştir (Sakaoğlu, 2019, s. 16). Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat*'te “Edep ve ahlâka yararlı olan hikâye” tanımını (Rayman, 2010, s. 39) Şemseddin Sami ise, *Kâmûs-i Türki*'de “Çocuklara söylenilen hikâye” tanımını yapmaktadır (Gündoğdu, vd., 2021, s.1048). Sakaoğlu'na göre ise masal, kahramanlarından bazıları tabiatüstü varlıklar ve hayvanlar olan, olayları okuyucunun gözünde canlandıran masallar diyarından ortaya çıkan, hayal ürünü olmasına rağmen ikna yönü bakımında dinleyicide güçlü etki yaratmakta olan bir sözlü anlatım türüdür (Sakaoğlu, 2019, s. 16).

2.7.2. Masal Türü, Özellikleri ve Öğretimi

Masal türü üç başlıkta ele alınır. Bunlar: Gerçek masal, hayvan masalı ve olağanüstü masallardır.

Halk Masalları: Genellikle anonim masallardır. Birden fazla olayların, gerçekten çok uzak biçimde bir arada anlatıldığı uzun bir masaldır. Doğu edebiyatında *Binbir Gece Masalları*, Batı edebiyatında ise *Pamuk Prenses* masallara örnek gösterilmektedir (Bayatlı, 2009, s. 17). Hayvan masallarında karakterler hayvanlardan oluşmaktadır ve bunlar kişileştirilmesiyle dinleyicilere öğretici bir olay canlandırılmış olur. Yunanlıların *Ezop Masalları*, Hintlilerin ise *Kelile ve Dimne* masalları hayvan masallarının birer örneğidir. Türk edebiyatında Mevlâna'nın *Mesnevi* adlı eserinde ve Şeyhi'nin *Harname* adlı eserindeki bazı hikâyeler de hayvan masalına örnek teşkil etmektedir.

Edebî masallar ise yazarların derledikleri veya yazdıkları masallardan oluşmaktadır. *Andersen Masalları* bu tür masallara örnektir. Ayrıca Eflatun Cem Güney de Türk masallarını derleyerek birçok masal kitabı yazmış ve edebî masallara katkı sunmuştur (Bayatlı, 2009, s. 17-23).

Masalın türe özgü birtakım özellikleri vardır. Masal yapısal olarak beş bölümden oluşmaktadır:

1. Döşeme: Bu bölüm dinleyicinin ilgisini çekme amacının olduğu tekerleme bölümüdür.
2. Serim: Anlatılacak olan kişiler ve olay hakkında bilgilerin verildiği bölümdür.
3. Düğüm: Olayların gerçekleştiği bölümdür.
4. Çözüm: Bu bölüm masalda düğümlenen olayların çözüldüğü bölümdür.
5. Dilek: Masalın bu son bölümünde anlatıcı iyi insanlar veya kahramanlar için güzel dileklerde bulunur (Bayatlı, 2009, s. 18).

2.7.3. Masalın Kaynakları

Masal araştırmacılarının üzerinde durdukları en önemli konulardan biri de masalların kaynaklarıdır. Masalın nereden geldiğini, hangi kültürde var olduğunu ve ilk masalın hangisi olduğunu merak eden araştırmacıların, masal hakkında bilinen en eski yazılı kaynaklardan bilgi almaya çalıştıklarını düşünmek mümkündür. Umay Günay'ın 1975 yılında doktora tezinden S. Thompson'un *The Folktale* kitabından yola çıkarak hazırladığı "Eski Kaynaklarda Masal" başlıklı bölümde eski masalları dönemlerine göre beş grupta ele alındığı belirtilmektedir:

Babil ve Asur: Bu döneme ait belgeler beş bin yıl öncesine dayanmaktadır. Bunların en önemlileri tüm dünya masallarında geçen bazı motifleri içinde barındıran *Gilgamesh* ve *Etana* efsaneleridir.

Eski Yunan: Bu döneme ait edebî belgeler arasında halktan derlenen masal metinleri bulunmasa da çeşitli masalların temalarının din kitaplarına, destanlara ve hatta dramalara konu olması dikkat çekmektedir. Bu dönemde yaşayan Ezop'un edebî çerçeveye oturttuğu hayvan masallarının Orta Çağ'dan itibaren sözlü geleneğe geçmiş olması dikkat çekicidir.

Latin: Günümüzdeki masal unsurlarının çoğunu barındıran *Cupid* ve *Psyche* isimli hikâyeleri içeren *Metamorphoses*, Latin döneminde Apuleius tarafından yazılmıştır.

Hindistan: Büyük kısmını Aryan kabilesinin oluşturduğu Hindistan halkının Homer'den yüzyıllarca öncesine dayanan edebiyata ve pek değişmeyen dinî geleneklere sahip olduğu söyleniyor. Budistlik, Müslümanlık, Hristiyanlık, Hinduluk ve Zerdüştlük, Hint halkının yerli geleneklerine eklenebilecek faktörlerden bazılarıdır. (Günay, 1975, s. 5-6)

Masalın kaynakları konusunda ilk ciddi görüş olarak kabul edilen W. Grimm'in *Kinder und Hausmarchen* adlı eserinin ön sözünde, masalların kaynağı hakkında iki görüş vardır. (Günay, 1975, s. 17).

Hint-Avrupa Teorisi: Hint-Avrupa dil ailesine giren ulusların masalları, belli olmayan bir zamandan Hint-Avrupa medeniyetinin mirasıdır.

Parçalanmış Mitler Teorisi: Masallar, eski mitolojilerin parçalanmış hâlleridir. Bunlar ancak ortaya çıktıkları mitlerin dikkatli bir şekilde açıklanmasıyla anlaşılabilir (Sakaoğlu, 2019, s. 21).

Umay Günay (1975), diğer araştırmacıların Grimm Kardeşler'in bu iki teorisinden yola çıkarak yeni teoriler geliştirdiklerini ve bu ekollerin üç önemli teorisinin mümkün olduğunca aşağıda sunulması gerektiğini belirtmiştir. Sakaoğlu ise tarih öncesi Görüş/Mitoloji Okulu başlığı altında söz konusu iki teoriye yer vermiştir.

Pek çok farklı anlatı türüyle yakından ilişkili olan masalın menşei konusunda farklı görüşler bulunsada da masal üzerine yapılan çalışmaların çoğunda üç dönemle karşılaşırız:

1. Tarih Öncesi Görüş/Mitoloji Okulu
2. Tarihî Görüş/Hindoloji Okulu
3. Etnografik Görüş/Antropoloji Okulu

Bu dönemlerin isimleri kişilere göre değişmektedir. Örneğin, Umay Günay doktora tezinde şöyle adlandırmaktadır: Antropolojik Görüşü, Mitolojik Görüş, Hindoloji Görüş (Günay, 1975: 17-18). Bilge Seyidoğlu'nun *Erzurum Masalları Üzerine Araştırmalar* adlı eserinde bu dönemleri Antropoloji Okulu, Mitoloji Okulu ve Hindoloji Okulu olarak adlandırdığı görülmektedir. Sakaoğlu, "görüş" kelimesinin yanlış olmamakla birlikte, "school" kelimesinin *Masal Araştırmaları* adlı eserinde Batılı kaynaklar tarafından vurgulandığı için

"okul" olarak değerlendirilmesinin daha doğru olacağını da belirtmiştir (Sakaoğlu, 2019, s. 20).

Hint-Avrupa dillerinin Sanskritçe ile olan akrabalığı sonucu ortaya atıldığı sanılan Mitoloji Okulu'na göre masalların kökleri Hint mitolojisinde (Veda'larda) aranmalıdır (Sakaoğlu, 1999, s. 5). Bu görüşü savunanlar Hint-Avrupa halklarının mitlerini incelemekte ve masalın mitolojiden kaynaklandığını iddia etmektedirler. Karakterleri bakımından masallar ve mitler arasında farklılıklar olsa da benzerlikleri açısından Aryan kabilesinin zengin bir mitoloji hazinesine sahip olduğunu savunurlar. Bu görüşün savunucuları arasında G. Grimm, Angelo de Gubernatis, John Fiske Max Müller ve Sir George Cox gibi isimler yer alır (Günay, 1975, s. 17).

Hindistan kökenli masallar Batı'ya üç şekilde ulaşmıştır:

1. Onuncu yüzyıldan önce bazı masallar sözlü gelenekle Batı'ya gelmiştir.
2. Bazı masallar onuncu yüzyıldan sonra İslamiyet'in etkisiyle Bizans, İtalya ve İspanya ülkeleri sayesinde Avrupa'ya taşınmıştır.
3. Budist malzeme ise Moğollar tarafından Çin ve Tibet'ten Avrupa'ya taşınmıştır. İranlılara ait *Tutiname*, Araplar ve Yahudilerin el yazmaları da bu yolla taşınmıştır (Günay, 1975, s. 18).

30 yılı aşkın bir süredir masal incelemesi alanında çalışmalar yapan Sakaoğlu (1999), yaptığı çalışmalara dayanarak masalların kaynakları ile ilgili olarak şunları söyler:

...masalların kaynağı olarak hiçbir coğrafyayı, kültürü ve dini temel olarak ele almamak gerekir. Masalların bir bütün olarak değil de tek tek ele alınması halinde belki bazılarını belirli coğrafyaya, kültüre veya dine bağlayabiliriz. Örneklerde görülen değişme, ne kadar büyük boyutta olursa olsun her masalda aslından gelen bir iz, bir kalıntı mutlaka bulunacaktır. (Sakaoğlu, 2019, s. 25).

Sakaoğlu'na göre masalda üç tür değişme ve farklılaşma vardır:

Olumlu gelişme: İlk defa anlatılan masal mükemmel değildir. Zaman içerisinde çıktığı ve yayıldığı bölgelerde gelişip güzelleşecektir.

Yayılan gelişme: Masallar, yayıldığı coğrafi bölgelerde kültürlerin ve dinlerin etkisiyle orijinal biçimlerinden uzaklaşarak evrilmeye devam etmektedir. Masal, belki de ilk anlatıldığı yerde bile saf hâliyle anlatılmaz. Kişilerin, yerlerin, soyadların, hayvanların ve yiyeceklerin adları değişir.

Tersine gelişme: Hâlâ birçok ülkede anlatılan masalın ilk hâli ile ana yurduna dönen hâli arasında büyük farklılıklar vardır. Özgünlüğünün çoğunu kaybetmiş olan bu tür masal gelişimi, tersine gelişim olarak adlandırılır (Sakaoğlu, 2019, s. 25-26).

2.7.4. Masalın Sınıflandırılması

Masalların pek çok araştırmacı tarafından farklı şekillerde tasnif edildiği görülmektedir. Çalışmalarda farklı sonuçların çıkmasının nedeni, araştırmacıların çalışma yöntemlerinden kaynaklanmaktadır. Masalların sınıflandırılması, masal türlerinin ve motiflerinin ilkelerine dayanmaktadır. Fıkraların tasnifine yönelik çalışmalar J.G Von Hahn ile başlamıştır. Antti Aarne, V. Hanh'ın eserlerinin yanı sıra daha kapsamlı bir katalog hazırlamıştır. Masalları sınıflandırmada önemli bir adım atan Hanh, masalları Yunan mitolojisine bağlamıştır. Araştırmanın en zayıf yönlerinden biri de tip ve masal motifi ayrımını iyi yansıtmamasıdır. Bu nedenle, Hanh'ın çalışmalarının bugün pek bir önemi yoktur. Masal araştırmacıları, Han'ın çalışmaları dışında uzun süredir Grimm Kardeşler'in masal derlemelerine yöneldiler. Derecelendirmelerden sonra, Alfred L. Cropper ve Robert H. 1908'de Kızılderili masallarını sınıflandırmışlardır. Bu çalışmalar daha sonra Franz Boas tarafından *Tsimhian Mythology* eserinde kullanılmıştır (Günay, 1975, s. 19).

Anti Aarne, 1910'da Kaarle Krohn tarafından derlenen masal sınıflandırmasıyla "Masal Tipleri Dizini"ni hazırlamıştır. Daha sonrasında Stith Thompson, Aarne'nin "Masal Türleri Dizini"ni Coğrafi Fin metoduna göre daha geniş hâle getirmiştir. Türkiye'deki masal tasnifi ile ilgili olarak Eberhard ve Pertev Naili Boratav birlikte çalışarak "Türk Masal Tipleri Kataloğu"nu hazırlamışlardır.

Antti Aarne masalları üç kısma ayırmaktadır:

1. Hayvan Masalları

Vahşi hayvanlar

Vahşi hayvanlar ve evcil hayvanlar

Vahşi hayvanlar ve insan

Evcil hayvanlar

Kuşlar

Balıklar Öteki

Hayvanlar

2. Asıl Masallar

A- Sihir Masalları

Tabiatüstü rakip Tabiatüstü veya sihirli zevce (zevç) veya diğer ilgili kimseler

Tabiatüstü yardımcı

Tabiatüstü vazife

Tabiatüstü eşya Tabiatüstü muktedir olma hâli veya bilme

Diğer tabiatüstü hâller

B- Efsane Tarzındaki Masallar

C- Kısa Hikâye Tarzındaki Masallar

D- Aptal Dev Masalları

3. Fıkralar:

Edepsizlik

Evli Kimselerin Lâtifeleri

Kahraman olan bir kızın (kadının) latifeleri

Kahraman olan bir erkeğin latifeleri

Kurnaz adam

Tesadüf suretiyle mutluluk

Aptal Papazların latifeleri

Yalan masalları (Sakaoğlu, 2002, s. 53-54).

Eberhard ile Boratav 2536 masal metnini inceleyip 376 masal tipini tespit ederek “Türk Masallarının Tip Kataloğu”nu hazırlamışlardır. Buna göre bu tipleri şöyle sıralabiliriz:

- A- Hayvan Masalları
- B- Hayvan ve insan masalları
- C- Hayvan veya bir ruh bir insana yardım eder
- D- Tabiatüstü bir ruh veya hayvanla evlenme
- E- İyi ruhla ve evliyalarla yaşama
- F- Kaderin hâkimiyeti
- G- Rüya
- H- Kötü ruhlarla yaşama
- I- Sihirbazlar
- J- Bir kız sevgili bulur
- K- Bir erkek sevgili bulur
- L- Fakir kız zenginle evlenir
- M- Kıskançlık ve iftira
- N- Hor görülen hoca kahramandır
- O- Zina ve baştan çıkarma
- P- Acayip icraat ve olaylar
- Q- Acayip davalar
- R- Realist masallar
- S- Acayip tesadüfler
- T- Komik hikâyeler
- U- Aptal ve tembel erkekler ve kadınlar
- V- Hırsız ve dedektif
- W- Akıllı, hilekâr veya cimri erkek ve kadınlar (Sakaoğlu, 2019, s. 32-33).

Bilkan'a göre, evliya menakıpnamelerinde çok sık rastlanan ve masallarla ortak niteliklere sahip bazı motifler şunlardır:

1. Sihir ve büyü
2. Hastaları iyileştirme
3. Gaipten ve gelecekte haber verme
4. Tabiat kuvvetlerine hâkimiyet
5. Tenâsüh (ruhun bedenden bedene geçmesi)
6. Kılık değiştirme
7. Ejderha ile mücadele
8. Havada uçmak
9. Körleri gördürmek
10. Cansız varlıkların konuşması vb. (Bilkan, 2001, s. 54).

Thompson'ın, 1932-1936 yılları arasında hazırlamış olduğu *Motif Index of Folk- Literature* adlı eser atlı ciltten oluşmaktadır. Bu eserdeki motifler yirmi üç başlık olarak belirtilse de başlıklar kendi aralarında alt başlıklara ayrılmışlardır. Motifler şu şekilde harflendirilmiştir.

- A. Mitolojik Motifler
- B. Hayvanlar
- C. Yasak
- D. Sihir
- E. Ölüm
- F. Olağanüstülükler
- G. Şans ve Kader
- H. Cemiyet (toplum)
- I. Ödüller-cezalar
- K. Sınavlar
- L. Akıllı ve aptal
- M. Aldatmalar

N. Kaderin ters dönmesi
P. Cinsiyet
R. Hayatın doğası
S. Din
Ş. Karakter özellikleri
T. Mizah
U. Çeşitli motif grupları
V. Din
W. Karakter özellikleri
X. Mizah
Z. Çeşitli motif grupları (Sakaoğlu, 2019, s.34).

2.7.5. Telafer Türkmen Masalları

Genellikle halk tarafından yaratılan, kuşaktan kuşağa, ağızdan ağıza anlatılan olaylar ile süslenmiş, gerçek dışı veya hayalî olayların anlatıldığı halk hikâyelerine masal denir. Telafer ağzında masala “serçek” denmektedir. Masal sözcüğü Arapça kökenli olup Osmanlıca ve Türkçe sözlüklerde, masal sözcüğü Arapça “mesel”in anlam ve söyleniş anlamına gelmektedir (Tahsin, 2014, s. 25).

Serçek: Türkmenelinin sadece Telafer ağzında kullanılan serçek kelimesi masal, hikâye ve kıssa anlamına gelmektedir. Serçek, “hikâye; sürçek~sürçük” sözcüğü *Divanu Lugati't Türk* adlı eserde ve sözlükte de geçmektedir. Oğuzca'da gece yapılan sohbet meclisi anlamına gelmektedir (Ercilasun, Akkoyunlu, 2014, s. 841). *İbnü-Mühennâ Lûgati* eserinde sürçek sözcüğü hikâye anlamına gelmektedir (Battal, 1934, s. 65). *Abû Hayyân Kitâb al-İdrâk li-lisân al-Atrâk* adlı eserde ise, sürçek kelimesi hikâye anlamına gelmektedir (Caferoğlu, 1931, s. 94).

2.7.6. Telafer Masallarının Oluşumu ve Anlatıcıların Dili ve Üslubu

Kültürlerin karıştığı, tek kültürün her şeye hâkim olduğu bir çağdayız. Ancak kadim bir kültür mirasına sahip milletler direnebilir, görünüşlerine ve özlerine sadık kalabilirler.

Rivayete göre Telafer'de bine yakın masal varmış. Bazı anlatıcılar bir masalı bazen üç veya daha fazla günde ancak anlatabiliyorlarmış.

Normalde masalları anlatmaya yatsı namazından sonra başlıyorlarmış ve gece saat 12 gibi bitiriyorlarmış. Eğer masal tamamlanmadıysa ertesi gün bir iki dakika özet olarak verip masala devam ediliyormuş (S. Bizimoğlu, kişisel iletişim, Mayıs 17, 2023).

Rahmetli Reşit KAPLAN masal anlatıcılığında meşhurmüş. Bazen bir masalı bir hafta boyunca anlatıyormuş. Masalda olan her karakteri ayrıca anlatıyormuş .

Anlatıcı: “Bir gün varmış bir gün yokmuş Allah'ın rahmeti taştan topraktan çıkmış, Serçek yarısı yalan yarısın gerçek, diyerler günlerin birinde...” diyerek masalı anlatmaya başlarmış (F. Efendioğlu, kişisel iletişim, Nisan 21, 2023).

Telafer ve İyaziye'de tarım işçiliğinin yaygınlaşması ve kanıtlanmış örf ve âdetler çerçevesinde dedeler ve ninelerin masallarının olgusu uzun yıllar hüküm sürmüştür. Hikmetlerden, vaazlardan, atasözlerinden ve güzel sözlerden yoksun olmayan, gerçekle hayali birleştiren masallar, destanlar, kahramanların biyografileri anlatılırdı. Hatta bir zamanlar bu durum öyle bir hâl aldı ki bu serçekler nesilden nesile aktarılan folklorumuzun bir parçası oldu. Macera ve ilginç olaylarla dolu hikâye ve tarihî romanları anlatmak için şiir okumak gibi konularda eğitilmiş, deneyimli ve yetenekli bir kişiye ihtiyaç duyulurdu (S. Bizimoğlu, kişisel iletişim, Mayıs 17, 2023).

Eski günler sevgi, aşk ve muhabbet günleriydi. Hikâye meclisleri yıl boyunca devam eder ve belirli bir ay veya zamanla sınırlı kalmaz, birçok zaman bu meclislere ihtiyaç duyulurdu. Ancak soğuk kış geceleri uzun olduğundan da başka bir tadı vardı ve genellikle kış masalları, o dönemde halkın tek ısınma yolu olan ateşin (mangal) ve onun üzerindeki çaydanın etrafında başlardı. Sevgiyle harmanlanmış çay kokusu evin her tarafına yayılırdı (S. Bizimoğlu, kişisel iletişim, Mayıs 17, 2023).

Masalı anlatan kişi “Bir gün varmış bir gün yokmuş Allah'ın rahmeti taştan topraktan çokmuş” sözüyle başlardı. Masallarda genellikle kahramanlıklar, adalet, sevgi ve inanç gibi kavramları barındıran konular yer alırdı. Masalı anlatan şahıs da masalın sonuna gelindiğinde men sağ siz salamat diyerek masalı bitirirdi (H.  a an, kişisel iletişim, şubat 12, 2023).

Ninelerin hikâyelerine gelince erkek ve kız çocuklar, (leylek ve tilki - yaşlı inek - yalancı  oban ve cadıların) hikâyeleri gibi en güzel masalları dinlemek için babaannelerinin etrafında toplanırlardı. Bu masallar, o dönemde toplumun ihtiyaçlarına hizmet eden önemli eğitici rollerinden bahsetmeye gerek yok, ruhlarındaki olumlu değerleri yüceltmeyi amaçlıyordu (H.  a an, kişisel iletişim, şubat 12, 2023).

Allah'ın insana verdiği tasavvur, göz kamaştırıcı bir ışık gibi zihinlerde pırıltılar ve o dönemde insanın hayalinde yaşayan hikâye, modern eğlence ve eğlence araçlarının en renklisi ve en parlağıydı. İlginç hikâye ve anekdotlardan da yoksun olmayan bu gecelerde katılımcılar bir yandan bilişsel yeteneklerinin ve gelişiminin yanında büyük bir keyif de alırlardı. Muhataplarına baktıkça eskilerin deneyimlerini tanırırlar. Kadim masallar, okuyucuya sunulmak için mürekkebe ihtiyaç duyulmaz ezberlenir, insanın ortak hafızası tarafından nesilden nesile sürekli bir dolaşım zinciri içinde aktarılırdı (S. Bizimoğlan, kişisel iletişim, Mayıs 17, 2023).

Bu masallar ve tarihleri geçmiş yüzyıllarda şehrimizin takvimi olmuştur. Anlamı olan günler, hayatın anlamını hissettiren ritüellerin fasılları olan bu masallar gidilerek bize hatıralar bırakıldı. Eski günlerde her şeyin tadı başkaydı su bile daha saf ekmek daha lezzetliydi. Gelişme ve ilerleme ise lüksüne rağmen sıkıcıdır bunun da sebebi ise insanların birbirine olan uzaklığıdır (S. Bizimoğlan, kişisel iletişim, Mayıs 17, 2023).

2.7.7. Telafer Türkmen Masallarında Temalar

Telafer masallarında çoğunlukla aşk teması olmakla birlikte vefa, yalancılık, iftira, kıskançlık, kahramanlık, baba-kardeş sevgisi gibi temaların işlendiği görülmektedir. Bir

Telafer masalında birden çok temanın ele alınmasına da rastlanır. Aşk, kıskançlık, açgözlülük pişmanlık, baba sevgisi ve yalancılık gibi çoklu temalar birbirini tamamlayacak şekilde verilmektedir.

2.8. Telafer Masallarının Derlenmesi

2.8.1. Derleme Yöntemi

Kelime anlamı itibariyle bir araya getirme, toplama, tedvin etme olan derleme, halk edebiyatı ürünlerinin yazılmasını kalıcılığını sağlar. Telafer masallarını derlemek için iki çeşit yöntem kullanılmıştır: Birincisi bire bir görüşerek masalı dinledikten sonra kayıt altına alma, ikincisi ise sosyal medya üzerinde bulunan Arapça harfli yazısı ile Türkmençe ses kayıtları olarak gönderilen masalları Türkçe yazı hâlinde derlenmesidir.

2.8.2. Derleme Zaman ve Mekânı

Çalışmanın konusu olan Telafer Türkmen masallarının derleme süreci 2022 Mart ayında başlamıştır. Derlenen masalların bazıları sosyal medya üzerinden -Telafer, Ankara, Bağdat, Musul- etkileşime geçilerek elde edilmiş olsa da bazıları Telafer’de, Musul’da, Kerkük’te bire bir görüşülerek kayıt altına alınmıştır.

2.8.3. Derleme Öncesi Yapılan Çalışmalar

Derlenen bazı masalların isminden veya masalın bir cümlesinden yola çıkıldı. Masalları elde etmek için birden çok kaynak ile görüşüldü. Kaynak kişilere sorulan “Masalların kaynağını hatırlıyor musunuz?, Masallar hâlâ anlatılıyor mu?, Masallar eskiden olduğu kadar çok anlatılıyor mu? Masallar nerelerde anlatılıyor? Eskiden olduğu gibi günümüzde de masallarla ilgilenen kişiler hâlâ var mı?” vb. sorular soruldu, cevapları not alındı. Kaynaklardan toplanan bilgiler tek bir metin hâlinde yazıya aktarıldı. Tamamı elde edilemeyen masalların isimleri, küçük bir parçası not olarak alındı. Yaşlıların anlattıkları

masal tam Türkçe olarak anlatmış olsa da bazı masal anlatıcıları özellikle orta yaşlarda olan kişiler duydukları masalların bazı kelimelerini Arapça ifade etmiştir. Arapçaya çevrilen kelimeler, masal ana dilini kaybetmesin diye Türkmençeye çevrildi.

2.8.4. Derlenen Masallar

Telafer'den derlenen on beş masal, alfabetik bir şekilde sıralanmıştır. Masal metinlerini vermeden önce her masalın öğrenim türü, derleme anlatıcısını, mekânını ve zamanını belirten bir künye yazılmıştır. Türkmen masal kültürünü Türkiye coğrafyasında ortaöğretime katmak, ileri nesillere tanıtmak, Türkçe’de artık kullanılmayan Türkmençe kelimeleri yeniden hatırlatmak amaçlanmıştır.

2.9. Türk Dili ve Edebiyatı Programı’nda Masal Türü ve Kazanımlar

“Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı” incelendiğinde masal türünün ayrı bir ünite olarak ele alındığı ve “Öyküleyici (Anlatmaya Bağlı) Edebî Metinler (Masal/Fabl, Destan, Mesnevi, Hikâye, Roman vb.)” başlığı altında verilen kazanımlarla çözümlendiği görülmektedir. Bu kazanımlar aşağıdaki gibidir:

- A.2. 1. Metinde geçen kelime ve kelime gruplarının anlamlarını tespit eder.
- A.2. 2. Metnin türünün ortaya çıkışı ve tarihsel dönem ile ilişkisini belirler.
- A.2. 3. Metnin tema ve konusunu belirler.
- A.3. 4. Metindeki çatışmaları belirler.
- A.3. 5. Metindeki olay örgüsünü belirler.
- A.3. 6. Metindeki şahıs kadrosunun özelliklerini belirler.
- A.3. 7. Metindeki zaman ve mekânın özelliklerini belirler.
- A.2. 8. Metinde anlatıcı ve bakış açısının işlevini belirler.
- A.2. 9. Metindeki anlatım biçimleri ve tekniklerinin işlevlerini belirler.
- A.2. 10. Metnin üslup özelliklerini belirler.

- A.2. 11. Metinde millî, manevi ve evrensel değerler ile sosyal, siyasi, tarihî ve mitolojik öğeleri belirler.
- A.2.12. Metinde edebiyat, sanat ve fikir akımlarının/anlayışlarının yansımalarını değerlendirir.
- A.2. 13. Metni yorumlar.
- A.2. 14. Yazar ile metin arasındaki ilişkiyi değerlendirir.
- A.2. 15. Türem ve dönemin/akımın diğer önemli yazarlarını ve eserlerini sıralar.
- A.2. 16. Metinlerden hareketle dil bilgisi çalışmaları yapar.

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Çalışmanın Yöntemi

Betimsel bir alan araştırması olan bu çalışmada, önce derleme yoluyla masallar derlendi sonra da bu metinler, doküman inceleme yöntemiyle öğretim programındaki kazanımlar doğrultusunda analiz edilmiştir.

Doküman incelemesi tekniği ile Telafer Türkmen Masalları, biyografileri ve Türk Dili ve Edebiyatı ders içeriğini şekillendiren kazanımları içeren kaynaklar ele alınmıştır.

3.2. Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada Irak Telafer Türkmen masallarına hâkim kaynak kişilerden masallar derlenmiş, sonra da içerik ve eğitim amacıyla incelenmiştir. Ardından bu masallar; konusuna ve şekil özelliklerine göre ele alınmıştır. İncelenen masallar içinden 2, 10, 13 ve 14. sınıfa uygun metinler seçilmiştir.

3.3. Verilerin Analizi

Bu çalışmada öncelikle Irak Telafer Türkmen masalları belirlenmiş, ardından belirlenen bu masallar konusuna ve şekil özelliklerine göre incelenmiştir. İnceleme işlemi tamamlandıktan

sonra Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı'ndaki kazanımlarına göre bu masallara yönelik etkinlikler tasarlanacaktır.

Telafer Türkmen Masalları alanında derlenmiş masallar arasından seçilen 15 adet masal ile masallardan hareketle kazanımlar doğrultusunda hazırlanan etkinlikler, bulgular ve yorumlar bölümünde yer almaktadır.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde Telafer masallarının yapı, tema ve anlatım bakımından incelenmesine yer verilmiştir. İncelenen metinlerin Türkiye Türkçesinde yer almayan kelime ve kelime grupları yazarları ve derlenme tarihleri de bu bölümde yer almaktadır.

İncelenen metnin tahlili üzerine masalların akışı doğrultusunda olay örgüsü, metnin olay halkasını oluşturan unsurlar, şahıs ve varlık kadrosu, zaman, mekân, tema ve anlatımlarına yer verilmiştir.

4.1. Birinci Metin: ‘Aşık Ğerib

Masal türü : Gerçek masal

Masalın derlendiği yer : Telafer

Masalın derlendiği tarih : 02/02/2023, 03/04/2023

Kaynak kişi : Ahmed KADOŞ, Hasan ÇAÇAN

‘Aşık Ğerib, Şahsenem adlı bir kıza ‘aşık olıyı ama özi ifkaradı, kızındıh abbası zengind, kıızı keбіllemiy özine vermege bir nağada altun kesim iştıyı özinnen, oğlan idemmiyi vermege; kızın abbası oğlana yeddı yıl müdde veriyi alta kesimın yığınca. Kızındıhı ardınnan ger kimse geliyi almağa, kıız keбіllemiyi. Kııznan oğlan ittifak eliler birbirlerinnen başka gersini almazlar. Kağıy oğlan zehepleniyi Heleb'e gediye işlemege, orda bir zengin adam yanna işliyi. Başına geleni ayladıy işledüğü adama işte deyyi miye 7 yıl veriptiler kesim

parasını yığmağa. Özi işliyi duymıyı zaman geçiyi. Gel gün get gün bı kıza elçi geliyi kıızı
İstiler nişanlıyalar verirler. Mında bir parhana ener kızın olduğu yerde, bı kız gelir
parhanaçıya deyyi meni veriler belki 'Aşık Gerib'e yettirirsey habarı gelsin. Özine sele tez
gelsin, sabunu başında yumuyup gelsin, lukması ağzında udmuyup gelsin.

Gerib'in anasına parhanaçıya deyyi:

Koca baba kocalrın kocası başıydan getmesin devlet hocası

Ele neynim geldüğü gettüyü yol sada kalsın gördisey Gerib'im gönder gelsin tez gelsin.

Döniy parhanaçı Gerib'in anasına: Sebbehten kehvesin birda içerem, ikindi kehvesin
durmanam parhanadan köçerem, Heleb'te tapmassam Mısır'a geçerem, gördiysem Gerib'i
dönderrem gelsin, tez gelsin.

Parhanaçı yerişiy Heleb'e, geliyi 'Aşık Gerib'in olduğu yerde eniyi. Birda 'Aşık Gerib'i tapıyı
üzüğü salıyı pıyalıya içende bahanda tohalıy geliy sorıştırıyı.

'Aşık Gerib, sorıy özinnen: anamın halı necedi, bacımın halı necedi, Şahsenem'in halı
necedi ?

Parhanaçı döniy deyyi: anayı gördim kör açar ağlar, bacıy gördim karalar bağlar, Şahsenem'i
gördim cigarlar dağlar. Allah bilsin bele gördim Şahsenem'i.

'Aşık Gerib, ister bilsin Şahsenem hele kızdı yohsa gelin olıptı döner Parhanaçıya diyer : Ay
koca baba sen gelende baharıydı yazıydı, gögde uçan ördeğiydi kazıydı, Şahsenem'i gördiy
geliniydi kıızıydı, Allah bilsin nece gördiy Şahsenem'i.

Parhanaçı döndi cevabın verdi: İgit, men gelende bahar degü yazıydı, gögde uçan ördeğiyen
kazıydı, Şahsenem'i gördim gelin degü kıızıydı, Allah bilsin bele gördim Şahsenem'i.

Birda yakın oldu 'Aşık Gerip, Şahsenem kızdı gelin degül. Orda işledüğü adama deydi miye
roksant ver, menin zamanım bitti gedim men de 'aşkıma, anam kör açar bağılyıptı, bacım
karalar bağılyıptı halları yaman oldu.

İşledüğü adam deydi: getmessey; getseydih başıy keserem.

Her neyse ordan biran yardım ellediler özine deydiiler bı 'aşık gurbet eli çekti, bı işe sabarat
geldi. İşledüğü adam deydi: bize ahir yıryı sele onnan soynı işiy gör Allah'a amanat ol.

Heleb'in etrefi daşlar
Yıgılın kavın kardaşlar
Halal olsun arhadaşlar
Durmağ olmaz Heleb şehri
Durmağ olmaz kanna Heleb

Heleb'in etrefi bağlar
Sineme çekildi dağlar
Anam seler bacım ağılar
Durmağ olmaz Heleb şehri
Durmağ olmaz kanna Heleb

Heleb'in etrefi bostan
Habar geldi nazlı dosttan
Kırılan eErebistan
Durmağ olmaz Heleb şehri
Durmağ olmaz kanna Heleb

Heleb'in etrefi pacla
Gügerçinler vırdı takla
Kız meni koynıya sakla
Durmağ olmaz Heleb şehri
Durmağ olmaz kanna Heleb

Yırı seliyennen soynı işledüğü adam özine bir mınak verir diyer get Allah bıleyce, belke mıradiya yettişirsey. eAşık Gerib mınar atına gelir yolda telestüğünnen kop kop yolda çatlar at, mecbür olur birdiğ döner işledüğü adam yanna diyer atım çatladı. Birdiğ döner özine verir

bir at yola çıhar bîrdîh çatlar. Üçüncüde işledüğü adam diyer: bî naqla veriyem siye bî atı, eger sen haq  aşıkıysay yeriye yetişirsey bî naqla dönsey seni öldirrem yalan selisey demeh. O zamanda  aşıka inananlar var, bî meseliye bir kudsiyye veriler. Çıhıy yola  Aşık Ğerib üçüncüdehı atı çatlıy, otırıy du a eliyi ya Rabbi men nece elerem bahıyı uzahtan b r adam geld atta deyy b ı geld b rda el nde kılınç var men  öldürür malımd h alır. Hem malım gider, hem r    m gider, hem  sted    m kız gider el mnen. Geliy b ı adam b r yer  m    adamdı,  z ne deyy  nenisey bırda? Deyy  yol ıyam gediye . Deyy  yo , k r  ma! Ne g  ndiy orda? Deyy  b r  e yo tı bırda. Deyy  yo  b r  e g  ndiy bırda  ı hard  z n.  Aşık Ğerib,  ı hardıy gömdüğü malı başınnan gelen  seliyi  z ne. D niy  z ne deyy  men Hıdır Elyes'm,  z ne diyer yum g  z y. Yumuy gözün. Deyy , k m  ıya kuvat Mu ammed'e salavat. Mında deyy  a  g  z y. A ıy gözün bahıy harman yer nded  beled nde, bahıy ar ada lar k yyu kazıylar deyy  ne ed ? B rs  deyy : yer messey b ı kazmıy kafaya vırram.  stelmiler k mse b ls n b liler  ahsenem gel n olıy b ı yoldan geçer, belke at bırda kantarlar düşer k reken n boynı kırılır. Ğerib,  z n   rt pt  ilk adama diyer tanı menem b l menem o adam külah vermez. Gider  b rs ne diyer nenis z? diyer allarsay yer  bırdan b z  ke ir m zde koy b z ne haldayu  sen b zden ne sorıysay.     nc  adama diyer tanı menem b l menem, diyer ar ada larına b lmi  z b ı ne seled ? s ze deyy  tanı menem b l menem ye ni tanı men Ğerib'im böldü men Ğerib'm. Döner ar ada ları  z n k ca larlar diyerlar seni ne get rd , nece geldiy?  Aşık Ğerib, başınnan ge en  ayladır yoldaşlarına.  z n alırlar     nlar ne ev ne yettir ller. Anası b r k rrıdı k r olıptı, anasına diyer men Ğerib'm. Anası diyer yalan selisey nece b llem Ğerib'sey? Diyer ha bırda tamburamı asıbam. Anası diyer eger sen Ğerib'sey ger ek li eliy uzatma ıynan tambura eliy  düşer, nağada adam geliy tamburuya el n uzatma ıynan tambura yu arı ka ıyı enmiy k msen n el ne. Ğerib el n  uzadıy tambura el ne d    y bılaşıy  alma a, seleme e anası inanıy  z ne, anasının gözü a lıy. Ka ıy yoldaşları  z n apparıylar     nlar nde geliyler Şahsenem'in mi ebbeg  altında  z n     nlar nde k ldırıptılar.  ahsenem bahıy  sted     adam gel pt , deyy  tutun men  heme geldüm mi ebbegten atlıy onların  st . Ordan  z n apparıylar abbası yanna deyiler sen söz vermi  tiy kızıy vermeğe,

bırda kesimîn getiriptî oğlandıḡ geliptî yoḥtıdıḡ bîr şe apparıyı kıızı gedıyî. Sîz saḡ, men salamat.

4.1.1. Metinde Geçen Kelime ve Kelime Grupları

ifkaradı: yoksuldu; kebîllemiy: kabul etmemek, red etmek; nağada: ne kadar; kesim: başlık parası; idemmiyi: baş edemiyor; müdde: müddet, zaman; yığınca: toplayınca; ğer: başka; elçî geliyi: görücü geliyor; zehepleniyi: yolculuğa hazırlanmak; ayladıyı: anlatıyor; deyyî: diyor; miye: bana; mında: bu arada; parḥana: kervan; parḥanaçı: kervancı; yumuyup: yıkamadan; udmuyup: yutmadan; tapmassam: bulmazsan; yerişiy: varıyor; üzügü: yüzüğü; pıyalıya: tas; toḥalıy: gözü takılıyor; kör açar aḡlar: kör olana kadar ağlamak; degü: değil; bele: böyle; yaḡin: emin oluyor; bırda: burada; roḡsant: izin almak; bı: bu; yıry: şarkın (eskiden yır demek şiir okumak anlamına gelmektedir); sele: söyle; onnan: ondan; yığılın: toplanın; gügerçin: güvercin; mînek: binek (at); bileyce: seninle; telestügünnen: acele ettiğinden; kop: koşmak; bîrdîḡ: bir daha; bı naḡla: bu sefer, bu kez; selisey: söylüyorsun; meseliye: meseleye; ḡudsiyye: kutsallık; kılınç: kılıç; yum: kapat; beledinde: şehrinde; yerîmessey: yürümezsen; ḡantarlar: ayaḡı çukura girmek, ayaḡı takılıp düşmek; kürekenin: damat; üzünü: yüzünü; örtiptî: kapatıptı; ḡehîrîmîzde: kahrımızda bırak; aylardır: anlatır; çîḡınlarîne: omuzlarında; yettirîller: götürürler; ḡarrıdı: yaşlı kadındı; tamburamı: saz; mişebbegî: pencere; heme: hemen; attılıyı: atlamak.

4.1.2. Âşık Garip Masalının Türkiye Türkçesine Aktarılmış Biçimi

Âşık Garip, Şahsenem adlı bir kıza âşık olmuş ama kendisi fakirmiş. Kızın babası zenginmiş ve kızını Âşık Garip'e vermeyi istemiyormuş. Başlık parası olarak bir sürü altın istemiştir. Âşık Garip güç getiremiyormuş başlık parası için ve kızın babası yedi yıl mühlet vermiş. O süre zarfında kıza başka görücüler geliyormuş fakat kız kabul etmiyormuş. Kızla oğlan birbiriyle anlaşıyor başka kimseyle evlenmeyi düşünmüyorlarmış. Oğlan hazırlanıp Halep'e çalışmaya bir zengin adamın yanına gitmiş. Başına gelen olayı adama anlatmış. Oğlan

çalışıyormuş gel git zaman geçiyormuş, kıza görücü çıktığında babası kızını vermiş. Bu arada kervancı kızın olduğu yere inmiş, kız kervancıya, “Beni veriyorlar belki bu haberi Âşık Garip’e yetiştirirsin” demiş. “Ona söyle sabunu başında yıkamadan gelsin, lokması boğazında yutmadan gelsin. Koca baba, kocalar kocası başından gitmesin devlet hocası geldiğin gittiğin yol sade kalsın, gördüysen garibimi gönder gelsin, tez gelsin.” Garip’in annesi kervancıyı görüp bunu söylemiş. Kervancı dönüp Garip’in anasına, “Sabah kahvesini burada içirim, ikinci kahvesini durmam kervandan göçerim. Halep’te bulmazsan Mısır’a geçerim gördüysem Garip’i döndürürüm gelsin tez gelsin.”

Kervancı, Halep’e yetişip Âşık Garip’in olduğu yere inmiş. Âşık Garip’i bulmuş, tasa yüzüğü bırakmış. Âşık Garip anlamış haberi kervancının getirdiğini. Âşık Garip kervancıya, “Annemin durumu nasıl, bacımın durumu nasıl, Şahsenem’in durumu nasıl?” Kervancı dönmüş, “Anneni gördüm kör açar ağlar, bacını gördüm karalar bağlar, Şahsenem’i gördüm ciğerler dağlar Allah bilsin böyle gördüm Şahsenem’i.” Âşık Garip bilmek ister Şahsenem kız evlenmiş mi? Dönüp kervancıya sormuş: “Ey koca baba sen geldiğinde bahar mıydı yaz mıydı? Gökte uçan ördek miydi kaz mıydı? Şahsenem’i gördün gelin miydi kız mıydı? Allah bilsin nasıl gördün Şahsenem’i.” Kervancı döner cevabını verir: “Yiğit, ben geldiğimde bahar değildi yazdı, gökte uçan ördek ile kazdı, Şahsenem’i gördüm gelin değil kızdı. Allah bilsin böyle gördüm Şahsenem’i. Burada Âşık Garip emin oldu Şahsenem gelin değil kızdı. Orada çalıştığı adama, “Bana izin ver benim zamanım bitti. Gideyim ben de aşkıma, annem kör açar, bacım karalar bağladı halleri yaman oldu” demiş. Çalıştığı adam, “Gidemezsin gidersen başını keserim” dedi. Her neyse oradan buradan yardım etmiş oradaki insanlar. Dediler bu aşık gurbet eli çekti, bu iş için geldi. Çalıştığı adam, “Bize son parçanı söyle sonra işin rast gelsin” demiş.

Halep'in etrafı daşlar

Yıgılın kavın kardaşlar

Helal olsun arkadaşlar

Durmağ olmaz Halep şehri
Durmağ olmaz kannın Halep

Halep'in etrafı bağlar
Sineme çekildi dağlar
Anam seler bacım ağlar
Durmağ olmaz Halep şehri
Durmağ olmaz kannın Halep

Halep'in etrafı bostan
Habar geldi nazlı dosttan
Kırılan Arabistan
Durmağ olmaz Halep şehri
Durmağ olmaz kannın Halep

Halep'in etrafı pağla
Güvercinler vurdu takla
Kız beni koynunda sakla
Durmağ olmaz Halep şehri
Durmağ olmaz kannın Halep

Parçasını söyledikten sonra çalıştığı adam ona bir binek verip, “İşin rast gelsin, belki muradına yetişirsin” demiş. Âşık Garip binmiş atına yolda acele ettiğinden koş koş atı patlamış. Mecbur olmuş, bir daha dönmüş çalıştığı adamın yanına. “Atım patladı” demiş. Adam dönüp bir tane daha at vermiş, Garip yola çıkınca at bir daha patlamış. Üçüncü sefer çalıştığı adam, “Bu sefer sana veriyorum bu atı aşıkсан eğer yürüyerek yetişirsin. Bu seferde dönersen seni öldürürüm demek ki sen yalan söylüyorsun” demiş. O zamanlarda aşka

inananlar varmış. Bu meseleye bir kutsallık verirlermiş. Âşık Garip yola çıkmış ama üçüncüde de atı patlamış. Oturup dua etmiş: “Ya Rab ben nasıl yaparım?” Bakar uzaktan bir adam gelirmiş, at üstünde elinde kılıç. “Bu adam beni öldürüp malımı alacak. Hem malım gider hem canım gider hem sevdiğim kız gider” demiş. Bu adam yaşlı bir adammış, “Sen ne yapıyorsun burada” demiş. “Yolcuyum gidiyorum” demiş Âşık Garip. Adam, “Korkma, ne gömdün orada?” demiş. “Bir şey yok burada” demiş Âşık Garip. “Hayır bir şey gömdün. Buradan çıkar onu” demiş. Âşık Garip çıkarmış gömdüğü malı, anlatmış başına gelenleri. Adam dönüp, “Ben Hızirellez'im, kapat gözünü kırbacına kuvvet Muhammet'e salavat” demiş ve açmış gözünü. Bakmış şehirde harman yerindeymiş. Bakmış arkadaşları kuyu kazıyormuş. “Nedir bu?” demiş. Birisi, “Yürümezsen bu kazmayı kafana vururum” demiş. İstemezlermiş Şahsenem'in gelin olup bu yoldan geçeceğini. Belki burada atın ayağı takılıp damat düşüp ölür. Garip, bu arada yüzünü örtmüştür. İlk adama, “Tanı benim bil benim” demiş. O adam kulak asmamış. Gidip diğerine, “Ne yapıyorsunuz?” demiş. Adam, “Allah aşkına yürü buradan bizi kahrımızla bırak. Biz ne hâldeyiz sen bize ne soruyorsun” demiş. Üçüncü adama “Tanı benim bil benim” demiş. O adam arkadaşlarına, “Bilmiyor musunuz bunun ne söylediğini? Size diyor tanı benim bil benim yani tanı ben Garip'im bil de ben Garip'im” demiş. Arkadaşları dönüp sarılıp, “Nasıl geldin? Ne ile geldin? Ne getirdi seni?” Âşık Garip başından geçeni anlatmış arkadaşlarına. Almışlar onu omuzlarında evine götürmüşler. Annesi yaşlı bir kadınmış ama kör olmuştur. Annesine, “Ben Garip'im” demiş. Annesi, “Yalan söylüyorsun nasıl bileceğim senin Garip olduğunu?” demiş. “Burada sazım asılı” demiş. Annesi, “Eğer sen Garip'sen elini uzattığında saz eline düşer. Adamlar gelip, elini saza uzattığında saz yükseliyormuş”. Garip elini uzatınca saz eline düşüyor, başlayınca çalıp söylemeye annesi inanmış. Annesi inanınca gözü açılmış. Arkadaşları Garip'i omuzlarına alıp Şahsenem'in penceresinin altına götürmüşler. Şahsenem bakmış sevdiği adam gelmiş. “Dert tutun beni geldim” diyerek pencereden üstlerine atlamış. Oradan Âşık Garip'i kızın babasının yanına götürüyorlarmış. “Sen söz vermiştin kızı vermeye. İşte burada başlığın oğlan da geldi”. Alıp kızı gitmişler. Siz sağ, ben selamet.

4.1.3. Yapı

4.1.3.1. Olay Örgüsü

Âşık Garip masalının olay örgüsü Âşık Garip merkezde olmak üzere onun ilişki kurduğu kişilere göre şekillenmiştir. Olay örgüsünü oluşturan metin parçalarının genelinde Âşık Garip'in karşısındaki kişiler vardır. Ayrıca Kervancı da Âşık Garip'e haber getirmek için Âşık Garip'in annesiyle, bacasıyla, Şahsenem'le ve Âşık Garip'le karşılaşmaktadır. Olay örgüsünü oluşturan bu karşılaşma ve çatışmalar şu şemayla ifade edilebilir.

A	B
1. Âşık Garip	Şahsenem
2. Âşık Garip	Şahsenem'in babası
3. Âşık Garip	Âşık Garip'in annesi
4. Âşık Garip	Âşık Garip'in kız kardeşi
5. Âşık Garip	Âşık Garip'in yanında çalıştığı adam
6. Âşık Garip	Kervancı
7. Âşık Garip	Hızır İlyas
8. Âşık Garip	Âşık Garip'in arkadaşları
9. Kervancı	Âşık Garip
10. Kervancı	Şahsenem
11. Kervancı	Âşık Garip'in annesi
12. Kervancı	Âşık Garip'in kız kardeşi

Âşık Garip, başlıklı bu masalda iki âşığın imkânsız aşkı konu edinilmiştir. Şahsenem'i babasından isteyen Garip'in fakir olması sebebi ile Şahsenem'in babası bu evliliği onaylamaz yine de Garip, mühlet vererek yedi yıl süre verir ve kızı için istediği altınları temin etmesi için şart koşar. Garip, istenen bu başlık parasını toplamak amacıyla yollara düşer ve Suriye'nin Halep şehrine varır. Aradan zaman geçer ve Şahsenem'e yeni talipler

çıkmaya başlar. Bunun üzerine Şahsenem, Âşık Garip'e haber salmaları için ricada bulunur ve şöyle der: "Âşık Garip'e haber salın ki tez gelsin, sabunu başında yıkamadan gelsin, ağzında olan lokmayı bile yutmadan gelsin" diyerek çaresizliğini ve Garip'in gelişine yönelik umudunu belirtir. Bir şekilde kervancı kişisi Âşık Garip'e ulaşır ve Garip'in ilk sorduğu soru şu olur: "Annem, bacım ve Şahsenem'im nasıldır?" der. Şahsenem'in gönderdiği haberi alır ve yollara düşer. Çalıştığı adam şehrine dönmek için kendisine bir at verir. Yolda hızlı gittiğinden dolayı at çatlayıp ölür ve geri döner ikinci atı alır ve yola çıkar, yolda yeni de atı ölür. Üçüncü kez yanında çalıştığı adam "eğer sen gerçekten âşık olsaydın geri dönmezdin son atı veriyorum ama geri dönersen seni öldüreceğim" der. Âşık Garip atını alıp yola çıkar ve yolda atı ölür. Uzaktan birini görüp korkusundan yanındaki parayı gömmeye çalışır, bu sırada toprağa bir şeyler gömdüğünü gören Hz. Hızır İlyas, Garip'e ne gömdüğünü sorar ve Garip büyük bir endişe içerisinde inkâr eder. Ancak Hızır, gördüğünü ısrarla dile getirir. Bunun üzerine Garip, başına gelenleri anlatır. Hz. Hızır İlyas, gözlerini kapatmasını ister ve gözlerini açtığında şehrin harman yerinde bulur.

Metnin olay halkasını oluşturan unsurlar:

1. Âşık Garip'ten Şahsenem'le evlenmesi için başlık parası istenmesi.
2. Âşık Garip ile Şahsenem birbirinden başka kimseyle evlenmemek üzerine söz vermesi.
3. Âşık Garip'in Şahsenem'in babasından başlık parası için zaman istemesi.
4. Âşık Garip'in Şahsenem ile nişanlamak için Halep'e çalışmaya gitmesi.
5. Kervancının Şahsenem'le görüşmesi ve Âşık Garip'e acilen gelmesi için haber göndermesi.
6. Kervancı ile Âşık Garip'in annesi ve kız kadeşinin görüşmesi.
7. Kervancının Halep şehrine ulaşması ve Âşık Garip ile buluşması.
8. Şahsenem'in başkasıyla nişanlandığını ve annesinin gözünün kör olduğunu duyması.
9. Âşık Garip'in çalıştığı yerden ayrılması ve yola çıkması.

10. Üç kere yolda atı öldükten sonra yine yola çıkması ve sonra Hz. Hızır İlyas'ın kendisini yaşadığı şehre ulaştırması.
11. Şehre geldikten sonra Âşık Garip'in arkadaşlarıyla buluşması ve sonradan annesinin evine gitmesi.
12. Şahsenem'le buluştuktan sonra babasından Şahsenem'i istemesi ve evlenmesi.

4.1.3.2. Şahıs ve Varlık Kadrosu

Âşık Garip: Kahraman bu masalda imkansız aşkın baş karakteri konumunda olan kişidir. Şahsenem'e olan aşkı üzerine fedakarlıklar gösteren, sevdiğine kavuşmak umudu ile gurbete giden bir âşığın çabalarını yansıtmaktadır. Sevdiğinin gönderdiği haber üzerine tereddüt etmeden yollara düşen ve bu yolculuk esnasında başından geçen olaylarda bile pes etmeyen, sevdiğine varmayı hedefleyen bir sevgili konumundadır. Sonuç olarak Âşık Garip'in masalda iyi niyetli ve aşkı için her şeyi göze alan bir karakter olduğu görülmektedir.

Şahsenem: Masalda Âşık Garip'in sevdiği kız konumundadır. Şahsenem ve Âşık Garip ayrılmayacaklarına dair söz vermişlerdir. Şahsenem kendisi için gurbette çabalayan sevdiğini bekler ancak bu süreçte talipleri de gelmektedir. Bunun üzerine sevdiği Garip'e haber salar ve bir umutlu bekleyiş içerisinde beklemeye devam eder. Masalda Şahsenem'in iyi niyetli ve aşkı için sabreden bir karakter olduğu görülmektedir.

Şahsenem'in Babası: Âşık Garip'in, Şahsenem'e dilekçi olarak gitmesi sonucunda Garip'den başlık parası talep eder ve ona bunun için yedi yıl mühlet verir. Bu karakter masalda kötü niyetli ve açgözlü bir karakter olarak karşımıza çıkmaktadır.

Âşık Garip'in Annesi: Oğlunu beklediği süre içerisinde ona olan hasreti sebebiyle gözlerini kaybeder. Halep'ten geri dönen Âşık Garip gelir ve annesinin gözlerini kaybettiğini görür. Annesine ne kadar ben geri döndüm dese de annesi buna inanmaz ve Âşık Garip'in sazına kim eline uzatırsa bu saz yukarıya kalkar. Bunun üzerine annesi: "Eğer sen Garip'sen sazı

al” der. Âşık Garip elini sazına uzatır ve sazı eline düşer. Böylece annesi onun oğlu olduğuna inanır. Bu masalda Âşık Garip annesi iyi niyetli bir karakter olarak karşımıza çıkmaktadır.

Âşık Garip'in Bacısı: Bu masalda iyi niyetli bir karakter ve Âşık Garip'in kız kardeşi. Abisini beklediği süre içerisinde ona olan hasretinden karalar bağlamıştır.

Hızır İlyas: Âşık Garip, sevdiğinden aldığı haber üzerine yollara düşer ve bu yolculuk sırasında başına gelenler nedeni ile korku ve endişe içerisinde olan Âşık Garip'in yardımına Hz. Hızır İlyas gelir. Âşık Garip Hz. Hızır İlyas sayesinde gözlerini kapatıp açar ve şehrine yakın Haram yerinde kendini bulur.

4.1.3.3. Mekân

Âşık Garip masalının, genellikle mekânları belirsizdir ancak masal kahramanı çalışmak için Halep şehrine gider. Masalda belirli olan mekân sadece Halep şehridir. Âşık Garip'in yaşadığı şehir ise genellikle belirsiz ve tanımlanmamıştır.

4.1.3.4. Zaman

Âşık Garip, sevdiği kızı babasından istemesi sonucunda Şahsenem'in babasının ortaya koştığı başlık parası şartı neticesinde Garip'e verdiği yedi sene mühlet, masalın zaman aralığını ve bu süreçteki yaşanan çatışmaları ortaya koyar. Burada geçen yedi sene dikkat çekicidir. İslam'da yedi sayısı, bazı dinî ve mitolojik hikâyelerde önemli bir rol oynamıştır. Örneğin, Yaratılış hikâyesinde yedi gün boyunca dünya yaratıldığı anlatılır. Ayrıca İslam mitolojisinin yanı sıra, Orta Doğu mitolojilerinde de yedi sayısı sıkça rastlanan bir temadır. Türk inanç ve geleneklerinde de yedi sayısı önemlidir. Özellikle Türk mitolojisinde yedi göğü, yedi yeri temsil eder ve kutsal kabul edilir. Aynı zamanda Türk kültüründe "yedinci evlat" gibi deyimler sıkça kullanılır ve bu ailenin kutsal bir sayı olan yedi ile tamamlandığını ifade eder. Bu bakımdan masalda yedi sayısının kullanılmış olması masala bu inanç ve bakış açısının yansındığını göstermesi bakımından kıymetlidir.

4.1.4. Tema

Âşık Garip masalının teması aşktır. Bu masalda aşk için çekilen sıkıntılar verilen mücadeleler de anlatılır. Bu tema masaldaki yoğunluğu şu şekilde anlatılabilir: Âşık Garip ve Şahsenem birbirini sevmekte ve evlenmek istemektedir. Fakat Âşık Garip'in fakir olması sebebiyle Şahsenem'in babası kızını Âşık Garip'e vermek istemez ve işi yokuşa sürmek için yüklü bir başlık parası ister. Âşık Garip'in bu parayı biriktirmek için yedi yıl mühleti vardır. Kahraman bu parayı biriktirmek için gurbete çalışmaya gider. Bir süre sonra babası Şahsenem'i bir başkasına vermek isteyince Şahsenem bir kervancı aracılığıyla Âşık Garip'e haber gönderir. Âşık Garip hızla Şahsenem'ine kavuşmak istese de sürdüğü atları çatlatır ve yolda kalır. Onun imdadına yolda karşısına çıkan Hz. Hızır yetişir ve onu istediği yere göz açıp kapayıncaya kadar ulaştırır. Âşık Garip, Şahsenem'in babasına başlık parasını verir. Babanın Âşık Garip'e verdiği söz hatırlatılır Âşık Garip sevdiğine kavuşur ve evlenir. Bu masalın teması olarak aşk, imkânsızlık, gurbet, gayret ve çaresizlik ön planda görülmektedir.

4.1.5. Anlatım

Âşık Garip masalının birçok farklı varyantı bulunmakla birlikte Âşık Garip'in bu macerasının masal türü dışında farklı türlerde de işlendiği görülür. Yukarıda yer alan masal Ahmed KADOŞ ve Hasan ÇAÇAN'dan derlenmiştir. Masal Irak Türkmenlerinin konuşma diline uygun ve sade bir Türkçeye anlatılmaktadır. Bu anlatımda kullanılan Arapça kökenli kelimeler anlam açıklığını bozacak bir yoğunluğa sahip değildir. Masalın bir tekerlemeye başlamaması ile birlikte “sen sağ ben selamet” gibi kısa bir dua ile bittiği görülmektedir.

4.1.6. Âşık Garip Hikâyesinin özeti:

Garip, Tebrizli Hoca Maksud'un oğlu olarak dünyaya gelir. Babasının servetini israf edip

parasız kalan Garip, âşık olma yeteneğini dua ile kazanır ve rüyasında gördüğü Şahsenem'e âşık olur. Tiflis'e gidip Şahsenem'in babası Hoca Sinan'ın yanında çalışmaya başlar. Ancak evlenme düşüncesi ortaya çıktığında, istenen kalın parasını ödeyemez ve gurbete çıkmaya karar verir. Erzurum'da âşıklık yaparak ün kazanırken, Şahsenem, Garip'in öldüğü yalanıyla aldatılır ve başka biriyle evlenmek zorunda kalır (Güney, 1946, s. 25-45).

Şahsenem'in yanlış anlayışı sonucunda Garip'in annesi gözyaşları içinde kalır. Ancak Garip, gerçeği öğrenir ve Halep Paşası'ndan izin alarak Tiflis'e döner. Zorlu bir yolculuktan sonra kardeşi Güllü Han'ın evine ulaşır ve âşık kıyafetiyle düğüne katılır. Kırk gün kırk gece süren düğünle Garip ve Şahsenem birbirlerine kavuşmanın mutluluğunu yaşarlar (Güney, 1946, s. 120).

4.1.7. Türk Edebiyatında Âşık Garip Hikâyesinin Anlatım Şekli Yönünden Yorumlanması

1. Türk edebiyatında kahraman Tebrizli Hoca Maksud'un oğlu Resul ismindeyken Telafer masalında Âşık Garip diye isimlendirilir.
2. Şehirlerin isimleri farklıdır.
3. Türk masalında paşanın yanında çalışırken, Telafer masalında bir iş adamının yanında çalışmaktadır.
4. Türk masalında şiirler dörtlük hâlindeyken, Telafer masalında beyitler hâlinindedir.
5. Türk masalında annesinin gözü Hz. Hızır'ın verdiği toprak ile açılırken, Telafer masalında Garip'in sazının sesiyle açılır.
6. Türk masalında Âşık Garip, Şahsenem'i almak için kız kardeşini verir, Telafer masalında ise başlık parası verir.

4.2. İkinci Metin: Dursun

Masal türü : Gerçek masal

Masalın derlendiği yer : Telafer

Masalın derlendiği tarih : 23/01/2023

Kaynak kişi : Yasin YAHYAOĞLU

Geldi deyyi birgün bir ev endi Yakup Abbanın dıvarına saldı bir daş çadırını kurdı. Sebbehten yuhsınnan kahtı ev sehşisi çadır dehil olıptı özine. Çıhtı gördi siherdennen bir kız çigninde su getiriyi, kızdıh oğlanı gördi âşık oldılar birbirine. Oğlanndan bir kelem kızdı bir kelem uzahtan uzağa kızın dıdesi duydu seleşmeşlerini. Kızın abbası deydı men bırda dehil enim didenin oğlu kızım istesin kahtı getti. Oğlan kahtı yuhsınnan bahtı ne kız var ne çadır derde düştü. Tabibe igne o tabibe igne orıya filan orıya fıstan bı yanuh salın bı dağlayın pâk olur oğlan deydı durun parayızı sarf elemeyin kız gelmiyince men rüh vermenem getirin kız kenşerimde dursun özin gözim görsin rüh verrem. Kahtılar yolladılar habarın aldılar duşmanları yannadı kız ikkiyüz atlı yolladılar. Endiler orda bahtılar mınlar duşmanlarıdı deydiler niye gelipsiz dost oluyuh. Dediler yoğ emir beledi bir adamımız öliyi rüh vermiyi filan kıızı getirin apparağın rüh verince. Danıştılar birbirine kıızı mindirdiler dıdesinin ensesinen appardı getti kıza dediler dur kenşerine atta rüh verince. Oğlan rüh vermiyi orada bahtı avalandı deydı ana rühüm burnuma gelipti bir kere çıh dama. Çıhtı ana dama bahtı deydı oğlum orada kerven geliy içinde bir kara var. Oğlanda taqat qalmıyıptı özinde deydı o tayımam bı tayımnan yastuh verin. Geldi Dursun durdu kapıda. Oğlan deydı:

Ala gözlerine qurban olaydım

Qapımda durursan can sene qurban malım Dursun

Ne deymiştim sene küstün darıldın

Sarıllam boynına can sene qurban malım Dursun

Kim olsun zalım olsun hayın olsun

Kim olsun sebep olsun malım Dursun canım Dursun

Bizim elde bahar olur yaz olur
Göller dolı hördele ile kız olur
Güzeller içinde yüzbin naz olur
Günahım af ele can sene kurban malım Dursun
Kim ölsin zalım ölsin hayın ölsin
Kim ölsin sebep ölsin malım Dursun canım Dursun

Kız senin aşkınla içtim bir bada
Vermedim mehrimi her geldi yada
Benim nefsim ölse feni dünyada
Ben ölenen sonra kim sene kurban malın Dursun
Kim ölsin zalım ölsin hayın ölsin
Kim ölsin sebep ölsin canım Dursun malım Dursun

Kız senin elinnen hastayam hasta
Hastaya dermene çok safa geldi
Elinde meyvesi koynunda narı
Gevil eglencesi yar safa geldi malım Dursun
Kim ölsin zalım ölsin hayın ölsin
Kim ölsin sebep ölsin malım Dursun canım Dursun

Ezelden gelirdi aftada ayda
İndi gelmeğiyden mene ne fayda
Azrayıl köskimde canım hay hayda
Kebirım kazmağa çok safa geldi malım Dursun
Kim ölsin zalım ölsin hayın ölsin

Kim  lsin sebep  lsin malım Dursun canım Dursun

 ız senin zilflerin hindidi hindi

Hürüler h r s  melekten geldiy

B r i im su ver cigarler yandı

Ermilen  hrinnen çok safa geldiy malım Dursun

Kim  lsin zalım  lsin çayın  lsin

Kim  lsin sebep  lsin malım Dursun canım Dursun

 ahtı Dursun b r barda  su vermeğe, d de tuttu  olınnan  eb llem di. Dursun dedi b  suyu özine vermeyince  ara yohtı. Oğlan deydi  eb rim  azma a hoş safa geldiy malım Dursun.  ıra  söndü herebi  optı dide tuttu  ızın  ol nnan deydi  ı . Dursun deeydi laban salıptı lazım  eb rin  azaram özin g merem soynı gider  .  aldırdılar oğlan,  ız getti  eb rin  azma a bitirennen soynı deydi verin özin  uca ıma, verdiler. Uzattı 53i erl ba  ba la ını açtı. Oğlan sen Dursun'say burnun burnuna verdi  ıra  kim  s nd ler.  ız öldü o lannan evvel. Didesi avarradı Dursun  ı  Dursun  ı  Dursun  ı madı. Bahtı deydi  ızımın le i  ar kim di, oğlanın le i hele sıcahtı.  ızım, o lannan evvel  l pt .  kkisinin üstüne torpa ı verdiler. S z sa , men salamat.

4.2.1. Metinde Geçen Kelime ve Kelime Grupları

sebbehten: sabah erkenden; se pisi: sahibi; değil: himaye altına girmek, sığınmak;
si erdennen: sabah erkenden;  igninde: omuzunda; kelem: kelam; didesi: babası;
sele me lerini: konuşmalarını; abbası: babası; filan fistan: falan fistan; pak: iyi; sarf: israf;
r  : ruh;  en erimde: karşımda; mınlar: bunlar; beled : böyledir; mindirdiler: bindiler;
avalandı: ayağa kalktı; tayımam: tarafından; h rdek:  rdek; gevil: gönül; Hindi: hint farı;
 eb llem di: kabul etmedi;  ıra : ışık; herebi:    lık; laban: vasiyet etmek; soynı: sonra;
avarradı: seslendi.

4.2.2. Dursun Masalının Türkiye Türkçesine Aktarılmış Biçimi

Bir gün bir eve inip Yakup Baba'nın duvarına bırakmış ve bir taş ve çadırını kurdu. Ev sahibi sabah uyanmış ve çadırın kendisine dâhil olduğunu görmüş. Evden çıkınca bir kızın omzunda su taşıdığını görmüş. Kız da oğlanı görünce birbirlerine âşık olmuşlar. Mustafa bir şey demiş, kız bir şey demiş ve konuşmaya başlamışlar ancak bu konuşmalarını kızın babası duymuş. Böyle olunca da kızın babası ben buraya sığındım kızımı istemelerine gelemem diye düşünüp çekip gitmiş. Mustafa sabah kalkıp bakınca ne çadır ne de kız yokmuş. Kızı göremeyince de hastalanmış ve sonra tabip tabip gezmiş ama derdine kimse çare bulamamış. Oğlan, “Bana kızı getirin öyle can veririm” demiş. Mustafa'nın ailesi her yere haber salıp iki yüz atlıyla Dursun'u aramaya başlamışlar ve kızın düşmanlarının elinde olduğunu öğrenmişler. Kızın olduğu yere gittiklerinde karşı taraf onlara, “Barışmak için mi geldiniz?” diye sormuşlar. Onlar da “Yok özel bir durumumuz var. Oğlumuz ölecek, kızı götürmemiz lazım” demişler. Bunun üzerine düşmanları kabul edip Dursun'u vermişler. Dursun'u babasının arkasına bindirip yola çıkmışlar. Mustafa annesine, “Anne ruhum burnuma geldi” deyip dama çıkmasını istemiş. Annesi dama çıkıp bakınca bir kervanın geldiğini görmüş. Kervanın içinde bir kara görmüş. Mustafa'ya bunu söyleyince, Mustafa hâlsiz bir şekilde ayağa kalkıp Dursun'un kapıya gelip durduğunu görmüş.

Mustafa deydi:

Ala gözlerine kurban olaydım

Kapımda durursan can sana kurban malım Dursun

Ne deymiştim sana küstün darıldın

Sarıllam boynına can sana kurban malım Dursun

Kim ölsün zalım ölsün hayın ölsün

Kim ölsün sebep ölsün malım Dursun canım Dursun

Bizim elde bahar olur yaz olur

Göller dolu ördek ile kaz olur
Güzeller içinde yüzbin naz olur
Günahım af eyle can sana kurban malım Dursun
Kim ölsün zalım ölsün hayın ölsün
Kim ölsün sebep ölsün malım Dursun canım Dursun

Kız senin aşkınla içtim bir bada
Vermedim mehrimi her geldi yada
Benim nefsim ölse fani dünyada
Ben ölerden sonra kim sana kurban malın Dursun
Kim ölsün zalım ölsün hayın ölsün
Kim ölsün sebep ölsün malım Dursun canım Dursun

Kız senin elinden hastayam hasta
Hastaya dermana çok safa geldin
Elinde meyvesi koynunda narı
Gönül eğlencesi yar safa geldin malım Dursun
Kim ölsün zalım ölsün hayın ölsün
Kim ölsün sebep ölsün malım Dursun canım Dursun

Ezelden gelirdin haftada ayda
İndi gelmeğiyden bana ne fayda
Azrayıl köskimde canım hay hayda
Kabrım kazmaya çok safa geldin malım Dursun
Kim ölsün zalım ölsün hayın ölsün
Kim ölsün sebep ölsün malım Dursun canım Dursun

Kız senin zülflerin hindidi hindi
Hürüler hürüsü melekten geldi
Bir içim su ver ciğerler yandı
Ermilen şehrinden çok safa geldin malım Dursun
Kim ölsün zalım ölsün hayın ölsün
Kim ölsün sebep ölsün malım Dursun canım Dursun

Dursun, bir bardak su vermek için babasının elinden tuttu ama kabul etmedi babası, Dursun da bu suyu kendisine vermekten başka çare bulamadı. Mustafa da “Hoş geldin kabrimi kazmaya canım Dursun” demiş, o sırada elektrikler kesilmiş ve bağırış sesleri duyulmaya başlamış. Kızın babası elinden tutup dışarı çıkarmaya çalışmış. Dursun da babasına, “Dur oğlanın kabrini kazıp onu gömelim sonra gidelim” demiş. Kalkıp gidip kabri kazmışlar. Kız, “Verin Mustafa'yı kucağıma” demiş. Mustafa'yı başındaki bağlağı açıp uzatmış. Oğlan, “Sensin bu Dursun” demiş ve burun buruna verip lamba gibi sönmüşler. Kız oğlandan önce ölmüş. Dursun'un babası, “Dursun çık, Dursun çık” diye bağırmaya başlamış ve Dursun herhangi bir tepki vermemiş. Baba bakmış Dursun'un vücudu soğuk buz gibi ama Mustafa'nın vücudu hâlâ sıcak. “Kızım oğlandan önce ölmüş” demiş ve toprağı vermişler üstlerine. Siz sağ, ben selamet.

4.2.3. Metinde Geçen Kelime ve Kelime Grupları

Hindi: Hint farı; kebillemedi: kabul etmedi.

4.2.4. Yapı

4.2.4.1. Olay Örgüsü

Dursun masalının olay örgüsü Mustafa merkezde olmak üzere onun ilişki kurduğu kişilere göre şekillenmiştir. Olay örgüsünü oluşturan bu karşılaşma ve çatışmalar şu şemayla ifade edilebilir.

A	B
1. Mustafa	Dursun
2. Mustafa	Dursun'un babası
3. Mustafa	Mustafa'nın Babası
4. Mustafa	Mustafa'nın annesi

Bu masalda yer alan ana karakter olan Dursun'un sevgilisi Mustafa'dır. Bir gün kalkıp bakar ki evin yanında bir çadır kurulmuştur. İlerleyen zamanlarda yanlarına yerleşen çadırdaki yaşayan kıza aşık olur ve zamanla aralarında bir bağ kurulur. Kızının Mustafa ile görüştüğüne şahit olan baba, oldukları yerden göç etmeye karar verir. Göç ettikleri yerde düşman birinin bölgesine yerleşmek zorunda kalırlar. Bu süreçte Mustafa dermansız bir hastalığa yakalanmış, yataklara düşmüş ve son arzusu olarak da sevdiği kızı görmek istediğini söylemiştir. Bunun üzerine kızı bulmaya koyulan yakınları kızı getirir. Aşığın vaziyeti üzerine kızın kendisini gömmesini isterler. Ancak kazılan mezara ikisi de gömülmüştür çünkü kız oğlandan önce vefat etmiştir.

Metnin olay halkasını oluşturan unsurlar:

1. Sabah erkenden Yakup Baba'nın bir aile duvarının yanında çadırını kurması.
2. Oğlanın evden çıkması, kızı su getirirken görmesi ve birbirlerine âşık olması.
3. Kız ile oğlan birbiriyle uzaktan konuşurken kız babası gördükten sonra oradan göç etmesi.
4. Oğlanın, kızın ailesinin ayrıldığını fark edince yatağa düşmesi.
5. Kızın ailesinin düşmanları yanında olmasının haberini alması ve gitmesi.
6. Düşmanlarından, kızı oğlan ölmeden önce istemesi.
7. Kızla babasını oğlanın yanına getirmesi.
8. Kız ile oğlanın yeniden buluşması.
9. Kıza kendini eliyle gömmesini istemesi.

10. Kızın oğlanı gömmeden önce ölmesi.

11. İkisini beraber gömmesi.

4.2.4.2. Şahıs ve Varlık Kadrosu

Mustafa: Bu masalda imkânsız aşkın baş karakteri konumunda olan kişidir. Dursun'a olan aşkı sebebiyle hasta olup yatağa düşer. Doktorlar tüm çabalarına rağmen onun derdine çare bulamazlar. Kahraman sevgilisini görmeden ölmek istemediğini söyler. Sevgilisini görünce vasiyetini Dursun'a şiir olarak söyler. Bu acı dolu aşk hikâyesinde Mustafa'nın yaşadığı zorluklar ve duygusal çekişimler vurgulanır.

Dursun: Bu masalda Mustafa'ya âşık olan karakterdir. Masalda en çok ismi anılan kişidir. Sığındıkları yerde Mustafa'ya âşık olur. Babasının zorlamasıyla şehri terk eder ve Mustafa'nın vasiyeti üzerine babasıyla birlikte geri dönerler. Sevgilisinin son isteğini yerine getirmek için onun mezarını kazar. Son olarak sevgilisini mezarına indirirken Mustafa'dan önce can verir.

Dursun'un Babası: Masalda kızının sevgiliyle görüşmesine karşı çıkar ve Mustafa'nın sevgisini hiçbir zaman kabul etmez. Kızı Dursun ve sevgilisi Mustafa onun uzak bir yere göç etmesi üzerine ayrılık acısı yaşamışlar ve vefat etmişlerdir.

Mustafa'nın Babası: Oğlunun isteği üzerine düşmanlarına komşu olan Dursun'u getirmek için 200 kişiyle beraber onu almaya gider ve kızı Mustafa'nın yanına getirir.

Mustafa'nın Annesi: Mustafa'nın yanında olan ve ona sevgiyle bakan bir anne konumundadır.

4.2.4.3. Mekân

Bu masalda mekân Telafer şehri merkez olmakla birlikte, Telafer şehri ve çevresinde geçmektedir. Rahmetli Telafer ses sanatçısı rahmetli Rıza Abbo, Telafer'in Aşakkale

semtindeki Yakup Baba'nın evinin yanında bir çadırın kurulmasıyla masal başlamıştır. Eskiden çadırdan evler kullanılmaktaydı. Başka bir Telafer ses sanatçısı Dr. Yasin Yahyaoğlu, şarkı sırasında Ermilen şehrinin adı geçmektedir. Günümüzde belirsiz olan Ermilen şehri, Ermenistan mı yoksa başka bir şehir belirtmektedir? Ayrıca masalda ev, evin çatısı ve çadır mekân olarak geçmektedir.

4.2.4.4. Zaman

Masallarda zaman belirsiz olmakla birlikte, masalda hiçbir zamandan bahsedilmemiştir. Masalda Dursun'un ailesi Telafer şehrine geldikten sonra kısa bir süre kalmıştır. Mustafa'nın hasta düşmesinden ölümüne kadar belirsiz bir süredir.

4.2.4.5. Tema

Dursun masalının teması aşktır. Masalın başkahramanı Mustafa'nın evlerinin yakınına çadır kuran ailenin kızı Dursun'u çok beğenir. Bu iki genç birbirine sevdalanır. Kızın ailesi dedikoduya mahal vermemek için oradan uzaklaşır çadırlarını başka bir yere taşırlar. Mustafa sevdiği kızı unutamaz ve üzüntüden amansız bir hastalığa yakalanır. Mustafa'nın tek isteği Dursun'u son bir kere görmektir. Bunun üzerine Mustafa'nın ailesi Kızın ailesini bulur olanları anlatır. Dursun ve babası ölüm döşğinde olan Mustafa'nın son isteğini yerine getirmek için Mustafa'nın yanına giderler. Ölüm döşğindeki genç delikanlı sevdiği kız Dursun'u görünce aşkını anlatan bir şiir dökülür dilinden. Mustafa'nın bundan sonra tek isteği mezarını Dursun'un kazmasıdır. Dursun mezarı kazar ama Mustafa'dan önce kendisi ölür. Onun ardından Mustafa da can verir ve bu iki sevgili aynı mezara gömülerek kabirde buluşmuş olurlar.

4.2.4.6. Anlatım

Dursun masalının nazım/nesir karışık olarak anlatıldığı görülmektedir. Masalın bu özelliği

onu halk hikâyesine yaklaştırmaktadır. Türk edebiyatında halk hikâyesine benzeyen bu anlatı Irak Telafer Türkmen edebiyatında masal olarak geçmektedir. Masalda kullanılan dilin sade ve anlaşılır olduğu görülmektedir. Masalda geçen şiir bölümünün halk ozanları tarafından seslendirilmiş olması masalın toplumdaki yaygınlığını ve toplum hafızasındaki kalıcılığını arttırmıştır.

4.3. Üçüncü Metin: Etnen Duz

Masal türü : Gerçek masal

Masalın derlendiği yer :Telafer

Masalın derlendiği tarih :02/02/2023

Kaynak kişi :Ahmet TOFAN

BİR gün varmış BİR gün yohmuş Allah'ın rehmeti daştan torpahtan çohmuş. BİR ihtiyar adamın üç kızıda var, arvadı öliyi Bİ uşahlardıh yavaş yavaş ahıl olıylar. Bİrgün otırıylar kızlarıynan heneg eliyi, biyüK kızına deyyi meni nağada serversey? Deyyi abba seni rühünce severem. Ortance kızına deyyi sen meni nağada seversey? Ortance kızı deyyi abba gözimin nurunca seni severem. Küççük kızına deyyi sen meni nağada seversey? Küççük kız deyyi abba seni severem et nağada duzu sever oğada seni severem. Bi heket ağır geliyi özine, içinde deyyi özün uzağa BİR hızan adam verrem özün görmiyim. Gün geliyi kızlar kısmetleri açılıy biyüKnen ortanca kızını zegine veriyi, o küççük kızınıa bir erep geliyi özün başınnan kıdırıy. O ereptih özün gediye çöle. Gel gün get gün düşüy haldan evde çoh acıyı üzrühüne yemeğ eliyemmiyi, deyyi kaım gedim biyüK kızım yanna belke yanında yiyerem, aışamdıh ortance kızım yanna yiyerem. Gediye kapıy dögiyi kızı çılıy deyyi marhaba! deyyi kızım gelibem acam. Kızı deyyi indı seni geçirdemmenem gışimin cemeti var, get ortanca bacım yanna inşallah ger gün gelirsey. Geliy ortanca kız deyyi ebed geçmessey gışime zehmet geliy, effelersey gözüm üstüne seni geçirdim. Deydi köppeK kızları, o deydi seni bele severem Bİ deydi seni bele severem humsı yalan çıltı. Düşünüy deyyi kaım gedim

çöle, gel gel bağıy üç çadır, evvelki çadıra sesleniy. Çadır sehpisi çıhıy. Deyyi konağam gelibem geçiy yanına birsibirsın tanımıy. Gisi arvadına deyyi bize bir davar bıgazla konağımız var. Arvadı kesiyi davarı özın soyyı yemeğ eliyi geliy bağıy abbasıdı. Mında kürekeni özın tanımıy, abbağı özlerin tanımıy. Küçük kıızı yemeği eliyi içine duz salmıy, sac çüregi yapıy gettiriyi yemeği verit özlerine. İhtiyar adam yemeği yeyyi etten bir lıkma alıy bağıy ette duz yohtı deyyi biçe duzuyuz yohtıydı bı aşı salaydıyız. Kıız döniy deyyi siye diyende men sen et nağada duzu sever men seni oğada severem, meni kahtıy kıdırdıy çöle bir erebe verdiy. Abbası döniy deyyi demeğ sen kıızımsay, kimse selemiyipti bı heketi özine mınnan evvel. Deyyi men kıızıyam özın kaldırıyı yanında kalıy. O ikki kıızı yaramadı özine bı kıızı yaradı. İndi ayladı duznan et ne demeğiymiş. Siz sağ, men salamat.

4.3.1. Metinde Geçen Kelime ve Kelime Grupları

ehil: yaşlı; heneg: şaka; nağada: ne kadar; abba: baba; bı: bu; heket: söz; hızan: fakir, yoksul; erep: Arap; dögiyi: çalışıyor; indı: şimdi; gışimın: kocamın; humsı: hepsi; arvadına: karısına; mında: bunda; kürekeni: damadı; sac çüregi: yufka; biçe: biraz; siye: sana; oğada: o kadar; mınnan: bundan; ayladı: anladı.

4.3.2. Et ile Tuz Masalının Türkiye Türkçesine Aktarılmış Biçimi

Bir gün varmış bir gün yokmuş Allah'ın rahmeti taştan topraktan çokmuş. Yaşlı bir adamın üç kıızı varmış. Bu yaşlı adamın eşi ölmüş ve zamanla kızları büyüyormuş. Adam bir gün kızlarıyla şakalaşırken büyük kızına, “Beni ne kadar seviyorsun” diye sormuş ve büyük kız, “Seni ruhum kadar seviyorum” diye cevap vermiş. Baba, ortanca kıza sorunca ortanca kız da “Seni gözümün nuru kadar seviyorum” diye cevap vermiş. Küçük kızına sorduğunda küçük kızın cevabı, “Baba seni etin tuzu sevdiği kadar seviyorum” şeklinde olmuş. Küçük kızın bu cevabı babanın zoruna gitmiş ve bunun üzerine kendi kendine ben bu kıızı garip ve fakir bir adama vereyim diye düşünmüş. Zaman ilerlemiş ve adam büyük ile ortanca kızını zengin adamlarla küçük kızını ise çölde yaşayan fakir bir adamla evlendirmiş. Zamanla adam

yaşlanıp ve eli iş tutamaz olunca, “Kalkıp kızlarımın yanına gideyim belki bana bakarlar” demiş. Böylece ilk önce büyük kızının yanına gelip kapıyı çalmış. Büyük kız babasına, “Seni eve alamam eşimin akrabaları var bizde” demiş. Sonra ortanca kızına gidince, ortanca kız da babasına, “Eşim kabul etmiyor ondan seni eve alamam baba” demiş. Baba da “Demek ikiniz de beni sevmiyormuşsunuz o gün yalan söylediniz demek” demiş. Sonra baba çaresizce kalkıp çöle doğru yol almış ve bir çadır görmüş. Çadırın sahibine selam vermiş ve hâlden düştüğünü söylemiş. Çadır sahibi de onu evinde ağırlayarak eşinden misafirleri için yemek yapmasını istemiş. Kadın yemeği yapmadan önce misafirin babası olduğunu fark edip ete hiç tuz atmamış. Yemekler yenmeye başlandığında yaşlı adam, “Azıcık tuzunuz yok muydu, ete atsaydınız” demiş. Kız da dönüp “Ben size etin tuzu sevdiği kadar sizi sevdiğimi söylediğimde bana kızmıştınız. Şimdi anladınız değil mi et ile tuzun ne demek olduğunu” demiş. Baba da “Demek sen kızsın” demiş ve böylece kızın o gün ne demek istediğini anlamış. Ben sağ, siz selamet.

4.3.3. Yapı

4.3.3.1. Olay Örgüsü

Etnen Duz masalının olay örgüsü baba merkezde olmak üzere onun ilişki kurduğu kişilere göre şekillenmiştir. Olay örgüsünü oluşturan bu karşılaşma ve çatışmalar şu şemayla ifade edilebilir.

A	B
1. Baba	Büyük kızı
2. Baba	Ortanca kızı
3. Baba	Küçük kızı

Et ile Tuz masalının olay örgüsü bir baba ve üç kızına dayalı olarak gelişmektedir. Baba kızlarıyla oturur ve onlara kendisini ne kadar sevdiğini sorar: Biri ruhu kadar, bir diğeri ise gözünün nuru kadar sevdiğini söyler. En küçük kızı ise bu soruyu etin tuzu sevdiği kadar,

diye yanıtlar. Baba kızının bu cevabına bozulur ve evlenme vakitleri geldiğinde ilk iki kızına iyi bir evlilik yapma olanağı sunarken küçük kızını gözünün görmeyeceği uzak bir yerde imkânsızlık içinde yaşayan bir aileye gelin verir. Kızlarının evliliğinin ardından yalnız kalan baba, bir gün evde çok acıkır ve kızlarının evini ziyaret eder. Her iki kızı da babalarını türlü bahanelerle geçirir. Baba küçük kızını ziyaret etmeyi düşünmez ama bilmeden onun yaşadığı çadıra tanrı misafiri olur. Kız babasını tanır ve yıllar önce babasının kendisine gönül koymasına sebep olan sözü hatırlatmak için yaptığı etli yemeğe hiç tuz koymaz. Yemeğin tadına bakan baba tuzsuz olduğunu fark edince yemeğin tuzsuzluğunu dile getirir. Bunun üzerine kızı: Hatırladın mı baba? Sen beni ne kadar seviyorsunuz dediğinde sana et ne kadar tuzu seviyorsa o kadar seviyorum demiştim, der. Baba küçük kızıyla yaşadığı o olayı hatırlar. Kızının bu sözlerle ne demek istediğini anlar ve kızının kendine olan sevgisini fark eder.

Metnin olay halkasını oluşturan unsurlar:

1. Bir ihtiyar adamın karısı öldükten sonra üç kızıyla beraber kalması.
2. Kızlarına kendisini ne kadar sevdiğini sorması.
3. Büyük ve ortanca kızın babalarını çok sevdiklerini söylememesi.
4. Küçük kızın babasına etin tuzu sevdiği kadar sevdiği gibi söylemesinden dolayı kızması.
5. Büyük ve ortanca kızın evlendirilmesi.
6. Küçük kızından kurtulmak için uzakta bir Arap ile evlendirmesi.
7. Yaşı ilerledikçe hâlden düşüp kendine bakmak konusunda zorlanması.
8. Büyük ve ortanca kızlarının yanına gittiğinde kendisine yemek vermemeleri.
9. Başını alıp çöle gitmesi.
10. Çölde bir çadıra misafir olarak yemeğe kalması.
11. Küçük kızın yemeği tuzsuz yaparak babasıyla buluşması.

Baba: Masalda baş karakterdir. Üç kız babasıdır. Kızlarını evlendirdikten sonra yaşlanıp gücü yetmediği bir dönemde kızlarının vefasını test etmek ister. Büyük ve ortanca kızı, kendisini hayal kırıklığına uğratar. Masalda baba saf ve iyi niyetli bir karakteri temsil etmektedir.

Büyük Kızı: Küçüklüğünde babasına onu ruhu kadar sevdiğini söyleyerek babasının güveninin kazanmıştır. Babası ona çok değer verdiği için varlıklı biriyle evlendirir. Zengin bir eşle refah içinde yaşayan büyük kız eşinin arkadaşlarının evde olduğu, misafir ağırladığı bahanesiyle babasını eve kabul etmemiş ve babasının güvenini kırmıştır. Bu karakter masalda boş vaatlerde bulunan, yalancı, vefasız bir karakter olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ortanca Kızı: Babasına onu gözü gibi sevdiğini söyleyerek babasının güvenini kazanmıştır. Fakat eşinin haberi olmadan kimseyi eve almamaya söz verdiğini söyleyerek babasını kabul etmez. Ortanca kız da büyük kız gibi yalancı, boş vaatlerde bulunan, vefasız bir karakteri temsil etmektedir.

Küçük kızı: Küçük kız masalın asıl kahramanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Babasına onu etin tuzu sevdiği kadar sevdiğini söylediği için babası tarafından vefasız olarak algılanmış olan küçük kız yine babası tarafından gözden uzakta olması için çölde yaşayan fakir bir Arap'la evlendirilmiştir. Küçük kız yıllar sonra babasının kendi çadırlarına tanrı misafiri olduğunu görünce küçükken babasını inciten sözleriyle aslında neyi kastettiğini göstermek için babasının tuzsuz bir et yemeği yapmış, aralarında geçen konuşmadan sonra baba yıllar kızının kendisini ne kadar çok sevdiğini anlamıştır. Küçük kız dürüst, iyi niyetli ve vefalı bir karakter özelliği göstermektedir.

4.3.3.2. Mekân

Etnen Duz masalında mekân belirsizdir. Fakat yaşanan olaylardan mekânlarla ilgili bazı çıkarımlar yapılabilir. Bu masalda karşılaşılan ilk mekân baba ve kızlarının yaşadığı evdir. Kızlar evlenip baba da işlerini yapamayacak kadar yaşlanınca kızlarının evini ziyarete gider.

Büyük ve ortanca kızların evine gittiği bölümlerde bu kızların evleri de masaldaki mekânlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bölümlerde anlatım dokusu kızların çadır hayatı yaşamadığı, şehirlerde oturduğu ve dolayısıyla yaşadıkları evlerin de dönemin koşullarına göre varlıklı olmayı temsil eden modern evler olduğu anlaşılmaktadır. Masalda karşılaşılan son mekân ise küçük kızın yaşadığı çadırıdır. Baba küçük kızına olan siteminden dolayı onu çölde çadır hayatı yaşayan bir aileye gelin vermiştir. Küçük kızın ailesiyle birlikte yaşadığı bu ev ise yoksul bir ailenin evi durumdadır.

4.3.3.3. Zaman

Etnen Duz masalında zamanın belirsiz olduğu görülmektedir. Bununla birlikte olay akışından zamanla ilgili birtakım tahminler yürütülebilir. Bu tahminler zamanı belirginleştiremese de bahsi geçen olayın ne kadar sürede geçtiği hakkında bilgi vermektedir. Masalda babanın üç kız kardeşle konuşması, onların kendisine duyduğu sevgiyi tartması ile bu kızların büyüüp evlilik çağına gelmesi ve evlendikten bir süre sonra babanın onların ziyaretine gitmesi arasında azımsanmayacak bir süre olduğu belirgindir. Bu süre ne birkaç ay ne de birkaç yıldan ibarettir. Masalda anlatılan olayın başlaması ve masalın nihayete ermesi arasında on yılları alan bir süreç olduğu tahmin edilebilir.

4.3.3.4. Tema

Masalda “baba sevgisi” temasının ele alındığı görülmektedir. Bu temanın masaldaki belirginliği şu şekilde izah edilebilir: Babanın kızlarıyla olan sohbetinde onların kendisine duydukları sevgiyi yokladığı, en büyük ve ortanca kızının sözlerinden hoşnut olurken küçük kızının sözlerine içerlediği ve küçük kızının kendisine olan sevgi ve bağlılığının noksan olduğunu düşündüğü görülmektedir. Bunun üzerine baba, kızları evlilik çağına gelince büyük kızlarını varlıklı kişilerle evlendirirken küçük kızını ise gözünden ırak olacağı bir aileye gelin vermiştir. Masalın sonunda baba çok yaşlanıp yemek bile yapamayacak bir

duruma geldiğinde sevgisinden hiç şühpe etmediği en büyük kızının evine yemek yemeye gitmiş ama hiç beklemediği bir şekilde kızı tarafından geri çevrilmiştir. Bu duruma üzülen baba ortanca kızına gidip orada da benzer bir tutumla karşılaşınca bu iki kızının yıllar önce söyledikleri sevgi sözlerini sorgular ve bunların boş sözler olduğu kanaatine varır. Baba küçük kızının evine uğramayı hiç düşünmez ama çölde kurulmuş çadırlardan birine tanrı misafiri olarak konuk olur. Bu çadır küçük kızın ailesinin çadırıdır. Kız babasını tanır ve ona yemek yapar. Yıllar önce babasını ne kadar sevdiğini dile getirmek için söylediği “Et tuzu ne kadar seviyorsa ben de seni o kadar seviyorum”, sözünün doğruluğunu kanıtlamak ister. Bu sebeple yaptığı et yemeğine hiç tuz katmaz ve kendisini tanımayan ve çadıra tanrı misafiri olarak gelmiş olan babasına hazırladığı yemeği getirir. Baba yemeğin tadına bakınca etin çok tuzsuz olduğunu söyler. Küçük kız bunun üzerine kendisini babasına tanıtır ve yıllar önce söylediği sözlerin doğruluğunu, babasının kendisini ne kadar yanlış anladığını ve bu sebeple kendisini çölde yaşayan bir aileye gelin verdiğini hatırlatır. Baba gerçek sevginin küçük kızında olduğunu anlar ve yıllarca kızına karşı takındığı olumsuz tutumdan dolayı üzülür.

4.3.3.5. Anlatım

Etnen Duz masalı kısa bir tekerlemeyle başlamıştır. “Bir varmış bir yokmuş Allah’ın rahmeti taştan topraktan çıkmış” Masal, “Siz sağ, ben selamet” gibi kısa bir dua bölümüyle sona ermiştir. Etnen Duz masalı 1943 doğumlu Ahmed TUFAN’dan derlenmiştir. Masal anlatıcısının teknoloji ve modern yaşam tarzının henüz hâkim olmadığı, sözlü geleneğin sosyalleşmede bir araç olarak işlev gördüğü bir dönemde yaşamış olması masalın diline de etki etmiştir. Burada sade bir Türkçenin kullanıldığı, Arapça kelimelerin ise sayıca az olduğu bu Arapça kelimelerin ise çoğunlukla Irak Türkleri arasında alışlagelmiş kelimelerden seçilmiş olduğu görülmektedir.

4.4. Dördüncü Metin: Fatmacuḥ

Masal türü : Gerçek masal

Masalın derlendiği yer : Telafer

Masalın derlendiği tarih : 24/08/2022

Kaynak kişi : Hayfa HAYYO

Bir gün varmış bir gün yohmuş Allah'ın reḥmeti daştan torpaḥtan çohmuş. Sîze birserçek selerem yarsı yalan yarsı gerçek. Bir gün bir Fatmacuḥ varıymış birḳardaşdıḥ varıymış. Anaları öliyi bir ḳonşının kızı yarvarıyı özlerine deyyi ya ille abbayız meni alsın sîze pâk ollam sîze analıḡ elerem sîze bişirrem düşürrem sîze seḥep çıḥaram. Kızı deyyi abba bize bı kızı al işte ana olsun bize. Abba deyyi kızım almıyam sîze seḥep çıḥmaz. Deyyi ille al belke bize seḥep çıḥar ana olur. Abbası alıy o kızı, Bı alannan soynı deyyi bı uşahlar bı evde ḳalmazlar. Bı kıznan bı oḡlan evde ḳalmazlar bı geyler. Ḳahıy abba özlerin çıḥardıy ḳıdırıy birçöllüḡe. Gediler yeriler bı çöllühte bı ḳardaşnan bacı kızın adı Fatma'dı oḡlanın adı Muḥammed'ti. Yeriler bı çöllühte yeriler yeriler bı oḡlan suzuyu. Geliler bir göle bı gölde oḡlan deyyi içim bı gölden bacı ḳebillemi deyyi yoh ḳardaş mını içsey işeg olırsay. Yeriler yeriler razgeliler bir ḡer göle deyyi içim deyyi yoh ḳardaş bı gölden içsey ineg olırsay. Gediler birḡer göle geliler ḳardaş deyyi ölübem suzumnan men içiyem bı sudan. Deyyi va ḳardaş içsey bı sudan geyik olırsay deyyi men içiyem ne olıysam olım öldüm suzumnan. Ḳardaş içiyi o sudan geyik olıy. Yeriler özlerin ikki vezirin oḡlı saḡ vezirin oḡlınan sol vezirnin oḡlu ḡoriyi özlerin uzaḥtan. Bırsi deyyi malıysa miyedi öbırsi deyyi canıysa miyedi. Geliler baḥıylar can çıḥıy. Saḡ vezir oḡlı alıy kızı Fatma'cuḡu arvad eliyiazine apparıy özin. Ḳardaşdıḥ geyikti ḳardaşımıdıḥ apparıy bilesince. Bir ikki üç işte kız deyyi abbam yadıma düşüy abbamı gideydim göreydim. Saḡ vezirin oḡlı deyyi kaḥ yer seni abbay yanna apparım. Gediy özini abbası yanna apparıy. Gediy abbası yanna kız ḳalmaḡa bılaşıy. Dide arvadı baḥıy özi pâk gündedi Fatmacuḥ'tuḥ bıḡazdı bir neçe aylıḥ. Dide arvadı saḡ vezir oḡlına deyyi dön sen ḳalsın Fatmacuḥ yanımıza ikki gün. Saḡ vezir oḡlı salıy arvadı gediye. Bıdıḥ bir gün Fatmacuḥ'u apparıy gideḥ derede başıy uyyum. Gediy derede baş yumaḡa.

Fatmacuħ'un altına sabun koyuy baş yuduğu yerde özi itiriy kıdırıyı göle. ardaş göriyi özin selemiy bı ardaşım geyik olıptı. Bır neçe gün olıy bı sađ vezir oğlı geliyi arvadın apparmağa dide arvadı deyyı ište menem arvadıy. Sađ vezir oğlı deyyı nış bele aralıpsay deyyı abbamın davarı var ıhtım otlatmağa araldım. Özinindiđ bıgaz eliyi. Deyyı gevlım geyik eti istiyi bı geyigi bıgazlarsay geyik etinendiğ yiyerem. Geyikiđ Muħammed'ti. Geliyi geyigi azırlılar bıgazlamağa kassaplar yığışıy azanlar uruluy dünıe yığışıy geyigi bıgazlamağa. Geyik itiyi, bırgün yığışıylar geyigi aħtarıylar tammıylar. İkinci gün bırdığ yığışıylar assaplar azanlar uruluy gene geyigi tammıylar. Üçüncü gün bı vezir oğlı deyyı göreğ bı geyik harda alıy menim ĥum bı sultamda harda alıy. Geliy düşüy ensesine geli baħıy bı geyik derenin üstünde duruy. Bı geyik deyyı Aħ Fatma hardasay hay Fatma azanlar uruluptı assaplar yığışıptı dünıe yığışıptı ište meni bıgazlamağ istiler hardasay Fatma. Mında Fatma seleşiyi dereden deyyı azanların dibi düşsün assapların eli dünsin pıçaħların gözü kör olsun. Deyyı meni balığ uduptu sađ gerdenim tutuıtu begoğlı beg Muħammed düzün üstüne bitipti . Mında oğlı olıptı balığn arnında. ĥum mınları sađ vezir oğlı eşidiy (gişsi) gettiriy ıhardıy Fatmıy baħıylar bır uřađ düzü üstünedi . Fatmıy ıhardannan soynıy apparıy o arvadı boşıy . İște geyigi bır dığ gediler deyyıler dördinci gölden su içsey giyik döner adam olır . Apparıylar dördinci gölde özin geyik o sudan içiyi bırdığ ardaşı Muħammed olıy. Sız sađ, men salamat.

4.4.1. Metinde Geçen Kelime ve Kelime Grupları

serçek: masal; onşının: onşu; yarvarıy: yalvarıy; abbayız: babanız; alsın: evlesin; pāk: iyi; seħep: sahip; elle: illa; soynı: sonra; kıdırıy: atıy; yeriler: yürüyorlar; ebillemi: kabul etmiyor; bıny: bunu; işeg: eşek; ĥer: başka; ineg: inek; suzumnan: susuzluktan; miyedi: banadı; bilesince: onunla beraber; abbam: baba; yadıma: özlüyorum; pāk: iyi; bıgazdı: gebedir; neçe: kaç; dıde arvadı: baba karısı; başıy uyyum: yıkayayın (duş); itiriy: kaybediyor; nış: neden; özinindiğ: onunda; gevlım: gönlüm; bıgazlamağa: kesmeye;

yığışıylar: toplanıyorlar; tammıylar: bulmuyorlar; harda: nerede; ħum: bütün; seleşıyi: konuşuyor; uduptu: yuttu.

4.4.2. Fatmacık Masalının Türkiye Türkçesine Aktarılmış Biçimi

Bir varmış bir yokmuş Allah'ın rahmeti taştan topraktan çokmuş. Size bir serçek söylüyorum yarısı yalan yarısı gerçek. Bir gün bir Fatmacık ve kardeşı varmış. Anneleri ölünce komşularının kızı yalvarmış onlara, “Babanıza söyleyin beni alsın size annelik yaparım, sahip çıkarım” demiş. Kızı, “Baba bu kızı al ana olsun bize” demiş. Babası dönüp, “Kızım almayayım, size sahip çıkmaz” demiş. Kızı ısrar etmeye devam etmiş. Babası evlendikten sonra kız ve çocuklar bu evde kalamaz demiş. Babaları kalkınca çocukları bir çöllük yere atmış. Çölde yürüyorlarmış, kızın adı Fatma erkeğin adı Muhammet imiş. Bu çöllükte yürüyorlarmış ama oğlan susuyormuş. Bir göle gelip oğlan su içmek isteyince kız kabul etmemiş. “Yok, kardeşim buradan içersen eşeğe dönüşürsün” demiş Fatmacık. Yürüyorlarmış bir gölete daha gelmişler. Muhammet su içmek isteyince Fatmacık, “Hayır, içersen ineğe dönüşürsün” demiş. Gidip başka bir göle denk gelmişler. “Oğlan dayanamıyorum, susuzluktan öleceğim. Ben içerim bu sudan” demiş. “Kardeşim, bu sudan içersen geyik olursun” demiş Fatmacık. “İçeyim, ne olursam olayım öleceğim susuzluktan” demiş Muhammet. Kardeşi sudan içince geyik olmuş. Yürürlerken uzaktan Sağ ve Sol Veziroğullarını görmüşler. Birisi mal ise benim diğeri can ise benim diye tartışıyorlarmış. Gelip baktıklarında can çıkmış. Sağ Veziroğlu, Fatmacık'ı alıp karısı yapıp götürüyormuş kendisiyle. Kardeşi geyik olmuş, kardeşini de götürmüşler. Gel zaman git zaman kız, “Babamı özledim, gidip göreyim onu” demiş. Sağ Veziroğlu, “Gel seni götüreyim babanın yanına” demiş. Kalkıp gitmişler. Babasının yanına gidip orada kalmaya başlayınca, üvey annesi kızına kendisinden iyi birkaç aylık hamile. Ve anne Veziroğlu'na “Sen git kız kalsın yanımızda birkaç gün” demiş. Sağ Veziroğlu karısını bırakıp evine dönmüş. Üvey annesi kıza, “Dereye gidelim, seni yıkayalım” demiş. Dereye gitmişler yıkanmaya. Fatmacık'ın altına sabun koyup yıkandığı yerde itmiş. Fatmacık göle düşmüş.

Kardeşi Muhammet'i görüyormuş fakat Fatmacık, "Kardeşim geyik oldu" dememiş. Veziroğlu birkaç gün geçince karısını götürmeye gelmiş. Üvey anne, "Karın benim" demiş. Sağ Veziroğlu, Neden bu kadar yandın?" demiş. Kadın, "Babamın davarı var onu otlatmaya çıktım onun için yandım" demiş. Hamile kalınca "Canım geyik eti çekiyor, şu geyiği kes de yiyelim" demiş. Geyiğe dönüşen ise Muhammet'tir. Veziroğlu gidip geyik kesmiş. Kasaplar gelince kazanlar kurulmuş, herkes geyiği kesmeye gelmiş. Geyik kaybolunca herkes toplanıp geyiği aramaya başlamışlar ama bulamamışlar. İkinci gün de aramışlar ama bulamamışlar. Üçüncü gün Veziroğlu, "Bakayım şu geyik nerede kalıyor, benim hakimiyetimde mi?" demiş. Arayıp bakınca geyiğin derenin üstünde durduğunu görmüş. Geyik, "Ah Fatma neredesin? Ey Fatma kazanlar kuruldu, kasaplar toplandı, dünya toplandı, beni kesmek istiyorlar neredesin Fatma?" demiş. Fatma derenin, "Kazanların dibi düşün, kasapların eli dönsün, bıçakların gözü kör olsun. Beni balık yuttu, sağ gerdanımı tuttu. Beyoğlu Muhammet dizinin üstüne bitmiş. Bu arada çocuğu olmuş balığın karnında" demiş. Bütün bunları Veziroğlu duymuş. Gelip Fatma'yı çıkartınca çocuğu diz üstünde bulmuşlar. Fatma'yı çıkardıktan sonra götürüp o kadını boşamış. Gelip geyiğe, "Dördüncü gölden su içersen insana dönüşürsün" demiş. Dördüncü göle gidip geyik sudan içince eski Muhammet olmuş. Siz sağ, ben selamet.

4.4.3. Yapı

4.4.3.1. Olay Örgüsü

Fatmacık masalının olay örgüsü Fatmacık merkezde olmak üzere onun ilişki kurduğu kişilere göre şekillenmiştir. Olay örgüsünü oluşturan bu karşılaşma ve çatışmalar şu şemayla ifade edilebilir.

A	B
1. Fatmacık	Muhammet
2. Fatmacık	Fatmacık'ın babası
3. Fatmacık	Fatmacık'ın üvey annesi

4. Fatmacık Sağ Veziroğlu

5. Fatmacık Sol Veziroğlu

6. Fatmacık Balık

Fatmacık masalında aşk ve yalancılık konusu ele alınmıştır. Fatmacık'ın annesi vefat ettikten sonra komşularının kızı, Fatmacık'ın babalarıyla evlenmek için gösterdiği olumlu davranışlarla kendisinin iyi niyetli biri olduğu izlenimi verir. Kendilerine annelik yapacağını söyleyerek Fatmacık ve kardeşi Muhammet'ten babalarını kendisiyle evlenmesi için ikna etmelerini ister. Fakat evlendikten sonra babayı çocuklarına karşı doldurarak Fatmacık ve kardeşi Muhammet'i evden kovdurur. Fatmacık, kardeşiyle beraber bir yer aramak için yollara düşer. Muhammet, yolda çok susadığı için yoldaki gölden su içmek ister ama ablası bu gölden su içerse eşeğe dönüşeceğini söyleyerek kardeşini engeller. İkinci göle geldiklerinde Muhammet yine su içmek ister ama ablası bu gölden su içerse ineğe dönüşeceğini söyleyerek Muhammet'e yine izin vermez. Üçüncü göle geldiklerinde ablası izin vermese de Muhammet dayanmayıp su içer ve geyiğe dönüşür. Bir gün Sağ Veziroğlu ile Sol Veziroğlu uzaktan Fatmacık ve geyiğe dönen kardeşini görür. Sol Veziroğlu geyiği, Sağ Veziroğlu ise Fatmacık'ı kastederek; can ise banadır, mal ise banadır diyerek paylaşır. Sağ Veziroğlu Fatmacık'ı çok beğenir ve onunla evlenir. Bir süre sonra Fatmacık hamile kalır. Kocasını onu babasının evini ziyaret etmesi için baba evine götürür. Üvey anne Fatmacık'ın durumunun iyi olmasını kıskanarak ona haince bir plan kurar. Fatmacık'ı yıkamak için göle götürür ve ayağının altına sabun koyarak onu göle düşürür. Fatmacık'ı gölde balık yutar ve bu olayı geyiğe dönüşen kardeşi Muhammet görür. Üvey annesi, Fatmacık'ın kılığına girerek Sağ Veziroğlu'nun yanına gider ve geyiğin kesilmesini ister. Geyik bunu duyar duymaz koşarak ablasının yanına göle gider. Ablasıyla konuşurken Sağ Veziroğlu konuşulanları duyar, Fatmacık'ı ve balığın karnında doğurdu bebeği kurtarır. Bu olayın üzerine Sağ Veziroğlu Fatmacık'ın üvey annesini cezalandırır ve Muhammet'e de dördüncü gölden su içirerek tekrar insana dönüşmesini sağlar.

Metnin olay halkasını oluşturan unsurlar:

1. Fatmacık'ın annesinin ölmesi.
2. Fatmacık'ın babasının bir kadınla evlenmesi.
3. Fatmacık ile kardeşini babalarının evden kovması.
4. Fatmacık'ın kardeşinin su içmesiyle geyiğe dönüşmesi.
5. Fatmacık'ın, Sağ Veziroğlu ile evlenmesi ve gebe olması.
6. Fatmacık'ın babasını evine getirmesi ve üvey annesinin iyi hâlden kıskanması.
7. Üvey annesinin banyo yapma bahanesiyle Fatmacık'ı göle atması.
8. Fatmacık'ın kardeşinin onları görmesi.
9. Üvey annesinin, Fatmacık'ın yerine girerek Sağ Veziroğlu'nun yanında kalması.
10. Üvey annesinin kendisini hamile olarak tanıtip Sağ Veziroğlu'ndan geyik eti istemesi.
11. Sağ Veziroğlu'nun geyiğin kesilmesine karar vermesi.
12. Geyiğin gölün kenarında Fatmacık'a seslendiğinde Sağ Veziroğlu'nun bunu duyması.
13. Sağ Veziroğlu'nun Fatmacık'ı ve yeni doğmuş bebeğini balığın karnından kurtarması.
14. Geyiğin dördüncü gölden su içerek insana dönüşmesi.

4.4.3.2. Şahıs ve Varlık Kadrosu

Fatmacık: Masalın başkahramanı rolündeki Fatmacık kötü niyetli üvey annesi sebebiyle kardeşi ile evden atılır. Sağ Veziroğlu'yla evlenip mutlu bir yuva kurar. Fatmacık babasının evini ziyaret ettiği bir dönemde üvey annesinin tuzağına düşer. Göle düşerek balık tarafından yutulan Fatmacık ve doğan bebeği geyiğe dönüşen kardeşinin sayesinde Sağ Veziroğlu tarafından kurtarılır. Fatmacık iyi niyetli ve masum bir karakter özelliği taşımaktadır.

Fatmacık'ın Babası: Bu masalda Fatmacık ve Muhammet'in babası komşu kadınla evlendikten sonra bu kadının dolduruşuna gelerek çocuklarını evden kovar. Masalın başında

görülen ve sonra kaybolan bu karakter eşi tarafından kolayca manipüle edilecek kadar saf, çocuklarını bile evden kovacak kadar öfkesine yenik düşen bir karakter özelliği taşımaktadır.

Fatmacık'ın Kardeşi: Muhammet, Fatmacık'ın kardeşidir. Masalın başından sonuna kadar hiçbir zaman ablasını yalnız bırakmaz. Ablasının uyarılarına rağmen yolda susuzluğa dayanamayıp gölden su içerek geyiğe dönüşür. Geyiğe dönüştükten sonra ablasını takip ederek yalnız bırakmaz. Ablasının balığın ağzından kurtarılmasını sağlar. Bu karakter vefalı, iyi niyetli bir özellik göstermektedir.

Fatmacık'ın Üvey Annesi: Masalda kötü niyetli kadın konumundadır. Önce çocukların iyi niyetlerini kullanarak babalarıyla evlenir ve daha sonra onları evden kovdurur. Fatmacık'ın iyi hâlini kıskanarak onun yerine geçmek ister. Haince bir plan kurarak Fatmacık'ı göle atar ve Fatmacık kılığına girerek Sağ Veziroğlu'nun yanına gider. Daha sonra Muhammet'i öldürtmek ister ama yaptığı plan ortaya çıkar ve cezalandırır.

Sağ Veziroğlu: Fatmacık'ın kocası olarak masala dâhil olur. Karısının seven ve onun bütün isteklerinin yerine getirmeye çalışan biridir. Masalın sonunda karısını ve doğan bebeğini balığın karnından çıkarmıştır. Sağ Veziroğlu'nun fedakâr, cesur ve iyi niyetli bir karakter olduğu görülmektedir.

Sol Veziroğlu: Sağ Veziroğlu'nun arkadaşıdır. Paraya düşkün birisidir. Fatmacık'ı uzaktan görür görmez: “Para ise banadır” demiştir. Masalda paraya düşkünlüğü ile göze çarparsa da olay masalın devamında yer almaz.

Balık: Hz. Yunus'u yutan balığa benzemektedir. Bu balık İslam'ın önemli temalarından biridir. Masallarda genellikle sabır, tövbe, teslimiyet ve Allah'ın rahmeti gibi dinî konuları vurgulamak için kullanılır.

4.4.3.3. Mekân

Fatmacık masalında herhangi bir mekân ismi geçmemektedir. Fakat olay akışında belirginleşen bazı yerler dikkat çekmektedir. Bu yerlerin başında Fatmacık ve kardeşi

Muhammet'in getiği üç göl, Veziroğlu'nun Muhammet'in insana dönüşmesi için suyunu içmesini sağladığı dördüncü göl ve üvey annenin Fatmacık'ı yıkama bahanesiyle götürdüğü göl gelmektedir. Bunun dışında her ne kadar ayrıntıları belirtilmese de Fatmacık'ın babasının evi ve Veziroğlu'yla evlendikten sonra yaşadığı ev de bir mekân olarak bu masalda görölmektedir.

4.4.3.4. Zaman

Fatmacık masalında belirgin bir zaman ifadesi geçmemektedir. Annesinin vefat etmesi ve babasının evlenmesi bir zaman ifade etmektedir. Ondan sonra kendisi evlenip ve hamile kaldığı için ve daha sonra çocuğu olduğundan dolayı olayların birkaç seneyi kapsayan bir süreç olduğu tahmin edilebilir.

4.4.3.5. Tema

Fatmacık adlı masalının teması üvey annenin kötölükleridir. Annesi vefat eden Fatmacık komşu kadının söylemleri üzerine bu kadının kendisine ve kardeşı Muhammet'e iyi bir anne, babasına ise iyi bir eş olacağı düşüncesiyle bu kadını babasıyla evlendirmek ister. Baba önceleri bu fikre karşı çıksa da Fatmacık onu ikna eder ve komşu kadınla babası evlenir. Kötü niyetli olan bu kadın kısa sürede davranışlarını değıştirir, Fatmacık ve kardeşı Muhammet'e kötü davranmaya başlar ve onları evden gönderir. Babalarının evinden ayrılan Fatmacık ve Muhammet yola koyulurlar. Bu yolda üç tane gölden geçerler, çok susayan Muhammet bu göllerden su içmek istese de abla Fatmacık onu uyarır ve içmesini engeller. Üçüncü gölde dayanamayıp su içen Muhammet bir geyiğe dönüşür. Bu sırada uzaktan Fatmacık'ı gören Sağ ve Sol Veziroğulları ona doğru yaklaşırlar. Sağ Veziroğlu görür görmez beğenir ve onunla evlenir. Fatmacık Sağ Veziroğlu'yla giderken yanında geyiğe dönüşen kardeşini de götürmüştür. Artık Fatmacık'ın mutlu bir hayatı vardır. Bu evliliğin içinde bir bebek bekleyen Fatmacık babasını özler eski evini merak eder ve orayı ziyarete gider. Üvey anne Fatmacık'ın mutluluğunu görünce kıskanır ve ona bir tuzak kurmak ister.

Fatmacık'ı yıkama bahanesi ile göle götürür. Burada genç kadının ayağının altına sabun koyarak onun suya düşmesine sebep olur. Bu sırada yüzünü beyaza boyayarak Fatmacık'ın kılığına girer. Sağ Veziroğlu göl kenarına geldiğinde kendisini Fatmacık olarak tanıtır ve Veziroğlu'yla birlikte gider. Muhammet geyik olduğu için onu da öldürmek isteyen üvey anne hamile olduğunu ve canının geyik eti çektiğini söyleyerek Veziroğlu'nun geyik avına çıkmasını sağlar. Bu sırada geyiğe dönüşmüş olan Muhammet gölden ablasını kurtarmaya çalışır. Büyük bir balık Fatmacık'ı yutmuştur. Geyik göl ile konuşurken onu duyan Sağ Veziroğlu olanları anlar. Veziroğlu, Fatmacık'ı yutan balığı çıkarır ve hem Fatmacık'ı hem de yeni doğan bebeği kurtarır. Veziroğlu kendisine yalan söyleyen ve kendini Fatmacık olarak tanıtan üvey anneyi boşar ve evinden kovar. Veziroğlu, geyiğe dönüşmüş olan Muhammet'e ise dördüncü göldeki suyu içirterek tekrar insan olmasını sağlar. Masalın tamamında üvey annenin kötülükleri ile mücadele edildiği ve sonuçta iyi olanların kazanıp mutlu sona erişildiği görülmektedir.

4.4.3.6. Anlatım

Masal anlatıcısı olan Hayfa Ahmet İlyas, Fatmacık masalını halk diline çok yakın sade bir anlatım biçimi ile anlatmıştır. Yaşlı bir hanım olan Hayfa'nın yeni nesil masal anlatıcılarına oranla Türkiye Türklerinin bile rahatlıkla anlayabileceği sade bir Türkçe kullanması dikkat çekicidir. Bu durum yeni neslin okullarda Arap dil ve kültürüyle aldıkları eğitimle ilişkilendirilebilir. Yeni nesil anlatıcıların Arapça kelimelere ağırlık vermesine rağmen Hayfa'nın anlatımında Arapça kelimelerin sayısı oldukça azdır. Masalın anlatımında sade ve öz bir Türkçe'nin kullanıldığı görülmektedir.

4.5. Beşinci Metin: Hürşit Sultan Hesenoglu

Masal türü : Gerçek masal

Masalın derlendiği yer : Telafer

Masalın derlendiği tarih : 07/03/2023

Kaynak kişi : Ganim KASAPOĞLU (Merhum saatçı Rıza ABBO) teyip kaydı olarak 15/08/2016 yılında Youtube'de yayınlamıştır.

Diğer günlerin birinde sultan Hesenoglu'nun bir tek oğlu var. Bı oğlan neyse mektebine gider gelir her gün eve geçer seleşmez kimsenen. Mektebe gider seleşmez kimsenen eve gelir seleşmez kimsenen. Bir gün beş gün on gün abbası özine deydi darı dünyede bir tek hana oğlansay gör hası vezirin istisey kızını hası paşanın hası ağanın sele miye filanın kıızı gedim nışanlıyım özin siye. Deydi abba yohtı dünyede gözim. Diğer her şey seledim özine bir şey olmadı. Oğlan gece yattığı yerde duydu dıksındı bahtı birsi bilesince kol boyına yatıyı deydi kimdi bı yatağında yatıy? Deydi kahtı ottır pâk bahtı miye. Oğlan kahtı ottırdı pâk bahtı özine. Kız deydi meni akılıy kesi meni begenisey. Oğlan deydi hee begemiyem hiç sennen artıhtı halk olmıyıptı nise tayfasında. Kız deydi ege meni istisey Dürüz Dağına gel ensemce. Kıznan oğlan mahrama üzük değıstiler aldılar verdiler birbirine biryuhu peyda oldu özlerine yattılar. Sebbehten oğlan dıksindi bahtı kız yohtı yanında o tayı bahtı bı tayı bahtı kız yohtı yanında deydi dişti hayaldı bı bilemce üzük, mahrama aldı verdi. Oğlan eline bahtı üzük değışlenipti attı elin cöbine bahtı mahrama değışlenipti deydi tamamdı. Endi oğlan deydi ana. Ana deydi ha can ana. Oğlan deydi miye zehep eyle bir amanatım var filan yerde ensesince. Dide her kem deledi özine oğlan deydi giderem miye halal eleyin. Ana özine zehep yaptı, deydi oğlum "ağ südüm siye kalhan olsun". Hurşit zehebın kaldırdı yeridi. Bir gün beş gün kona köçe sordı yetiştı isteduğı yere. Yetiştı sordu geçti kızın didi evine bahtı kız zubunun etegini kurşaga vırıptı havısı şipiriyi başın kaldırdı bahtı birde oğlan deydi geldi. Oğlan deydi geldim. Kız deydi çıhtı didem yanna sennen sormıyımca özine cevap verme. Oğlan çıhtı kızın didesi yanna. Bir gün ikki gün üç gün konahtı. Kızın didesi sordı ye oğlum kan var üstüde, adam öldiripsey, bir istedüğü var sele deydi boşa gelmiyipsey üç gündü bırdasay. Oğlan deydi ne kan var üstümde ne kan elibem ne talabam ne matlubam gelibem kızıyın ensesince filan yerden. Abba deydi kızımın ensesince çok büyük adamlar geliy vermiyem kimsey kimin oğlsay hardan gelmesey. Men Hurşit Sultan Hasanogluym. Abbas deydi çıhart

baratıy. Verdi baratın nece bahtı Sultan Hasan'ın oğlıdı deydi tamamdı yetiştı kız siye. Endi dide kızın anası yanna deydi kızıyın hacatını hazırla ver eline. Anası deydi yalla heyr. Abbasi deydi kızıy getti. Kızın partalını hazırladı buhçasın tutturdu kızın elin oğlanın eline verdi deydi " get oğlım Allah bileyizçe". Kızı çıhattı gel gel ikki dağ ortasında bir duman oldu adam adamı görmiy yol çataldı yaylış getti yoldan. Yeridiler bir mesefe bahtılar bir zındar kellesinde bir hanbarbat duruptı elinde çıplaş kılınç duruyan duruyu her dişleri öge sıçırıyptı deydi hay evi harab seni ne getirdi birıy ne Allah seni tozağa yıhtı. O seâtince endi oğlanın ikki elini bağladı ikki gözin bağladı aldı kızı getti. Kızı gettirdi Emirlerinin ögine kıdırdı kızı. Emirleri deydi bı nedı? Deydi bilesince bir cahıl oğlandı var gedim elindiş kesim. Kızı saldı döndi od parçası kimı oğlana. Oğlan tırpıldısına döndi.

İle Asfahannan çıhtım mırız almağa.

Mevlanın âşkına bugün öldirmey meni.

İle maksudinin yolında ay yohıymış Hudanın miye mırız vermeğe

kerem eyle  erep neynim bugün öldirme meni

İle sabah ile bir kekl k düştü torıma avın itirmiş Vallah na melil gezer.

İle kor sınnan dudahları yarılmış habırıy gelen bize r   verir geçer

Ay degme  erep bugün benim e ime

Yavru  ahın pencesin atmaz le ime

Azad ele meni gideyim kendi i ime

Kerem ele  erp bugün azad et meni

Vallah bugün hanabarbat meni öldirirsey  anlarım açar

 anlarımnan miski- mbar koşar.

O dertli anam  ı ar

ay! Yoluma ba ar

Kerem ele  erp bugün öldirme meni

Ele cümlemizin oldu ana babası oğlım getti gelmedi şimdi bitirmişler yası

Ele Vallah silinmez getmez ay  aradı  albimin pası o sa çarası yoh ı bugün  ldirem seni

Biz yola giderken feleg azdırdı bizi anamın babamın yoldadı gözi
Gene Vallah kısmetimde ay degülmüş Türkmenin kıızı mevlanın âşkına bugün öldirme meni
Tara Vallah mınca ay hezin hezin ağlama cigerim âşk odına dağlama
Ele Vallah mını selediy başkasını sele ohsa çarası yohtı hana barbat keserem seni
Lele Hıdam ay ne olsun hem yohsıl hem baya öldirme meni  erep  lirem sene sermayag 
Ele b r bacı beslibem ay verem sene benzedir aya
Kerem ele  erep öldirme meni
Mene b r ka  kelem sele  dden acı
Keserem kelleyi neynim yohtı  lacı
Ele Vallah anadan olubuh büzler almanuh bacı
Yohsa çarası yohtı asaram seni keserem seni
Ele biz yola giderken ay felek neyledi bize
Yandı cigerim neylim döndi atağa k ze
Ele Vallah i im çaldı yarvarmağa  erepsey
Kerem ele  erp neylim öldirme meni
Bele ha gel ele evi harap seyyid olduğumu ay neden bilirsey ne diyardan gelibem neylim
nereye gidersey
Da  yavrusı sele göreyim kimin o lısay yohsa çarası yohtı öldirrem seni felek seni
Bele meni öldirirsey yohsıl dayanmaz  ar da ın getirsey derdimnen tey olmaz
Vallah b r elig elesey elig ha  yanna dayı olmaz
Kerem ele  erp neylim öldirme meni
Ele bugün yohtı ay gelisen atlıysen yayan yoh dayısan a  g zleriy hana barbat sen oyum
Bele sen aslıyı faslıyı gelde ele bayan yohsa çarası yohtı öldirrem seni
Ay meni öldirirsey k l  ba lıyam  şıklar içinde b r ciger  da lıyam
Vallah adım Hürşit Sultan H sano lıyam
Kerem ele  erp neylim azat et meni kerem ele zalım öldirme meni
Deyy  Sultan H sano lısay H r itsey sen

Deyyî he menem.

Deyyî soy partalıy. Soyyı partalın. Deydî al kılıcım eliyê. Alıy eline kılıcı. Duruy partalı üstüne  erep  alıy baldırına  an erin bılaşıy bı  erebin  anı partala getme e gediş gediş bı oğlan partalın  an eliyê. Getiriy yarasın  ayım ba lıy deyyî ha zaman siye işarat eledim gel ensemce indi gedim  ız yanna.  aldırıy oğlanın partalını eniy geliş ba ıy onlar içiy kefte safada  ız ortada o ınıy özlerine meşrubat veriyê. Getiriy bı  erep  ızın  an erinde  ıdırıy oğlanın partalını emirin   ine. Emir partalı g rme inen b r deyyî öldirdiy oğlanı? Deyyî hee öldirdim oğlanı. Deyyî at partalını. Bırda  ız g riyê canı yanıy.

Bele sen b r  aramısay yolda durursay gelip geçem âşıkın nasıl boynın vırırsay.

Ele Vallah dilerem  udadan  olıy  ırılısın öldirdiy  ur ıdi ne  azandıy  erep

Ele hay can bugün geç  aşımda geldi başıma feleg ağusunu  alttı datlı aşıma

Ele  annı partalını nece attıy  arşıma öldirdiy sevdu um ne  azandıy zalım ne  azandıy kafır.

Ele gel hay gel hay s rmeler çekerdim ala g zin üstüne zalım oğlı nece  ıydıy me şu  ımın  asına

Ele tut elimnen appar meni yigitimin üstüne öldirdiy  ur ıdi bugün ne  azandıy  erep

Ele hay can hay can biz yola giderken feleg azdırdı yolım hiç kimseler g rmiyişti dünyede b r bele zulüm

Ele Vallah beleki annıma yazılıptı  udadan b r bele zulüm öldirdiy  ur ıdi ne  azandıy zalım.

Ele bizi  ldirenler Vallah âcep bı dünyede  lmez k r olır gözleri hiç kimseyi görmez

Ele malı verdim bırda s ze gene mal olmaz öldirdiy  ur ıdi ne  azandıy zalım.

Tutıy  ızın  olınnan  ekiy özin b r çırağa deyyî zalım  ızı zalım  ldirmibem  ur ıdi özin sağladım  z z m  yaralıybam ver özlerine b raz sar uş olsunlar evlerine od salaş. Bılaşıy  ız o ınma a özlerin meşrubat vermeğe onnan soynı oğlanı  urtarıp gedişler. S z sa  men salamat.

4.5.1. Metinde Geçen Kelime ve Kelime Grupları

mektebine: okuluna; meleşmez: konuşmaz; hana oğlansay: tek oğlan; hası: hangi; sele: söyle; miye: bana; siye: sana; diksindî: rüyasında; bilesince: onunla; yatıy: uyuyor; pâk: iyi; miye: bana; akılıy kesi: gönlün razı mı?; nise tayfasında: kadın milletinde; maḥrama: mendil; üzük: yüzük; yuḥu peyda: uyuya kalıyorlar; sebbeḥten: sabah; diksindi: birdan uyandı; tayı: taraf; bilemce: benimle; zehep: yolculuğa hazırlanmak; dîde: baba; her kem deledi: uğraştı; ḥavışı: bahçe; sele: söyle; talabam: talibim; matlubam: mağdurum; hardan: nerden; baratıy: kimliğim; siye: sana; ḥacatını: eşyasını; yalla ḥeyr: hayırdır; partalını: kıyafetini; bileyizçe: sizinle; yaylış: yanlış; zındar kellesinde: dağın tepesinde; ḥanbarbat: halı yaman; ögine: önüne; kıdırdı: attı; tırpıldısına: sesine; maḥsudinin: niyetinde; Ḥudanın: Tanrının; mıraz: murad; torıma: elime düşdütün; habırıy: buraya; tara: inandırıcılığı arttıran kelime kullanımında geliyor; Mınca: bunca; ḥezin: hazin; selediy: söyledin; tey: beraber; ḥaramısay: hırsız.

4.5.2. Hurşit Sultan Hasanoğlu Masalının Türkiye Türkçesine Aktarılmış Biçimi

Günlerin birinde Sultan Hasanoğlu'nun bir tane oğlu varmış. Bu çocuk okuluna gider gelir, eve girer kimseyle konuşmazmış. Bir gün, beş gün, on gün sonra babası “Şu dünyada tek oğlumsun. Söyle istediğin kız kimse hangi paşanın, ağanın, vezirin kızıysa söyle gideyim alayım sana” demiş. Babasına dönerek “Dünyada gözüm yok” demiş. Babası ne dediyse ikna olmamış. Oğlan bir gün uyurken kendine gelmiş ve birisinin onunla uyuduğunu görmüş ve merak etmiş kimdir bu diye. “Kalk, iyi otur ve bana bak!” deyince oğlan kalkıp oturmuş ve kıza bakmış. Kız, “Beni gözün kesti mi? Beni beğeniyor musun?” deyince oğlan, “Evet beğeniyorum, hiç kimse yaratılmadı dişiler tayfasında” demiş. Kız, “Eğer beni istiyorsan Dürüz Dağı'na gel peşimden” demiş. Kızla mendil değiştirip uykuları gelince uyumuşlar. Oğlan sabah kendine geldiğinde bu rüya mıydı diye düşünmüş ama yüzükle mendilin değiştiğini fark etmiş. Gördüğünün rüya olmadığını anlamış. Oğlan inip annesine, “Anne

bana yolluk yap bir emanetim var onun peşinden gideceğim” demiş. Babası ne kadar cebelleştirse de oğlan “Gideceğim bana helallik yapın” demiş. Annesi yolluk hazırlamış ve “Ak sütüm sana kalkan olsun” demiş. Hurşit, yolluğunu alıp yürümüş. Bir gün, beş gün sonra istediği yere varmış. Hurşit varmış girmiş kızın baba evine. Kız bahçeyi süpürüyormuş. Kız Hurşit’i görünce “Geldin mi?” demiş. Hurşit, “Geldim” diye cevap vermiş. Kız, “Çık babamın yanına sana sorana kadar cevap verme” demiş. Oğlan çıkmış kızın babasının yanına. Bir gün, iki gün, üç gün konakta kalmış. Kızın babası, “Oğlum söyle kan mı var üstünde? Birisini mi istiyorsun? Boş gelmedin, üç gündür buradasın. Birini mi vurdun, birini mi öldürdün?” demiş. Oğlan cevap vermiş: “Ne kan var üstümde ne de kan peşindeyim. Kızını istemeye geldim.” Baba, “Kızım için çok büyük adamlar geldi vermedim. Kimsin? Kimin oğlusun? Nereden geliyorsun?” demiş. “Ben Hurşit Sultan Hasanoğluyum” diye cevap vermiş. Kızın babası, “Kimliğini çıkar” demiş. Kimliğini çıkarıp kızın babasına vermiş. Kızın babası, Hurşit Sultan Hasanoğlu olduğunu görünce, “Kızım sana vardı” demiş. Baba, kızın annesinin yanına gidip, “Kızın eşyalarını hazırla” demiş. Kızın annesi, “Hayırdır?” demiş. Babası, “Kızın gitti. Kızın eşyasını kıza, elini oğlana ver, “Allah yolunuzu açık etsin” demiş. İkisi yola çıktıktan bir iki gün sonra bir dağın arasına gelmişler. Dağın ortasını sis basmış, göz gözü görmez olmuş. İkisi çatal yoldan yanlış yola gitmişler. Yürüyüp baktıklarında dağın tepesinde elinde kılıç ile birisi duruyormuş. Yürüdüklerinde adam, “Hayırdır, ne oldu da böyle bir tuzağa düştünüz?” diye sormuş. Saniyesinde inip oğlanın elini, gözünü bağlayıp kızını alıp gitmiş. Kızını getirip emirlerinin önüne atmış. Emir, “Bu ne?” demiş. “Bununla beraber bir genç olan daha var. Gideyim onun elini keseyim” demiş adam. Kızını bırakıp oğlanın yanına gitmiş. Oğlan ayak sesine dönmüş.

İle Asfahannan çıktım mıraz almağa.

Mevlanın âşkına bugün öldirmey meni.

İle maksudinin yolında ay yohıymış Hıdanın miye mıraz vermeğe

kerem eyle ‘erep neynim bugün öldirme meni

İle sabah ile b r kekl k düştü torıma avın itirmi  Vallah na melil gezer.
İle k r ıssının dudakları yarılmış habıry gelen bize r  h verir geçer
Ay degme  erep bugün benim e ime
Yavru  ahın pencesin atmaz le ime
Azad ele meni gideyim kendi i ime
Kerem ele  erp bugün azad et meni
Vallah bugün  anabarbat meni öldirirsey  anlarım açar
 anlarımnan miski- mbar koşar.
O dertli anam  ı ar
ay! Yoluma ba ar
Kerem ele  erp bugün öldirme meni
Ele cümlemizin oldu ana babası o ım getti gelmedi şimdi bitirmişler yası
Ele Vallah silinmez getmez ay  aradı  albimin pası o sa çarası yo tı bugün  ldirem seni
Biz yola giderken feleg azdırdı bizi anamın babamın yoldadı g zi
Gene Vallah  ismetimde ay deg lm   Türkmenin  ızı mevlanın   kına bugün öldirme meni
Tara Vallah mınca ay  ezin  ezin ağlama cigerim   k odına dağlama
Ele Vallah mını selediy başkasını sele o sa çarası yo tı  ana barbat keserem seni
Lele  udam ay ne olsun hem yo sıl hem baya öldirme meni  erep  lirem sene sermay  
Ele b r bacı beslibem ay verem sene benzedir aya
Kerem ele  erep öldirme meni
Mene b r  a  kelem sele  dden acı
Keserem kelleyi neynim yo tı  lacı
Ele Vallah anadan olub   büzler almanu  bacı
Yo sa  arası yo tı asaram seni keserem seni
Ele biz yola giderken ay felek neyledi bize
Yandı cigerim neylim döndi atağa k ze
Ele Vallah i im çaldı yarvarmağa  erepsey

Kerem ele âerp neylim öldirme meni

Bele ha gel ele evi harap seyyid olduğumu ay neden bilirsey ne diyardan gelibem neylim
nereye gidersey

Dağ yavrusı sele göreyim kimin oğlısay yoħsa çarası yoħtı öldirrem seni felek seni

Bele meni öldirirsey yoħsıl dayanmaz qar dağın getirsey derdimnen tey olmaz

Vallah bir elig elesey elig haħ yanna day^e olmaz

Kerem ele âerp neylim öldirme meni

Ele bugün yoħtı ay gelisen atlıysen yayan yoħudayısan aç gözleriy ħana barbat sen oyum

Bele sen aslıyı faslıyı gelde ele bayan yoħsa çarası yoħtı öldirrem seni

Ay meni öldirirsey kolu bağlıyam âşıklar içinde bir cigeri dağlıyam

Vallah adım Ĥurşit Sultan Ĥasanoğlıyam

Kerem ele âerp neylim azat et meni kerem ele zalım öldirme meni

“Sultan Hasanoğlu musun? Ĥurşit misin sen?” diye sorular sormuş. Adam, “Evet, Ĥurşit benim” diye cevap vermiş. Adam, “Kıyafetini çıkar!” demiş. Oğlan da kıyafetini çıkarmış. “Kılıcımı al” demiş adam. Adam oğlanın kıyafetinin üzerinde durup ayağına hançeri saplamış. Kendi kanı oğlanın kıyafetine bulaşmış. Adam, ayağını bağlayıp, Ĥurşit’e, “Şimdi ben gidiyorum kızın yanına. Ne zaman işaret etsem gel peşimden” demiş. Oğlan gittiğinde görmüş ki, onlar sefa sürüyor, kız da içki dağıtıyormuş. Adam kızın önünde oğlanın kıyafetini Emir’in önüne atmış. Kız kıyafeti gördüğü anda, “Öldürdün mü oğlanı?” diye sormuş. Adam, “Evet öldürdüm demiş”. Kız kıyafeti gördükçe canı yanıyormuş.

Bele sen bir ħaramısay yolda durursay gelip geçem âşıkın nasıl boynın vırırsay.

Ele Vallah dilerem Ĥudadan kolu kırılısın öldirdiy Ĥurşidi ne kazandıy ^eerep

Ele hay can bugün genç yaşımda geldi başıma feleg ağusunu kالتtı datlı aşıma

Ele ħannı partalını nece attıy ħarşıma öldirdiy sevdiğum ne kazandıy zalım ne kazandıy
kafir.

Ele gel hay gel hay sürmeler çekerdim ala gözün üstüne zalım oğlı nece kıydıy meħşu kımin
ħasına

Ele tut elimnen appar meni yigitimin üstüne öldirdiy Hurşidi bugün ne kazandıy  erep
Ele hay can hay can biz yola giderken feleg azdırdı yolım hiç kimseler g rmiyipti dünyede
b r bele zulüm
Ele Vallah beleki annıma yazılıptı H dadan b r bele zulüm  ldirdiy Hurşidi ne kazandıy
zalım.
Ele bizi  ldirenler Vallah  cep b  dünyede  lmez k r olır gözleri hiç kimseyi görmez
Ele malı verdim bırda s ze gene mal olmaz  ldirdiy Hurşidi ne kazandıy zalım.
Adam, kızın kolundan tutup bir kenara çekip, “Zalimin kızı öldürmedim Hurşit’i, sakladım.
Ver onlara biraz içki, sarhoş olsunlar, evlerini yakalım” demiş. Kız ba lamı  oynamaya,
bunlara içki vermeye. Onlar sarhoş olduktan sonra kız oğlanı alıp kaçmış. Siz sa , ben
selamet.

4.5.3. Yapı

4.5.3.1. Olay  rg s 

Hurşit Sultan Hasanoğlu masalının olay  rg s  Hurşit merkezde olmak üzere onun ilişki
kurduğu kişilere göre şekillenmiştir. Olay örgüsünü oluşturan bu karşılaşma ve çatışmalar
 u şemayla ifade edilebilir.

A	B
1. Hurşit	Sultan Hasanoğlu
2. Hurşit	Hurşit’in annesi
3. Hurşit	Kız
4. Hurşit	Kızın babası
5. Hurşit	Arap Zengi

Bu masalda ana karakter sultanın oğludur. G rd  u bir rüya üzerine masalın olay örgüsü
 ekillenmektedir. Rüyada g rd  u kız, gideceği yeri göstermekte ve gittiği yerlerde yüzük,
mendil gibi şeyler bulmaktadır. Rüyadaki kızın yardımı ve verdiği ipuçları ile Sultan

Hasanoğlu gideceği eve varır. Buradaki kızı babasından ister ve alır. Seyir hâlinde oldukları yolda pusuya düşer ve türlü oyunlarla çetenin elinden kurtulurlar.

Metnin olay halkasını oluşturan unsurlar:

1. Hurşit Sultan Hasanoğlu rüyasında bir kız görmüştür. O kızla mendil ve yüzük değişmiştir.
2. Kızı bulmak için hazırlanıp yola çıkmıştır.
3. Kızın evine gidip babasından istemiştir.
4. Kızla beraber yola çıkmıştır.
5. Yanlış yoldan giderken pusuya düşüp yakalanmıştır.
6. Hurşit zindana atılmıştır ve kızı çetenin büyüğüne verilmiştir.
7. Hurşit kendini tanıtarak Arap yardımcı olmuştur.
8. Arap Hurşit'in elbisesini giyerek kendini yaralamıştır.
9. Arap çetenin büyüğüne kanlı elbisesini getirterek Hurşit'i öldürdüğünü haber vermiştir.
10. Kıza da Hurşit 'i yalandan öldürdüğünü söyleyerek haber vermiştir.
11. Kız, çeteye içki vererek hepsini sarhoş etmiş ve Hurşit ile kaçmışlardır.

4.5.3.2. Şahıs ve Varlık Kadrosu

Hurşit Sultan Hasanoğlu: Bir sultan oğlu ve masalın baş karakteridir. Karakterin asıl hikâyesi gördüğü rüyalara dayanmaktadır. Rüyada bir kızın mendil ve yüzüğünü kendisiyle değiştirdiğini görür. Rüyadaki bu kız kendisiyle evlenmek istiyorsa gelip babasından istemesi gerektiğini söylemektedir. Rüya üzerine kızı bulmak için yola koyulan kahraman kıza ulaşır ve onu alır. Yolda bir çetenin pususuna düşseler de masalın sonunda bu beladan kurtulurlar. Kahraman hedeflerinin peşinde koşan, cesur, iyi niyetli bir karakter özelliği taşımaktadır.

Sultan Hasanoğlu: Bir sultandır ve Hurşit'in babasıdır. Kendi isteğiyle oğlunu kızı istemeye gönderir. Hurşit'e “Yeter ki oralarda adımları an, onlar da kızı hemen size verir” der. Bu karakter iyi niyetli bir karakterdir.

Hurşit 'in annesi: Hurşit 'in annesidir ve sultanın karısıdır. Oğlunu uğurlamak için bütün eşyalarını hazırlar ve onu yolcu eder. Bu karakter iyi niyetli ve her zaman oğluna dualar eden fedakâr bir anne özelliği taşımaktadır.

Kız: Hurşit'in rüyasında gördüğü kızdır. Hurşit'e kendisini bulması için Dürüz Dağı'na gelmesini söyler. Dağda kızla kavuşup kızın eşyasını toplar ve yola çıkarlar. Bu karakter iyi niyetli ve hiçbir zaman Hurşit'i yalnız bırakmayan bir karakterdir.

Arap Zengi: Bir Arap çetesidir. Eski Telafer masallarında iki defa adı geçmektedir. İlki söz konusu olan masaldır. Diğeri ise Şah İsmail masalıdır. Bu masalda asker olarak tanınan Arap Zengi Şah İsmail ile savaşırken onun bir kadın olduğu ortaya çıkar. Bu karakter ne kadar kötü niyetli görünse de sonradan Hurşit'e iyi niyetini göstermek için kaçmalarına yardımcı olur.

4.5.3.3. Mekân

Hurşit Sultan Hasanoğlu masalında mekânlar belirsiz olmakla birlikte masal kahramanı kızın Hurşit'in kendisini ispat etmesi için çağırdığı yer İran'daki Dürüz Dağı'dır. Ayrıca Arap Zengi'ye yalvardığı yerde Asfahan'dan muradına ermek için geldiğini belirtir. Açıkça belirtilen mekânlar Dürüz Dağı ve Asfahan olmakla birlikte kızın ve Hurşit'in evleri iki gencin tutsak edildiği yer hakkında bilgi verilmeyen ama varlığı bilinen mekânlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

4.5.3.4. Zaman

Hurşit Sultan Hasanoğlu masalında zaman belirsiz olmakla birlikte iki gencin birbirini sevmesi ailelerin onların evliliğine izin vermesi, bu iki gencin bir süre eşkıyaların elinde

tutsak olması düşünöldüğünde masaldaki olayların birkaç gün gibi kısa bir sürede olmayacağı gibi çok uzun yılları kapsayacak bir sürece sahip olmadığı da tahmin edilebilir.

4.5.3.5. Tema

Hurşit Sultan Hasanoğlu masalının teması aşktır. Bu masalda birbirini seven iki genç tam evlenip birbirine kavuşacakken eşkıyaların esiri olurlar. Tekrar birbirine kavuşmak için mücadele eden ve sabır gösteren iki genç Arap Zengi'nin yardımı ile tekrar birbirlerine kavuşurlar.

4.5.3.6. Anlatım

Hurşit Sultan Hasanoğlu masalında nazım nesir karışık bir anlatım kullanıldığı görölmektedir. Masaldaki şiir bölümü halk ozanlarından Rıza ABBO tarafından seslendirilmiştir. Bu durum masalın yaygınlaşmasına yardımcı olmuştur. Masalda görölen sade ve açık anlatım dikkat çekmektedir. Telafer Türkmenleri arasında kullanılan ve son zamanlarda yerine Arapça karşılığı kimlik anlamındaki balat sözcüğünün kullanılmış olması masal anlatımında Telafer ağzının özelliklerini yansıtmaması bakımından önemlidir.

4.6. Altıncı Metin: Malla Aslandı

Masal türü : Gerçek masal

Masalın derlendiği yer : Telafer

Masalın derlendiği tarih : 26/02/2023

Kaynak kişi : Hatice AYTAÇ

Malla Aslandı'nın bir oğlağı var gediş satmağa. Arvadı öžine deyyı bak bıyız gediseş oğlağı satarsay; miye bir çüt halhal getirirsey, bir çüt deve getirirsey, bize erzak alırsay gelirsey. Deyyi harda geliş hummı bir oğlağa. İşte geliş bir fızıl uşah aşık olıy mının oğlağına. Anası deyyi malla emmi get öžin bize sat. Malla Aslandı deyyi ebed öžin satammanam. Anası

deyyi e get özin bize bı gece uşagım oynasın oğlağnan sebbehe kim Allah kerim. Getiriyi oğlağı eve, uşah salımıy oğlağı anası deyyi qalsın. Malla Aslandı deyyi oğlağı yatmaz mensiz, uşahıtan ötri kalıy onların evinde. Malla Aslandı bahıy bı arvadın işi iş degül, gışsi geldi kahtı bı adamı küveriye koydı ağzın örtti. Özi kahtı oğlağının kulağın dişledi. Oğlağ be° be° eliyi. Gışsi deydi arvadına kağ gör nesidi bı oğlağın? özine yemeğ, içmeğ verin. Arvadı, Malla Aslandı deyyi nesidi oğlağının? Oğlağım deyyi ille miye su kızdırırsız o küveriye tökersiz içinnen içerem. Gışsi deydi medem minı istiyi kağ su kızdır sesı kesilsin biraz yatağ. Kağıy arvadı suyu kızdırıy geliy özin küveriye tökiye deyyi içsin hayvanıy. Mında küveriye sıcağ suyu tökende içindeki adam öliyi. Arvad geliy deyyi malla °emmı kağ minı kıdır ne istesey siye verrem. Kağıy özin bir şeye buruy deyyi miye ne verirsey? Deyyi siye bir çüt halhal verrem altunumnandıh verrem bes meni açma. Kağıy özin bir battaniyye burum apparıy ölen adamı gediy, hele oğlağıdıh bilesincedi. Yolda bahıy bir biyüik bostan, ölen adamın; bir tay eline veriy bir hıyar, obir tay eline veriy bir pıcağ bağıy getiriş özin bı bostanın içinde salıyı adamı. Birsı uzağtan görüy havarıy çıh botanımnan çıh botanımnan ! özine bir bele daşı vırıy, adam düşüy yanaşa. Geliy Malla Aslandı deyyi oy kardaş, hıyarı elinde ölen kardaş, sanamağa başlıy. Bostan sehpiş geliy deyyi ne var. Malla Aslandı deyyi kardaşım öldirdiy, bir hıyarıydan ötri kardaşım öldirdiy bostanıya gırıpti deyyin. Oyzı bıyız, oyzı bıyız deyyi siye kırh çüt deve adamlarıynan verrem vazgeç mennen. Kağıy adamlarnan develeri alıy, adamı gömiy gediy develernen. Geçiy bir yerde dencelmeğe uzağ yoldan gelipti, bahıylar minın kırh çüt devesi var deyyiler hoş geldi, hoş geldi. Malla Aslandı deyyi develerim acdı bı gece qalabıllam yanıyızda. Deyyiler be ne var baş üstüne qal. Malla Aslandı kağıy istiyi bı adamlardam kırtulmağ, bir kazan bılamac eliyi, onlar yata her birsinin tummanına birçihçe tökiy. O kağıy deyyi altıma elibem, öbirsı kağıy deyyi altıma elibem. Birsı birsine seliyi kağıylar humsı kaçıy, develer kalıy özine. Geliy eve bilesince bir çüt halhal, kırh çüt deve; oğlağıdıh yanında. Siz sağ, men salamat.

4.6.1. Metinde Geçen Kelime ve Kelime Grupları

çüt: çift; hummı: hepsi; fızıl: kötü; sebbehe: yarına kadar; degül: değil; gişsi: kocası; nesîdî: neyidi; kızdırırsız: ısıtırsınız; mını: bunu; siye: sana; miye: bana; havarrıy: sesleniyor; bele: böyle; yanaşa: bir tarafa; sanamağa: saymaya; oyzı bıyız: oradan buradan; acdı: acıkmış.

4.6.2. Molla Aslandı Masalının Türkiye Türkçesine Aktarılmış Biçimi

Molla Aslandı'nın bir oğlağı varmış. Satmaya gitmiş. Karısı, “Bak buraya gideceksin, oğlağı satacaksın; bana bir çift künye getireceksin, bir çifte deve getireceksin, erzak alıp geleceksin” demiş. Molla, “Nerede geliyor bir oğlağa bu kadar şey?”

Şımarık bir çocuk âşık olmuş bu oğlağa. Çocuğun annesi, “Molla Amca getir bu hayvanı bize sat” demiş. Molla Aslandı, “Asla satamam” demiş. Çocuğun annesi, “Oğlağı getir bize çocuk oynasın bu gece, sabaha Allah büyük” demiş. Getirmiş oğlağı eve ama çocuk bırakmıyormuş hayvanı. Annesi, “Kalsın” demiş. Molla Aslandı, “Hayvan yatmaz bensiz onların evinde” demiş. Molla, bakmış kadının işi iş değil, kocası gelince adamı küvereye koyup ağzını kapatmış. Molla, kalkıp hayvanın kulağını ısırmış. Hayvan bağırmaya başlamış. Kocası, “Kalk nesi var bu oğlağın? Hayvana yiyecek su verin” demiş. Kadın Molla'ya, “Neyi var oğlağın?” demiş. “Hayvan illa su ısıtacaksınız ve küvereye dökeceksiniz onu içeceğim diyor” demiş Molla. Karının kocası, “Madem bunu istiyor, kalkıp da sussun uyuyalım” demiş. Kalkıp kadın suyu ısıtıp küvereye dökmüş... Küvereye sıcak suyu dökerken içindeki adam ölmüş. Kadın, “Cesedi at ne istersen veririm” demiş. Molla, cesedi doladıktan sonra “Bana ne vereceksin” demiş kadına. Kadın, “Sana bir çift ayak künyesi ve altın vereceğim. Yeter ki beni söyleme” demiş. Kalkıp cesedi hayvanla beraber götürmüş. Yolda bakmış bir büyük bostan var. Öğlen adamın biri eline bir salatalık diğer eline bıçak bağlayıp ve bostanın içine bırakmış. Birisi uzaktan seslenmiş: “Bostandan çıkın, bostandan çıkın!” Bir taş atmış, taş cesedin kafasına çarpmış. Molla gelip “Kardeşim, salatalığı elinde ölen kardeşim...” diye tekrar etmeye başlamış. Bostan sahibi gelince “Ne var?” demiş. Molla, “Kardeşimi öldürdün. Bir salatalık için kardeşimi öldürdün, bostana

girdi diye’’ demiş. Öyle böyle, öyle böyle bostan sahibi, ‘‘Sana kırk çift deve vereceğim adamlarıyla beraber. Yeter ki sal beni’’ demiş. Kalkıp cesedi gömüp develerle beraber gitmiş bostandan. Yolda onu görenler uzak yoldan geldiğini düşünüp ‘‘Hoş geldin, hoş geldin’’ demişler. Molla, ‘‘Develer aç, bu gece yanınızda kalabilir miyim?’’ demiş. ‘‘Başımız üstüne, kal’’ demişler. Molla, devedeki adamlardan kurtulmak istiyormuş. Kalkıp bir kazan bulamaç yapmış. Her birisinin eşofmanına biraz biraz dökmüş. Her uyanan altına yaptığını düşünüp kaçmış. Develer de Molla’ya kalmış. Eve elinde altın, kırk çift deve ve oğlakta yanında şekilde gitmiş. Siz sağ, ben selamet.

4.6.3. Yapı

4.6.3.1. Olay Örgüsü

Malla Aslandı masalının olay örgüsü Malla Aslandı merkezde olmak üzere onun ilişki kurduğu kişilere göre şekillenmiştir. Olay örgüsünü oluşturan bu karşılaşma ve çatışmalar şu şemayla ifade edilebilir.

A	B
1. Malla Aslandı	Aslı
2. Malla Aslandı	Şımarık çocuk
3. Malla Aslandı	Şımarık çocuğun annesi
4. Malla Aslandı	Şımarık çocuğun babası
5. Malla Aslandı	Bostancı

Bir gün Malla Aslandı'nın karısı ondan oğlağı satıp deve, altın ve erzak almasını ister. Yola çıkan Malla Aslandı şımarık bir çocukla karşılaşır. Oğlağı isteyen çocuğun evinde bir gece konaklar. O gece çocuğun annesinin metresini öğrenir ve kadın ölen metresini götürmesi ve susması için ona altın verir. Yola koyulan Malla ölüyle bir bostana girer. Bostan sahibi bu duruma kızar ve bir taş fırlatır. Taşın ölünün kafasına gelmesi üzerine Molla Aslandı bostancıya sen öldürdün diyerek ondan 40 deve alır. 40 deve ve deveyi süren adamlarla gece konaklarken adamların uyumalarını bekler ve onlar uyuduktan sonra içliklerine bulamaç

Çorbası doker. Uyanan bekçiler altlarına yaptıklarını sanarak kaçarlar. Malla Aslandı evine karısının istedikleriyle doner.

Metnin olay halkasını oluşturan unsurlar:

1. Malla Aslandı, karısının istekleri ve ev ihtiyaçlarını karşılamak üzere oğlağı satmak için yola ıkmiştır.
2. Yolda şımarık bir çocuğun oğlağı istemesi ve Malla Aslandı'nın kurnazlık yaparak sadece bir günlüğüne kiralık gibi oğlağı vermiştir.
3. Malla Aslandı ile oğlağı bir geceliğne ağırlanmiştır.
4. Malla Aslandı bir kvereeye, evin kadınının metresini saklamasını grmştir.
5. Kadının kocası eve gelmiştir. Olağın sesini kesmek için ne gerekiyorsa yapılmasını istemiştir.
6. Olağın suyu imesi için kaynar suyun kvereeye boşaltılması ve metresin kverede ölmesi.
7. Malla Aslandı, kadından altın alıp l adamı bir halıya sararak evden ayrılmıştır.
8. Yolda bir bostana girdikten sonra bostanın sahibinin attığı taşın l adamın kafasına arpması.
9. Malla Aslandı'nın, bostancıdan kırk deve fidye olarak bostandan ayrılması.
10. Kırk deveyle gelen adamlardan kurtulmak için hain bir plan yaparak kurtulması.
11. Kırk deve, altın ve erzak alarak eve gelmiştir.

4.6.3.2. şahıs ve Varlık Kadrosu

Malla Aslandı: Türkiye'de bilinen Nasrettin Hoca'dır. Telafer ağızında Malla Aslan adında geçmektedir. Karısının sözünden çıkmayarak bütün isteklerini yerine getirmeye çalışır.

Yalancı, kurnaz ve çıkarıcı bir kişidir. Karısının isteklerini yerine getirmek için türlü hilelerle altın, deve ve erzakları eve getirmeyi başarmıştır.

Aslı: Malla Aslandı'nın eşidir. Kocasından altın, deve, erzak ve oğlağı eve getirmesini istemiştir. Bu karakter kurnaz ve bencil bir karakter olarak karşımıza çıkmaktadır.

Şımarık çocuk: Oğlağı çarşıda gördüğünde Malla Aslandı'dan satın almak isteyen şımarık bir çocuktur. Malla Aslandı ise çocuğun annesinin isteği üzerine bir geceliğine oğlağı evine götürür.

Şımarık çocuğun annesi: Sadakatsiz kadındır. Malla Aslandı'ya ölen metresini gömmesi için para verir. Bu karakter kötü niyetli, kocasını kandıran, vefasız bir kadın karakteri taşımaktadır.

Şımarık çocuğun babası: Eşi tarafından aldatılan bu adam masaldaki olay akışında hiç karşımıza çıkmamış sadece konuşmalarda anılmıştır.

Bostancı: Malla Aslandı ölüyü gömmek için bir bostana girdiği zaman bostancı karakteri masalın akışına dahil olur. Bostanına birilerinin girdiğini görünce defalarca “bostanımdan çıkın” diye bağırır. Malla Aslandı, bostancının seslenmesine aldırmaz etmeyerek yoluna devam eder. Bostancının yabancıları kaçırmak için fırlattığı taş ölü adamın kafasına denk gelince Malla bunu fırsat bilip bostancıyı cinayetle suçlar. Adamın ölümüne sebep olduğunu zanneden bostancı bunun karşılığında Malla'ya kırk deve vermek zorunda kalır. Bu karakter saf ve iyi niyetli bir karakterdir.

4.6.3.3. Mekân

Molla Aslandı masalında mekân belirsiz olmakla birlikte aktarılan olaylar mekânla ilgili birtakım bilgiler vermektedir. Masalda karşılaşılan ilk mekân Molla Aslandı'nın eşiyle birlikte yaşadığı evidir. Bir sonraki mekân ise Molla Aslandı'nın karısının isteklerini yerine getirmek için oğlağıyla birlikte çıktığı yolda oğlağını almak isteyen çocuğun ve annesinin evidir. Molla Aslandı kurnazlık yaparak oğlağını çok seven ve almak isteyen çocuk ve annesine oğlağı bir gece kiralamış hem de oğlağım benden ayrı kalamaz diyerek kendisi de

o evde konaklamıştır. Masaldaki bir diğer mekân ise bostandır. Molla Aslandı konakladığı evin hanımının bir dostu olduğunu fark eder. Kadının dostu küvetin içinde ölünce evin hanımı koçanının onu görmemesi için Molla Aslandı'dan yardım ister. Molla Aslandı halıya sardığı cesetle birlikte bir bostana girer ve burada ölünün eline salatalık tutuşturarak ona bostandan bir şeyler almakta olduğu görüntüsünü verir. Nerede, hangi ülkede ve hangi şehirde olduğu hakkında bilgi olmayan bu bostan masaldaki düğümlerden birinin geçtiği bir mekân olması sebebiyle önemlidir. Bu bostanda kurguladığı oyunla 40 deve alan Molla Aslandı'nın bundan sonra karşılaştığı mekân ise buradan da 40 deve aldığı kervansaraydır.

4.6.3.4. Zaman

Molla Aslanı masalında belirgin bir zaman olmadığı görülmektedir. Molla Aslandı'nın hanımının isteklerini yerine getirmek için yola çıkması ve bu istekleri yerine getirerek tekrar evine dönmesi arasında yıllar süren bir zaman olmadığı olayların daha kısa bir sürede gerçekleşmiş olabileceği anlatım akışından anlaşılabilmektedir.

4.6.3.5. Tema

Molla Aslandı masalının teması kurnazlıktır. Bu masalda Molla Aslandı'nın karşısına çıkan tüm zorlukların zekice çözümler bularak üstesinden geldiği görülmektedir. Masalın başında Molla Aslandı'nın hanımını ondan istediği şeyler hiç mümkün görülme de Molla Aslandı oğlağıyla çıktığı yolda karşısına çıkan tüm krizleri fırsata çevirerek evine hanımının istediği şeylerin çok daha fazlasını kazanarak dönmüştür. Masalda olay örgüsünü şekillendiren temel unsur Molla Aslandı'nın sorunlar karşısında zekice çözümler üretmesi yani kurnazlığıdır.

4.6.3.6. Anlatım

Molla Aslandı masalı Hatice AYTAÇ adlı anlatıcı tarafından aktarılmıştır. Masalda sade anlaşılır bir dil kullanıldığı görülmektedir. AYTAÇ'ın masalın anlatımında kullandığı ağız

Aşağı Kale ağzıdır. Bu ağız Türkiye Türkçesi'ne daha yakın olması ve Arapça kelimeleri daha az barındırması sebebiyle daha sade ve anlaşılır bir anlatım özelliği göstermektedir.

4.7. Yedinci Metin: Mercene Hatun

Masal türü : Olağanüstü Masalı

Masalın derlendiği yer : Telafer

Masalın derlendiği tarih : 24/08/2022

Kaynak kişi : Hayfa HAYYO

Mercene hatun yeddi kardaşı var yohti bacısı. Anası bıgazdı gel gün get gün kardaşlar deyyi anıya biz gedyüh ava bacımız oldu gelin asarsay kapıdan kardaşımız oldu yay asarsay kapıdan. Bir gün anası Mercene hatunu doğıy. Anası ebiye deyyi kapıdan gelin as. Ebe kerdı aylamıy gedy kapıdan yay asıy. Geliy kardaşlar bahıylar kapıda yay asılıptı heme başların alıylar çıhiy gediler. Get gün gel gün Mercene hatun büyük olıy deyyi ana menim hiç kardaşım bacım yohti? Ana deyyi seni yeddi kardaşy var. Mercene hatun deyyi. be harda kaldılar? Ana deyyi kardaşları dedı bacımız olmazsa birda kalmanuh başımız alluh çıharuh. Mercene hatun gedyi gölde kelle yumağa, kelle yuduğu yerde legleg geliy her seât kelleden denniyi. Leglege deyyi gel meni appar kardaşlarıma siye hum bı kelli verrem. Legleg özin mindiriy arhasına apparıy. Get get yolda yetişmemiş legleg deyyi etim tükendi Mercene hatun baldırınnan kesiy bir parça et özine veriy getiriyi kardaşlarının olduğu eve. Eniy bahıy Mercene hatun kardaşlarının partalı kannı ortalıhları ne halda evi sipiriyi partalların yuyyu yemehlerin eliyi geçiy sandukta sahlanıy. Ahşam geliy kardaşlar bahıylar deyyiler kim eliyipti bize bı işi? Biyü kardaş deyyi men bı gece beklerem bahım kimdi. Bekliy sebebe kim yorgondi yatıy duymıy. Yeddi kardaşın altısı her gece bekliler duymıylar yatıylar. Küççük kardaş deyyi barmağım keserem içine duz doldırıram belki yatmanam. Barmağın kesiy içine duz doldırıy hum o gece yatmıy bahıy birda Mercene hatun çıhti sanduktan getti su içti geldi geçti birdih sanduğa, geçende kardaş özin tuttu. Deydi gel göreğ sen kimsey her

gün geliyüh bahıyüh işimiz olıptı. Mercene hatun deyyi men bacıyızam. Kūççük kardaş deyyi bizim bacımız yohtı. Mercene hatun deyyi işte menem anam ebiye selipti, ebe kerimiş kahtıptı gelin yerine yay asıptı. İşte sizdiñ gelipsiz bahıpsiz yay aslıdı başıyız alıpsiz gedipsiz mendih ardıyızdan geldim. Kūççük kardaş kahtıy uyadıy kardaşlarını bacınan öpişiler koñlaşılar deyyi her gün artuh kardaşlar giderler işe bacı evde kalır özlerine yemeñlerini eler ortalığı düzenner. Bir gün bacı bahtıy evde od yohtı kahtı dama çıhtı bahtı uzahtan bir tütün geliyi bir çadırdan. Aldı tenekesin eline getti bahtı bir arvad. Deydi allarsay miye biççe odın ver indi kardaşlarım gelir özlerine yemeñ elemibem. O arvattıñ özine odın verdi tenekesine koydı deydi tara gışım devdi kahta sen iyyer. Mınde bir uşağ beşiktedi bir düğün yumağı Mercene hatunun cöbine salıy yumağın ucu uşağın elinde kalıy beşikte. Mercene hatun gediye o yumağ ensesince gediye ahır kapıda cöbinnen düşüy ucu geçiy eve. Dev kahtıy geliye arvadına deyyi adam kohtı var bırda. arvadı deyyi adam kohtı bırda neniye. Dev deyyi beli bırda adam kohtı var bahtıy bir ip uzanıptı uşağı elinnen bı ipin ardınnan gediye Mercene hatunun kapsında tükeniy bı ip. Dev kahtıy geliye daynası gün Mercene hatuna get barmağıy sümürüm. Her gün gelir Mercene hatun verir barmağın sümürür bir kapıdan gelir. Mercene hatun ağırdı saraldı kardaşlar dediler dünyede bir bacımız var, bacımıza bı oldu. Mercene hatuna deyyiler selersey neydi. İşte deyyi hal kıssa bele her gün bir dev gelir miye diyer barmağıy get sümürüm. Bir gün bir kardaş deyyi men getmenem işe kallam evde gelir siye diyer ver barmağıy sümürüm. Sen diyersey men hamır eliyem başıy uzat içeri. Geliye dev Mercene hatuna deyyi ver barmağıy, Mercene hatun deyyi elim hamır oldu başıy uzat içeri. Dev başın uzadanda içir başın vırıy kardaşı leş yazda kalıy kelle içerde mında pissik kaldırıy kelliye sahtıy sanduk ensesinde. Kardaşı devin leşini kıdırıy uzağa. Sebbehten devin kardaşı bahtıy dev gelmedi kahtıy hacat satmağ manasıynhan Mercene hatun gilin mehtlesine geliye. Mercene hatundıñ çıhtıy pissige deyyi get miye garbılda biççe buğda get hacat igne muncuğ alağ. Pissik döniye deyyi kelliye? deyyi ne kellesi yoğ get buğda get. Dev özine deyyi gar get kelliye. Pissik kelliye çıhardıy deve mında dev görüyü kardaşının kellesidi. Mında Mercene hatun geçiy eve kapıy kilitliye tutuy o devin hum dişlerin çekiy yere tohtıy kapının yanına.

Telde o gidennen soynı Mercene hatun çıhıanda ayağına diş geçiy. O diş geçende Mercene hatun düşüy öliy. Geliy kardaşları yazdan bahıylar bacıları düşüpti ölipti herepliler ne hal eliler. Dünye üzünde bır bacımız vardı odıh öldi. Deyyiler bacımızı kıymanuğ gömmeğe kağıylar özine cemnen bır salaca eliler özini beziler düzüyler o cemnen salacıya koyıylar bır işege bağıylar özin çöle salıylar. Sağ vezir oğlının sol vezir oğlı mında çöldediler. Bahıylar bır şe ışıldıyı uzahtan. Sağ vezir oğlı deyyi canıysa miyedi sol vezir oğlı deyyi malıysa miyedi. Geliler bahıylar bır işegin üstünde cemnen bır salaca var içinde bır kız öliidi. Gettiriler, endiriler özin deyyiler gettireğ özin yuyah soyna gömeğ hakkın yolına getsin. İndiriylar özin yumağa mında bır uşah deyyi çiççi çiççi! Deyyiler sal göreğın bı uşah harıy gider. Uşah geliy ayağınnan bı dişi çekiy Mercene hatun mında sağıly kağıy otırıy. Sağ veziroğlı Mercene hatunnan evleniyi bır oğlı olıyı. Bır gün oğlı mehlerde aşşuğ oynıyı deyyi ana hum âlem deyyi çek aşşuğum çek filan deyım hetürçü men ne seliyim? Deyyi sendih sele çek aşşuğum çek Mercene hatun oğlıyam yeddi dayım hetürçü. Oğlan yazda mını seliyende bır dayısı geçiy kırağınnan. Dayısı deyyi sele birdih bı heketi. Deyyi çek aşşuğum çek Mercene hatun oğlıyam yeddi dayım hetürçü. Döniy deyyi hanı eviyiz hardadı? Deyyi işte birdadı evimiz. Görsedi gediyl kapıy çalıy bahıy bacısı Mercene hatun çıhtı kapıya. Dayısı deyyi hele sağıymıssay sen? Mercene hatun deyyi başınnan geçeni ayldıyı men ölmedim. Kardaşlar humsı birbirine geliler. Siz sağ, men salamat.

4.7.1. Metinde Geçen Kelime ve Kelime Grupları

ker: sağır; aylamıy: anlamıyor; seni: senin; harda: nerede; denniyi: denlemek; partalı: elbisesi; yuyyu: yıkıyor; sandukta: dolaba; biççe: azıcık; iyyer: yiyer; cöbine: cebine; ensesince: ardınca; ahır: sonunda; neni: ne yapıyor; beli: evet; ağırdı: hastalandı; hal kıssa: özetle; bele: böyle; miye: bana; hamır: hamur; yazda: dışarda; salaca: tabut; çiççi: cam parçası; yazda: dışarıda; aşşuğ: Bir başka ismi " Hille dört" Türkiye'de ismi "Aşık oyunu" isim olarak benziyor olsa da oynama şekli tamamen farklıdır. Telafer'de 4 tane aşşuğ ile oynanır. Aşşuğ ön tarafı delik arka tarafı topal. Sağ tarafı delik ve sol tarafı topal yani iki

tarafı delik ikisi total. Bu oyun iki ve ikiden fazla kişi ile oynanır. Başlangıç dört aşşuğu elinine alır ve atar. Başlaması için dört Aşşuğ da bir şekilde olmalı. Dördü de ya delikli tarafları ya da Topal tarafları üste gelmeli. Böylece dört sayı kazanmış olur. Tekrar attığında benzer şekilde olanları (delikli veya deliksiz) biri birine vurur ya iki ikiye olur ya da bir üçe. İki delikli iki deliksiz ise delikliyi delikliye, deliksizi deliksiz vurur eğer başarır dört sayı alır. Eğer başka aşşuğa çarparsa ya da vurduğu aşşuğa çarparmazsa sırasını kaybeder. Bu sefer arkadaşı atar dördü aynı şekilde olursa oyuna başlar olmazsa sıra tekrar birinci kişiye döner. Her hamlede dört sayı alır. İlk 32 sayıya ulaşan kazanır. Eğer oyun ortasında dört aşşuğ da yan durursa oynayanlar aşşuğları çalarak her çaldığı aşşux ona 16 sayı kazandırır.

4.7.2. Mercene Hatun Masalının Türkiye Türkçesine Aktarılmış Biçimi

Mercene Hatun, yedi kardeşmiş. Başka kız çocuk yokmuş aralarında. Annesi hamileyken kardeşler, “Biz ava gidiyoruz” demiş. “Kız çocuğu doğarsa kapıya gelin as, erkek olursa yay as” demişler. Bir gün annesi Mercene Hatun’u doğurmuş. Annesi ebeye, “Kapıdan gelin as” demiş. Ebe sağırmış, iyi duymadığı için kapıdan yay asmış. Kardeşler geldiğinde kapıda yay asıldığını görünce çekip gitmişler. Gel gün git gün Mercene Hatun büyüyormuş. Bir gün “Anne benim hiç kardeşim yok mu?” diye sormuş. Annesi, “Senin yedi erkek kardeşin var” demiş. “Neredeler?” diye sormuş Mercene Hatun. Annesi, “Kardeşlerin kız kardeşimiz olmazsa çekip gideriz dediler” demiş. Mercene Hatun göle hayvan kafası yıkamaya gitmiş. Kafayı yıkadığı yerde bir leylek gelip kafadan yemeye başlamış. Mercene Hatun leyleğe, “Gel beni kardeşlerime götür, sana bütün kelleyi vereyim” demiş. Leylek Mercene Hatun’u kardeşlerine götürürken kelle bitiyormuş. Mercene Hatun baldırından bir parça et kesip eve ulaşana kadar leyleğe yedirmiş. Mercene Hatun eve vardığında evin dağınık, kıyafetlerin kanlı olduğunu görmüş. Kıyafetleri yıkayıp evi toplamış, yemeklerini yapmış sonrasında dolaba saklanmış. Akşam kardeşler geldiğinde, bu işi kim yaptı bize? diye merak ediyorlarmış. Büyük kardeş, “Ben bu gece bekleyeceğim bakalım kimmiş”

demiş. Sabaha kadar bekliyor ama yorgunluktan uyuya kalıyormuş. Yedi kardeşin altısı her gün sabaha kadar bekliyor ama uyuyakalıyorlarmış. Küçük kardeş, “Ben parmağımı kesip tuz basacağım belki uyumam” demiş. Kardeşi parmağını kesip tuz dolayınca uyumuyormuş, Mercene Hatun’un dolaptan çıkıp su içmeye gittiğini sonrasında da dolaba girdiğini görmüş. Mercene Hatun dolaba girerken kardeşi onu tutmuş. “Gel bakalım sen kimsin? Her gün geliyoruz işimizi yapıyorsun” diye sormuş kardeşi. Mercene Hatun, “Ben kardeşinizim” demiş. Küçük kardeş, “Bizim kız kardeşimiz yok” diye cevap vermiş. Mercene Hatun, “Ben kardeşinizim. Ben doğduğumda annem ebeye gelin as demiş fakat ebe sağır olduğu için doğru duymayıp yay asmış” demiş. “Siz yayı görünce başınızı alıp gitmişsiniz, ben sizi aradım buldum” demiş Mercene Hatun. Kardeşler uyanıp Mercene Hatun’a sarılıp hasret gidermişler. O günden sonra Mercene Hatun kardeşleriyle kalıp, onlar dışarı gittiğinde ev işlerini yapıyormuş. Mercene Hatun bir gün odunun bittiğini görüp çatıya çıkmış. Uzaktan bir çadırdan duman çıktığını görmüş. Tenekesini alıp gitmiş. Bir kadın görmüş. “Lütfen bana biraz odun ver, kardeşlerim gelecek onlara yemek yapacağım” demiş Mercene Hatun. O kadın da tenekeye biraz odun koyup vermiş ve “Kocam dev, uyanırsa seni yer” demiş. O sırada beşikteki çocuk, elindeki yumak ipi Mercene Hatun’un cebine koyuyormuş. İpin ucu çocuğun elinde kalıyormuş. Mercene Hatun gittikçe ip düşüyor, en son eve geldiğinde ip bitince eve giriyormuş. Dev uyanınca karısına, “Burada insan kokusu var” demiş. Karısı, “İnsan kokusu burada ne arar!” demiş. Dev, “Evet, burada insan kokusu var” demiş ve kundaktaki çocuğun elindeki ipi fark etmiş. İp Mercene Hatun’un evine kadar gidip kapısında bitiyormuş. Dev Mercene Hatun’un evine kadar gidip, “Parmağını uzat emeyim” demiş. Mercene Hatun izin verdikten sonra dev her gün gelip parmağını emermiş. Mercene Hatun hastalanıp sararmış. Kardeşler, “Şu dünyada bir tane kız kardeşimiz var, ona da böyle oldu, demişler”. Ne olduğunu söyleyeceksin diye ısrar ediyorlarmış. Mercene Hatun da olan biteni anlatmış. Bir kardeş, “Ben bugün işe gitmeyeceğim. Dev geldiğinde ‘hamur yapıyorum kafanı içeri uzat’ diyeceksin, ben de o sırada kafasını keseceğim demiş. Dev geldiğinde Mercene Hatun kardeşinin dediği gibi yapmış. Dev kafasını uzattığında Mercene

Hatun'un kardeşi devin kafasını kesmiş. Kafası evin içine düşmüş, vücudu da dışarıda kalmış. İçeri düşen kafayı kedi alıp dolabın arkasına saklamış. Kardeşi leşi uzak bir yere götürüp atmış. Devin kardeşi, sabah kardeşinin gelmediğini görünce seyyar satıcı kılığında Hatun'un sokağına gelmiş. Mercene Hatun, kediye, "Git elekteki buğdayı getir, iğneyle boncuğa değışelim" demiş. Kedi dönüp, "Kafayı mı?" demiş. "Ne kafası? Git buğdayı getir" demiş Mercene Hatun. Dev, kediye "Git kafayı getir" demiş. Kedi kafayı getirdiğinde dev kardeşinin kafası olduğunu görmüş. Mercene Hatun eve kaçıp kapıyı kilitlemiş. Ölen devin dişlerini söküp yere çivilemiş. Ölen devin kardeşi gittikten sonra Mercene Hatun dışarı çıkmış. Çıkarken ayağına diş girince düşüp ölmüş. Kardeşleri geldiğinde Mercene Hatun'un öldüğünü görüp yakarmaya başlamışlar. "Dünyada bir kız kardeşimiz vardı, o da öldü mü!" demişler. Kardeşimizi gömmeye kıyamayız düşüncesiyle bir cam tabut yaptırmışlar. Tabut süsleyip bir bineğe bağlamışlar. Bineği çöle bırakıp gitmişler. Çölde olan Sağ Veziroğlu ve Sol Veziroğlu uzaktan bir şeyin parladığını görmüşler. Sağ Veziroğlu, "Can ise benim" demiş. Sol Veziroğlu, "Mal ise benim" demiş. Gelip bakıyorlar can bir tabutta süslenmiş bir ölü. İndirelim, yıkayıp gömelim hak yoluna gitsin demişler. Yıkamaya indirirken bir çocuk "Can parçası, can parçası" demiş. "Bakalım çocuk nereye gidecek?" demiş Veziroğulları. Çocuk gelip Mercene Hatun'un ayağına batan dişi çekince Mercene Hatun dirilip oturmuş. Sağ Veziroğlu Mercene Hatun'la evlenmiş, bir erkek çocukları olmuş. Çocuk büyüyormuş. Sokakta oyun oynarken, "Anne, herkes oyun oynarken 'çek aşşuğum çek, şu dayımın hatırı için' diyor, ben de diyeyim mi?" diye soruyormuş annesine. Annesi, "Sen de çek aşşuğum çek, Mercene Hatun oğluyum yedi dayımın hatırı için de" demiş. Çocuk oyun oynarken bunu söylediği sırada bir dayısı yanından geçiyormuş. Dayısı, "Bir daha tekrarlar mısın?" diyormuş çocuğa. Çocuk tekrarladıktan sonra dayısı, "Eviniz nerede sizin?" diye sormuş. Çocuk evi gösterdikten sonra dayısı oraya gitmiş. Mercene Hatun'u gören kardeşi, "Sen ölmedin mi?" demiş. Mercene Hatun başından geçenleri anlatmış. Kardeşler birbirine kavuşup mutlu mesut yaşamışlar. Siz sağ, ben selamet.

4.7.3. Yapı

4.7.3.1. Olay Örgüsü

Mercene Hatun masalının olay örgüsü ilk başta Mercene Hatun'un annesi ve Mercene Hatun merkezde olmak üzere onun ilişki kurduğu kişilere göre şekillenmiştir. Olay örgüsünü oluşturan bu karşılaşma ve çatışmalar şu şemayla ifade edilebilir.

A	B
1. Mercene Hatun'un Annesi	Ebe
2. Mercene Hatun	Mercene Hatun'un annesi
3. Mercene Hatun	Mercene Hatun yedi kardeşi
4. Mercene Hatun	Dev
5. Mercene Hatun	Devin kardeşi
6. Mercene Hatun	Devin oğlu
7. Mercene Hatun	Devin karısı
8. Mercene Hatun	Kedi
9. Mercene Hatun	Leylek
10. Mercene Hatun	Sağ Veziroğlu
11. Mercene Hatun	Sol Veziroğlu

Metnin olay halkasını oluşturan unsurlar:

1. Yedi erkek kardeş ava giderken hamile annesine eğer kız kardeşimiz olursa eve döneriz ama erkek kardeşimiz olursa gideriz deyip evden ayrılmaları.
2. Ebe sağır olduğu için yanlış nişaneyi asması üzerine erkek kardeşlerin evden gitmesi.
3. Mercene Hatun'un büyümesi.
4. Mercene Hatun'un annesine kardeşlerini sorması ve annesinin açıklaması.
5. Gölde kelle yıkarken bir leyleğin kelleden yemesi üzerine Mercene Hatun beni kardeşlerime götürürsen bu kelleyi sana veririm deyip leylekle anlaşma yapması.

6. Yolda kelle bittiği için Mercene Hatun'un baldırından bir et parçası kesip leyleğe vermesi.
7. Mercene Hatun'un her gün gizlice kardeşlerinin evini temizleyip dolapta saklanması.
8. Merak eden kardeşlerin gece uyumayıp Mercene Hatun'u görmesi ve olayları öğrenmesi.
9. Mercene Hatun ve kardeşlerinin düzen içinde yaşamaya başlaması.
10. Odun bittiği için Mercene Hatun'un bir evden odun istemesi ve evin sahibinin Mercene Hatun'un peşine düşmesi ve her gün parmağını emmesi.
11. Mercene Hatun hastalandığında kardeşinin deve pusu kurması ve devi öldürmesi.
12. Bir kedinin devin kafasını saklaması.
13. Devin kardeşinin satıcı kılığında kardeşini aramaya gelmesi ve kafasını görüp Mercene Hatun'a tuzak kurup öldürmesi.
14. Mercene Hatun'un kardeşleri onu gömmeye kıyamayıp candan tabutla çöle bırakmaları.
15. Uzaktan parıltıyı gören vezir çocuklarının iddiaya girmesi üzerine parıltıya gitmeleri.
16. Ölü hatunu gören vezir çocuğunun gömmek için yıkarken bir çocuğun Mercene Hatun'un ayağındaki dişi çıkarması üzerine Mercene Hatun'un dirilmesi.
17. Sağ Veziroğlu'yla evlenmesi ve bir çocuklarının olması.
18. Çocuğun oyun oynarken annesinin adını söylemesi ve dayısının oradan geçerken duyması.
19. Dayının çocuğa Mercene Hatun'u sorması ve onu görmesi üzerine kardeşlerini çağırması.

4.7.3.2. Şahıs ve Varlık Kadrosu

Mercene Hatun: Yedi erkek kardeşin biricik kız kardeşidir. Masalda baş karakter konumundadır. Abilerini aramak için yola çıkar ve bir leylek aracılığıyla abilerine ulaşabilir. Abilerinde bir süre kaldıktan sonra dev tarafından yaralanır. Onun öldüğünü sanarlar ama

onu gömmeye kıyamaz ve cam tabuta koyarak çöle bırakırlar. Sağ Veziroğlu tarafından kurtarılan Mercene Hatun onunla evlenir ve bir çocuk sahibi olur. Aile bağlarına düşkün, abilerini çok seven, iyi niyetli bir karakter özelliği göstermektedir.

Mercene Hatun'un annesi: Masaldaki olay akışına çok az dahil olan bir karakterdir. İyi niyetli olmasına rağmen ebenin yaptığı hatadan dolayı çocukları tarafından terk edilir.

Mercene Hatun'un yedi kardeşi: Evlerine gizlice gelen Mercene Hatun'un yedi kardeşi vardır. Yedi kardeşler Mercene'nin kız kardeşleri olduğunu sağır ebenin hatası yüzünden bilmemektedir. Mercene, leyleğin yardımıyla abilerini bulur. Mercene Hatun dev yüzünden yaralanınca onun öldüğünü sanarak kendisini gömmeye kıyamamış ve cam bir tabuta koyarak çölde bırakmışlardır. Yıllar sonra abilerden birisi yoldan geçerken bir çocuğun “çek aşşuğum çek Mercene hatun oğlıyam yeddi dayım hetürçü” diye konuştuğunu duyunca çocuğa kendisini annesine götürmesini ister. Bu vesile ile Mercene Hatun yine abileriyle kavuşur. Abiler kız kardeşlerine düşkün, kardeşlik bağları kuvvetli, cesur ve iyi niyetli bir karakterdedir.

Ebe: Masalda sağır olarak bilinen bir ebedir. İşitme engelli olan ebe annenin sözlerini yanlış anlayınca kız bebek doğmuş olmasına rağmen kapıya yay asar ve yanlış anlaşılmaya sebep olur.

Dev: Birçok masalda geçen bir canavardır. Mercene Hatun'a gelip parmağından kanı emerek hastalanmasına sebep olur. Nihayet Mercene Hatun'un abileri tarafından öldürülür. Bu karakter kötü niyetli, acımasız ve Mercene Hatun'a zarar veren bir karakterdir.

Devin kardeşi: Kardeşinin öcünü almak için Mercene Hatun'a saldırır. Fakat Mercene Hatun'un ayağına ölü devin dişi saplanıp Mercene Hatun kendinden geçince onun öldüğünü düşünerek intikamından vazgeçer. Kötü niyetli, acımasız ve sinsî bir karakterdir.

Devin oğlu: Henüz beşikte olan bir çocuktur. Mercene Hatun'un cebine ipekli yumağı gizlice sokar. Bu yüzden devin Mercene Hatun'a ulaşmasına ve ona zarar vermesine sebep olur.

Kedi: Hatun'un kedisidir. Devin kafası kesildikten sonra tahta dolabın arkasında saklanır. Devin kardeşi geldiğinde Mercene Hatun'un sırnı yanlışlıkla ortaya çıkarır.

Leylek: Et karşılığında Mercene Hatun'u abileriyle kavuşturur. Bu karakter açgözlü bir karakterdir.

Sağ Veziroğlu: Mercene Hatun'u kurtaran ve kendisiyle evlenen kişidir. Bu karakter iyi niyetli bir karakterdir.

Sol Veziroğlu: Masal anlatımında küçük bir rolü bulunmaktadır. Bu karakter kötü niyetli bir karakterdir.

Mercene Hatun'un oğlu: Sağ Veziroğlu'yla evlendikten sonra Mercene Hatun'un bir çocuğu olur. Söz konusu olan çocuk Mercene'nin abileriyle kavuşmasına vesile olur.

4.7.3.3. Mekân

Mercene Hatun masalında mekân belirsizdir. Masaldaki olay akışından mekânlarla ilgili birtakım çıkarımlar yapmak mümkündür. Mercene Hatun'un doğduğu ev, Mercene Hatun abileriyle birlikte yaşadığı ev, devin evi, Mercene Hatun'un Sağ Veziroğlu ile yaşadığı ev nerede hangi ülkede olduğu belli olmasa da masalda geçen mekânlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

4.7.3.4. Zaman

Mercene Hatun masalında zaman belirsizdir. Masalda olay akışına bakıldığında olayların Mercene Hatun'un doğumundan başlayıp anne olduğu sürece kadar dümeni kapsamaktadır.

4.7.3.5. Tema

Mercene Hatun masalının teması kardeş sevgisidir. Masalda yedi erkek kardeş ava çıkmaya karar vermiş. Hamile annelerine eğer erkek kardeşleri olursa kapıya yay, kız kardeşleri olur ise de oyuncak bebek asmalarını isterler. Yedi erkek kardeşin bir kararı vardır. Eğer kız kardeşleri olursa eve tekrar dönecek fakat erkek kardeşleri olursa eve bir daha dönmeyeceklerdir. Bebeğin doğduğu gün bir terslik yaşanır. İşitme engelli olan ebe annenin

sözlerini yanlış anlayınca kız bebek doğmuş olmasına rağmen kapıya yay asar. Erkek kardeşler kapıdaki yayı görünce erkek kardeşleri olduğunu düşünerek eve bir daha uğramazlar. Esasında yedi tane erkek kardeşi olan Mercene Hatun abilerini görmeden büyür. Bir gün annesinden yedi abisi olduğunu öğrenince onları aramaya konur. Abilerini bulmak için çeşitli maceralara atan Mercene Hatun sonunda onlara kavuşur ve abileriyle güzel günler yaşarlar. Bir gün evde yemek yapmak için odun bulamayan Mercene Hatun uzaklardaki bir eve odun almaya gider. Bu ev bir deve aittir ve dev Mercene Hatun'un izini takip ederek onun kanını emmeye niyetlenir. Kanı emildiği için gün geçtikçe zayıflayan Mercene Hatun'u bu dertten kardeşleri devî öldürerek kurtarır. Bir süre sonra devin kardeşi gerçeği öğrenir ve kardeşlere saldırır. O gün Mercene Hatun ölü devin dişlerine takılarak düşünce kardeşleri onun öldüğünü sanır. Abilerin Mercene Hatun'a olan sevgileri sonsuzdur ve onu gömmeye kıyamazlar. Camdan bir tabut yaparak gölün ortasına bırakırlar. Bu gölden geçmekte olan Sağ ve Sol Veziroğulları Mercene Hatun'u görürler. Mercene Hatun'un ayağına batan cam çıkarılınca Mercene Hatun ayılır. Sağ Veziroğlu ile Mercene Hatun evlenir. Mercene Hatun'un mutlu bir hayatı vardır ve bu evlilikten bir oğlu olur. Bu çocuk arkadaşlarıyla oynarken Mercene Hatun'un oğlu olduğunu ve yedi dayısı olduğunu söylerken oradan geçmekte olan dayısı bu sözleri duyar ve bu vesileyle Mercene Hatun ve kardeşleri tekrar birbirilerine kavuşur.

4.7.3.6. Anlatım

Mercene Hatun masalında sade ve açık bir dil kullanıldığı görülmektedir. Masalın başında bir tekerleme bulunmasa da masalın sonunda “siz sağ, men selamet” ifadesi kullanarak dua bölümüne yer verilmiştir. Ayrıca masalda geçen “Get gün gel gün”, “Get get” ifadeleri masalda zamanı kısaltan bir fonksiyon üstlenmiştir.

4.8. Sekizinci Metin: Nasihat

Masal türü : Gerçek masal

Masalın derlendiği yer : Telafer

Masalın derlendiği tarih : 12/04/2023

Kaynak kişi : Masuma Ali Bekir

Bir gün var bir gün yoh yalan gerçekten çoh. Bir zengin adam varıydı, bu dünyede bir dene oğlu varıydı çoh zenginiyidi. Oğlu yiyer içer habar vermez dide ne alıy ne aparıy ne ticarata işliyi bir şeyden habarı yohtı. Özi, yoldaşlarıynan gelir iyyer içer hiç kimseden alakası yohtı. Abbası bir gün oğluna deyyi: oğlum tara gün gelir heyet zehmetti işimnen öğren appar gettir salıpsay dünyanın başın olmaz bele. Oğlan deyyi: abba malımız çohtı, biz çoh zengünüh meni işsey işledesey. Abba deyyi: oğlum seni işletmiyem bes sen gel bah işime kârıma dükkelerim var emlekim var haş işleyeceğine sen öğren kârımdan. Oğlan dedi: işliyemenem men işim yohtı. Abba bahtı bı oğlandan bir şey olmıy, get gün gel gün bir yıl ikki yıl bahıy bı oğlanı ebed tutammıy bir gün özın çağırdı dedi gel oğlum siye bir şey seyliyem: bah oğlum adam oğlıyam men öllem giderem hızan olursay zengin olırsay kimse bilmez dünyede ne olur ne olmaz bes indi yesey içisey heddi hesebi yohtı. Bu heketim hazaman hızan oldıysay bu gurfada bir ip salandır tek başıya bir halka eyledi içinden ip salandırdı; dedi hazaman hızan olduyı dünya gözüyden düştü, görisey bı yoldaşları hımsı sennen uzaklaşlar, onda gelirsey özrüğü asmağa onda hak Allah bilrsey özrüğü asarsay. Didesine deyyi: ey! çıhtı gitti işte didesi hergün ticarat işindedi apar get apar get özi heble gezer iyyer diyer filan yoldaşım yanna meczümem onnar hızandılar özine yemeğ eyliler, diyer gediye neçber yemeği yemeğe. Özi gelir kuzu bıgazlar sebehşi tavıh bıgazlar sebehşi filan eler fistan eler. Gel gün get gün abbası ehil oldı, Abba artuğ Allah'ın emrin bitirdi. Öziynen anası kaldı, bir yıl ikki yıl maldan çıhtı, bir sakat tavıhları kaldı. O tavıhtı günün güne bir mırta mırtlar getirirler özın sebbeş çeşlikte yiyerler evvel hımsın kaymahta geçirdirdiler. Bir gün yoldaşları dediler hımmız sefriye çıhıyuh dedi mendih geliyem bileyizçe. Evvel özi kuzuy

bağzlardı apparırdı bilesince, indi özine dediler hesep eliyoh seni birşey qalmıyıptı getirmeğe, dedi yoh birşeyim qalmıyıpsa mege mendih birşey gettirem. Geldi anasına dedi: ana bi taviğı miye bigazlarsay. Anası dedi: vallah bi tavihtan gereze birşemiz yohtı. Oğlı dedi: bir şey olmaz bi taviğı miye bagazlarsay apparam. Arhadaşlarıynan aylaşıptılar heresinin evi bir yereddi, çöldi evvel zamandı gediği birdan gettügen yerde bu taviğ torbadadı çüreginen gidiği özine darriğ olıy bir uzak yere deriye eniy deriye endüğünde bir köppek kapıy taviğini kaçıy gidiy, kalıy bir kuru çüreknen. Soynı gediğ orıy salıy torbasını deyyi sormayın başıma ne geldi, bir taviğımız vardı onıdık bigazladuk bele oldı. Dediler yalan seliysey, taviğ hardan siye bir yıldı kissemizden yeyisey neyiy qalıptı dediler. Yedi içti yoldaşlarnan özüñün kırmadı, ahsam döndi eve dedi indi haq oldı abbamın dedüğü, anasına dedi: geçiyem bu gurfıya örtti kapıy geçti. Çıhtı salandırdı ipi saldı boynına, ayağıynan çekti kürsüyü altun tökildi kellesine dedi abbamın haqqı varıymış minnar yoldaş degül dedi. Getti fafun eyliyene dedi istiyem miye bir derzin kaşşuk bir dene koğmış sıfra eliyesey. Yoldaşlarına dedi size yemeğ eliybem ayın onınan soynı, dediler niş ayın onınan soynı dedi işim var. Bahtılar zengün olıptı geliler yanına artuk abbasının dükkenini açtı getirdi hacat içine artuk alıy veriy abasının eski yoldaşlarını ahtardı ticaratta işledi. Ayın onınan soynı geldi yoldaşları yanına yemeği serdi belesine, bahtılar hum yemeğlerden var. Dediler demeğ çok zengün olupsay yeñi dükkeni açtıy bele tez kazandıy. Dedi maşallah dükkenim bir yerimeğ yeri Allah hum minnarı verdi. Dedi habarıyız var men bir yıl hızan olanda sıçanlar kapkacağım yeyipti. Dediler gerçektı, dedi gerçektı seledüğüm size dedim taviğim oğırranıptı üstüme güldüyüz dediyiz yalandı neyiy qalıptı indi size diyyem fafunı sıçan yeyipti, miye deysiz doğrıdı. Deyyi kağın çılın kimse ağzına bir lukma koymaz. Kahtı kavaladı özlerin size dedim taviğim oğırranıptı miye inanmıydıyız üstüme güldüyüz, indi miye deysiz fafunı sıçan yeyipti. Siz sağ, men salamat.

4.8.1. Metinde Geçen Kelime ve Kelime Grupları

dene: tane; iyyer: yiyer; tara: inandırıcılığı arttıran kelime kullanımında geliyor; işsey: istiyorsun; bes: sadece; kârımdan: işimden olmıy: olmuyor; sîye: sana; hızan: yoksul, fakir; heketîn: sözün; hazaman: ne zaman; ğurfada: odada; ħumsı: hepsi; onda: o zaman; özrühü: kendini; heble: her zaman; yanna: yanında; me^czümem: davetliyim; neçber: fakir; abbasî: babası; ehîl: yaşlı; Allah'ın emrin bitirdî: vefat etti; mırta: yumurta; sefriye: pikniğe; mendîh: bende; bileyizçe: sizinle; mege: meğer; bilesince: yanında; miye: bana; ğereze: başka; bîrşemîz: bir şeyimiz; heresının: herkesin; soynı: sonra; orıy: oraya; onıdîh: onunda; bele: böyle; seliysey: söylüyorsun; kîssemîzden: hesabımızdan; neyiy: neyin; kürsüyü: sandalyeyi; mınnar: bunlar; degül: değil; fafun: alüminyum; derzin: set; nîş: neden; artuĥ: artık; ĥacat: eşya; belesine: böylesine; ye^cni: yani; yerimeĥ yeri: iyi gidiyor; mınnarı: bunları; kapkacaĥım: bulaşık; oĥırranıptı: çalınıptı.

4.8.2. Nasihat Masalının Türkiye Türkçesine Aktarılmış Biçimi

Bir gün varmış bir gün yokmuş. Yalan gerçekten çokmuş. Bir zengin adam varmış. Bu dünyada bir oğlu varmış, çok zenginmiş. Oğlu yer içermiş ama cevap vermez, babası ne yapıyor, ne getiriyor, ne götürüyor umursamazmış. Arkadaşlarıyla gelir, yer, içer, hiç kimseden alakası olmazmış. Babası bir gün oğluna, “Oğlum, gün gelir hayat zorlaşır işimden öğren! Salmışsın işi başından” demiş. Oğlan, “Baba malımız çok, çok zenginiz, beni çalıştırmak mı istiyorsun?” demiş. Baba, “Oğlum gel emlaklarım var, dükkanlarım var. Millet çalışınca sen gel öğren yanına kâr” demiş. Oğlan da “Çalışmıyorum” demiş. Baba bakmış hâl, hâl değil, oğlandan bir şey olmuyor. Gel zaman git zaman bir yıl iki yıl oğlanı tutamıyor. Bir gün çağırıp oğlunu, “Gel sana bir şey diyeceğim” demiş. Baba, odanın tavanına bir ip asıp, “Bak oğlum! Ben insanoğluyum. Bir gün öleceğim. Fakir olursun zengin olursun kimse bilmez, dünyada ne olur ne olmaz kimse bilmez ancak şimdi yiyorsun içiyorsun haddi hesabı yok. Bir gün fakir olursan, arkadaşların seni bırakır, dünya

gözünden çıkarsa o zaman bu odada astığım iple kendini öldür” demiş. Oğlan, “Yeter” deyip çıkıp gitmiş. Baba işine gider gelir parayı kazanır, oğlan her gün arkadaşlarını davet eder, yemek hazırlarmış. Arkadaşları ne zaman yemeğe davet etse, “Fakir yemeği yemeye gidiyorum” dermiş. Gel gün git gün babası yaşlanıp vefat etmiş. Oğlanın annesi kalmış. Bir yıl iki yıl maldan çıkmış. 1 sakat tavukları kalmış evde. Tavuk günde bir yumurta yumurtlar, onu oğlan kendisi ve annesi yermiş. Önceden kaymak yedikleri sofradan sadece bu kalmış. Arkadaşları bir gün pikniğe gideceklerini söylemiş. Oğlan, “Ben de sizinle geliyorum” demiş. Önceden kuzu kesip götürürmüş ama şimdi arkadaşları, “Hesap ediyoruz senin bir şey getirmene gerek yok” demişler ama kendisi, “Benim kalmazıysa da illaki bir şey getireceğim” demiş. Gelip annesine, “Anne bu tavuğu bana kesiyor musun? demiş. Annesi, “Bu tavuktan başka bir şeyimiz yok” demiş. Oğlan, “Bu tavuğu bana keseceksin, götüreceğim” demiş. Annesi tavuğu kesince ekmekle beraber alıp götürmüş. Yola çıkmış. Yolda bir dereден geçerken bir köpek tavuğu kapıp kaçmış. Kalmış bir kuru ekmek ile. Sonra gidip oraya başından geçenleri anlatmış. Arkadaşları, “Yalan söylüyorsun, nerede tavuk? Bir yıldır bizden yiyorsun, neyin kalmış?” demişler. Yemiş, içmiş, kendisini kırmamış, akşam eve dönmüş. “Babamın dediği şimdi hak oldu” demiş. Annesine, “Bu odaya giriyorum” demiş ve odaya girip kapatmış kapıyı. Çıkıp sallandırmış ipi boynuna, ayağıyla itmiş sandalyeyi, altın düşmüş kafasına. “Babam haklıydı, bunlar arkadaş değil” demiş. Arkadaşlarına, “Size yemek yaptım, ayın onundan sonra. Arkadaşları yanıt vermiş, “Neden ayın onundan sonra işim var” diye cevaplamış. Arkadaşları bakmış zengin oldu, dükkân açtı, babasının işini kaptı, babasının arkadaşlarını aradı, onlarla ortak oldu. Ayın onundan sonrası olunca, arkadaşları yemeğe gelmiş. Yemeği getirince bakmışlar bütün yemeklerden var. Şöyle demişler: “Demek ki çok zengin oldun, dükkânı hızlı açtın, hemen mi bu kadar zengin oldun?” “Dükkanım yürüyor, işim güzel Allah bunları veriyor” diye yanıtlamış. Şöyle demiş: “Haberiniz var mı? Ben bir yıl fakir olduğumda fareler tencerelerimi yedi.” Arkadaşları, “Doğru” demiş. “Dediğim gerçek, tavuğum çalındı dediğimde üstüme güldünüz, yalan dediniz, neyin kalmış? dediniz. Şimdi tenceremi fare yedi dediğimde mi

doğru diyorsunuz? Kalkın çıkın! Kimse ağzına bir lokma koymayacak!’’ demiş ve kovmuş hepsini. Siz sağ, ben selamet.

4.8.3. Yapı

4.8.3.1. Olay Örgüsü

Nasihat masalının olay örgüsü Oğlan merkezde olmak üzere onun ilişki kurduğu kişilere göre şekillenmiştir. Olay örgüsünü oluşturan bu karşılaşma ve çatışmalar şu şemayla ifade edilebilir.

A	B
1. Oğlan	Baba
2. Oğlan	Anne
3. Oğlan	Oğlanın arkadaşları

Metnin olay halkasını oluşturan unsurlar:

- 1.Şımarık büyüyen oğlunu düzgün yola sokmak isteyen babanın oğlunu sözlü teşvik etmeye çalışması.
2. Babanın, “Ben vefat ettikten sonra mal varlığını kaybettiğinde kendini bu odadaki iple as” diye oğluna son uyarıda bulunması.
3. Babanın vefat etmesi ve çocuğun bir iki yıl içerisinde fakir kalması.
4. Son kalan tavuklarını bir köpeğin çalmasının ardından çocuğun kendisini asmak için odaya girmesi.
5. Çocuk kendisini asacakken ipin çekilip üstten altın düşmesi ve çocuğun tekrardan babasının işini kurması.

4.8.3.2. Şahıs ve Varlık Kadrosu

Baba: Zengin bir tüccar ve oğluna her zaman nasihat eden bir babadır. Ancak oğlu babasının öğütlerini dinlemez. Bunun üzerine baba bir plan yapmaya karar verir ve altınları odanın tavanına saklar. Tavana ip çeker ve ölmeden önce oğluna vasiyetini söyler: "Oğlum ne zaman kendini yalnız hissedersen ve arkadaşların seni terk ederse o zaman bu odaya gel ve intihar et!" der. Böylece oğlu intiharı düşündüğünde babasının onun için sakladığı altınlara ulaşmış olur. Baba iyi niyetli, zeki, ileri görüşlü bir karaktere sahiptir.

Anne: Zavallı bir annedir. Ne kadar iyi niyetli olursa olsun çocuğu sözünü dinlemez. İyi niyetli ve fedâkar bir anne karakteri taşımaktadır.

Oğlu: Masalın ana karakteri olan genç, aldığı tüm parayı iyi niyetinden dolayı arkadaşları için harcar. Maddi ve manevi durumu kötüleşince arkadaşları yavaş yavaş ondan uzaklaşmaya başlar. Sahip olduğu her şeyi kaybettikten sonra babasının sözlerini hatırlar ve intihar etmeye karar verir. Boynuna ipi doladıktan sonra ip kopar ve tavandan altınlar düşer. Aklını başına toplar ve arkadaşlarına ders vermek için bir şeyler yapmanın peşine düşer.

Oğlunun arkadaşları: Masaldaki başkahramanın arkadaşlarıdır. Kendileri kötü niyetli, açgözlü ve her zaman arkadaşlarının malını yemeye çalışan insanlardır. Masaldaki başkahramanın durumu kötü olduktan sonra kendisiyle alay ederek uzaklaşırlar.

4.8.3.3. Mekân

Nasihat masalında mekân belirsizdir. Masalda geçen yerler çok silik olarak anlatılmıştır. Masalda geçen yerler isim olarak babanın iş yeri, pikniğe gidilen yer, genç adamın kendisini asmak istediği yer, arkadaşlarını yemeğe çağırdığı yer ve babasının evidir.

4.8.3.4. Zaman

Nasihat masalında zaman belirsiz olmakla birlikte olay akışından hadiselerin genç adamın babasının sağ olduğu dönemden babasını kaybettiği ve fakirleştiği ve ardından babasının nasihatlerini anlayarak tekrar zenginleştiği süreci kapsadığı görülmektedir.

4.8.3.5. Tema

Nasihat masalının teması masalın adından da anlaşılacağı üzere nasihatın önemidir. Masalın kahramanı çok zengin bir ailenin oğludur. Aile reisi olan baba oğluna iş öğretmeye çalışsa da genç adam babasının sözlerini tutmayarak edindiği kötü arkadaşlarla baba parası yiyerek yaşar. Bir gün babası kendisi ölüp gittiğinde eğer çok fakir kalırsa gösterdiği yerde gösterdiği organla kendini asmasını tembihler. Bir süre sonra baba vefat eder ve genç adam babasından kalan serveti kısa sürede tüketir. O kadar çaresiz duruma düşer ki sadece tek bir sakat tavuğun yumurtasıyla hem kendisi hem de annesi geçinmek durumundadır. Genç adamın kötü arkadaşları onu bir gün pikniğe davet edince genç adam arkadaşlarına mahcup olmamak için elindeki tek varlığı olan tavuğu kesip pikniğe gider. Fakat yolda bir köpek elindeki tavuğu kapar. Genç adam bu durumu arkadaşlarına anlatsa da arkadaşları ona inanmaz. Olanlara çok üzülen genç adam babasının söylediği yerde kendini asmaya niyetlenir. Urganı çektiği sırada tepesinden altınlar, paralar ve babasının bir mektubu düşer. Babası oraya servetinin bir kısmını gizlemiş ve aklının başına geleceği anı beklemiş. Genç adam o an babasının nasihat yerini hatırlar ve babasının ne kadar haklı olduğunu anlar. Babasının kendisine bıraktığı servetle iş kurar kısa bir sürede zengin olur. Zengin ve şımarık arkadaşlarına bir ders vermek isteyen genç adam onları yemeğe davet eder. Fakat bu yemekte özel olarak yaptırdığı uçları kırık kaşıklar ile servis yaptırır. Yemek sırasında arkadaşlarına kaşıkları farelerin yediğini söyler. İnanılması zor olan bu durumu arkadaşlarının tasdik ettiğini görünce onlara fakirlik döneminde elindeki tavuğu köpeklerin kaptığına inanmayan arkadaşlarının kaşıkları farelerin yediğine inanmalarını şaşkınlıkla izler. Onların bu iki

yüzlüğüne inanamaz ve onları kovar. Genç adam artık babasının nasihatlerinin ne kadar kıymetli olduğunu anlamıştır.

4.8.3.6. Anlatım

Nasihat masalında sade ve anlaşılır bir dil kullanılmıştır. Masalın başında “Bir gün var bir gün yok yalan gerçekten çok” ifadesi ile masal tekerlemesi kullanılmıştır. Masalın sonunda ise “Siz sağ, men salamat.” ifadesi ile dua bölümüne yer verilmiştir.

4.9. Dokuzuncu Metin: Pir Mejdal

Masal türü : Olağanüstü Masal

Masalın derlendiği yer : Telafer

Masalın derlendiği tarih : 22/11/2022

Kaynak kişi : Ruveyda DEVLET

Bir gün var bir gün yok bir adam var bir arvadı var. Her gün arvadın karnının üstüne mırtıy salıy bir oh vırıy kaldırıy. Bir gün bir kerven geliy keçkünçü bir karrı arvad varımış deyyi kızım sen niş bağada eskildisey arvad deyyi gişim ava gider geyik, kuş getirir bişirrem yiyerüh içerüh. Karrı arvad deyyi niş bağada eskildisey? Deyyi mırtıy koyar karnım üstüne bir oh vırır korhıyam bir gün o oh karnıma geçer. Gişim miye deyyi mennen aslan gişi var deyyem yok kaşıyam. Karrı arvad deyyi bı kere selese siye diyersey sennen aslan gişi var adı Pir Mejdal'di. Geliy gişsi mırtıy koyuy arvadının karnı üstüne bir oh veriy deyyi mennen aslan gişi var? Arvadı deyyi he'e sennen aslan gişi var. Gişsi deyyi kim? Arvadı deyyi Pir Mejdal? Gişsi sorıy kimdi bı Pir Mejdal, kim öğretti seni bı heketi? Miye kervende geçen karrı arvad seledi. Gişsi deyyi kaş seni ehletiye apparım men gedim bı gişiyi ahtarım. Mennen aslan çıhtı kurtulduy. Mennen aslan çıhmadı kurtulmadıy elimnen. Kaşıy arvadın apparıy ehletine. Özi miniy gediye Pir Mejdal'i ahtarmağa. Get gün gel gün geli bir çama geliy, çamnan başıy bir oğlan çıhtı ensesinnen bir aslan çıhtı, döndi o oğlan aslanı öldirdi

bele baħa ƙaldı deydi hele bı uřaħ aslanı öldirdi geldi yanına baħtı uřaħ yıgladı deydi niş yıgladı. Uřaħ deydi abbam meni öldirir diyer bir aslannan ƙorħtıy eliy ƙanattı. Deyyi yer meni appar eviyize ƙimdi abbay? men ƙebillemenem abbay siye elin vırsın men deħillerem seni. Uřaħ gedi apparıy özin eve deydi hanı abbay geıy baħıy ħavuřta bir ƙatır var üstünde mırta durur. Bir incir ağacı var zılı ħimi yaşıl, bir ƙocadı ħ var ƙıraėında bir tel bir top řıħata bir emüzük var yanında. Mınları görennen soynı uřaħa deydi abbay hanı? Uřaħ deydi abbam avdadı indi gelir. Evde bekliyi aħřama ħim baħıy ħiři geldi. Bı ħiři ħavuřa geıtiği ħim o ƙatır zabunluy o incir ağacı yarpağın tüktiy o iħtiyardı ħ yerindedi. Abba avarrıy oğlanı oğlan ııħımıy ƙorħısınnan. Oğlan deydi bıda ƙonaėımız var geıy deydi ƙonaėıy ħimdi? Oğlan deydi bir yolıdı geırttim özin. Ƙonaħ deydi oğlıya sele birşe elemenem ııħar. Abba deydi niş. Ƙonaħ deydi ıamnan bir aslan ııħtı döndi o aslını öldirdi eli ƙanadı yılgladı ƙorħtı özin vırırsay men özin getirdim men ħetürıü dilme. Ƙonaėa deydi affoldı. Getirdiği av bışiri bı ƙonaėın öbine ıoyıy deydi ye ƙonaħ. Miye bı ħavıřtakı incir ağacının bı ƙatırın bı iħtiyarın ƙıssasını selemessey yemenem. Deydi evimnen yazda olsaydı seni öldirdim. ħimse indiye ħim geseret eliyip minnen bı süeli sormıyptı. Döniy deydi bı ƙatır bacımdı, o incir ağacı arvadımdı, bı iħtiyar abbamdı. ħum bı köyi men beslerem. Giderem zengin adamları talaram gellem bı faħir ifıarıya verrem. Bı abbam ııħar ona mına diyer ver miye tütünüy, ver miye řıħatay mendı ħorıldum ħum bı köyi men besliyem özi ııħıy miye bele eliy. Gettirdim iħki ayağın ıestim özin ottırtım evde ƙıraėına tütün, bir top řıħata, emüzük saldı. İndi doldırır yandırır iıer. Bı ƙatırdı ħ bacımdı. Getti ħ bir ħün zengin adamları talamağa bir vezir oğlı varıymış. Vezir oğlı miye deydi talduğuy yerin ıaylarınnan getir. Gettim gettirdim. Miye deydi aşlarınnan gettirmessey aramız aıılır. Üıüncüde meni tuttular, bacım laħma ııħtı deydi salmayın özin ħımıyızı ƙırır. Elim ayağım bağladılar bir yanaşa ƙıdırdılar, bacımdı ħ geıti vezir oğlıynan geıti ıadıra. Ölübem ƙehirimnen zornan ħaħnan öz rüħüm aııtım özlerine gettim. Vezir oğlını öldirdim, bacım ƙaıtı mennen öge eve geıti deydi " Ya Rabbi meni bı zalımın elinnen bir ƙatır eliyesey" ƙatır oldı. Bı ağaıtı ħ o oğlumın anasıdı her ħün ayaħ yoluna gider gelir eli ayağı ƙar ħimi. Bir ħün barmağım ıestim duz ıoydım deydim göreħ bı

arvad harıy gider. O gece yatmadım özi kaçtı çıhtı atı yemledi torbasın astı çehtı daban korbaniy olım. Mendiñ yavaş yavaş ensesinnen çıhtım gettim ardınnan geldi mığarada bñ devin yanına. Dev öžine deydi " saçı burnu kesilmiş niş gelmiydiy eglendiy!" Arvadı deyyi bñ boynı kırığ yatmıydı bñ gece bilmiyem nesiydi. Deyyi geçtim kılıcı çektim vurdum deve degmedi. Tuttular arvadımnan dev meni bağladılar bñ kırağa attılar. Yavaş yavaş üzrühüm açtım kılıcımı aldım devin başını vırdım arvad kıtıldı. Kaçtı mennem evvel eve geçti deydi " Ya Rabbi meni bñ incir ağacı eliyeseñ kıtulum zalımın elinnen" Konağa deyyi adım Pir Mejdeldi işte bıdı kıssam. Kunañ yemeğın yeyyi kañıy gediñ arvadın eve dönderiy. Siz sağ, men salamat.

4.9.1. Metinde Geçen Kelime ve Kelime Grupları

keçkünçü: kervancı; arvadın: avradın; mırtıy: yumurtayı; qarrı: yaşlı kadın; niş: neden; bağada: bu kadar; eskildisey: zayıflıyorsun; gışım: kocam; miye: bana; he'e: evet; heketi: sözü; seledi: söyledi; ehletiy: ailen; ahtarım: ararım; çama: ormana; ensesinnen: ardından; yıgladı: ağladı; niş: neden; abbam: babam; keбіllemenem: kabul etmem; siye: sana; deñillerem: kefil olurum; hanı: nerede; havušta: evin bahçesi; zılh: pazı; kırağında: yanında , kenarında; şıhata: kibrit; emüzük: emzik; soynı: sonra; zabunluy: zayıflıyor; hetürçü: hatırım için; kıssasını: başından geçeni; selemessey: söylemesen; yazda: dışarda; hum: bütün; lahma: acele ile; yanaşa: yana; kıldırdılar: attılar; öğce: önce; harıy: nereye; niş: neden; eglendiy: geç kaldın; kırağa: kenara; üzrühüm: kendimi; kıssam: hikâyem.

4.9.2. Pir Mejdeld Masalının Türkiye Türkçesine Aktarılmış Biçimi

Bir gün varmış bir gün yokmuş. Bir adam ve bir karısı varmış. Adam her gün karısının karnının üstüne bir yumurta bırakıp okla vuruyormuş. Bir gün bir kervan geliyormuş, kervanda yaşlı bir kadın varmış. Kızım sen neden bu kadar zayıflıyorsun? demiş. Kadın, “Kocam ava gider, geyik, kuş getirir yeriz. Sonra karnımın üstüne bir yumurta koyup okla vuruyor. Ben de korkuyorum bir gün ok karnıma girer diye. Sonra kocam bana benden daha

aslan bir kişi var mı diye soruyor. Ben yok deyince de kalkıyorum’’ demiş. Yaşlı kadın ‘‘Sana sorduğunda, evet senden daha aslan bir yiğit var adı da Pir Mejdeler de’’ demiş. Adam bir gün geldiğinde tekrar kadının karnına yumurta koyup okla vurduktan sonra ‘‘Benden daha aslan yiğit var mı?’’ diye sormuş. Karısı ‘‘Evet, senden daha aslan yiğit var’’ demiş. Kocası, ‘‘Kimdir?’’ diye sormuş. Karısı, ‘‘Pir Mejdeler’’ diye cevap vermiş. ‘‘Kimdir bu Pir Mejdeler? Kim öğretti sana bunu?’’ demiş kocası. ‘‘Bana kervanla geçen kadın söyledi’’ demiş karısı. Kocası ‘‘Kalk seni annene babana bırakayım, ben gideyim bu adamı arayayım. Benden aslan çıkarsa kurtuldun eğer çıkmazsa elime düştün’’ demiş. Kalkıp karısını annesine babasına bırakıp kendisi Pir Mejdeler’i aramaya gitmiş. Gel gün git gün bir ormana gelmiş. Ağacın arasından bir oğlan çıkmış. Arkasından bir aslan çıkmış. Oğlan dönüp aslanı öldürmüş. Adam donakaldıktan sonra, ‘‘Bu çocuk aslanı öldürdü’’ demiş. Yanına gidince çocuğun ağladığını görnc, ‘‘Neden ağlıyorsun?’’ demiş. Çocuk, ‘‘Babam beni öldürür! Bir aslanın korkusundan elini mi kanattın? der’’ demiş. Adam, ‘‘Beni evinize götür, baban kim? Ben izin vermem, ben kefil olurum baban sana vurmaz’’ demiş. Çocuk adamı evlerine götürmüş. Adam bahęeye girince, ‘‘Baban nerede?’’ demiş. Bakarken bahęede bir katır görmüş. stnde yumurta duruyormuş. Bir incir ağacı varmış, yemyeşil. Bir yaşlı adam, yanında bir emzik, bir kutu kibrit, bir tel varmış. Bunları gördükten sonra, ‘‘Baban nerede?’’ demiş çocuğa. Çocuk, ‘‘Babam avda, birazdan gelir’’ demiş. Evde beklerken, akşam üzeri adam gelmiş. Adam bahęeye girdiği gibi katır zayıflamış, incir ağacı yapraklarını dökmüş, ihtiyaer adam da yerinde kalmış. Baba oğlana sesleniyormuş, oğlan korkudan yerinden çıkamıyormuş. Oğlan, ‘‘Misafirimiz var’’ demiş. Babası, ‘‘Misafirin kimdir?’’ diye sormuş. Oğlan, ‘‘Bir yolcuydu ağırladım’’ demiş. Misafir, ‘‘Sz ver oğluna bir şey yapmam diye, çıkar’’ demiş. Baba, ‘‘Neden?’’ demiş. Misafir, ‘‘Çamın arkasından aslan çıktı. Oğlun aslanı öldürdüğünde eli kanadı. Babam beni öldürecek dedi, onun için korktu. Onu ben getirdim, benim hatırım için ona bir şey yapma’’ demiş. Misafire, ‘‘Affoldu’’ demiş. Getirdiği avı pişirmiş, misafirin önüne koymuş, ‘‘Ye misafir!’’ demiş. Misafir, ‘‘İncir ağacının, katırın, yaşlının sırrını söylemeden yemem’’ demiş. Baba, ‘‘Evimden dışarıda olsaydın seni

öldürürdüm, şimdiye kadar cesaret edip bana bu soruyu sormadın” demiş ve devam etmiş. “‘Bu katır bacım, o incir ağacı karım, o ihtiyar ise babam. Bütün köyü ben beslerim. Giderim zengin adamlardan çalarım, fakir fukaraya dağıtırım. Babam çıkar, ona buna ‘kibritini bana ver, tütününü bana ver’ derdi. Ben de yorulduğum bütün köyü besliyorum bana bunu yapıyor diye ayağımı kestim. Yanına tütün, kibrit, emzik bıraktım. Bu katır bacım, gittik bir gün zengin adamlardan çalmaya. Bir Veziroğlu vardı. Veziroğlu bana ‘çaldığın yerin çaylarından getir’ dedi. Gittim getirdim. Bana dedi ki, ‘aşlarından getirmezsen aramız açılır.’ Üçüncüde beni tuttular. Bacım, ‘onu bırakmayın, bırakırsanız hepinizi öldürür’ dedi. Elimi, ayağımı bağladılar, bir kenara attılar beni. Bacım da Veziroğlu ile çadıra girdi. Kahrımdan öldüm bittim. Zorla kendimi açtım, gittim onlara. Veziroğlu’nu öldürdüm, Önce benden kaçıp eve geçti. Bacım, ‘Rabbim beni zalimin elinden bir katıra çevir’ dedi. Katır oldu. Bu ağaç ise o oğlanın annesi. Her gün ayak yoluna gider, gelir eli ayağı buz gibi. Bir gün parmağımı kestim, tuz sürdüm dedim bu karı nereye gidip geliyor? O gece uyumadım. Karı uyandı, hazırlandı, ata yem verdikten sonra ‘tabana kuvvet’ dedi, gitti. Ben de arkasından gittim. Geldi mağarada bir devin yanına. Dev, ‘saçı burnu kesik. Neden geç kaldın?’ dedi. Karı, ‘bu burnu kırık uyumuyordu, neyi vardı bilmiyorum’ dedi. Girdim kılıcı çektim, vurdum deve gelmedi. Tuttular karımla beni bağladılar, bir kenara attılar. Yavaş yavaş kendimi açtım, kılıcımı aldım, deve vurdum, karım kaçtı. Benden önce eve girdi. “Rabbim beni bir incir ağacına çevir, kurtulayım şu zalimin elinden’, diye dua etti. İncir ağacına döndü. Adım Pir Mejdel, “budur benim kıssam” der. Misafir yemeğini yemiş, gidip karısını evine getirmiş. Siz sağ, ben selamet.

4.9.3. Yapı

4.9.3.1. Olay Örgüsü

Pir Mejdel masalının olay örgüsü Adam ve Pir Mejdel merkezde olmak üzere onun ilişki kurduğu kişilere göre şekillenmiştir. Olay örgüsünü oluşturan bu karşılaşma ve çatışmalar şu şemayla ifade edilebilir.

A	B
1. Adam	Karısı
2. Adam	Pir Mejdcl'in oğlu
3. Adam	Pir Mejdcl
4. Adamın Karısı	Kervancı
5. Pir Mejdcl	Pir Mejdcl'in karısı
6. Pir Mejdcl	Pir Mejdcl'in kız kardeşi
7. Pir Mejdcl	Pir Mejdcl'in babası
8. Pir Mejdcl	Dev
9. Pir Mejdcl	Veziroğlu

Metnin olay halkasını oluşturan unsurlar:

- 1.Kocası kendisini en cesur erkek olduğunu sandığından, gúç gösterisi olarak her gún karnının úřtúne koyduğu yumurtayı okla vurduğu için korkudan zayıflayan kadını gören yaşlı kadının durumu sorması.
2. Yaşlı kadının daha cesur birisi var mı diye sorduğunda Pir Mejdcl adında birisi olduğunu söylemesi.
3. Karısının Pir Mejdcl adında birisi olduğunu söylemesi úzerine adamın karısını ailesine bırakıp Pir Mejdcl'i aramaya çıkması.
4. Ormanlık alana geldiğinde bir aslanı öldüren ama eli kanadığı için korkudan ağlayan bir çocuğu görmesi.
5. Adamın babasının onu dveceğini söyleyen çocukla onu koruyarak evine gitmesi.
6. Çocuğun babası eve girdiğinde solan ağacı ve zayıflayan katırı merak eden adamın, yemeğe davet edildiğinde bunları sorup cevabı almadan yemeği yemeyeceğini söylemesi.
7. Çocuğun babası hikâneyi anlatıp kendisinin Pir Mejdcl olduğunu söylemesi ve adamın yemekten sonra evine dönmesi.

4.9.3.2. Şahıs ve Varlık Kadrosu

Adam: Kendini cesur biri olarak gören adam eşine zorbalık yapmaktadır. Karısı ona kendisinden daha cesur biri olduğunu söyleyince bu adamı yani Pir Mejdel'i aramaya çıkar. Pir Mejdel'i bulduğunda ve onu tanıdığında kendisinden daha yiğit ve mert olduğunu kabul eder. Karısını boşamaktan vazgeçer.

Karısı: Masalda iyi niyetli bir karakter özelliği gösteren bu kadın kocasının attığı okun kendisine isabet etmesinden korktuğu için kilo almamaya çalışan, kocası tarafından zorbalığa maruz kalan bir kadındır. Bir kervancıya derdini anlattığında kervancı ona kendi kocasından daha cesur bir adamın olduğu haberini verir. Kadın bunu kocasına söyleyince adam kendisinden daha cesur olan bu adamı bulmaya koyulur. Eğer bu adam kendisinden cesur çıkmazsa karısını boşayacaktır. Kocasından zorbalığa uğrayan bu kadın korkmuş, sinmiş, iyi niyetli bir karakterdir.

Pir Mejdel: Oğlu bir şey yapmasın diye evine gelen yiğit adamdır. Misafirine başına gelenleri anlatır sonra adam kalkıp gider. Pir Mejdel çevresine korku salmış, güçlü, cesur bir adamdır.

Pir Mejdel'in Oğlu: Mejdel'in oğludur. Aslan öldürdüğünde elindeki kandan dolayı ağlar ve babasından korktuğu için eve dönemez. Pir Mejdel'i arayan adam ile evine gider ve adam oğluna bir şey yapmaması için ricacı olur.

Babası: Yaşlı bir adam ve Pir Mejdel'in babasıdır. Pir Mejdel, halktan ekmek ve para dilendiği için babasının bu davranışını onuruna yediremez ve onun bacaklarını keserek evden ayrılmasını engeller.

Kız kardeşi: Pir Mejdel'in kız kardeşidir. Kardeşi vezir oğluna eşlik ettiği için onu öldürmek istemiştir. Ancak ağabeyinden önce eve döner ve ondan kurtulmak için Allah'a dua eder ve bunun üzerine bir katıra dönüşür.

Karısı: Pir Mejdel'in karısıdır. Kocasının onun bir devle ilişkisi olduğunu duyunca onu öldürmek istemiştir. Ama kaçmadan önce eve dönüp dua ettiği sırada bir ağaca dönüşmüştür.

Keçkücü: Kervanla yoldan geçen bir kadındır. Cesur olduğunu iddia eden bir adamın eşiyle karşılaşır ve ona kocasından daha cesur biri olduğunu anlatır.

4.9.3.3. Mekân

Masal türünün karakteristik özelliği gereği mekân belirsiz olmakla birlikte Pir Mejdél masalında olay örgüsünde geçen ve dolaylı olarak varlığı görülen mekânlar bulunmaktadır. Bu mekânlar: Adı bilinmeyen ama masalın başkahramanı olan kadın ve adamın yaşadıkları ev, Pir Mejdél'in evi, devin dağdaki evi ve olay örgüsü içerisinde yer almasa da Pir Mejdél yaptıklarını anlattığı bölümden çıkarıldığına göre Pir Mejdél tarafından talan edilen köyler, masalda anılan mekânlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

4.9.3.4. Zaman

Pir Mejdél masalında zaman belirsiz olmakla birlikte masalda anlatılan olaydan yola çıkılarak zaman hakkında birtakım tahminler yapılabilmektedir. Masal kahramanı kadının kocasından korkması ve bir kervancıyla sohbeti esnasında Pir Mejdél adlı birinin varlığını öğrenmesi, bu adamı eşine söylemesi ve eşinin Pir Mejdél'i bulup onun kendisinden daha güçlü olduğuna tanık olması olayı zihinlerde zamanın birkaç saat ya da birkaç gün kadar kısa olmadığını göstermektedir. Bununla birlikte buradaki zaman birkaç yılı olan uzun bir süreci kapsamamaktadır.

4.9.3.5. Tema

Pir Mejdél masalının teması zorbalıktır. Masalın başkahramanı olan ama adı belirtilmemiş olan adam eşine zorbalık yapmakta, onu korkutmakta ve kendisinden daha cesur biri olmadığını dile getirmektedir. Eşinin zulmünden korkan kadın bir gün, bir kervancı kadından etrafına korku salan Pir Mejdél adlı bir adamın varlığından bahseder. Bunun üzerine kadın sürekli benden daha aslan var mıdır diyen kocasına Pir Mejdél'den bahsederek ondan daha

aslan biri olduğunu söyler. Adam karısının sözlerine inanamaz ve Pir Mejdal'i görmek için yola çıkar. Çıktığı yolculukta bir aslanı öldürdüğü hâlde babasından korkan Pir Mejdal'in oğlunu, katıra dönüşen Pir Mejdal'in kardeşini, incir ağacına dönüşen karısını ve ayakları kesilen Pir Mejdal'in babasını görür. Bunun üzerine adam anlar ki Pir Mejdal kendisinden daha aslandır ve zorbalıkta sınırı yoktur.

4.9.3.6. Anlatım

Pir Mejdal masalında sade ve anlaşılır bir dil kullanıldığı görülmektedir. Masal başında yer alan “BİR gün var BİR gün yok” ifadesiyle masal başı tekerlemesinin kullanıldığı görülmektedir. Masalın sonunda ise “SİZ sağ, men salamat.” ifadesi ile dua bölümüne yer verilmiştir. Masalda kullanılan “Get gün gel gün” ifadesi ile çok uzun bir süreci kapsayan uzun bir zamanın kısaltılarak anlatıldığı görülmektedir.

4.10. Onuncu Metin: Sabır Daşı

Masal türü : Gerçek masal
Masalın derlendiği yer : Telafer
Masalın derlendiği tarih : 24/08/2022
Kaynak kişi : a.g.k Hayfa HAYYO

BİR gün vardı BİR gün yoktu. BİR Fatmacu vardı abbasının, anasının BİR tek kız vardı. ÖZİN mallaya yollardılar. Mallıya giderdi, mallada oğumağa. Malladı demeh her gün ÖZİN suya yollarmış. Bılahtan su getirmeğe. Gider Bİ kız bılahtan su getirmeğe, bılahtan ÖZİNE BİR el ÇIĞAR diyer ağ Fatma, teze Fatma ürekler ezen Fatma; nesibiyde BİR ÖLÜ paşa oğlu var. Bıha döner ne mallıya seler ne anıya seler ne abbiya seler Bİ heketi . Bİ kız gün be gün zabunlar, sarılaşır. Abba, ana diyer neydi kızım NİŞ BİLE oldıy, neydi KİMSE siye BİR ŞE ėliyipti? İLHEH ėLEY abba ana ÖZİNE. KAHIY seliy ėal KISSA Bİ ŞEKİL işte gediye bılağa, bılahtan miye BİR el ÇIHIY işte miye bele seliy. Deyyi KAHIY ÇIĞAĞIN Bİ köyden gideğın köçeğın. ÇIHIYlar gediler

bı köyden çıhıylar. İşte bır çöle, çölde aħşam olıy bır asır kımıne gēliler eleses daldanaħ sebbeħten yerırrüh, gün çıħannan soynı. Geliler apıya vurıylar temme ana vurıy açılmıy abba vurıy açılmıy ız vurıy apıyı açılıy ız geçıyı apı örtiliy abba ana yazda kalıy, ız içerde kalıy. Hallaşıylar o tay eliler bı tay eliler apı açılmıy. O taydan ız yığlıy, bı taydan ana abba yığlı sebbeħe kimi bır şē olmıy. Sebbeħten aħıy ana abba işte sıcağıysa şeyse aħıylar yeriler gediler ızı salıylar gediler. ızdıħı geçey oğınıy asıra baħıyı bırdı bır ölü kımı lēşı sancaħ (dambuz) dolıptı. Bır gün saflıyı artuħlıyım bı adam nefesı var ölı kımı ye'ni bayılmış kımı. Sancağı saflıy bır ikkı üç her gün sebbeħten aħşama kımı bının leşının sacağın. Bır gün yorılıy deyyı aħım çıħım dama göreħ kım var o tayımda bı tayımda ne var ne yoh belki bır adam taptım çağırdım menı kırtardı bırdan çıħarttı mıye yardımdı oldı. Çıħıy baħıy kıraħlarında bır çadır kuruluptı bır kerven enıptı. Avarrıy çağırıy özlerın. Deyiler nedı? Deyyi belke mıye bır ızıyız gelır mıye bır yardım ēler, işte bırdı bır bele ħalım var. Dıde ana vırıyı açılmıy gene onlarınkı, ızları geliy geçiy. Demeh bes ızlara apı açılıy. Onındıħ adı Ĥedice'dı gelen ızın. Geçiyı bıha yorılıptı artuħım deyyı otur sen safla kalmıyıptı bırçem sen safla. Ĥadice otırıy saflamağa, saflıyanda bıha aşırıy sağalıy otırıy. Ĥedice, deyyı aħ yeddı yıldı leşiyden igne sancağı saflıyam. Bı paşa oğlı aħıyı bele pāk döniy sıħatına aħıy. aħıy deyyı menı kırtarıpsay seni allam. aħıy Ĥedice'nen evleniy. Fatma yanında ħızmetçi olıy. Bir gün bı paşa oğlı deyyı men gediye beledi, ne istisiz beletten size getirim. Ĥadice deyyı mıye köynek zubun al neyse ħım isteduğın seliyi. Fatmıya deyyı sen ne istisey siye ne getirim beletten. Deyyi men bir şe istemiyem bes bir sabır daşı istiyem. Deyyi ne var gediye. Gediye beledi alıy ħım Ĥadice'nin dıħ isteduğın Fatma'nın isteduğın alıy geliy. O sabır daşın satan adam deyyı bı daşı alduğuy adamı yalguz salmassay. Getiriy Fatma'ya veriyi sabır daşını, oğlan apı ensesinde saħlanıy. Geliy Fatma'cuk sabır daşına derdin seliyi “Men anamın dıdemın kıymatlı ızıydım. Her malıya giderdim, mallam menı suya yollardı sudan bır el çıħardı diyerdi bır öliyi yeddı yıl beklersey” başına geleni sabır daşına deyyı “sabır daşım sabrey men seliyim sen dele” deliyi duruptı uzaħtan deliyi bı ızın göreħ ne seliyi. İşte başına geleni seliyi “geldim bıgada sancaħ

çektim 3_4 gün ahır çekende bı arvadı çağırdım miye yardım eledi işte adamı aldı kıymatlı oldu adam özinnese o çoh sancah çekipti men az sancah çekibem hum derdin seliy ona” adam deliyi hum mınları. Sabır daşına deyyi “sen çatlıysa yoħsa men çatlıyım” Artuħ derdinin çohınan. Gışi ordan çıhıy deyyi sabır daşı çatlasın. Mında sabır daşı çatlıyı kaħıyı Ĥadiciy boşıyı, Fatma'nın evleiıy deyyi senimişsey meni kurtaran Fatma. Gediıy ehletnendiħ tapıştıırıy aħtarıylar dönderiyler ehletnen tapıştıırıylar. siz sağ, men salamat.

4.10.1. Metinde Geçen Kelime ve Kelime Grupları

abba: baba; bılaħ: pınar; selemeğ: söylemek; heket: söz; zabunlemağ: zayıflamak; neydi: neyin var?; nış: neden; bēle: böyle; siye: sana; ilheħ: ısrar; miye: bana; °eleses: sanki; daldanaħ: gölgelenmek; sebbeħ: sabah; soynı: sonra; temme: tekme; ĥallaşmaė: uğraşmak; oğınmağ: dolaşmak; sancaħ (dambuz): toplu iğne; saflamağ: temizlemek; avarramağ: seslenmek, çağırma; pāk: iyi; belet: şehir; yalguz: yalnız; bıgada: bu kadar; özinnese: kendince; gışi: adam; tapışmağ: buluşmak; aħtarmak: aramak; ehlet: aile.

4.10.2. Sabır Taşı Masalının Türkiye Türkçesine Aktarılmış Biçimi

Bir gün varmış bir gün yokmuş. Bir Fatmacık varmış. Annesinin ve babasının tek kızımıymış. Baştaki hocası Fatma'yı her gün su getirmesi için pınara gönderirmiş. Bir gün Fatma su almaya gittiğinde sudan bir el çıkmış ve “Fatma yürekler ezen Fatma nasibinde bir ölü Paşaoğlu var” demiş. Fatma bunu duyunca üzölmüş ancak bu durumu ne hocasına ne de ailesine anlatamamış. Sonra Fatma çok üzölmüş. Bunu içine atınca da anne babası Fatma'ya defalarca ne oldu diye sormuşlar. Fatma, bu durumu anne babasına izah edince o köyden taşınma kararı almışlar. Taşındıkları sırada yolda boş bir saraya yerleşmişler. Ancak sabah kalktıklarında bütün kapıların kapalı olduğunu ve kapıları açamadıklarını fark etmişler. Anne ve baba kapıyı açmaya çalışmış ama kapı açılmamış. Ancak Fatma kapıyı açmaya çalışınca kapı açılmış. İçeriye girer girmez içerde her yeri toplu iğne ile dolu olan bir adamın ölü gibi baygın hâlde yattığını görmüşler. Dışarıda annesi ve babası kapıyı açmaya çalışıyorlarmış

ama kapı açılmayınca Fatma'yı terkedip gitmişler. Her gün bu adamın vücudundan toplu iğneleri çıkarmaya başlamış. Bir gün iki gün üç gün yorulunca da sarayın çatısına çıkıp gelen giden var mı diye bakmaya çıkarmış. Sarayın çatısından bir ailenin geçtiğini fark etmiş. O fark ettiği aileye seslenmeye başlamış. O kişi de bunları duyunca kapıların sadece kızların gelmesiyle açılacağını ve hep birlikte kurtulacaklarını söylemiş. Böylelikle kapıları açmışlar ve kız gelmiş. Gelen kızın adı Hatice imiş. Hatice, Paşaoğlu'nun yüzünde birkaç toplu iğne çıkarmış ve Paşaoğlu kendine gelmiş. Sonra Paşaoğlu, Hatice'nin kendisini kurtardığını sanarak kendisiyle evlenmek istemiş. Hatice ile evlenerek Fatma'yı hizmetçi yapmış. Bir gün Paşaoğlu çarşıya giderken Hatice ve Fatma'ya neler istediklerini sormuş. Hatice elbise ve bir şeyler istemiş ancak Fatma ise sadece bir tane sabır taşı istemiş. Sabır taşını satan esnaf, "Bu sabır taşını kime götürüyorsan onu yalnız bırakma" demiş. Fatma her gün "Sabır taşım sabreyle ben söyleyim sen dinle" diyerek derdini sabır taşına anlatırmış. Paşaoğlu da gizlice onu dinlermiş. Hatice bir gün sabır taşına "Sabır taşım sabreyle ben söyleyim sen dinle, sen mi çatlıyorsun ben mi?" diye söyledikten sonra Paşaoğlu çıkıp sabır taşına, "Sen çatla" demiş ve sabır taşı çatlamış. Paşaoğlu, Hatice'yi boşayıp Fatma ile evlenmiş. Sonra Fatma'nın ailesini aramış, bulunca da saraya yerleştirmiş. Ben sağ, siz selamet.

4.10.3. Yapı

4.10.3.1. Olay Örgüsü

Sabır Daşı masalının olay örgüsü Fatma, Paşaoğlu ve Hatice merkezde olmak üzere onların ilişki kurduğu kişilere göre şekillenmiştir. Olay örgüsünü oluşturan bu karşılaşma ve çatışmalar şu şemayla ifade edilebilir.

A	B
1. Fatma	Fatma'nın babası
2. Fatma	Fatma'nın annesi
3. Fatma	Paşaoğlu
4. Fatma	Molla
5. Fatma	Hatice
6. Hatice	Hatice'nin ailesi
6. Paşaoğlu	Sabır taşını satan adam

Metnin olay halkasını oluşturan unsurlar:

1. Fatma'nın (kızın) Molla'ya okumaya gitmesi.
2. Molla'nın, kızı su getirmek için göle göndermesi ve gölden bir el çıkıp kızla konuşması.
3. Fatma'nın hastalanıp zayıflamasından dolayı ailesine durumu anlatması sonucunda kendi şehirlerinden ayrılması.
4. Yolda bir çöl içinde bir sarayı görüp anne ve babanın kapıyı çalıp açılmaması ve Fatma'nın kapıyı çalıp içeri girdiğinde kapının kapanması.
5. Ailesinin defalarca kapıyı çalması ama kapı açılmayınca sarayın yanından ayrılıp gitmesi.
6. Sarayda bir adamın tüm vücudunun toplu iğne ile dolu olması ve onun vücudundan toplu iğneleri çıkarması.
7. Fatma yorulduktan sonra dama çıkıp etrafa baktıktan sonra bir aileyi görüp onların kızından yardım istemesi.

8. Hatice adlı kızın Paşaoğlu'nun yüzündeki kalan toplu iğneleri çıkartınca Paşaoğlu'nun hayata dönmesi.
9. Paşaoğlu, Hatice'yi kendini kurtaran sanıp evlenmesi ve Fatma'yı hizmetçi yapması.
10. Paşaoğlu, çarşıya giderken Fatma'nın bana sabır taşı satın al demesi.
11. Paşaoğlu'nun çarşıya gidip Fatma'ya sabır taşı alması ve taşı satan adamın bu taşı kime verirken onu bırakma diyerek tavsiye etmesi.
Fatma, kendi derdini sabır taşına anlatırken Paşaoğlu'nun kendisini dinlemesi ve sabır taşına sen çatla diyerek gerçekleri öğrenmesi.
12. Paşaoğlu'nun, Hatice'yi boşayıp Fatma ile evlenmesi.
13. Fatma'nın ailesini arayıp bulması.

4.10.3.2. Şahıs ve Varlık Kadrosu

Fatma: Masalın başkahramanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Fatma masalın bütün karakterleriyle iletişindedir. Sudan çıkan konuşan bir el yüzünden kendi köylerini terk ederek bir paşanın oğluna 7 yıl hizmet eder. Paşaoğlu kendine geldikten sonra kendisi zulme uğrar. Derdini kimseye söylemeyince bir sabır taşına derdini anlatır. Sabır taşına yaşadığı acılarını anlatırken doğrular ortaya çıkar ve Paşaoğlu ile evlenir. Son olarak ailesine kavuşur.

Fatma'nın Babası: Masalın başkahramanı olan kızın babasıdır. Kızı korktuğu için köyden ayrılmak zorunda kalır. Fatma, sarayın içine girdikten sonra kapıyı açmaya uğraşır ama açamayınca bırakıp gitmek zorunda kalır. Paşaoğlu, kendilerini bulduktan sonra saraya yerleşirler. İyi niyetli ve çaresiz kalan bir baba karakterini yansıtmaktadır.

Fatma'nın annesi: Başkahramanın annesidir. Kızı korktuğu için ailecek köyden ayrılır. Fatma, sarayın içine girdikten sonra kapıyı açmaya uğraşır ama açamayınca bırakıp Fatma'nın babasıyla giderler. En son Paşaoğlu, kendilerini bulduktan sonra saraya yerleşirler.

Paşaoğlu: Bu masalda iyi niyetli önemli bir karakterdir. Yedi yıl boyunca vücudundaki toplu iğneler yüzünden kendine gelemmez. Bir yalan yüzünden Hatice ile evlenir ve Fatma'yı

hizmetçi yapar. Fatma'nın masum olduğunu ve kendini kurtardığı öğrenir ve Hatice'yi boşar. Yaptığım hatayı öğrendikten sonra Fatma ile evlenir. Fatma'yı mutlu etmek için ailesini arar ve bulur.

Molla: Masalda Fatma'nın hocası olarak karşımıza çıkmaktadır. Hem hoca hem de öğretmen olan bir karakterdir.

Hatice: Kötü niyetli ve yalancı bir karakterdir. Bir köle ailesinden gelmedir. Yalan söylemesi sebebiyle Paşaoğlu ile evlenir ama sonra gerçekler ortaya çıkınca boşanır ve ayrılır.

Hatice'nin Ailesi: Hatice'nin annesi ve babası ile köle bir aile çocuğudur. Kızları Hatice, Fatma'ya yardım için saraya girip Paşaoğlu iyileştikten sonra yalanlar söyleyerek onunla evlenmiştir. Gerçekler ortaya çıkınca kızları yanlarına geri döner.

Sabır Taşını Satan Adam: Şehir içinde sabır taşı satan bir esnaftır. Paşaoğlu'na, tavsiye ederek ve uyararak sabır taşını satar.

4.10.3.3. Mekân

Sabır Daşı masalında mekânlar belirsiz olmakla birlikte olay örgüsü masal mekânlarıyla ilgili bazı ipuçları vermektedir. Masaldaki ilk mekân Fatma'nın ailesiyle birlikte yaşadığı köy evidir. Bu evin nerede olduğu belli değildir. Masal kahramanı Fatma ders almak için bir Molla'nın yanına gider. Molla'nın ders verdiği yer hakkında bilgi verilmemiş bir yer olarak karşımıza çıkmaktadır. Fatma'nın ders aldığı Molla'nın Fatma'yı suya gönderdiği yer ise masalın en önemli düğümlerinden birinin geçtiği bir mekândır. Masalın devamında ailenin Fatma'nın yaşadığı hadiseden çok etkilenmesi üzerine köylerini terk ederek başka bir yere gitmek istedikleri ve yolculuğa çıktıkları görülmektedir. Bu yolculuk esnasında bir çölden geçildiği anlaşılmaktadır. Bu çölle birlikte yolda kapıları kilitli olan ve sadece Fatma'nın kapısını açıp içeri girebildiği ve Paşaoğlu'nun yaşadığı kasır da masaldaki diğer mekândır. Bu mekânlarla birlikte Fatma'nın çok yorulup yardım istemek için dışarıya baktığında görmüş olduğu ve esasında yardım istediği Hatice'nin ailesiyle birlikte kaldığı çadır da

olayların geçmediği fakat masalda anılmış olan bir başka mekân olarak karşımıza çıkmaktadır.

4.10.3.4. Zaman

Masaldaki olay örgüsü dikkate alındığında esasında belirsiz olan zaman unsuruyla ilgili birtakım çıkarımlar yapılabileceği görülmektedir. Masal, Fatma'nın Molla'nın yanında ders aldığı dönemden masalın sonunda Fatma'nın ailesini bulduğu zamana kadar olan süreci kapsamaktadır. Bu sürece baktığımızda genel hatlarıyla Fatma'nın Molla'dan ders alması, su almak için gittiği yerde sudan bir elin çıkıp kendisiyle konuşması, ailenin bu olaydan etkilenerek yaşadıkları köyü terk etmeleri ve yolda gördükleri kasırda Fatma'nın kalması ve iyileşen Paşaoğlu'nun yanında önce hizmetçi sonra da hanım olarak bulunması ve son olarak da Fatma'nın ailesini arayıp bulması hadiseleri yer almaktadır. Bu temel hadiseler düşünüldüğünde masaldaki tüm olayların Fatma'nın son çocukluk dönemiyle erişkin genç bir kadın olduğu bir süreci kapsayan bir zaman diliminde geçtiği tahmin edilebilir. Bununla birlikte masalda Fatma'nın Paşaoğlu'na onu yedi yıl boyunca kurtarmak için çaba gösterdiğini söylemesi de bir zaman unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada anılan yedi sayısı birçok kültürde ve dinde önemli bir sembolik değere sahiptir ve İslam zenginliğinde çeşitli anlamlar taşır. Yedi yıl ve 3,7 ve 40 rakamlarının İslam dini açısından önemli olduğunu ifade etmek gerekir.

4.10.3.5. Tema

Sabır Daşı masalının teması sabırdır. Masalda kader, mücadele etme, yalancılığın kötülükleri gibi farklı temalar da göze çarpmakla birlikte asıl ana tema masal kahramanının tüm zorluklara rağmen göstermiş olduğu sabırdır. Fatma sudan çıkan elin kendine söylediklerinden çok etkilenmiş ve ailesiyle birlikte bu korkudan kaçarken aslında sudan çıkan elin kendisine söylediği kaderine doğru yola çıkmıştır. Yolda karşılaştıkları kasırda

aile üyelerinin kasırın kapısını açamazken Fatma'nın açabilmesi ve burada yalnız bir şekilde kalması yine onu sudaki elin işaret ettiği kaderine yaklaştırmıştır. Fatma her yeri iğnelerle dolu olan Paşaoğlu'nu kurtarmak için göstermiş olduğu çaba ve ardından küçücük bir yardımla Fatma'nın hak ettiği mükâfata Hatice'nin birtakım yalanlar söyleyerek erişmesi bir hayal kırıklığı yaratsa da masal kahramanı Fatma'nın göstermiş olduğu sabır ona mükâfatın en büyüğünü getirmiştir. Masalın sonunda gösterilen sabrın verilen emek ve gösterilen çabayı sonuçsuz bırakmayacağı, sabrın söylenen yalan ve kurulan oyunlara üstün geleceği görülmüş ve Fatma mutlu sona erişmiştir.

4.10.3.6. Anlatım

Sabır Daşı masalını Hayfa Ahmet İLYAS'tan derlenmiştir. Masal anlatıcısının yaşça büyük olması örgün eğitimde karşılaşılan kesintisiz Arapçadan daha az etkilendiğini ve bu vesile ile de Türkmenlerin konuşma diline daha hâkim olduğunu düşündürmektedir. Masal dilinin masal anlatıcısının kullandığı dile bağlı olarak Irak Türkmenlerinin anlayabileceği sadelikte olduğu görülmektedir. Bununla birlikte masalda yer alan Arapça kelimeler ise Irak Türkmenlerinin uzun süredir kullandıkları alışlagelmiş Arapça kelimeler olması sebebiyle anlam akışını olumsuz yönde etkilediği söylenemez. Masalın “Bir gün vardı bir gün yoktu” sözleriyle başlayıp “siz sağ, men salamat” sözleriyle bitmiş olması masal türünün tekerleme ile başlayıp dua ile bitme geleneğine uygunluk göstermektedir. Ayrıca masalda yer alan ve bugün Türkiye Türkleri arasında da “dönderip aktarma” olarak kullanılan “ahtarılar dönderiler” ifadesinin masalda birçok olayın geçtiğini anlatan, zamanı kısaltan bir fonksiyonda kullanıldığı görülmektedir.

4.11. On Birinci Metin: Şu'ayip Peylavan

Masal türü : Gerçek masal

Masalın derlendiği yer : Telafer

Masalın derlendiği tarih : 10/03/2023

Kaynak kişi : Taha EFENDİ

Şu'ayip peylavan İkkî kardaşıydılar. Şu'ayip azabıydı kardaşı evliydi. Şu'ayip peylavan hum 'ereplere höküm satardı gelen gezvi çevirirdi. Şuayib'in kardaşı arvadı özinnən kışlandı deydi nece gışmnen öge geçipti. Gış getti gezve 'ereplernen Şu'ayip kaldı. " Şayibe diyerdiler kal sen gelen gezvi çevirirsey". Kardaşı arvadı kışhanıy Şu'ayip'ten kahtı üzüne kara hat çekti çıhtı Şuayib'in yolına deydi ille bileyce yataram. Oyzı bıyız kaçtı. Üzüne üç kara hat çekti çıhtı deydi bahın men enmenemdiğ 'ereplerin yanına lazımdı Şu'ayip'i ye kıdırırsız ye öldürürsüz. 'erepler kahtı geldiler Şu'ayip'e deydiğer kağ gideğ bir yere, gettiler gece yattuhları yerde Şu'ayip'in elini ayağını bağladır döndiler. Şu'ayip kahtı bahtı gün kavırıy özün elin ayağın bağılyptılar. Bir çoban geldi bahtı bir bağıldı açtı özün. Çobana deydi miye bir koyın ver. Çoban özine bir koyın verdi. Kahtı koyını bıgazladı karnın çıharttı yudu özün kuruttu kellesine koydı İkkî özün kimse tanımasın. Bir şıhın yanına geldi bir gün İkkî gün üçüncü gün o şıh özine deydi niye gelipse ne istisey, eliyden ne gelir. Deydi elinnen kahve elemeh gelir. Şıh deydi bı tarşıma gidersey elersey. Getti tarşıma kahveeledi. Bir gün İkkî gün üç gün şıh deydi seniy kahvey Şu'ayip peylavanın kahvesine benziyi. Deyyi bilmiyem kimdi tanımanam. Bir gün bir fattız kıdırıylar, köppekler başına yığışy. Gediğ hum köppeklei kıdırıy, kardaşı görüy yığıly, geliy melik özine deydi niş yığılsay? Deyyi bağ bı adama Şu'ayip'e oğşadıyam. Kardaşı deydi bağ Şuayip ne elerdi. Biz giderdüh mal getirirdüh Şuayip kalırdı kimse geleydi çevirirdi bı adamdığ özine benzemiye. Melik deydi kağ gideğ özün ahtar. Deyyi men ahtarmanam get sen ahtar. Melik kağıy üç atlı yollıy deydi gedin miye Şu'ayip'in aħbarın alın. Oğınıylar geliler olduğı yere. Özi tanıy onları. Şıh üçüne deydi hardan gelisiz harıy gedisiz miye başıyızdan geçeni ayladı? Bı üçü Şu'ayip'in heketin eliler. Şu'ayip döniy deydi harda kaldı adamıyız? Deyyiler bilmenüh itti getti bugüne kim bilmenüh harda kaldı, başın aldı getti. Diyemmiler bağladuğ özini attuğ çöle. Bı üç atlı döniy deydi sendiğ Keçelce başıya geleni sele bize. Şıh deydi mendih eşidim heketiy. Bir gün İkkî kardaş varıymış, birinin arvadı var, birinin yoh. Evli kardaşı gezve

gidende özi gelen gezvi çevirir. Mınlar gider özin koyallar yerinde. Bır gün gettiler özi kaldı
kardaşının yerinde arvadı deydi ye bilemce yatarsay ye üç kara hat çekerem üzüne
kardaşının öğine çıharam diyerem kardaşy miye beleeledi. Oyzı bıyzı say bacım say bır şe
olmadı. O üçü bahtı Şu'ayip'in heketin eliyi bı Keçelce. Deydiler sele göre. İşte seliyem bı
adamın başına geleni seliyi tamlıy. Deyyiler hanı bı adam? Deyyi geçtiği yerde miye
heketledi men harda biliyem harda kaldı. Miniler atların döniler gediler deyyiler habarın
aldı, kardaşına deyyiler arvadıy bele bele eliyipti. Kardaşı deyyi hanı özi ? Deyyiler
bilmenüh o keçelce adam heketliydi. Deyyi kahın meni yanına apparın. Gettiryler özin
behiy bır Keçelcedi. Deyyi allarsay miye o heketi birdi ele. Keçelce birdi özüne seleyi.
Deyyi hanı bı adam? Deyyi bilmenem gördim yayan tuşlamıştı bele gedydi. Mendi davar
otlattığım yerde miye heketledi. Hayzı getti? Deyyi bele getti. Döniy kardaşı eve pişmenliyi
biliyi özin arvadı aladıptı. Keçelce geliy Melike deyyi Şu'ayip menem. Melik yoh. Deyyi
beli menem. Melik deyyi niş bele eliyipse özöziye? Deyyi kardaşım arvadı miye beleeledi.
Melik deyyi get özin öldir yanıma kaç deyyi yoh men adam öldiremmenem benim işim
yoh. Men seledim ayladılar göre ne eleller. Ortadan bır zaman geçennem soynı kardaşı
birdi geldi bı adam yanna. Deydi bah Keçelce miye bı adamı taparsay bilisey hardadı.
Keçelce kellesin açtı deydi işte men Şu'ayip menem. Deydi arvadıy miye beleeledi, seni
aldattı, men ne gellemdi ne yahlaşır. Melik deydi kızım siye verrem kal yanımda.
Melikin kızın aldı, o kardaştı arvadın kavaladı. Kardaşlar birbirine yetti. Siz sağ, men
salamat.

4.11.1. Metinde Geçen Kelime ve Kelime Grupları

azabıydı; bekardı; hum: bütün; hokim: hüküm; gezve: saldırı; gışimnen: kocamdan; öge:
öne; bileyce: seninle; oyzı bıyzı: oradan buradan; üzüne: yüzüne; miye: bana; koyın: koyun;
yudu: yıkadı; yıgılyı: toplanıyor; tarşıma: çadırın mutfak bölümü; oğşadıyam: benzetiyorum;
elerdi: yapardı; ahtar: ara; miye: bana; ahbarın: haberin; oğınıylar: dolaşıyorlar; hardan:
nerden; harıy: nereye; ayladın: anlatın; heketin: sözün; itti: kayboldu; keçelce: kel.

4.11.2. Şuayip Pehlivan Masalının Türkiye Türkçesine Aktarılmış Biçimi

Şuayip Pehlivan iki kardeşlerdi. Şuayip bekar, kardeşi evliydi. Şuayip Pehlivan Arapların hepsine hükmeder, gelen saldırıları geri çevirirdi. Yengesi Şuayip'i kıskanırdı, "Nasıl kocamdan öne geçti?" dermiş. Kardeşi Araplara saldırıya gittiğinde Şuayip'e "Sen kal, gelen saldırıları geri çeviriyorsun" derlerdi. Yengesi Şuayip'i kıskandığı için yüzüne siyah hat çekip, "Benimle beraber olacaksın" demiş. "Ben bu karardan vazgeçmeyeceğim! Ya Şuayip'i öldürürsünüz ya da atarsınız Araplara" demiş yengesi. Araplar Şuayip'e "Kalk gidelim" demişler. Gittikleri yerde Şuayip uyuduğunda elini ayağını bağlayıp geri dönmüşler. Uyandığında güneşin altında kavrulan Şuayip, bir çoban görmüş. Çoban elini ayağını çözdükten sonra "Bana bir koyun ver" demiş çobana. Çoban da bir koyun vermiş ona. Kendisini kamufle etmek için koyunu kesip, karnını boşaltmış. Tüyünü kurutup kafasına bağlamış. Bir şeyhin yanına gelmiş. Bir gün iki gün üç gün kaldıktan sonra şeyh, "Sen neden geldin, ne iş yapabiliyorsun?" diye sormuş. Şuayip, "Kahve yapıyorum" diye cevap vermiş. "İyi tarşımaya geç, kahve yaparsın" demiş şeyh. Bir gün iki gün üç gün şeyh, "Kahven Şuayip Pehlivan'ın kahvesine benziyor" demiş. "Bilmiyorum, tanımam" demiş Şuayip Pehlivan. Bir gün bir leş atmışlar, köpekler başına üşüşmüşler. Gidip bütün köpekleri kovmuş. Şuayip'in kardeşi bu olayı uzaktan görüp ağlamaya başlamış. Melik görüp, "Neden ağlıyorsun?" diye sormuş Şuayip'in kardeşine. "Bak şu adama, kardeşimi anımsatıyor" demiş. "Hiçbir adam benzemez ona. Biz mal getirdiğimizde kardeşim sahip çıkardı, geleni geri gönderirdi" demiş Şuayip'in kardeşi. Melik, "Kalk gidelim arayalım kardeşini" demiş. Şuayip'in kardeşi, "Sen arıyorsan ara, ben aramam" diye cevap vermiş. Melik, üç atlı gönderip, "Şuayip'i bana bulun!" diye emir vermiş. Üç atlı aramaya çıktığında Şuayip bunu fark etmiş. Şeyhin yanına geldiklerinde, "Kimsiniz? Nesiniz? Bana başınızdan geçeni anlatın" demiş şeyh. Şuayip dönüp, "Adamınız nerede kaldı?" diye sormuş. "Gitti, başını alıp gitti" diye cevap vermiş atlılar. Biz bağladık, çölde bıraktık diyemiyorlarmış. "Keçelce, sen başına gelenleri anlat bize" demiş atlılar. Şeyh, "Ben de duyayım başından geçen olayı"

demiş. Şuayip Pehlivan, adını kullanmadan başından geçenleri anlatmış. Üç atlı, “Nerede bu adam?” diye soruyorlarmış. “Geçtiği yerde bana anlattı, ben nerden bileyim nerede” diye cevap vermiş Şuayip Pehlivan. Atlılar dönüp, “Ondan haber aldık” demişler Melik’e. “Karım böyle böyle şeyler yapmış” dediler kardeşine. Nerede o?” diye sormuş kardeşi. “Bilmiyoruz, Keçelce anlattı bize” demiş atlılar. “Kalkın beni götürün bu adamın yanına” demiş kardeşi. Götürüp bakıyorlar Keçelce’ye. “Lütfen bana o hikâyeyi bir daha anlat” demiş kardeşi. Keçelce’ye bir daha anlatmış. “Nerede bu adam?” diye sormuş kardeşi. “Bilmiyorum, yolunu tutmuş gidiyordu yayan. Benim davar otlattığım yerde lafladı benimle” demiş Şuayip Pehlivan. “Nereye gitti?” diye sorunca kardeşi, “Şu tarafa doğru” demiş Şuayip Pehlivan. Melik’in kardeşi eve döndüğünde pişman olmuş. Karısından onu aldattığını, ona yalan söylediğini anlamış. Şuayip Pehlivan Melik’e gelip, “Şuayip benim” demiş. Melik inanmamış, kendisini neden kamufle ettiğini sormuş. Olayı anlatınca, Melik, “Git yengeni öldür, yanıma kaç” demiş. Şuayip Pehlivan, “Hayır, ben adam öldürmem, benim işim olmaz” diye cevap vermiş. “Bakalım ne yapacaklar dedim kendi kendime” demiş Şuayip. Aradan biraz zaman geçtikten sonra kardeşi bir daha gelmiş Keçelce’nin yanına. “Bak, bana bu adamı bulacaksın! Nerede olduğunu biliyorsun” demiş kardeşi. Keçelce kafasını açıp “Şuayip benim” demiş. Olayı anlatıp, “Karım böyle yaptı. Ben ne gelirim ne de yaklaşı” demiş. Melik, "Kızımı sana veririm, yanımda kal, dedi. Şuayip Pehlivan, Melik’in kızını almış, kardeşi de eşini kovmuş. Kardeşler birbirine kavuşmuş. Siz sağ, ben selamet.

4.11.3. Yapı

4.11.3.1. Olay Örgüsü

Şuayip Pehlivan masalının olay örgüsü Şuayip Pehlivan merkezde olmak üzere onun ilişki kurduğu kişilere göre şekillenmiştir. Olay örgüsünü oluşturan bu karşılaşma ve çatışmalar şu şemayla ifade edilebilir.

A	B
1. Şuayip Pehlivan	Ahmet
2. Şuayip Pehlivan	Ahmet'in karısı
3. Şuayip Pehlivan	Çoban
4. Şuayip Pehlivan	Şeyh
5. Şuayip Pehlivan	Kral

Metnin olay halkasını oluşturan unsurlar:

1. Kardeşinden üstün olan Şuayip Pehlivan'ın yengesini kıskanması ve haydutlarıyla çölün ortasına attırması.
2. Eli ayağı bağlı olan Pehlivan'a bir çobanın yardım etmesi ve çobandan bir koyun alıp kendisini kamufle etmesi.
3. Çölde bir şeyhin çadırına misafirlige gidip o çadırın kahvecisi olması.
4. Kral ve Şuayip in kardeşi bir cesede saldıran köpekleri görüp Şuayip'e benzetmeleri ve üç atlıyı Şuayip'i araması için göndermeleri.
5. Üç atlının kamufle olan Şuayip ile karşılaşmaları ve kamufle olmuş Şuayip'ten onun hikâyesini dinlemeleri ve bunu Şuayip'in kardeşine aktarmaları.
6. Duyduklarından emin olmak isteyen kardeşin kahvecinin yanına gelmesi ama Şuayip olduğunu bilmeden geri dönmesi.
7. İkinci defa kahvecinin yanına geldiğinde kardeşine Şuayip'in yüzünü göstermesi.
8. Şuayip'in kral kızıyla evlenmesi, kardeşinin yengesini boşayıp yeni bir kadınla

evlendikten sonra bir araya gelmeleri.

4.11.3.2. Şahıs ve Varlık Kadrosu

Şuayip Pehlivan: Masalın baş karakteridir. Çok cesur ve sevilen biri olduğu için yengesi kendi kocasından daha üstün olduğunu düşünür ve onu kıskanır. Yengesinin iftiraları yüzünden onu dışlarlar. Bir şeyhin yanında çalışır. Gerçekler ortaya çıkınca kralın kızıyla evlenir ve hayatını sürdürür.

Ahmet: Şuayip Pehlevi'nin kardeşidir. Kardeşinin kaybolmasına çok üzülür ve kardeşini bulduktan sonra ondan gerçeği duyar duymaz karısından boşanır.

Kardeşinin Karısı: Kıskanç bir kadındır. Kocasından daha iyi, daha cesur görüldüğü için Şuayip Pehlevi'ye iftira atar öldürülmesini ister. Gerçekler ortaya çıkınca kocası ceza olarak onu boşar

Çoban: Şuayip Pehlivan'ı ölümden kurtaran ve ona bir koyun verdikten sonra yoluna devam eden bir çobandır.

Şeyh: Arap asıllı bir şeyhtir. İyi niyetini göstererek Şuayip Pehlivan'ı yanında çalıştırır.

Kral: Pehlivan Şuayip'in kralıdır. Kendisi ve Şuayip Pehlivan'ın kardeşi orada olmadığını anladıktan sonra Şuayip Pehlivan'ın aranması için emir verir. Elvan Şuayb'i bulup gerçekleri öğrendikten sonra kızını Şuayip'le nikahlar.

4.11.3.3. Mekân

Şuayip Pehlivan masalında mekân belirsiz olmakla birlikte olay örgüsünde geçen mekanların göl, çadır, köy, Şuayip Pehlivan'ın konakladığı çadır olduğu görülmektedir.

4.11.3.4. Zaman

Şuayip Pehlivan masalında zaman belirsizdir. Kendi çevresinde sevilip sayılan Şuayip Pehlivan'ın yengesi tarafından kıskanılması üzerine yaşanan olaylar ve Şuayip Pehlivan'ın

bu handikaptan kurtularak eski hayatına dönmesiyle arasında geçen süre, masal ve zaman hakkında küçük bir ip ucu vermektedir. Fakat bu zaman aralığının hangi dönemde hangi yılda hangi mevsimlerde vb. olduğuna dair herhangi bir bilgi yoktur.

4.11.3.5. Tema

Şuayip Pehlivan masalının teması kıskançlık ve kardeş sevgisidir. Şuayip Pehlivan ve kardeşi nüfuz sahibi tanınmış saygın kimselerdir. Şuayip Pehlivan bu konuda kardeşinden biraz daha önde görülmektedir. Şuayip Pehlivan'ın yengesi bu durumu çok kıskanır. Kıskançlığı sebebiyle Şuayip Pehlivan'a bir teklifte bulunur. Bu teklife göre Şuayip Pehlivan ya yengesiyle birlikte olacak ya da öldürülecektir. Şuayip Pehlivan yengesiyle birlikte olmayı kabul etmez. Bunun üzerine yengesi üç adamı görevlendirir ve bu adamlar Şuayip Pehlivan'ı elleri ve ayaklarını bağlayarak çöle atar. Şuayip Pehlivan bir çobanın yardımıyla kurtulur ve kendini kamufle ederek bir beyin yanında çalışmaya başlar. Şuayip Pehlivan'ın kardeşi ise onun için endişelenmekte ve onu sorup soruşturmaktadır. Çeşitli olaylardan sonra kardeşi Şuayip Pehlivan'ı bulur. Gerçekleri kardeşinden öğrenir ve bunun üzerine karısını boşar. Şuayip Pehlivan ise kralın kızıyla evlenir. Masalda olaylara yön veren temanın yengenin kıskançlığı Şuayip Pehlivan ile kardeşi arasındaki güçlü kardeşlik bağıdır.

4.11.3.6. Anlatım

Şuayip Pehlivan masalında sade ve anlaşılır bir dil kullanıldığı görülmektedir. Masalda, masal başı tekerlemesine rastlanmaz. Bununla birlikte masalın sonunda “Siz sağ, men salamat” ifadesiyle dua bölümüne yer verildiği görülmektedir.

4.12. On İkinci Metin: Üç Bacı

Masal türü : Gerçek masal

Masalın derlendiği yer : Telafer

Masalın derlendiği tarih : 05/10/2022

Kaynak kişi : Naime KURUT

Üç bacıdılar çıhıylar sefriye. Başıylar sefrede üç oğlan bîrsî sağ vezir oğlıdı, bîrsî sol vezir oğlıdı, bîrsî melikin oğlıdı. Geliler deyyîler sizi alsag bize nenersîz. O büyük bacı deyyî meni alsay siye bîr hah işlerem bîr ucu ile bîry gider bîr ucu ile bîry hum arhadaşlarıy ottırır hele bîr kulpıdıh bükü kalar. Deyyî eee..

İkinci bacıya deyyî be sen miye nenersey öbîr oğlan. Deyyî men siye bîr yemeğ elerem koyaram hum arhadaşlarıy doysın hele artsındıh kalsın aşydan. Küçük bacıya deyyî sen nenersey melikin oğlı. Deyyî men siye bîr kız doğaram bîr oğlan, kızın saçınnan altun ahar oğlanınkinnan gümüş ahar. Biyûk bacıya sağ vezir oğlı deyyî kah miye ele çul döşeme işle. Getiriy bîr mîhî ordan tohıy bîr mîhî bî taydan kazıgu tohıy getiriy yumağı bî baştan o başa apparıy getiriy başıy bîrçe kalıy özın yanaşa salıy işet deyyî bıdır çuluy bıdıh artıdı. Deyyî sen miye yaramazsay. İkinci bacıya sol vezir oğlı deyyî kah miye yemeğ ele. Kahıyı toz kapagında biççe duzlu su eliyi o arhadaşlarına onın barmağını battıryı mının barmağın battıryı içinde kalıyı biççe deyyî işte bıdı benim yemeğim. Deyyî sen miye yaramazsay. Melikin oğlı küçük bacıya deyyî kah sendih miye bîr kıznan bîr oğlan ele. Kız deyyî menki Allah'ın emrinendi seâdinen veâdinendi. Kahıy özinen evleniyi get gün gel gün bıgaz olıy. Doğanda bî ikkî bacı küçük bacıya hayın olıy. Küçük bacılarının bî kıızı bîr oğlı olıy kızın saçınnan altun ahiy oğlanın saçınnan gümüş ahiy. Bî ikkî bacı getiriyler yazdan ikkî enük olan uşahların yerine koyıylar. O ikkî olan uşahı bîr sanduğa koyıylar özlerin bîr göle kıdırylar. Melikin oğlına deyyîler işte arvadıyın doğduğı bıdı. Kahıy gışıdıh arvadını ayağınnan boynına kîmî çamıra gömiyi. Gelen giden üzüne tükürüyü. Bî uşahlar bîr kırrınan koca gölde hacat yuduğları yerde başıylar bîr sanduk geldi tutuylar özın açıylar başıylar içinde ikkî uşah deysey özine tamaşeliyim bîrsinın saçınnan altun ahiy bîrsinın saçınnan gümüş ahiy kahıylar apparıylar özlerini evlerine özlerin besliler büyüdiler. Biyûk olannan soynı mehlerde oynıylar bî melikin oğlı geçiy mehleden başıy ikkî uşahı deysey tamaş eliyim bîrsinın saçınnan altun ahiy bîrsinın saçınnan gümüş ahiy. Deyyî gelin göreğın harda

sızıy eviyiz miye görsedin anayızı abbayızı. Deyyi bir ihtiyar anamız abbamız var apparıylar öziñi gediler. Melikin oğlu deyyi gelin göreğın bı uşahlar hardan siye sıze dünyenin malın verrem miye seleyin bı uşahlar hardan sıze ? Deyyiler biz gölde hacat yuduğumuz yerde bahtuñ bir sanduk ahıy kaldırdıñ bu sanduķu getirduñ bahtuñ içinde İkkı uşah kızın saçınnan altun ahıy oğlanın saçınnan gümüş ahıy. Melikin oğlu deyyi bı uşahlar meniñdi. Men biliyem o İkkı bacının işidi. Doğanda kızırdırtılar bı uşahları. Kañıy getiriy uşahları getiriy arvadının bacılarının sorıy. bacıların seliler he'e bız kızıduñ uşahları göle. Gettiriy arvadı çıhardıy çamırdan deyyi sele bacılarına ne eliyim ne elesem üregiy savır. Arvadı deyyi bacılarımı her bırsın bir at ensesine bağla enselerinegi bir ac köppek sal özlerin parçalıya parçalıya yesinler ancağ üregim savır. Arvadnan gışı birbirlerine geliler siz sağ, men salamat.

4.12.1. Metinde Geçen Kelime ve Kelime Grupları

sefriye: pikniğe; hum: bütün; taydan: taraftan; yanaşa: yan tarafa; biççe: azıcık; bıgaz: gebe; yazdan: dışardan; enük: enik; hacat: eşya; yuduñları: yıkadıkları; sanduk: dolap; tamaşeliyim: seyredeyim; mehlede: mahallede; deysey: diyorsun; tamaş: temaş; miye: bana; seleyin: söyleyin; hardan: nereden; he'e: evet; üregiy savır: içini rahatlatmak.

4.12.2. Üç Bacı Masalının Türkiye Türkçesine Aktarılmış Biçimi

Üç bacı bir gün pikniğe gitmişler. Piknikte 3 oğlan görmüşler. Bunlardan biri Sağ Veziroğlu diğeri Sol Veziroğlu üçüncü de Melikoğlu imiş. Bu oğlanların yanlarına gelmişler. Oğlanlar bunlara, “Sizinle evlenirsek bizim için neler yaparsınız” diye sormuşlar. Büyük bacı birine, “Ben senin için bir halı yaparım. Bu halının sadece bir ucunda bile bütün arkadaşların oturabilir” demiş. İkinci bacı birine, “Ben de senin için bir ziyafet hazırlarım tüm arkadaşların gelip yese bile yine de yemek kalır” demiş. Sonra da küçük bacı dönüp Melikoğlu’na, “Ben de senin için bir kız doğururum. Saçından altın bir erkek de doğururum saçından gümüş akar” demiş. Büyük bacıya Sağ Veziroğlu, “Kalk benim için çul döşeme işle” demiş. Kız da bir çivi bir de kazık getirip bir tarafa çiviye diğeri tarafa kazığı çakmış.

Sonra da yumağı eline alıp bir o tarafa bir de diğer tarafa götürüp getirip geriye kalanını da yere koyup “Bu da fazlası” demiş. Böylece büyük vezirin oğlu büyük bacıya “Sen benim işime yaramazsın” demiş. Diğer vezirin oğlu da ikinci bacıya, “Kalk bana yemek pişir” demiş. O da kalkıp bir kaba tuz ve su koyup parmağını batırmış. Buna da diğer vezirin oğlu “Benim işime yaramazsın” demiş. Melikoğlu da üçüncü bacıya “Sen de kalk bana bir kız ve bir oğlan doğur o zaman” demiş. Kız da Melikoğlu’na dönüp “Bu Allah’ın emri öyle pat diye olmaz” demiş. Böylece Melikoğlu da kalkıp onunla evlenmiş. Bir müddet sonra kız hamile kalmış. Bir kız ve bir erkek doğurmuş. Kızın saçından altın ve erkeğin saçından da gümüş akıyormuş. Bunu çekemeyen diğer iki bacı gidip iki yavru köpek getirmişler. Sonra bacılarının çocuklarını kaçırap bir göle atmışlar. Melikoğlu’na da “Bacımız bu iki köpek yavrusunu doğurdu” demişler. Sinirlenen ve şaşkın olan Melikoğlu karısını çamur içine gömüp sadece kafasını dışarda bırakmış ve gelen gidenin ona tüküreceğini söylemiş. Diğer iki çocuğu yoldan geçen bir çift bulmuş. Çocukları bulan bu çift çocukların güzellikleri karşında büyülenip onları evlerine götürüp büyötmeye karar vermişler. Yıllar sonra Melikoğlu bir yerden geçerken mahallede oynayan altın saçlı bir kız ve gümüş saçlı bir erkek çocuk görmüş. Melikoğlu şaşkın bir şekilde çocukların yanına yanaşıp “Bana anneniz ve babanızın kim olduğı söyleyebilir misiniz?” demiş. Çocukklar da Melikoğlu’nu anne ve babalarının yanında götürmüşler. Böylece Melikoğlu, yaşlı adam ve kadına bu çocukların nerden edindiklerini, onların gerçek çocukları olup olmadıklarını sormaya başlamış. Yaşlı adam ve kadın “Biz bu çocukları yoldan geçerken bulduk” deyince, Melikoğlu “Biliyordum bu çocuklar benim çocuklarım. O şeytan iki bacının yüzünden oldu bunlar hep” demiş. Sonra eve dönüp iki bacıyı tutuklatıp eşine de “Söyle bacılarına nasıl bir ceza vermemi istersin?” diye sormuş. Küçük bacı onları “Bir atın arkasına bağla ve öylece bırak. Etlerini kemiklerini köpekler yesin. Anca öyle içim soğur” demiş. Ben sağ, siz selamet.

4.12.3. Yapı

4.12.3.1. Olay Örgüsü

Üç Bacı masalının olay örgüsü küçük bacı merkezde olmak üzere diğer ablaları ve Melik'in oğlunun ilişki kurduğu kişilere göre şekillenmiştir. Olay örgüsünü oluşturan bu karşılaşma ve çatışmalar şu şemayla ifade edilebilir.

A	B
1. Büyük bacı	Sağ Veziroğlu
2. Ortanca bacı	Sol Veziroğlu
3. Küçük bacı	Melikoğlu
4. Küçük bacı	Büyük bacı
5. Küçük bacı	Ortanca bacı
6. Küçük bacı	Çocukları
7. Melikoğlu	Karı ve koca

Metnin olay halkasını oluşturan unsurlar:

1. Piknikte üç kız kardeşin üç kral ve vezir çocuklarıyla karşılaşp tanışmaları.
2. Küçük kız ve kralın oğlunun evlenmesi üzerine ikiz saçlarından altın ve gümüş akan çocuklarının doğması.
3. Kız kardeşlerin çekememezliklerinden dolayı çocukları sandıkla denize atıp iki enik vermeleri.
4. Kralın oğlunun karısını cezalandırması.
5. Çocukları, yaşlı karı kocanın bulup beslemesi.
6. Çocuklar büyüyünce babalarının onları görüp sorgulaması.
7. Kralın oğlunun, karısının istediği şekilde kız kardeşleri cezalandırması.

4.12.3.2. Şahıs ve Varlık Kadrosu

Büyük Bacı: Masalda kız kardeşlerin en büyüğü olarak yer almaktadır. Sağ Veziroğlu kendisi ile evlenmek ister ama Sağ Veziroğlu'na verdiği sözleri yerine getiremez. En küçük kız kardeşini kıskanarak kız kardeşinin çocuklarını ortanca kız kardeşiyle birlikte tahta bir dolaba koyarak göle atarlar. Yaptıkları işler açığa çıktıktan sonra Melik'in oğlu kendilerini cezalandırır. Bu karakter kötü niyetli ve bencil bir karakterdir.

Ortanca Bacı: Bu masalda ortanca kız olarak tanınır. Sol Veziroğlu kendisi ile evlenmek ister ama Sol Veziroğlu'nun verdiği sözleri yerine getiremez. En küçük kız kardeşini kıskanarak kız kardeşinin çocuklarını ablasıyla birlikte tahta bir dolaba koyarak göle atar. Yaptıkları işler açığa çıktıktan sonra Melik'in oğlu kendilerini cezalandırır. Bu karakter kötü niyetli ve bencil bir karakterdir.

Küçük Bacı: Bu masalda baş karakteridir. İki ablası vardır. Melik'in oğlu kendisi ile evlenir ve iki çocuğa sahip olur. Ama ablaları onu kıskanır ve tuzak kurar. Bu tuzak sebebiyle kocası tarafından cezalandırılır. Son olarak gerçekler ortaya çıktıktan sonra çocuklarına kavuşur ve ablalarını cezalandırır. Bu karakter iyi niyetli ve sabırlı bir kişilik özelliği göstermektedir.

Kral'ın Oğlu: Masalda kralın oğlu ve baş karakterin eşidir. Küçük kız kardeşiyle evlenir. İki çocuk babasıdır. Baldızlarının yüzünden karısını cezalandırır. Bir gün yoldan geçtiği yerde çocuklarını bir yaşlı karı ve kocanın yanında bulur. Son olarak hata yaptığığın farkına varır ve eşine geri döner. Çocuklarına kavuştuktan sonra baldızlarını cezalandırılır. Bu karakter iyi niyetli bir karakterdir.

Karı ve Koca: Yaşlı karı ile kocanın hiç çocuğu olmamıştır. Balıkçılık yaparken tahta bir dolabın içinde buldukları çocukları kendi evlatları gibi besleyip büyütürler. Kralın oğlu çocuklarına kavuşunca onlara iyi baktıkları için bu yaşlı çifte ödül verir. Bu karakterler iyi niyetli ve yardımsever yaşlı bir ailedir.

Sağ Veziroğlu: Bu masalda Sağ Veziroğlu olarak tanınır. Kralın oğlu ve Sol Veziroğlu'nun ise arkadaşıdır. Büyük bacı ile evlenmek ister ama kızın hiçbir şeyi becerememesi üzerine vazgeçer. Bu karakter iyi niyetli bir karakterdir.

Sol Veziroğlu: Bu masalda Sol Veziroğlu olarak tanınır. Kralın oğludur ve Sağ Veziroğlu'yla arkadaşır. Ortanca bacı ile evlenmek ister ama kızın hiçbir şeyi becerememesi üzerine vazgeçer. Bu karakter iyi niyetli bir karakterdir.

4.12.3.3. Mekân

Üç Bacı masalındaki mekân belirsizdir. Masalda anılan piknik yeri, küçük kız kardeşin düğün yaptığı ev, kaçırılan bebeklerin bırakıldığı nehir ve yaşlı çiftlerin evi nerede olduğu ve ayrıntıları bilinmeyen mekanlar olarak geçmektedir.

4.12.3.4. Zaman

Üç Bacı masalında zaman belirsizdir. Bekar olan küçük kız kardeş ile Melik'in oğlunun tanışması, evlenmesi, çocuk sahibi olması, kaçırılan çocukların oyun çağına kadar gelmesi olayları düşünüldüğünde masal sürecinin uzun bir zaman kapsadığı görülmektedir. Fakat bu zamanın hangi yıllar veya hangi döneme ait olduğu gibi bilgilere ulaşılamaz

4.12.3.5. Tema

Üç Bacı masalının teması kıskançlıktır. Masalda üç kız kardeş pikniğe gider. Burada kız kardeşler üç genç adamla tanışır. Bu gençlerden biri Sağ Veziroğlu, biri Sol Veziroğlu ve bir diğeri ise Melik'in oğludur. Genç adamlar kızlara evlenme niyetiyle yaklaşırlar ve onları sınamak isterler. Gençler kızlara eğer onlarla evlenirlerse kendileri için neler yapabileceklerini sorarlar. Büyük kız kardeş ve ortanca kız kardeş gerçekleştirmeleri mümkün olmayan vaatlerde bulunmuş. Sağ Veziroğlu ile Sol Veziroğlu ise bu durumu anlayınca bu kızlarla evlenmekten vazgeçmiştir. Küçük kız kardeşin Melik'in oğluna sunduğu vaat ise saçından altın akan bir kız ve gümüş akan bir erkek dünyaya getirmektir. Bu vaadin gerçek olduğunu anlamak için Melik'in oğlu kızla evlenir. Aylar sonra hamile kalır ve iki çocuk dünyaya getirir. Bu bebekler vaat ettiği gibi saçlarından altın ve gümüş

akan bebeklerdir. Bunu öğrenen büyük ve ortanca kız kardeşler küçük kız kardeşlerini kıskanırlar. Bebekleri kaçıracak bu sandığın içine koyup nehre bırakır. Bebeklerin yerine ise iki küçük köpek yavrusu bırakırlar. Melik'in oğlu saçlarından altın ve gümüş akan bebekler beklerken iki köpek yavrusu görünce çok kızar ve karısını cezalandırır. Bu olayın üzerinden yıllar geçer sandığa konulan yaşlı bir çift tarafından bulunmuş ve büyütülmüştür. Bir gün bu iki çocuk dışarıda oyun oynarken Melik'in oğlu onları görür ve yıllar önce eşinin kendisine vaat ettiği altın saçlı kız ile gümüş saçlı oğlanı hatırlar. Bu çocukların evine giderek yaşlı çift ile konuşur ve bu çocukların kendi çocukları olduğunu anlar. Cezalandırdığı eşinden özür diler kendilerine tuzak kuran baldızlarını ise cezalandırır. Üç Bacı masalında olayların büyük ve ortanca kız kardeşlerin, küçük kız kardeşlerini kıskanması üzerine şekillendiği görülmektedir.

4.12.3.6. Anlatım

Üç Bacı masalında sade ve kolay anlaşılır bir anlatımın kullanıldığı görülmektedir. Masal başında tekerleme bulunmazken “Siz sağ, men salamat” ifadesiyle dua bölümüne yer verilmektedir. Masalda “Get gün gel gün” gibi ifadeler ile geçen uzun zamanların kısaca ifade edildiği görülmektedir.

4.13. On Üçüncü Metin: Üç Hërsîz

Masal türü : Hayvan masalı

Masalın derlendiği yer : Telafer

Masalın derlendiği tarih : 12/01/2023

Kaynak kişi : Abdulrezzak ÇOLAKOĞLU

Bîr gün varmış Bîr gün yohmış Allah'ın rehmeti daştan torpahtan çoħmuş. Bîr gün üç hërsîz bîr yerde ottırıylar. Bîr ħutta kıurmağa gëdip bî köylarî talamağa çıħıylar. Gëcenin bîr mîhelî oğırramağa gët gët yolda razgeliler bîr ħayvana bîrsî deyyî bî ħöllîktî, öbîrsî deyyî yoh bî biyûk koçtı, öbîrsî deyyî bî bîr ħerip ħayvandı. Gëcedî pâk görmiler. Neyse getiriler bî ip boynuna salıylar özîñ tutuylar. Bî ħayvan bî şey selemey ne me'ildiyî ne de barıldıyî. Bî üçü bîr ħayvanı çekiler bîrbîrsîne deyyîler sen ardınnan sür îkkîmiz çekeħ. Gët gët biraz dñnye açılıyî o ensedekî adam sıpçınıyî kaçıyî. O îkkîsi döniler baħıylar o ensedeki adam yoh olıptı. Mınnar bîrbîrine deyyî bîrimîz kaçāħ öbîrimîz sürsün. Bî ħayvan ħiç dîlmîyî. Gët gët sebbeħ üzüne yaħun bî ip çeken döniyî baħıy bî dîħ yoh olıptı. Bî ipî çeken çoħ güveniyî çñnkü bî ħayvan yalğuz özîne kalıy. Gët gët dñnye sebbeħten olıyî. Döniy baħıyî bî ħayvan bî aslan diyyî bî av aħtarıydım işte siye razgeldîm çoħ acam lazım seni yeyim, ħum bî yol dilmıydım dedim mınnar menî ħarıy apparıylar? Bî hërsîz bılaştı yarvarmağa aslana deyyî ne îssey siye verrem bes menî sal. Aslan deyyî ħarıy seni salım indi yemeğ vaħtı oldı lazım seni yeyim. bıgada yarvarıyî bî şey olmıy. Teldeden bî hërsîz deyyî miye bî fırsand ver istiyem namaz kıılmağ onnan soyra menî ye, aslan deyyî sormaz seni beklerem atta namaz kıılınca . Bî bılaştı namaza, Allah'a ha yalvarmağa toba can gëvilden ħemeğe bî hërsîzliħ işinnen battıllamağa bî namazı tükenene yaħun şehedet veriy baħıy sağına aslanın kellesi bî tayda, solına baħıy aslanın leşî bîr tayı. Allah dü'esın ħebilliyî tobalıyan hërsîzîñ bî aslannan kurtarıyî. Sîz sağ, men salamat.

4.13.1. Metinde Geçen Kelime ve Kelime Grupları

hutta: plan; oğırramağa: çalmağa; h  llikt  : buzağı; p  k: iyi; me ildi: m   ldemek; barıldıyı: m   ldemek; sıp ınıyı: t  ymek t  y  yor; minnar: bunlar; d  lm  y  : kıpırdamıyor; güveni: seviniyor; yalğuz: yalnız; sebbehten: sabah erkenden; siye: sana; hum: bütün; dilmiydim: k  m  ldam  yordum; har  y: nereye;   ssey: istiyorum; bes: sedece; salım: bırakım; indi: Şimdi; bıgada: bu kadar; teldeden: sonradan; toba: tövbe; g  vilden: gönülden; batt  llama  : vazgeçmek; tayı: tarafa;   ebilliyi: kabul ediyor.

4.13.2.     Hırsız Masalının Türkiye Türkçesine Aktarılmış Biçimi

Bir varmış bir yokm  ş Allah'ın rahmeti taştan topraktan   okm  ş. Bir gün     hırsız bir yerde oturup bir k  y   soymak için plan yapıyorm  ş. Gece vakti yola koyulm  şlar. Yolda bir hayvan görmüşler. Birisi bu hayvan dana diğeri büyük ko   öbürü de yok bu hayvan garip bir hayvandır demi  ş. Gece olduğu için tam g  remiyorlarm  ş. Neyse bir ip alıp ipi bu hayvanın boynuna atarak hayvanı yakalamışlar. Bu hayvan hiçbir ses   ıkarm  yorm  ş. Bu     hırsız hayvanı almaya çalışıyorlarmış. İki tanesi çekip diğerine de arkadan ittir diyorlarmış. Gün ayılınca arkadaki hırsız kaçmış. O   ndeki iki hırsız arkaya dönüp baktıklarında arkadaki hırsızın olmadığını fark etm  şler. Sonra bu iki hırsız birbirlerine birimiz kaçalım diğeri bu hayvanı sürsün demi  şler. O sırada hayvandan hiç ses   ıkm  yorm  ş. Biraz daha vakit geçtikten sonra   nde ipi çeken hırsız diğer arkadaşının da kaçtığını görmüş.   yle olunca da bu ipi çeken hırsız sevinmeye ba  lam  ş çünkü hayvan tek ona kalmış. Sabah olunca dönüp tekrar hayvana baktığında hayvanın bir aslan olduğunu fark etm  ş. Aslan da dönüp bu hırsıza, “Zaten bir av arıyordum çok a  ım ve şimdi de sana rast geldim. Bütün bu yol boyunca sesimi çıkarmadım bekledim, beni nereye g  t  rd  ğ  n  z   gözlemledim” demi  ş. Böyle olunca da hırsız aslanın onu yiyeceğini fark etm  ş ve aslana yalvarmaya ba  lam  ş. “Benden ne istiyorsan yaparım. Yeter ki beni bırak” demi  ş. Aslan da “Seni nereye bırakacağım şu an yemek vakti seni yemem lazım” demi  ş. Hırsız çok yalvarıp yakarıyor ama bir fayda olmuyorm  ş.   yle olunca da hırsız aslana, “Bana bir fırsat ver namazımı

kılayım sonra beni ye” demiş. Aslan da hırsızın bu isteğini kabul etmiş. Sonra hırsız başlamış namaz kılmaya ve Allah'a canı gönülden dua etmeye. “Allah'ım bu hırsızlık işini bırakacağım. Yeter ki beni bu aslandan kurtar” demiş. Namazını bitirdikten sonra sağına ve soluna dönünce aslanın kafasının bir tarafta bedeninin ise ayrı bir tarafta olduğunu görmüş. Böylelikle Allah onun duasını kabul etmiş ve tövbe eden bu hırsız aslandan kurtarmış. Ben sağ, siz selamet.

4.13.3. Yapı

4.13.3.1. Olay Örgüsü

Üç Hırsız masalının olay örgüsü Üçüncü Hırsız merkezde olmak üzere onun ilişki kurduğu kişilere göre şekillenmiştir. Olay örgüsünü oluşturan bu karşılaşma ve çatışmalar şu şemayla ifade edilebilir:

A	B
1. Üçüncü Hırsız	Birinci Hırsız
2. Üçüncü Hırsız	İkinci Hırsız
3. Üçüncü Hırsız	Aslan

Metnin olay halkasını oluşturan unsurlar:

1. Üç hırsızın gece plan yapması.
2. Gece yolda bir hayvan görüp onu çalmaları.
3. Arkadan iten kişinin kaçması üzerine, önden çeken iki kişiden birinin arkadan itmeye gitmesi.
4. Arkadan itmeye giden kişinin de kaçması üzerine kalan tek kişinin sevinmesi.
5. Güneş doğduğunda hayvanın aslan olduğunun anlaşılması.
6. Aslanın onu yiyeceğini söylemesi üzerine yalvarmaya başlaması ve namaz kılmak için müsaade istemesi.

7. Namaz kılarken tövbe etmesi ve dua etmesi üzerine tövbesinin ve duasının kabul olması.
8. Namazı bitince aslanın kafası ile gövdesinin ayrı olduğunu görmesi.

4.13.3.2. Şahıs ve Varlık Kadrosu

Birinci Hırsız: İlk hırsız arkadaşlarıyla bir şeyler çalmayı planlar ve çölde hava karanlık olduğu için çaldıkları şeyin aslan olduğunu anlayamazlar. Arkadaşlarını bırakıp kaçmaya karar verir. Bu karakter kötü niyetli ve korkak bir karakterdir.

İkinci Hırsız: Bir şeyler çalmak için arkadaşlarıyla bir plan hazırlar ve çölde hava karanlık olduğu için çaldıkları gizemli şeyin aslan olduğunu anlamazlar. Bunu anladıklarında ise arkadaşlarına haber vermeden kaçarlar. Bu karakter kötü niyetli ve korkak bir karakterdir.

Üçüncü Hırsız: Üçüncü hırsız masalın ana karakteridir. Arkadaşları kaçtıktan sonra açgözlü olmasının yanı sıra sebebini anlamadan avlanan hayvanın sadece kendisine düşen pay olmasına çok sevinmiş ve burada avlanan hayvanın aslan olduğunu anlayınca aslan onu yemeye karar vermiş. Hırsız, "Ne olur önce ben dua edeyim, sonra beni ye" diye yalvardı. Allah duasını kabul eder ve namazını bitirince aslanın öldüğünü anlar ve tövbe eder. Bu karakter iyi niyetli ve tövbe eden bir karakterdir.

Aslan: Aslan, hırsızlar tarafından kaçırıldıktan sonra hiçbir hareket yapmamış, hırsızlardan birini yemek için hareketsiz kalmış, aslan üçüncü hırsızı yemek isteyince Allah onun duasını kabul etmiş ve aslan ölmüş. Bu karakter kötü niyetli ve kurnaz bir karakterdir.

4.13.3.3. Mekân

Üç Hırsız masalında mekân belirsiz olmakla birlikte olayın geçtiği yerin çöl olduğu görülmektedir.

4.13.3.4. Zaman

Üç Hırsız masalında zaman belirsiz olmakla birlikte olayların gece yarısından sabah gün ışıyınca kadar geçen süre zarfında yaşandığı anlaşılmaktadır.

4.13.3.5. Tema

Üç Hırsız masalının teması pişmanlıktır. Masalda hırsızlık için plan kuran üç kişi gece çöl karanlığında çaldıkları şeyin aslan olduğunu anlamazlar. Üç hırsızdan ikisi çaldıkları şeyin aslan olduğunu anlayınca oradan kaçıp uzaklaşırlar, üçüncü hırsız ise bunun aslan olduğunun ancak gün ışıyınca fark eder ve aslanın da kendisini yeme niyetiyle sessiz kaldığını öğrenir. Artık açıkça aslanın yemi durumundaki adam aslandan son bir dilekte bulunarak namaz kılmayı ister. Aslan bu adamın son dileğini kabul edince adam huşu içinde namazını kılar. Onun pişmanlık ve tövbe duaları kabul olmuş olacak ki namazın sonunda adam, aslanın parçalandığını görür ve böylece aslanın yemi olmaktan kurtulur.

4.13.3.6. Anlatım

Üç Hırsız masalında sade ve anlaşılır bir dil kullanıldığı görülmektedir. Masalın başında geçen “Bir gün varmış Bir gün yohmuş Allah'ın rehmeti daştan torpahtan çohmuş” şeklinde yer alan tekerleme ve masalın sonunda yer alan “Siz sağ, men salamat” şeklinde yer alan dua ifadesi bu anlatının masal türünün karakteristik özellikleriyle örtüştüğünü göstermektedir.

4.14. On Dördüncü Metin: Vağ Vağ Dayı

Masal türü	: Gerçek masal
Masalın derlendiği yer	: Telafer
Masalın derlendiği tarih	: 12/01/2023
Kaynak kişi	: a.g.k. Abdulrezzak ÇOLAKOĞLU

BİR gün varımiş BİR gün yoħımiş Allah'ın rehmeti daştan torpahtan çoħımiş. BİR gışi BİR arvad varımiş çoħ hızanmişlar. Ucun ucuna gêtirmezdiler. Bı gışi her gün çıhar işe gider BİR gün tapar BİR gün tammaz. Gel gün gêt gün bu gışi sıherden işe çıhtı Bı arvad evde yalguz kaldı. Dedi ne eyliyim bahtı yatağa dedi dur bunun yüngünü çıhardım aparım su kırağına yumağa. Aldı BİR göniyye bılaştı Bı yüngü doldurmağa arhasına aldı Bı yükü getti su kırağına yumağa BİR de sudan çıhtı kolbağalar vakıldıya vakıldıya su üzüne kahtı Bı arvad havarramağa vak vak dayı miye yardım eyleyin Bı yüngü yumağa kolbağalar. Heble vakıldıydılar. Özünnese kolbağalar deyyi biz yuyaruħ kahtı Bı yünkleri yumağ yumağ elemeğe suya atmağa attı tükenince yünkler suda getti Bı arvad kahtı döndü eve. Gışi geldi bahtı yataħlar yünksüzdü dedi arvad hanı yünkler? Arvad dedi yünkler vak vak dayım yanna kaldı vak vak dayı kimdi arvad dedi kolbağalardı. Miye dediler sebbeh gel appar yuyulmuş yünkleri gışinin aklı uçtu Bı heketten . Arvada dedi seni boşaram Bı ğaşımlığından ötri. Arvad bılaştı yarvarmağa gışisine Allah hatürçü meni boşama sebbeh siye yüngü gettirrem. Sebbeh ola Bı arvad el boş geliy eve su kırağınnan yünksüz gışi dedi siye BİR şans verrem giderem uzaħ köylere oğınırram heger tapsam sennen ğaşım adam seni boşamanam. Sebbeh üzü Bı gışi çıhtı köyleri ahtardı. Yolda baħar BİR kız ottırıptı yığlıy. Diyer neydı? O kız döner özine diyer: korhıyam evlennem BİR uşağım olır, oynaduğu yerde Bı kuyyuya düşer ölir. Deyyi arvadımnan ğaşımler varmış Bı dünyede. Onnan soynı yetişıyi BİR köye baħıy kimse yoħtı Uzahtan sesler geliyi gēdiy o seslerin ardınca baħıy Bı alem yığışıptı hay havar çağırıylar. Dedi baħım ne olıptı Bı aleme kimi deyyi emmiz ğarab olır kimi deyyi üzümüz harıy eliyeh . Her Bİrsi BİR şikil seleşiy. Geldi BİR gışi dedi ne olıptı ? Bİrsi dedi baħ ne var köyümüzün dıregi düşüpti baħıy Bı gışi BİR duvardı üstünde BİR parça ip var yel özin o tayı aparıy Bı tayı aparıy Döndi Bı köy ğaħına dedi size kırtarsam Bı güdenekten ne verirsiz miye ? Köy ğaħı dedi siye altun para ne hacat issey verrüg BİR attıħ armağandıħ Bİlesince Bı gēdiy o dıvar sarı dırmanıy içine çıħıy üste elin uzadıy BİR parça ip endiriy Bı köyi kırtarıy Bı baladan Bı köy ğaħı çoħ güveniy bılaşıyla halay tepmeğe oyun oynamağa. Onnardan BİR at dolısı altun gētiriy. Bı gışi özözüne deyyi hele mınmar arvadımnan zır tırre çıhtılar. Bediħ dönim eve

arvadımı boşamanam özinnen gâşimler varmış bı hâlde arvad her gün gidermiş su kırağına eline daş alırmış bı daşları suya vırıymış. Vak vak dayı meni aldattıyız sizden ötri meni gışim boşar. Bı daş vıra vıra daşın altınnan bîr küze çıhtı. Açtı küziy bahtı bîr köme altun içinde var. Bı arvad kıpa kıpa dödi eve yolda razgeldi gışsine bahtı gışi at üstünde yüklü altun gétiripti. Gışi baħar arvadın elinde bîr küze altun ħum bı gâşim arvadın ardınnan zengin oldılar. Siz saĝ, men salamat.

4.14.1. Metinde Geçen Kelime ve Kelime Grupları

ħızanmışlar: fakirlermişler; tapar: bulur; tammaz: bulmaz; sıherden: erkenden; yalguz: yalnız; yüngünü: yününü; kırağına: kenarına; yumaĝa: yıkamaĝa; göniyye: çuval; havarramaĝa: seslenmeye; heble: sürekli; özünnese: ona göre; yumaĝ: yıkamak; gışi: adam; yuyulmuş: yıkanmış; ħeketten: sözden; gâşimliginden: saf biri olmasından dolayı; oĝınırram: dolaşırram; tapsam: bulsam; gâşim: saf; yığıştı: toplanıptı; seleşiy: konuşuyor; ħacat: eşya; tırre: saf; köme: topluluk; kıpa: koşa.

4.14.2. Vak Vak Dayı Masalının Türkiye Türkçesine Aktarılmış Biçimi

Bir gün varmış bir gün yokmuş. Allah'ın rahmeti taştan topraktan çokmuş. Maddi durumları çok kötü olan bir karı koca varmış ucunu ucuna getiremezlermiş. Adam her gün işe gider ama bazı günler çalışıp bazı günler çalışamazmış. Bir gün adam sabah erkenden işe gitmiş, kadın da evde tek başına kalmış. Sonra kadın ne yapayım diye düşünmüş. Yatağının yününü suyun kenarına götürüp, orada yıkamaya karar vermiş. Kadın bir çuvala yünü doldurup ve çuvalı sırtlayıp yola koyulmuş. Suyun yanına varınca sudan vak vak vak diye ses çıkararak kurbağalar çıkmış. Kadın da kurbağalara, “Vak vak dayılar bana bu yünü yıkamak için yardım eyleyin” demiş. Sonra kadın yünleri top top yaparak suya atmış ve kurbağaların yünleri yıkayacağını sanarak eve dönmüş. Adam da eve dönünce yatakları yüzsüz görmüş ve kadına, “Yatağın yünleri nerede?” diye sormuş. Kadın da ona yünlerin vak vak dayılarda olduğunu söylemiş. Koca da dönüp vak vak dayıların kim olduğunu sormuş kadın da “Vak

vak dayılar kurbağalardır” demiş ve “Kurbağalar bana yarın gel yıkanmış yünlerini al dediler” demiş. Adam bunları duyunca çok şaşırmış ve kadına, “Çok saf olduğun için seni boşayacağım” demiş. Kadın da dönüp kocasına “Allah için beni boşama. Yarın eve yünleri tekrar getireceğim” demiş. Ertesi gün kadın yünleri almaya gitmiş ama yünleri bulamayıp eve elleri boş dönmüş. Adam da kadına, “Sana bir şans tanıyıp uzak köylerde dolaşıp senden daha safını bulursam seni boşamayacağım” demiş. Adam ertesi gün yola koyulup uzak bir köye varınca köyde kimsenin olmadığını görmüş. O sırada uzaktan sesler geldiğini duymuş. Seslerin olduğu yere yaklaşınca insanların toplanıp hay havar çağırdıklarını görünce “Ya bu insanlara ne olduğuna bir bakayım” demiş. İnsanların kimisi, evimiz harap olur kimisi de yüzümüzü nereye çevirelim diyormuş, herkes bir şey söylüyormuş yani. Sonra köyden biri “Köyümüzün direği düşmüş” deyince adam da bakmış o tarafa. Bir duvarın üstünde bir parça ip varmış ve o ipi rüzgâr bir sağa bir sola götürüyormuş. Adam dönüp köy ahalisine, “Bu direği kurtarırsam bana bu direktan ne verirsiniz?” demiş. Köy ahalisi de adama, “Sana ne istersen verimiz. Altın, para ve bir de at hediye ederiz” demiş. Bunun üzerine adam gidip o duvara tırmanıp elini ipe uzatarak ipi almış. ve köyü kurtarmış. oluyor bu beladan, bunu gören köy ahalisi çok sevinmeye, halay ve dans gösterisi yapmaya başlıyorlar. Adam da onlardan bir at dolusu altın alıyor ve “bunlar hanımımından daha da saflarmış” diyor. Böylelikle “eve döneyim eşimi de boşamayayım” diyor. Koca köydeyken hanımı da her gün suya kenarına gidip vak vak dayılar beni aldattınız deyip suya taş atarmış. Kadın suya taş atmak için aldığı taşların altında bir küze buluyor ve bu küzeyi açıp içinde bir sürü altın olduğunu görüyor sonra da koşa koşa eve dönmeye karar veriyor eve dönerken yolda kocasına rastlıyor bir bakıyor kocasının da altında yüklü miktarda altın var. Hoca da hanımına bakıp hanımının elinde bir külo altın olduğunu görüyor ve “bu saf eşimin sayesinde zengin olduk” diyor. Ben sağ, siz selamet.

4.14.3. Yapı

4.14.3.1. Olay Örgüsü

Vak Vak Dayı masalının olay örgüsü Koca ve Karı merkezde olmak üzere onların ilişki kurduğu kişilere göre şekillenmiştir. Olay örgüsünü oluşturan bu karşılaşma ve çatışmalar şu şemayla ifade edilebilir.

A	B
1. Koca	Karı
2. Koca	Saf kız
3. Koca	Köylüler
4. Karı	Vak Vak Dayı

Metnin olay halkasını oluşturan unsurlar:

1. Kadının göle kıyafet yıkamaya gittiği sırada kurbağaların sesini duyması ve yıkadığı yünleri kurbağaya atması.
2. Bunu öğrenen kocanın köy köy karısından saf birini araması.
3. Gittiği köylerden birisinde demiri kaldırıncı ona bir sürü altın verilmesi.
4. Kadının kocası yokken göle gidip suya taş atarken altın bulması.

4.14.3.2. Şahıs ve Varlık Kadrosu

Koca: Karısının saflığından deliye dönmeye başlar ve karısının yatakların yünlerini suya atması yüzünden onu boşamaya karar verir ve kararından geri dönmesi için şart koyar: "Senin saflığında kişi bulursam seni boşamayacağım" der. Yoluna devam eder ve karısının saflığıyla insanlarla tanışır, onlar sayesinde zengin olur ve karısından boşanma kararından vazgeçer. Eve döndüğünde yolda karısıyla karşılaşır ve birlikte evlerine dönerler. Bu karakter iyi niyetli ve sinirli bir karakterdir.

Karı: Bir kadındır. Evdeki dölşegın yünlerini suya atarak kurbağaların yakaladığını ve yarın kendisine teslim edeceklerini tahmin ederek eve döner. Ona çok kızar. Kocasına ona kızdığı için gelip suya taş atar ama nafile sonunda taş aldığı yerden bir küze altın bulur. Eve dönmeye karar verir. Kocasına yolda rast gelir. İkisi de zengin olmuşlardır ve boşanmaktan vazgeçerler. Bu karakter iyi niyetli ve saf bir karakterdir.

Saf Kız: Saf bir kız yol kenarındaki bir çukurun kenarına oturmuş ağlamaktadır. Bir adam ona neden ağladığını sorar. "Korkarım ki bir gün evlenip çocuklarım olacak ve onlar da bu çukura düşüp ölecekler" diye ifade eder. Bu karakter iyi niyetli ve saf bir karakterdir.

Vak Vak Dayı: Bunlar su havuzunda bulunan kurbağa gruplarıdır ve kurbağaların vıraklama sesini duyduklarında kadın bu vıraklamayı "Bize at, yarın almaya gel" diye tercüme eder. Bu yüzden kadın yün şilteleri üzerlerine fırlatır ve kurbağalar hiçbir şey anlamaz.

4.14.3.3. Mekân

Vak Vak Dayı masalında mekân belirsizdir. Bununla birlikte olay akışından hareketle kadın ve adamın yaşadıkları ev, kadının yün yıkamaya gittiği göl ve adamın yolculuğu esnasında uğradığı köy ayrıntıları bilinmeyen ama masalda varlığı görülen mekânlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

4.14.3.4. Zaman

Vak Vak Dayı masalının zamanı belirsizdir. Olay örgüsünde geçen hadiselerden yola çıkarak olayın çok uzun bir süreci kapsamadığı tahmin edilebilir.

4.14.3.5. Tema

Vak Vak Dayı masalının teması saflık ve iyi niyettir. Köyde yaşayan fakir bir çift sabah kalkar. Adam çalışmaya giderken kadın ise gölde yün yıkamaya gider. Saf ve iyi niyetli olan bu kadın göldeki kurbağaların çıkarttığı seslere bir anlam yükler. Kurbağaların yünü

yıkayacaklarını ve ertesi gün kendisine teslim edeceklerini zannederek evine gelir. Evde kocası yatak ve döşekleri bulamayınca kadın kocasına olanları anlatır. Adam kadını dinleyince çok kızar ve kadının yaptığı bu saflığa akıl sır erdiremez. Karısına bu dünyada senden daha saf birini bulursam seni boşamayacağım ama senden daha saf birini bulamazsam seni boşayacağım diyerek yola çıkar. Adam, çıktığı yolculukta henüz doğmamış çocuğu için feryat figan eden bir genç kız görür ve onun kendi karısından daha saf olduğunu anlar. Yolculuğunun devamında bir köye uğrar. Burada eğilen bir direği düzelttiği için altınlarla mükâfatlandırılır. Bu kadar basit bir iş için bu hürmeti görünce şaşırır ve köylülerin eşinden daha saf olduğunu anlar. Bunun üzerine adam eşinden boşanmaktan vazgeçer ve kazandığı altınlarla birlikte evinin yolunu tutar. Bu sırada kadın göle gitmiş ve çılgınlıkla göldeki kurbağaları taşlamaya başlamıştır. Bu taşların etkisiyle gölün tabanında büyük bir altın olduğunu fark eder ve altını kucaklayarak evinin yolunu tutar. Her ikisinin de yanında altın bulunan adam ve kadın yolda karşılaşırlar. İyi niyet ve saflık başlangıçta fakir olan bu çifti artık zenginliğe taşımıştır.

4.14.3.6. Anlatım

Vak Vak Dayı masalında sade ve anlaşılır bir dil kullanıldığı görülmektedir. Masalın başında yer alan “BİR gün varmış BİR gün yohmuş Allah'ın rehmeti daştan torpahtan çoğmuş” ifadesi ile masal başı tekerlemesi kullanılmıştır. Masalın sonunda yer alan “SİZ sağ, men salamat” şeklinde yer alan dua ifadesi, bu anlatının masal türünün karakteristik özellikleriyle örtüştüğünü göstermektedir.

4.15. On Beşinci Metin: Yaşıl El

Masal türü : Olağanüstü masal

Masalın derlendiği yer : Telafer

Masalın derlendiği tarih : 12/01/2023

Kaynak kişi

: a.g.k. Abdulrezzak ÇOLAKOĞLU

Bir ana bir abba varmış, çoğ hızanmışlar. Bir kızları varmış. Her gün gider su doldırır getürür. Bağar görür bir kapının içinde yaşıl el çıhıyı her gün döniy deyyi ana gēdiyem bağıyam bir kapıdan bir el çıhıyı deyyi biz ne ēlerüh ħuma sussuz kalluğ. Kağıy gēdiy bağıy bı kapı açıldı çekti özın içeri gētti. bı kızı ana dide ihtarılar cehteliler yohtı. Bı kız geçti eterim içerde bir biyüük deveymiş deyyi otır bırda men gēdiyem adam yemege atruğ ağışam üstü olıy bı dev gürüldiye gürüldiye gelir. Bı kız yalğuz olıy üzü çok turş olıy yığlıy. Bı dev deyyi ne issey siye ħumşē getiriyem deyyi ne üzüm turş olmasın her gün üzrühüme otırıyam üregim sıhılıy. Deyyi bağ bir ruğum var o kuştı, o kuş bir bele şerbededı çoğ şırın kuştı. Her gün özın çıhardırsay içinde oynarsay. Deyyi bağ bir onsayım bes Allah amantı tüküne degmesey nece degsey öllem. Onarsay bir onsayım koyarsay özünü yerine gelirse otırırsay ħulıy açarsay bir gün oynıy ikki gün oynıy üçüncüsü gün getiriy başın çekiy kapıları kilitiy bağıy bir şey gür gür ēliy vahiit ola bı saray düşe özidiğ bı kızdı kōrhısınnan bir zaman çıhmıy soyradan ses kesiliy tıppıldı kesiliy. Çıhıy bağıy bir ħarman kimidi düşüptü ölipti bı evindih içersinde bir ev altunduğ varmış. Her görmemişin kızı kağıy abbası anası yanna gēdiyi. Deyyi kağın gideğın geliler bağıylar gerçekten bir ev altun getirdiler bir niste ev aldılar kurtuldular bı hızanlığtan.

4.15.1. Metinde Geçen Kelime ve Kelime Grupları

hızanmışlar: yoksulmuşlar; ħuma: yoksa; cehteliler: ısrar ediyorlar; atruğ: artık; yalğuz: yalnız; turş: ekşi; issey: istiyorsun; siye: sana; ħumşē: her şey; ħulıy: can istemek; şerbe: sürahi; soyradan: sonrada; tıppıldı: ses kesilmek; ħarman: harman; bir niste: bir sürü.

4.15.2. Yeşil El Masalının Türkiye Türkçesine Aktarılmış Biçimi

Bir anne ve bir baba varmış, Bunlar çok fakirmişler, bir de kızları varmış. Kızları her gün gidip su başından su doldurup getirirmiş. Yolda bir kapıdan her gün bir elin çıkıp girdiğini görürmüş. Annesine gidip “Baktığımda kapıdan bir el çıkıyor ne yapacağız susuz mu

kalacağız?” der. Kız kalkıp kapının oraya gittiğinde bakarken kapı açılıp onu içeri çekmiş. Bu kızı didik didik aramışlar ama bulamıyorlarmış. Bu kızın girdiği yerde meğerse büyük bir dev varmış. Dev kıza, “Sen burada dur ben insan yemeye gidiyorum” der. Akşamüstü olduğunda dev güreyle güreye gelmiş. Bundan dolayı kızın yüzü sararmış ve ağlamaya başlamış. Dev kıza, “Ne istiyorsan getireceğim” demiş. Kız, “Neden yüzüm asılmasın, her gün oturuyorum tek başıma” demiş. Dev kıza, “Bir ruhum var. O, bir kuştur, bir kil sürahidedir, çok güzeldir. Her gün o kuşu çıkartıp onunla oynayacaksın. Azıcık oynayıp onu geri koyacaksın, tüyüne biraz değdin mi ölürüm ben” demiş. Kız bir gün oynamış iki gün oynamış üçüncü gün kuşun başını çekip kuşun ölümüne sebep olmuş. Kapıları kilitleyip saklanmış. Saray kendiliğinden güreyle güreyle yıkılmaya başlamış. Kız korkusundan çıkamıyormuş saklandığı yerden. Bir süre sonra sesler kesilmiş. Çıkıp baktığında dev bir harman gibi düşmüş. Çıkıp bakınca devin öldüğünü ve evin içinde altın olduğunu görmüş. Görmemişin kızı kalkıp annesinin babasının yanına gitmiş. Annesine babasına, “Kalkın gidelim” demiş. Altınları almışlar. Altınlarla ev alıp o fakirlikten kurtulmuşlar.

4.15.3. Yapı

4.15.3.1. Olay Örgüsü

Yeşil El masalının olay örgüsü “kız” merkezde olmak üzere onun ilişki kurduğu kişilere göre şekillenmiştir. Olay örgüsünü oluşturan bu karşılaşma ve çatışmalar şu şemayla ifade edilebilir.

A	B
1. Kız	Baba
2. Kız	Anne
3. Kız	Dev
4. Kız	Kuş

Metnin olay halkasını oluşturan unsurlar:

1. Kızın çeşmeden su getirmesi ve yoldan geçerken bir evin kapısından yeşil elin çıkması ve kızla konuşması ile olay örgüsünün başlaması.
2. Kızın, ailesine durumu anlatması ve çözüm bulunmaması.
3. Kızın yolda giderken eve geçmesi ve devin yanında kalması.
4. Kızın canı sıkıldığı için devden bir şey istemesi.
5. Devin canından olan kuşu kıza emanet etmesi.
6. Kızın kuşu öldürmesi ve devin ölümüne sebep olması.
7. Kızın evden kurtulması ve evin altında bir hazine bulması.
8. Eve gidip ailesine hazinenin olduğunu haber edip ailesini fakirlikten kurtarması.

4.15.3.2. Şahıs ve Varlık Kadrosu

Kız: Bu masalın başkahramanıdır. Yoksul bir ailenin çocuğu olduğu için her gün su getirmeye gider ve yolda bir kapıdan yeşil elin çıkmasıyla devin tuzağına düşer. Dev kendisiyle arkadaş olur ama en son kuşun kafasını kopararak dev ölür ve kendisi kurtulur. Dev yaşadığı evin altında altın bulur ve ailesini fakirlikten kurtarır. Bu karakter iyi niyetli ve cesur bir karakterdir.

Baba: Bu masalda yoksul bir kişidir. Ana kahraman olan kızın babasıdır. Bu karakter iyi niyetli bir karakterdir.

Anne: Bu masalda yoksul bir kişidir. Ana kahraman olan kızın annesidir. Bu karakter iyi niyetli bir karakterdir.

Dev: Masalda yeşil el olarak görünen ve kendini kamufle eden, insan avına çıkan aynı zamanda kızla arkadaş olmak isteyen ve canı bir kuşun içinde olan şahıstır. Bu karakter kötü niyetli bir karakterdir.

Kuş: Masalda Dev'in canını taşımaktadır. Kuş öldükten sonra Dev de ölür.

4.15.3.3. Mekân

Yeşil El masalında mekân belirsizdir. Masalda geçen kızın ailesiyle birlikte yaşadığı ev, Dev'in evi ve çeşme masalın mekanları olarak geçmektedir. Fakat bu mekanların nerede olduğu ve ayrıntıları bilinmemektedir.

4.15.3.4. Zaman

Yeşil El masalının zamanı belirsizdir. Masalda genç kızın dev tarafından alıkonulması ve bir süre devle yaşaması ve sonrasında ise kurtulması olayları uzun yılları kapsamayan bir süreci karşıladığı tahmin edilebilir.

4.15.3.5. Tema

Yeşil El masalının teması sabırdır. Masalda fakir bir ailenin kızı olan masal kahramanı sürekli kapının ardından kendisine uzanan yeşil bir el görür. Bu durumdan endişelenen kız bu durumu annesine ve babasına anlatır. Fakat anne ve baba bu duruma bir çare üretemez. Bir gün kız yine su almaya gittiğinde kendisine uzanan bu yeşil el tarafından alıkonulur. Meğerki bu yeşil elin sahibi bir devdir ve kızla arkadaş olmak istemiştir. Bu dev insan avına çıkmaktadır. Kız evde yalnız kalmakta ve sıkılmaktadır. Kız evde çok sıkıldığını anlatınca dev, kıza oynaması için testinin içinde bulunan kuşu verir. Fakat bu kuşun bir özelliği vardır. Bu kuş devin canıdır ve bu kuşa bir zarar gelirse dev ölecektir. Dev bu konuda tembihleyerek kıza kuşu emanet eder. Kız kuşla oynar can sıkıntısını giderir. Fakat bir gün kuşun boynunu çeker ve böylece devin ölümüne sebep olur. Dev ölünce onun evi de yıkılmaya başlar. Bunun üzerine evden çıkar ve evin altında altınlarla dolu bir hazine olduğunu görür. Annesinin ve babasının yanına giden kız ailesine altınlardan bahseder. Altınları alan fakir aile, zengin bir hayata başlar. Yeşil El masalında genç kızın tutsak tutulduğu evde Dev'e gösterdiği sabır ve doğru zaman yaptığı hamle onu ve ailesini zenginliğe ve mutluluğa taşımıştır.

4.15.3.6. Anlatım

Yeşil El masalında sade ve anlaşılır bir dil kullanıldığı görülmektedir. Bu masalda masal tekerlemesine masalın sonunda ise dua bölümüne yer verilmediği görülmektedir. Bu durum yeşil el masalını masal türüne özgü olan anlatım kriterlerini karşılamadığını göstermektedir.

BÖLÜM V

BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde ele alınan masallardan dördünün üzerinden etkinlik tasarımlarına yer verilmiştir. Bu etkinlikler ise kelime grupları, metni anlama çalışması ve metin ve türle ilgili açıklamalar ile sınırlandırılmıştır.

5.1. Birinci Metin: Dursun

5.1.1. Hazırlık

Göçebe hayatının gözünüzde nasıl canlandığını kendi ifadeleriniz doğrultusunda yorumlayınız.

5.1.2. Dursun

Bir gün bir eve inip Yakup Baba'nın duvarına bırakmış ve bir taş ve çadırını kurdu. Ev sahibi sabah uyanmış ve çadırın kendisine dâhil olduğunu görmüş. Evden çıkınca bir kızın omzunda su taşıdığını görmüş. Kız da oğlanı görünce birbirlerine âşık olmuşlar. Mustafa bir şey demiş, kız bir şey demiş ve konuşmaya başlamışlar ancak bu konuşmalarını kızın babası duymuş. Böyle olunca da kızın babası ben buraya sığındım kızımı istemelerine gelemem diye düşünüp çekip gitmiş. Mustafa sabah kalkıp bakınca ne çadır ne de kız yokmuş. Kızı göremeyince de hastalanmış ve sonra tabip tabip gezmiş ama derdine kimse çare bulamamış.

Ođlan, ‘‘Bana kızı getirin öyle can veririm’’ demiş. Mustafa’nın ailesi her yere haber salıp iki yüz atlıyla Dursun’u aramaya başlamışlar ve kızın dūřmanlarının elinde olduğunu öğrenmişler. Kızın olduğu yere gittiklerinde karşı taraf onlara, ‘‘Barışmak için mi geldiniz?’’ diye sormuşlar. Onlar da ‘‘Yok özel bir durumumuz var. Ođlumuz ölecek, kızı götürmemiz lazım’’ demişler. Bunun üzerine dūřmanları kabul edip Dursun’u vermişler. Dursun’u babasının arkasına bindirip yola çıkmışlar. Mustafa annesine, ‘‘Anne ruhum burnuma geldi’’ deyip dama çıkmasını istemiş. Annesi dama çıkıp bakınca bir kervanın geldiğini görmüş. Kervanın içinde bir kara görmüş. Mustafa'ya bunu söyleyince, Mustafa hâlsiz bir şekilde ayağa kalkıp Dursun’un kapıya gelip durduğunu görmüş.

Mustafa deydi:

Ala gözlerine kurban olaydım

Kapımda durursan can sana kurban malım Dursun

Ne deymiştim sana küştün darıldın

Sarıllam boynına can sana kurban malım Dursun

Kim ölsün zalım ölsün hayın ölsün

Kim ölsün sebep ölsün malım Dursun canım Dursun

Bizim elde bahar olur yaz olur

Göller dolu ördek ile kaz olur

Güzeller içinde yüzbin naz olur

Günahım af eyle can sana kurban malım Dursun

Kim ölsün zalım ölsün hayın ölsün

Kim ölsün sebep ölsün malım Dursun canım Dursun

Kız senin aşkınla içtim bir bada

Vermedim mehrimi her geldi yada

Benim nefsim ölse fani dünyada

Ben ölerden sonra kim sana kurban malın Dursun
Kim ölsün zalım ölsün hayın ölsün
Kim ölsün sebep ölsün malım Dursun canım Dursun

Kız senin elinden hastayam hasta
Hastaya dermana çok safa geldin
Elinde meyvesi koynunda narı
Gönül eğlencesi yar safa geldin malım Dursun
Kim ölsün zalım ölsün hayın ölsün
Kim ölsün sebep ölsün malım Dursun canım Dursun

Ezelden gelirdin haftada ayda
İndi gelmeğiyden bana ne fayda
Azrayıl köskimde canım hay hayda
Kabrim kazmaya çok safa geldin malım Dursun
Kim ölsün zalım ölsün hayın ölsün
Kim ölsün sebep ölsün malım Dursun canım Dursun

Kız senin zülflerin hindidi hindi
Hürüler hürüsü melekten geldi
Bir içim su ver ciğerler yandı
Ermilen şehrinde çok safa geldin malım Dursun
Kim ölsün zalım ölsün hayın ölsün
Kim ölsün sebep ölsün malım Dursun canım Dursun

Dursun, bir bardak su vermek için babasının elinden tuttu ama kabul etmedi babası, Dursun da bu suyu kendisine vermekten başka çare bulamadı. Mustafa da “Hoş geldin kabrimi

kazmaya canım Dursun’’ demiş, o sırada elektrikler kesilmiş ve bağırış sesleri duyulmaya başlamış. Kızın babası elinden tutup dışarı çıkarmaya çalışmış. Dursun da babasına, ‘‘Dur oğlanın kabrini kazıp onu gömelim sonra gidelim’’ demiş. Kalkıp gidip kabri kazmışlar. Kız, ‘‘Verin Mustafa'yı kucağıma’’ demiş. Mustafa'yı başındaki bağlağı açıp uzatmış. Oğlan, ‘‘Sensin bu Dursun’’ demiş ve burun buruna verip lamba gibi sönmüşler. Kız oğlandan önce ölmüş. Dursun’un babası, ‘‘Dursun çık, Dursun çık’’ diye bağırmaya başlamış ve Dursun herhangi bir tepki vermemiş. Baba bakmış Dursun'un vücudu soğuk buz gibi ama Mustafa'nın vücudu hâlâ sıcak. ‘‘Kızım oğlandan önce ölmüş’’ demiş ve toprağı vermişler üstlerine. Siz sağ, ben selamet.

5.1.3. Metinde Geçen Kelime ve Kelime Grupları

Hindi: hint farı; ķebillemedi: kabul etmedi.

5.1.4. Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

‘‘Dursun’’ başlıklı metnin teması aşktır. Telafer topraklarında gerçekleşmiş ve orada göçebe bir hayat süren insanları konu edinen bir metindir. Bu metinde göçebe olarak yanlarına yerleşen ailenin oğullarını kızları ile konuşurken gören baba oradan ayrılarak husumetli olduğu kişilerin yanına yerleşir. Ancak, Dursun’un vasiyeti üzerine onu sevdiği kızın gömmesini isterken, âşık olduğu kız kendisinden önce vefat eder ve ikisi beraber gömülür. Kavuşamayan iki aşğın hikâyesi olarak sözlü bir şekilde yeni nesillere aktarılmaya günümüze kadar devam eder.

5.1.5. Metni Anlama ve Çözümleme Soruları

1. Dursun başlıklı masalın başkahramanı kimdir? Bu kahramanın özellikleri nelerdir?
2. Dursun başlıklı metni üslup, biçim ve hangi metinle karşılaştırabiliriz?
3. Dursun başlıklı metinde yer alan şiiri kendi yorumlarınızla değerlendiriniz.

5.1.6. Anlatıcının Biyografisi

Yasin YAHYAOĞLU, 1945 yılında Telafer'in Çelebler mahallesinde dünyaya geldi. İlkokul, ortaokul ve liseyi Telafer'de tamamladı. Bağdat Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Tiyatro Sanatları Bölümünden 1972 yılında mezun oldu. Millî Eğitim Bakanlığı kadrosunda eğitim televizyonuna atandı. Çeşitli TV ve radyo programlarında çalıştı. 1968 yılında ilk defa Bağdat Radyosu'nun Türkmence bölümünde, daha sonra Bağdat TV'de Dursun adında ilk şarkısını kaydedip yayınladıktan sonra millet tarafından heyecan ve sevgiyle karşılandı. 1968 ile 1975 yılları arasında Bağdat Radyosu'nda 12 ve Bağdat TV'de 6 şarkısı kayda alındı. Daha sonra sanat hayatına ara vererek çeşitli kitaplar yayımlamış ve eğitim hayatını sürdürerek Birleşik Krallık'ta bulunan Galler Üniversitesi'nde eğitim teknolojisi alanında yüksek lisans ve doktora yaptı. Yasin YAHYAOĞLU hâlihazırda ABD'nin Las Vegas şehrinde yaşamaktadır.

5.2. İkinci Metin: Sabır Taşı

5.2.1. Hazırlık Sorusu

1. "Sabreden derviş muradına ermiş." sözünden hangi çıkarımlarda bulunabiliriz? Açıklayınız.
2. "Sabrın sonu selamettir." sözünü kendi düşünceleriniz doğrultusunda açıklayınız.

5.2.2. Sabır Taşı

Bir gün varmış bir gün yokmuş. Bir Fatmacık varmış. Annesinin ve babasının tek kızıymış. Baştaki hocası Fatma'yı her gün su getirmesi için pınara gönderirmiş. Bir gün Fatma su almaya gittiğinde sudan bir el çıkmış ve “Fatma yürekler ezen Fatma nasibinde bir ölü Paşaoğlu var” demiş. Fatma bunu duyunca üzülmüş ancak bu durumu ne hocasına ne de ailesine anlatamamış. Sonra Fatma çok üzülmüş. Bunu içine atınca da anne babası Fatma'ya

defalarca ne oldu diye sormuşlar. Fatma, bu durumu anne babasına izah edince o köyden taşınma kararı almışlar. Taşındıkları sırada yolda boş bir saraya yerleşmişler. Ancak sabah kalktıklarında bütün kapıların kapalı olduğunu ve kapıları açamadıklarını fark etmişler. Anne ve baba kapıyı açmaya çalışmış ama kapı açılmamış. Ancak Fatma kapıyı açmaya çalışınca kapı açılmış. İçeriye girer girmez içerde her yeri toplu iğne ile dolu olan bir adamın ölü gibi baygın hâlde yattığını görmüşler. Dışarıda annesi ve babası kapıyı açmaya çalışıyorlarmış ama kapı açılmayınca Fatma'yı terkedip gitmişler. Her gün bu adamın vücudundan toplu iğneleri çıkarmaya başlamış. Bir gün iki gün üç gün yorulunca da sarayın çatısına çıkıp gelen giden var mı diye bakmaya çıkarmış. Sarayın çatısından bir ailenin geçtiğini fark etmiş. O fark ettiği aileye seslenmeye başlamış. O kişi de bunları duyunca kapıların sadece kızların gelmesiyle açılacağını ve hep birlikte kurtulacaklarını söylemiş. Böylelikle kapıları açmışlar ve kız gelmiş. Gelen kızın adı Hatice imiş. Hatice, Paşaoğlu'nun yüzünde birkaç toplu iğne çıkarmış ve Paşaoğlu kendine gelmiş. Sonra Paşaoğlu, Hatice'nin kendisini kurtardığını sanarak kendisiyle evlenmek istemiş. Hatice ile evlenerek Fatma'yı hizmetçi yapmış. Bir gün Paşaoğlu çarşıya giderken Hatice ve Fatma'ya neler istediklerini sormuş. Hatice elbise ve bir şeyler istemiş ancak Fatma ise sadece bir tane sabır taşı istemiş. Sabır taşını satan esnaf, “Bu sabır taşını kime götürüyorsan onu yalnız bırakma” demiş. Fatma her gün “Sabır taşım sabreyle ben söyleyim sen dinle” diyerek derdini sabır taşına anlatırmış. Paşaoğlu da gizlice onu dinlermiş. Hatice bir gün sabır taşına “Sabır taşım sabreyle ben söyleyim sen dinle, sen mi çatlıyorsun ben mi?” diye söyledikten sonra Paşaoğlu çıkıp sabır taşına, “Sen çatla” demiş ve sabır taşı çatlamış. Paşaoğlu, Hatice'yi boşayıp Fatma ile evlenmiş. Sonra Fatma'nın ailesini aramış, bulunca da saraya yerleştirmiş. Ben sağ, siz selamet.

5.2.3. Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Sabır Taşı masalı, Telafer halk masalı ürünüdür. Masallar tekerlemeye başlayıp tekerlemeye biter. Çoğunlukla mutlu sonla biter. Masalın sonunda kötüler kaybeder iyiler kazanır. Masallar mensur ürünlerdir. Yer ve zaman belirsiz olabilir.

5.2.4. Metni Anlama ve Çözümleme Sorular

1. Fatma'nın anne ve babası hangi neden ile köyden taşınma kararı alır?
2. Fatma'nın Paşaoğlu'ndan sabır taşı istemesinin nedeni nedir? Açıklayınız.
3. Masalda kaç kişi var? Bu kişilerin işlevleri nelerdir?
4. Paşaoğlu'nun sabır taşı ile konuşmasından sonra neler değişir? Anlatınız.
5. Metnin sonunda Fatma'nın ailesi ile bir araya gelmesinin sebebi nedir?

5.2.5. Anlatanın Biyografisi

Hayfa Hayyoo, 1959 yılında Telafer'in Kurt Ali mahallesinde dünyaya geldi. Telafer'in aydın ailelerinden birine mensup olan babası devlet memuru olarak çalışmaktaydı. Yazar ilkokul ve ortaokulu Telafer'de bitirip, lise eğitimini evlilik nedeni ile tamamlayamamıştır. Dayısından aldığıengin bilgiler ile Telafer'de yaşayan birçok aileyi tanımakta olup ve o aile fertlerinin isimlerini bilmektedir. (Ensap bilimi) Hayfaa, birçok Telafer hikâyelerini (serçekleri) ezberlemiş ve bu serçekleri ara sıra çocuklarına ve torunlarına anlatmaktadır. Hayfa, Irak Türkçesi diline ilaveten Arapça dilini de çok iyi seviyede, Türkçe ile İngilizce dillerini de orta seviyede bilmektedir. Dilini çok iyi seviyede, Türkçe ile İngilizce dillerini orta seviyede bilmektedir.

5.3. Üçüncü Metin: Üç Hırsız

5.3.1. Hazırlık Sorusu

"Bir musibet bin nasihatten iyidir." Sözüden hangi çıkarımlarda bulunabiliriz?

5.3.2. Üç Hırsız

Bir varmış bir yokmuş Allah'ın rahmeti taştan topraktan çıkmış. Bir gün üç hırsız bir yerde

oturup bir köyü soymak için plan yapıyorlmuş. Gece vakti yola koyulmuşlar. Yolda bir hayvan görmüşler. Birisi bu hayvan dana diğeri büyük koç öbürü de yok bu hayvan garip bir hayvandır demiş. Gece olduğu için tam göremiyorlarmış. Neyse bir ip alıp ipi bu hayvanın boynuna atarak hayvanı yakalamışlar. Bu hayvan hiçbir ses çıkarmıyormuş. Bu üç hırsız hayvanı almaya çalışıyorlarmış. İki tanesi çekip diğerine de arkadan ittir diyorlarmış. Gün ayılınca arkadaki hırsız kaçmış. O öndeki iki hırsız arkaya dönüp baktıklarında arkadaki hırsızın olmadığını fark etmişler. Sonra bu iki hırsız birbirlerine birimiz kaçalım diğeri bu hayvanı sürsün demişler. O sırada hayvandan hiç ses çıkmıyormuş. Biraz daha vakit geçtikten sonra önde ipi çeken hırsız diğer arkadaşının da kaçtığını görmüş. Öyle olunca da bu ipi çeken hırsız sevinmeye başlamış çünkü hayvan tek ona kalmış. Sabah olunca dönüp tekrar hayvana baktığında hayvanın bir aslan olduğunu fark etmiş. Aslan da dönüp bu hırsıza, “Zaten bir av arıyordum çok açım ve şimdi de sana rast geldim. Bütün bu yol boyunca sesimi çıkarmadım bekledim, beni nereye götürdüğünüzü gözlemledim” demiş. Böyle olunca da hırsız aslanın onu yiyeceğini fark etmiş ve aslana yalvarmaya başlamış. “Benden ne istiyorsan yaparım. Yeter ki beni bırak” demiş. Aslan da “Seni nereye bırakacağım şu an yemek vakti seni yemem lazım” demiş. Hırsız çok yalvarıp yakarıyor ama bir fayda olmuyormuş. Öyle olunca da hırsız aslana, “Bana bir fırsat ver namazımı kılalım sonra beni ye” demiş. Aslan da hırsızın bu isteğini kabul etmiş. Sonra hırsız başlamış namaz kılmaya ve Allah'a canı gönülden dua etmeye. “Allah'ım bu hırsızlık işini bırakacağım. Yeter ki beni bu aslandan kurtar” demiş. Namazını bitirdikten sonra sağına ve soluna dönünce aslanın kafasının bir tarafta bedenine ise ayrı bir tarafta olduğunu görmüş. Böylelikle Allah onun duasını kabul etmiş ve tövbe eden bu hırsız aslandan kurtarmış. Ben sağ, siz selamet.

5.3.3. Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Üç Hırsız masalı, Telafer halk masalı ürünüdür. Masallar tekerlemeye başlayıp tekerlemeye biter. Yer ne kadar belirsiz olsa da Telafer şehrinin etrafındaki bir çöldedir.

Zaman ise yarı geceden sabah oluncaya kadardır. Masal kötülükten vazgeçip iyiliği dönüşmektedir.

5.3.4. Metni Anlama ve Çözümleme Sorular

1. Masalın teması nedir?
2. Masaldaki kişilerin işlevlerini yazınız.
3. Masalın okuyucuya vermek istediği öğütler veya dersler nelerdir?

5.3.5. Anlatanın Biyografisi

Abdulrezzak ÇOLAKOĞLU, 1982 yılında Telafer'in Kurt Ali mahallesinde dünyaya geldi. İlkokulu Al-Saadiyye okulunda okudu. Babası aynı okulda öğretmendi. Sekiz yaşındayken babasını kaybetti, annesinin desteğiyle ilkokula devam etti. Ortaokul ve liseyi El-Cezira okulunda tamamladı. Çocukluğundan beri resim çizme yeteneğine sahip olduğundan güzel Sanatlar Fakültesinin resim sınavında birinci oldu. Liseyi bitirdikten sonra Bağdat'a taşındı. 1997 yılında Bağdat Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesinden mezun oldu. Daha sonra kitap taramak için Merkez Kütüphane'ye kabul edildi ve ardından Irak Medya Ağı'na dekoratör olarak geçti ve Al-Iraqiya Kanalı'nın tüm dekorasyonlarında çalıştı ve görev aldı. Çocukluk hafızası güçlü olduğu için annesinden, kız kardeşlerinden ve diğer insanlardan miras kalan bazı eski masalları ve kelimeleri ezberleyerek o dönemin en önemli masal sanatçıları arasında yerini aldı.

5.4. Dördüncü Metin: Vak Vak Dayı

5.4.1. Hazırlık Sorusu

1. "Ne umdum ne buldum."
2. "Bir kapı kapandı bin kapı açıldı."

Bu deyimlerden ne gibi çıkarımlarda bulunabilirsiniz. Açıklayınız.

5.4.2. Vak Vak Dayı

Bir gün varmış bir gün yokmuş. Allah'ın rahmeti taştan topraktan çokmuş. Maddi durumları çok kötü olan bir karı koca varmış ucunu ucuna getiremezlermiş. Adam her gün işe gider ama bazı günler çalışıp bazı günler çalışamazmış. Bir gün adam sabah erkenden işe gitmiş, kadın da evde tek başına kalmış. Sonra kadın ne yapayım diye düşünmüş. Yatağının yününü suyun kenarına götürüp, orada yıkamaya karar vermiş. Kadın bir çuvala yünü doldurup ve çuvalı sırtlayıp yola koyulmuş. Suyun yanına varınca sudan vak vak vak diye ses çıkararak kurbağalar çıkmış. Kadın da kurbağalara, “Vak vak dayılar bana bu yünü yıkamak için yardım eyleyin” demiş. Sonra kadın yünleri top top yaparak suya atmış ve kurbağaların yünleri yıkayacağını sanarak eve dönmüş. Adam da eve dönünce yatakları yüzsüz görmüş ve kadına, “Yatağın yünleri nerede?” diye sormuş. Kadın da ona yünlerin vak vak dayılarda olduğunu söylemiş. Koca da dönüp vak vak dayıların kim olduğunu sormuş kadın da “Vak vak dayılar kurbağalardır” demiş ve “Kurbağalar bana yarın gel yıkanmış yünlerini al dediler” demiş. Adam bunları duyunca çok şaşırmış ve kadına, “Çok saf olduğun için seni boşayacağım” demiş. Kadın da dönüp kocasına “Allah için beni boşama. Yarın eve yünleri tekrar getireceğim” demiş. Ertesi gün kadın yünleri almaya gitmiş ama yünleri bulamayıp eve elleri boş dönmüş. Adam da kadına, “Sana bir şans tanıyıp uzak köylerde dolaşıp senden daha safını bulursam seni boşamayacağım” demiş. Adam ertesi gün yola koyulup uzak bir köye varınca köyde kimsenin olmadığını görmüş. O sırada uzaktan sesler geldiğini duymuş. Seslerin olduğu yere yaklaşınca insanların toplanıp hay havar çağırdıklarını görünce “Ya bu insanlara ne olduğuna bir bakayım” demiş. İnsanların kimisi, evimiz harap olur kimisi de yüzümüzü nereye çevirelim diyormuş, herkes bir şey söylüyormuş yani. Sonra köyden biri “Köyümüzün direği düşmüş” deyince adam da bakmış o tarafa. Bir duvarın üstünde bir parça ip varmış ve o ipi rüzgâr bir sağa bir sola götürüyormuş. Adam dönüp köy ahalisine, “Bu direği kurtarırsam bana bu direktan ne verirsiniz?” demiş. Köy ahalisi de adama, “Sana ne

istersen verimiz. Altın, para ve bir de at hediye ederiz” demiş. Bunun üzerine adam gidip o duvara tırmanıp elini ipe uzatarak ipi almış. ve köyü kurtarmış. oluyor bu beladan, bunu gören köy ahalisi çok sevinmeye, halay ve dans gösterisi yapmaya başlıyorlar. Adam da onlardan bir at dolusu altın alıyor ve “bunlar hanımımın daha da saflarmış” diyor. Böylelikle “eve döneyim eşimi de boşamayayım” diyor. Koca köydeyken hanımı da her gün suya kenarına gidip vak vak dayılar beni aldattınız deyip suya taş atarmış. Kadın suya taş atmak için aldığı taşların altında bir küze buluyor ve bu küzeyi açıp içinde bir sürü altın olduğunu görüyor sonra da koşa koşa eve dönmeye karar veriyor eve dönerken yolda kocasına rastlıyor bir bakıyor kocasının da altında yüklü miktarda altın var. Hoca da hanımına bakıp hanımının elinde bir külo altın olduğunu görüyor ve “bu saf eşimin sayesinde zengin olduk” diyor. Ben sağ, siz selamet.

5.4.3. Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Abdulrezzak ÇOLAKOĞLU’nun anlatımı üzerine, Vak Vak Dayı başlıklı metne konu olan bu olay Telafer topraklarında anlatılan bir masaldır. Bu masalın ana konusu şu şekildedir. Kadın, yünleri yıkamak niyetiyle pınar başında kurbağaları görünce kendisine sesleniyor zannederek yünleri suya atar. Eve yünsüz dönünce kocası çıldırır ve karısına senden saf bulmazsam seni boşarım diye tehdit ederek yola çıkar. Çıktığı yolda karısından daha saf olanları görür. Köylülerden altın alarak karısını boşayamayacağını ve eşinin temiz kalpli biri olduğunu farkına varır. Karısı da suya taş attığı yerde altın bulur eve dönerken kocasını atın üstünde altınlarla beraber görür. Fakirken zengin olurlar. Bu masalın teması olarak, aşk ve yalancılık ön planda görülmektedir. Mutlu sonla tamamlanmayan bu masal günümüze kadar sözlü olarak yayılmıştır.

5.4.4. Metni Anlama ve Çözümleme Sorular

1. Vak Vak Dayı diye hitap ettiği kimdir?

2. Kadının eşi başka köye niçin gitmiştir?
3. Gittiğı köyde ne ile karşılaşmıştır?
4. Kadın su kenarına giderek kime ne sitemde bulunmaktadır?
5. Adam zengin olmalarını hangi sebebe bağlamaktadır?

5.4.5. Anlatanın Biyografisi

Abdulrezzak ÇOLAKOĞLU, 1982 yılında Telafer'in Kurt Ali mahallesinde dünyaya geldi. İlkokulu Al-Saadiyye okulunda okudu. Babası aynı okulda öğretmendi. Sekiz yaşındayken babasını kaybetti, annesinin desteğıyle ilkokula devam etti. Ortaokul ve liseyi El-Cezira okulunda tamamladı. Çocukluğundan beri resim çizme yeteneğine sahip olduğundan güzel Sanatlar Fakültesinin resim sınavında birinci oldu. Liseyi bitirdikten sonra Bağdat'a taşındı. 1997 yılında Bağdat Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesinden mezun oldu. Daha sonra Kitap taramak için Merkez Kütüphaneye kabul edildi ve ardından Irak Medya Ağı'na dekoratör olarak geçti ve Al-Iraqiya Kanalı'nın tüm dekorasyonlarında çalıştı ve görev aldı. Çocukluk hafızası güçlü olduğu için annesinden, kız kardeşlerinden ve diğer insanlardan miras kalan bazı eski masalları ve kelimeleri ezberleyerek o dönemin en önemli masal sanatçıları arasında yerini aldı.

BÖLÜM VI

SONUÇ

Masal Türünün Öğretimi Çerçevesinde Telafer Türkmen Masalları adlı çalışmada, Türkmen nüfusunun yoğun olduğu bölgedeki masallar ele alınmıştır. Irak'ta Türkmen nüfusunun ağırlıklı olarak yaşadığı Telafer bölgesi, Türkmen ağzının özelliklerini yansıtan sözlü ve yazılı kültür açısından zengin bir bölgedir. Irak'taki masallar yazılı kayıtlara geçmiş olsa bile, bu bölgedeki masallar sözlü gelenek henüz kayda geçmemiştir. Bölgedeki kaynak kişilerden derlenen bu masalların Türkmen eğitime katkı sağlayacağı öngörülmüştür. Irak Türkmen edebiyatının bir parçası olan Telafer Türkmen masallarını tanıtmak ve bu masalların eğitime sunduğu katkıyı belirlemek amaçlanmıştır.

Önceki akademik çalışmalarda, Telafer masalları farklı bağlamlarda ele alınmış olsa da eğitim alanında bu masalların kullanılması üzerine herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Bu eksiklik, çalışmamızın temel motivasyon kaynağı olmuş ve Telafer masalları, eğitim bağlamında ilk defa değerlendirilerek, elde edilen bilgiler alan araştırmacıları, öğretmenleri, kitap hazırlayıcıları ve ilgili diğer kesimlerin dikkatine sunulmuştur.

Çalışma kapsamında, Telafer ağzının iki farklı lehçesi örneklerle sunulmuştur. Ayrıca, geçmişte Telafer'de masalların nasıl anlatıldığına dair bilgiler, bölgedeki kaynak kişilerden derlenmiştir. Masalların sunumu, Telafer ağzının iki ayrı lehçesinin örnekleriyle zenginleştirilmiştir. Bu örnekler, dilin farklı değişikliklerini göstererek okuyuculara Telafer bölgesinin dil çeşitliliği hakkında bilgi vermektedir. Ayrıca, masalların geçmişteki anlatım tarzları, bölgedeki kaynak kişilerin anlatımları temel alınarak incelenmiştir. Bu, masalların

eskiden nasıl iletilip aktarıldığına dair değerli bir bakış açısı sunmaktadır. Anlatımın detayları, masalların o dönemdeki kültürel ve dil bilimsel bağlamını anlamamıza yardımcı olmaktadır.

Çalışma kapsamında incelenen 15 Telafer Türkmen masalı, sözlü edebiyat geleneği ile günümüze ulaşmıştır. Bu masallar hem Telafer ağzında hem de Türkiye Türkçesine aktarılış biçimiyle yazılmıştır. Metinde geçen kelimeler ve kelime grupları, masalın Türkçe anlamıyla birlikte sunulmuştur. Masalların yapı, tema ve anlatım yönlerinden detaylı bir inceleme gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, metnin yapısı olay örgüsü, zaman, mekân, şahıs ve varlık kadrosu olmak üzere dört ana başlık altında incelenmiştir. İncelenen metinler arasında 1, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 10, 11, 12 ve 14. metinlerin halk masalı, 7, 9 ve 15. metinlerin olağanüstü masal, 13. metnin ise hayvan masalı türünde olduğu tespit edilmiştir.

Bu masalların hem Telafer ağzında hem de Türkiye Türkçesi şeklinde sunulması, masalın dil ve kültür açısından farklı yönlerini inceleme fırsatı vermiştir. Metnin içinde geçen kelimelerin Türkiye Türkçesi karşılıkları, okuyucuların masalın her iki ağızdaki anlamını anlamalarına yardımcı olmuştur. Ayrıca, masalların yapısal unsurları detaylı bir şekilde ele alınarak, olay örgüsü, zaman, mekân, kişilerin önemi ve masalın teması üzerinde derinlemesine bir inceleme yapılmıştır.

Bu inceleme, üçüncü bölümde yer alan Telafer Türkmen Masalları'nın dil ve kültür açısından zengin bir miras olduğunu ve iki farklı Telafer ağzı ve Türkiye Türkçesi ile yazılmasının, masalın derinliği ve anlamı hakkında geniş bir perspektif sunabileceğini göstermektedir.

Çalışma kapsamında, Telafer Türkmen masallarının olay örgüsü incelendikten sonra, masallardaki kişiler ve varlık kadrosunun karşılaşmaları ve çatışmaları da detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Masalların olay örgüsünün yanı sıra, masalın başkahramanın yaşadığı olaylar, karşılaştıkları durumlar ve aralarındaki çatışmalar da detaylı bir inceleme konusu olmuştur. Kişilerin arasındaki ilişkiler, çatışmaların kökeni ve nasıl çözüme kavuşturulduğu gibi unsurlar masalların derinliğini ve anlamını artırmaktadır. Bu analiz, masalların sadece olaylar zinciri değil, aynı zamanda karakterler arası etkileşimler ve mücadeleler üzerinden

de incelendiğini göstermektedir. Karakterlerin yaşadığı deneyimler ve aralarındaki etkileşimler, masalların duygusal ve anlamsal derinliğini ortaya çıkarmaktadır. Bu şekilde, Telafer Türkmen masallarının sadece olay örgüsüyle sınırlı kalmayıp, karakterler arasındaki ilişkilerin de incelenmesi, masalların içerdiği zenginliği ve anlam katmanlarını anlamamıza yardımcı olmaktadır.

Çalışmada, Telafer Türkmen masallarının şahıs ve varlık kadrosu incelendikten sonra, her bir masal kişinin özellikleri ve iyi niyetli veya kötü niyetli olduğu detaylı olarak açıklanmıştır. Masallardaki karakterler, başkahramandan başlayarak her biri ayrıntılı bir şekilde yazılmıştır. Sadece insanlar değil, bazı masallarda aslan, at, balık ve leylek gibi hayvanlar da yer almaktadır. Ayrıca Âşık Garip masalında Hz. Hızır'a da atıfta bulunulmuştur.

Çalışmada, Telafer Türkmen masallarının zamanını inceledikten sonra, her masalın bir zaman dilimi olduğu tespit ettik. Bazı masallarda geçen zamanı ölçmek için belirli zaman dilimlerini kullandık. Örneğin, Âşık Garip masalı ile Sabır Taşı masalında yedi yıl bir zaman dilimini temsil etmektedir. Fatmacık masalı ile Üç Bacı masalının zamanı ise çocukluktan evlenip çocuk sahibi olana kadar uzanan bir zaman dilimini içerir. Et ile Tuz masalında ise baba kızlarını büyütüp evlendirerek geçen bir zaman dilimi vardır. Diğer masallar ise genellikle belirsiz ve kısa zaman dilimlerini içermektedir.

Çalışmada, Telafer Türkmen masallarının mekânlarını inceledikten sonra, her bir masalın kendine ait bir mekâna sahip olduğunu belirledik. Bazı masallarda mekânlar belirsiz olmakla birlikte sadece ev, saray, pınar başı, orman ve çöl sadece genel ifadelerle anlatılmıştır. Bazı masallarda ise mekân belirli bir şekilde tanımlanmıştır. Örneğin, Dursun masalında Telafer şehri, Âşık Garip masalında Halep şehri ve Hurşit Sultan Hasanoğlu masalında İran'da bulunan İsfahan şehri ve Dürüz Dağı gibi mekânlar açıkça belirtilmiştir. Bununla birlikte, genel olarak masallarda mekânlar belirsizdir.

Çalışma konumuz olan Telafer Türkmen masalları arasında 1, 2 ve 5. metnin teması aşktır. 3. metnin teması baba sevgisidir. 4. metnin teması kötülüktür. 6. metnin teması kurnazlıktır.

7. metnin teması kardeş sevgisidir. 8. metnin teması nasihattir. 9. metnin teması zorbalıktır. 10. ve 15. metnin teması sabırdır. 11. ve 12. metnin teması kıskançlıktır. 13. metnin teması pişmanlıktır. 14. metnin teması saf ve iyi niyettir.

Telafer masallarındaki anlatımda çoğunlukla sade ve açık bir dil kullanıldığı görülmektedir. Bununla birlikte 1, 5 ve 9. metinde kullanılan dilin konuşma dilinin sadeliğinden kısmen uzaklaştığı görülmektedir.

Bu masallarda genellikle sade ve anlaşılır bir dil kullanılırken, bazı metinlerde 1, 5 ve 9. dilin karmaşıklığı gözlemlenmiştir.

Eski ve yeni nesil anlatıcılar arasındaki ifade ve kelime dağarcığı farklılıkları, metinler arasında farklı bir dil kullanımına yol açmıştır. Eski nesil anlatıcılarda daha sade bir dil kullanılırken, yeni nesil anlatıcıların Arapça ağırlıklı eğitim etkisi altında olduğu ve anlatımlarında daha fazla Arapça kelime ve ifade kullandıkları gözlemlenmiştir.

Çalışma konusu olan 15 metnin arasından 3, 4, 8, 9, 10, 13 ve 14. metinlerde masal türünün bir özelliği olan masal başı tekerlemeleri ve masalın sonunda yer alan dua bölümüne yer verilmiştir. 1, 2, 5, 6, 7, 11 ve 12. metinlerde ise masal başı tekerlemeleri bulunmaz. Fakat masalın sonunda yer alması gereken dua bölümü vardır. 15. metinde ise masal başı tekerlemeleri ve dua bölümü bulunmamaktadır.

Çalışmada ele alınan masal metinlerinden Âşık Garip masalı ve Dursun masallarının Türk edebiyatındaki halk hikâyesi olarak adlandırılmaktadır. Ancak bu metinler bölgede masal olarak anlatılmaktadır.

Çalışma konusu olan 15 masal arasında bazı masalların ortaöğretim öğrencilerine uygun olmayan şiddet içerikli bölümleri bulunmaktadır. 5. metinde Arap Zengi'nin kendini yaralaması, 6. metinde kadının sevgilisini küverede sıcak su ile öldürülmesi, 9. metinde Pir Mejdal'in otoritesini kurmak için aile fertlerine zarar vermesi, 12. metinde masal kahramanın ablalarını korkunç bir şekilde cezalandırması ve 15. metinde ise masal kahramanının kuşun kafasını koparması, ortaöğretim öğrencilerine uygun olmayan şiddet içerikli bölümlerdir. Bu

masal metnlerinin ortaöğretim öğrencilerine uygun olacak şekilde düzenlenerek ders kitaplarında yer alması uygun olacaktır.

Çalışmada ele alınan 15 metin arasından ders kitabında yer verilecek nitelikleri taşıyan 4 masal metni seçilmiş ve eğitim açısından dördüncü bölümde ele alınmıştır. Ele alınan bu metinler 2018 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programında yer alan masal türünün kazanımları çerçevesinde değerlendirilmiştir. Çalışma, ders kitaplarına uygun nitelikte olan 4 masal metnini eğitimi açısından ele almıştır. Bu metinler, Türk dili ve edebiyatı öğretim programındaki masal türü kazanımları çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Sonuç olarak Telafer Türkmen masallarının ortaöğretim düzeyindeki ders kitaplarında yer almasının, Telafer Türkmen kültürü, edebiyatı ve ağız özelliklerinin korunması ve gelecek nesillere aktarılması açısından önemli bir eğitim kaynağı olabileceği ortaya konmuştur.

KAYNAKLAR

- Akar, M., Bilecik, F. & Deniz, S. (1993). *Türk dünyası çağdaş edebiyatı*. İstanbul: Yesevi.
- Akkoyunlu, Z. & Saatçi, S. (1991). *Irak muasır Türk şairleri antolojisi*. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Aldola, H. (2022). *Telafer ve Banliyölerinin İleri Gelenleri ve Şahsiyetleri Ansiklopedisi*. Musul: İntisar.
- Al-Khalaf, N. (2021). *Irak Türkmen şairi Rıza Çolakoğlu'nun şiirleri*, (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Bakır, P. (2023). *Şiir Türünün Öğretimi Bağlamında Çağdaş Irak Türkmen Şiiri*, (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Battal, A. (1934). *İbnü-Mühennâ Lûgati*. İstanbul: Devlet.
- Bayatlı, N. (2009). *Irak Türkmenlerinin Halk Masalları*. Ankara: Berikan.
- Bilkan, A. F. (2001). *Masal Estetiği*. İstanbul: Timaş.
- Buluç, S. (1974). Türk Dili Araştırmacılar Yıllığı. *Tellâfer Türkçesi Üzerine*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Caferoğlu, A. (1931). *Abû Hayyân Kitâb al-İdrâk li-lisân al-Atrâk*. İstanbul: Evkaf.
- Devlet, A. (2021). Irak'ta Türkçe Eğitim ve Musul'da Türkmen Okulları, *Kardaşlık Dergisi*, 89, 18.
- El-Hasani, A. (1982). *El-Irak Kadimen ve Hadise*. Bağdat: El-rafideyin.
- El-Haşimi, T. (1935). *Irak coğrafyası*. 2. Baskı. Bağdat: Maarif.
- El-Raşid, A. (2017). *Telafer Tarihinin Özeti*. İstanbul: Kerkük Vakfı.
- El-Raşid, A. (2017). *Telafer Tarihinin Özeti*. İstanbul: Kerkük Vakfı.

- El-Sadi, A. (2009). *Irak coğrafyası*. 1. Baskı. Bağdat: Bağdat Üniversitesi.
- Ercilasun, A. B., & Akkoyunlu, Z. (2014). *Kâşgarlı Mahmud Dîvânı Lugâti 't-Türk*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Erkmen, S. (2009). Unutulmuşluğun karanlığında umudun aydınlığına uzanan bir Türkmen kenti Telafer. *Ortadoğu Analizi dergisi*, 61, 5,7,9,12.
- Eroğlu, C., Babuçoğlu, M. & Özdil, O. (2012). *Osmanlı Vilayet Selnamelerinde Musul*. Ankara: Orsam.
- Gökdağ, B. A. (2019). Telafer ağzı. *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, 102-119.
- Günay, U. (1975). *Elâzığ masalları II (Metinler ve sözlük)*, (Doktora tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Güney, E. C. (1946). *Âşık Garip*. İstanbul: Varlık.
- Gündoğdu, R., Adıgüzel, N. & Önal, E. F. (2021). *Kâmûs-ı Türkî*. Şemseddin Sami. 7. Baskı, İstanbul: İdeal Kültür.
- Güngör, F. (2014). Ortadoğu denkleminde Irak Türkmenleri ve geleceği, *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2, 15-17.
- Hürmüzlü, H. (2013). *Irak Türkmen Türkçesi Sözlüğü*. 2. Baskı. Kerkük: Fuzuli.
- Hürmüzlü, H., Pamukçu, E. (2005). *Irak'ta Türkmen Boy ve Irmakları*. Ankara: Global Strateji Enstitüsü.
- Issa, Z. H. (2019). *Irak Türkmen kadın edebiyatçıları*, (Yüksek Lisans Tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Ortadoğu Araştırmaları Merkezi. (2023). *Irak'ta Türk Varlığı*, Ankara. 2023: 16-18
- Kadoş, A. (2018). *Sümer uygarlığının Telafer'e etkisi* Ankara: Bizim Büro.
- Kassaboğlu, G. (2018). *Gönül Elçisi*. Ankara: TİKV.
- Özdağ, Ü. (2007), *Kerkük, Irak ve Ortadoğu*. İstanbul: Bilgeoğuz.
- Özdağ, Ü. (2007). *Telafer*. Ankara: Fark.
- Özkan, İ. (2015). *Türk dünyası masal araştırmaları*. Ankara: TKA EY.

- Rayman, H. (2010). *Halk edebiyatı anlatı türleri*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Saatçi, Ö. (2020). *Irak Türkmenleri İçin*. İstanbul: Kerkük Vakfı.
- Saatçi, S. (1996). *Tarihî gelişim içinde Irak'ta Türk varlığı*. İstanbul: TTT Vakfı.
- Saatçi, S. (1997). *Türkiye dışındaki Türk edebiyatları ntolojisi, 6.Cilt. Azerbaycan-Irak Türk Edebiyatı*. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Saatçi, S. (2009). *Irak Türkmen boyları oymakları ve yerleşme bölgeleri*. İstanbul: Kerkük Vakfı.
- Sakaoğlu, S. (2002). *Gümüşhane masalları*. Ankara: Akçağ.
- Sakaoğlu, S. (2019). *Masal araştırmaları*. Ankara: Akçağ.
- Tahsin, S. (2014). *Irak-Erbil yöresel Türkmenlerinin sözlü kültür ürünleri*, (Yüksek Lisans Tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Tezimyürek, F., & Vargelen, H. (2016). Türkçe Öğretmeni Adaylarının Masal Farkındalığı ve Bu Farkındalığın Kültürel Değerlerin Aktarılmasındaki Önemi [Özel Sayı]. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 5, 60.
- Türk Dil Kurumu. (2019). *Türkçe sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Uluhan, Ç. (2021). *Irak Türkmen Ağızları*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

EKLER

EK 1. Tezde Masallara Ait Olan Ad, Yazar, Tür ve Önerilen ve Kazanımlar.

Masalın Adı	Anlatıcının Adı	Masalın Türü	Önerilen Kazanım
			A.2.1. Metinde geçen kelime ve kelime gruplarının anlamlarını tespit eder.
			A.2.3. Metnin tema ve konusunu belirler.
Dursun	Yasin YAHYAOĞLU	Gerçek masal	A.2. 8. Metinde anlatıcı ve bakış açısının işlevini belirler.
			A.2. 12. Metinde edebiyat, sanat ve fikir akımlarının/anlayışlarının yansımalarını değerlendirir.
			A.2. 3. Metnin tema ve konusunu belirler.
Sabır Taşı	Hayfa Ahmet İLYAS	Gerçek masal	A.3. 4. Metindeki çatışmaları belirler.
			A.3. 5. Metindeki olay örgüsünü belirler.
			A.3. 7. Metindeki zaman ve mekânın özelliklerini belirler.
Üç Hırsız	Abdulrezzak ÇOLAKOĞLU	Gerçek masal	A.3. 6. Metindeki şahıs kadrosunun özelliklerini belirler.
			A.2. 13. Metni yorumlar.
			A.3. 7. Metindeki zaman ve mekânın özelliklerini belirler.
Vak Vak Dayı	Abdulrezzak ÇOLAKOĞLU	Gerçek masal	A.2. 13. Metni yorumlar.
			A.2. 14. Yazar ile metin arasındaki ilişkiyi değerlendirir.

GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR...